

ISASOR

www.isasor.org

International Symposium on
Strategic and Social
Researches

Uluslararası Stratejik ve
Sosyal Araştırmalar
Sempozyumu

V International Symposium on Strategic and Social Research Full Text Book

V. Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı

ISASOR V- 26-27 /Mayıs 2022

Full Text Book/Tam Metin Bildiriler Kitabı

Editörler/ Editors:

Mim Sertaç TÜMTAŞ

Yosra JARRAR

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

ISBN 978-625-00-9111-1

*V International Symposium on Strategic and Social
Research Full Text Book*

*V. Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar
Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*

ISASOR V- 26-27/Mayıs 2022

Full Textbook/Tam Metin Bildiriler Kitabı

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronical, mechanicalal, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of editors.

ISBN 978-625-00-9111-1

Tam metin içeriklerinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR	5
SEMPOZYUM KURULLARI / BOARDS.....	6
UÇAK KRİZİ VE TÜRK-RUS İLİŞKİLERİNİN PSİKOPOLİTİK ANALİZİ Jet Crisis and Psychopolitical Analysis of Turkish-Russian Relations <i>Anıl Çağlar ERKAN, Ahmet ATEŞ.....</i>	11
COVİT 19 PANDEMİ SÜRECİ UYGULAMALARININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE OLAN ETKİLERİ VE DERS DIŞI SERBEST ZAMANLARININDA NELER YAPTIKLARININ İNCELENMESİ Investigation of The Effects Of the Covıt 19 Pandemic Process Applications on Secondary Students and What They Do in Their Free Time <i>Kadir PEPE, Dilek KANATSIZ.....</i>	21
CUMHURİYET SONRASI EĞİTİM POLİTİKALARINA TARİHSEL BAKIŞ VE SOSYOLOJİK ANALİZ Historical Overview and Sociological Analysis of Post Republic Educational Policies <i>H. Eylem KAYA, Duygu DOĞAN.....</i>	31
DİJİTALLEŞME VE KALİTE KAVRAMININ GELİŞİM SÜRECİ Development Process of Digitalization and Quality Concept <i>Esin SAYIN, Ferda YILDIRIM</i>	38
MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL KABULLERİ ÜZERİNDEN DEVLETE BAKIŞI The Basic Acceptances of Conservatism and Its View on The State <i>Fırat KAYA.....</i>	46
BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN VE YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN İŞLETMELERİN DİJİTAL PAZARLAMA STRATEJİLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ The Effects of Information Technologies and Management Information Systems on Digital Marketing Strategies of Businesses <i>Kemal Gökhan NALBANT, Sevgi AYDIN, Beyza ERYILMAZ.....</i>	55
KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİ SONRASI TEKNOLOJİK DEVRİM İLE İŞLETMELERİN PAZARLAMA ALANINDAKİ HIZLANAN DİJİTALLEŞME SÜRECİ Technological Revolution After The Coronavirus (Covid-19) Pandemic and The Accelerated Digitalization Process of Businesses in The Marketing Area	

Sevgi AYDIN, Kemal Gökhan NALBANT, Beyza ERYILMAZ.....60

**KUR RİSKİ KARŞISINDA DIŞ TİCARET FİRMALARININ
DAVRANIŞSAL ANALİZİ**

Behavioral Analysis of Foreign Trade Companies Against Currency Risk

Nurdan KUŞAT, Eda ESEN.....65

**AN ANALYSIS OF CROSS-BORDER CRIMES: EVIDENCE FROM
NIGERIA AND CAMEROON**

Sınır Aşırı Suçların Analizi: Nijerya ve Kamerun'dan Deliller

Ismail BELLO, Rabi Bello MOHAMMED.....74

**SÜREKLİ İŞÇİLERİN İŞ GÜVENCESİNİN İŞ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE
ETKİSİ: BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ'NDE BİR
UYGULAMA**

The Effect of Work Security of Permanent Workers on Work Behavior: An
Application at Burdur Mehmet Akif Ersoy University

Şükriye KILIÇ AKSOY, Hüseyin ÇİÇEK.....83

**KIRGIZİSTAN'DA KADINLARLA İLGİLİ HABER BAŞLIKLARININ
TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI HABERCİLİK AÇISINDAN SÖYLEM
ANALİZİ**

Headlines About Women in Kyrgyzstan in Terms of Gender-Focused Journals
Discussion Analysis

Tolkun BEKTURGAN KIZI.....96

**ORTAOKULLARDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNDE VERİLEN
DEĞERLER EĞİTİMİNİN AMAÇLARINA ULAŞMA DÜZEYLERİNİN
AKTİF SPOR YAPAN VE YAPMAYANLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Physical Education and Sports Lessons in Secondary Schools Achieving the Goals
of Given Values Education Examination of the Levels of Active and Non-Athletes

Tuba Hazal AYDIN, Kadir PEPE103

**3-6 VE 7-11 YAŞ ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP BİREYLERİN
PSİKOMOTOR BECERİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Examination of Psychomotor Skills of Individuals with Mental Disability Aged 3-
6 And 7-11 in Terms of Various Variables

Tuğba YAMAN KELEŞ, Kadir PEPE112

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR

Bilindiği gibi enformasyon çağını yaşadığımız günümüz dünyasında günden güne ortaya çıkan teknolojik yenilikler sosyal ve ekonomik yapının sürekli bir biçimde değişim ve dönüşüm geçirmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda da sosyal bilimlerde araştırma yapan bilim insanlarını bir araya gelip, bilimsel bir tartışma platformu oluşturup, disiplinler arası çalışma ortamı oluşturarak alanla ilgili deneyimlerin ve teorik ve pratikteki güncel çalışmaların paylaşılmasını sağlamak amacıyla düzenlenen Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumunun bu dönemki ana teması ***Değişen Dünyada Ekonomi, Toplum ve Teknoloji*** olarak belirlenmiştir.

Ülkemiz dahil olmak üzere 8 farklı ülkeden 80 katılımcının yer aldığı sempozyumda maddi ve manevi her türlü desteği bizlere sunan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Sayın Adem KORKMAZ hocamıza, Fen Edebiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ayşe Gül MUTLU GÜLMEMİŞ ve rektör danışmanımız Dr. Mustafa KILINÇ hocalarımıza tekrardan şükranlarımızı sunuyoruz. Düzenleme Kurulu başkanlığını tarafımıza tevdi eden düzenleme kurulu üyelerimize de ayrı ayrı teşekkür etmek isteriz.

Assoc. Prof. Dr. Yosra JARRAR

American University in Dubai

Assoc. Prof. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

SEMPOZYUM KURULLARI / BOARDS

DÜZENLEME KURULU BAŞKANLARI /SYMPOSIUM CHAIRS

Assoc. Prof. Dr. Yosra JARRAR

American University in Dubai

Assoc. Prof. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Camgırbek BÖKÖŞOV (Kırgızistan-Türkiye Manas University, Kyrgyzstan)

Prof. Dr. Cem ERGUN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)

Assoc. Prof. Dr. Antuan ILGIT S.I. (Pontifical Theological Faculty of Southern Italy)

Assoc. Prof. Dr. Ayodeji AWOBAMISE (Kampala International University, Uganda)

Assoc. Prof. Dr. Barış MUTLU (Kırgızistan-Türkiye Manas University, Kyrgyzstan)

Assoc. Prof. Dr. Elife KART (Akdeniz University, Türkiye)

Assoc. Prof. Dr. Meral TİMURTURKAN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)

Assoc. Prof. Dr. Öner ÇELİKKALELİ (Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye)

Asst. Prof. Dr. Süleyman Ertan TAĞMAN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye)

Dr. Gabriel NWEKE (Gime American University, Cyprus)

Dr. Adebola Adewunmi ADERIBIGBE (Bowen University, Nigeria).

Dr. Velida ZIMONJIC (State University of Novi Pazar)

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Adem SAĞIR (Karabük University)

Prof. Dr. Ahmet TALİMCİLER (Bakırçay University).

Prof. Dr. Bülent GÜNDÜZ (Mersin University)

Prof. Dr. Camgırbek BÖKÖŞOV (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Prof. Dr. Cem ERGUN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Prof. Dr. Cıldız URMANBETOVA (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Prof. Dr. Cihan Camcı (Akdeniz University)

Prof. Dr. Gönül DEMEZ (Akdeniz University)

Prof. Dr. Güney ÇEĞİN (Pamukkale University)

Prof. Dr. Hasan ASLAN (Akdeniz University)

Prof. Dr. Hasan Şen (Muğla Sıtkı Koçman University)

Prof. Dr. Hüseyin GÜL (Süleyman Demirel University)

Prof. Dr. İsmail TUFAN (Akdeniz University)

Prof. Dr. Kasım Yıldırım (Muğla Sıtkı Koçman University)

Prof. Dr. Merih TAŞKAYA (Akdeniz University)

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ (Hatay Mustafa Kemal University)

Prof. Dr. Oğuz ÖZDEMİR (Muğla Sıtkı Koçman University)

Prof. Dr. Redžep ŠKRİJELJ, Novi Pazar State University, Serbia

Prof. Dr. Serdar TUNA (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL (Süleyman Demirel University)

Prof. Dr. Veli Atmaca (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Ali Murat ALPASLAN (Süleyman Demirel University)

Assoc. Prof. Dr. Alim ARLI (İstanbul Teknik University)

Assoc. Prof. Dr. Antuan ILGIT S.I. (Pontifical Theological Faculty of Southern Italy)

Assoc. Prof. Dr. Ayodeji AWOBAMISE (Kampala International University)

Assoc. Prof. Dr. Ayşe DERİCİOĞULLARI ERGUN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Barış MUTLU (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Assoc. Prof. Dr. Cihan ERTAN (Düzce University)

Assoc. Prof. Dr. Derya PERK (Ankara University)

Assoc. Prof. Dr. Elife KART (Akdeniz University)

Assoc. Prof. Dr. Esmâ İGÜS, Mimar Sinan University

Assoc. Prof. Dr. Esra ÇAĞRI MUTLU (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Ezgi DEMİREL (Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Gökçe YOĞURTÇU (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Assoc. Prof. Dr. M. Mustafa ALPASLAN (Muğla Sıtkı Koçman University)

Assoc. Prof. Dr. Meral TİMURTURKAN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ, (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Assoc. Prof. Dr. Mustafa DEMİRTAŞ (Uşak University)

Assoc. Prof. Dr. Mustafa KOÇANCI (Alanya HEP University)

Assoc. Prof. Dr. Necdet AYKAÇ (Muğla Sıtkı Koçman University)

Assoc. Prof. Dr. Öner ÇELİKKALELİ (Muğla Sıtkı Koçman University)

Assoc. Prof. Dr. Özgür ULUBEY (Muğla Sıtkı Koçman University)

Assoc. Prof. Dr. Pınar Savaş YAVUZÇEHRE (Pamukkale University)

Asst. Prof. Dr. Ahmet İhsan AYTEK (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Asst. Prof. Dr. Baktıbek İSAKOV (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Asst. Prof. Dr. Cihan AKKAYA (Karabük University)

Asst. Prof. Dr. Çağlar Özbek (Muğla Sıtkı Koçman University)

Asst. Prof. Dr. Doğanay TABAK ERYILMAZ (Ankara University)

Asst. Prof. Dr. Ekin KAYNAK İLTAR (Akdeniz University)

Asst. Prof. Dr. Hakan YILMAZ (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Asst. Prof. Dr. Kishimjan ESHENKULOVA (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Asst. Prof. Dr. Sergender SEZER (Muğla Sıtkı Koçman University)

Asst. Prof. Dr. Sezai DEMİR Hatay Mustafa Kemal University

Asst. Prof. Dr. Süleyman Ertan TAĞMAN (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Asst. Prof. Dr. Ufuk BİRCAN (Ankara Hacı Bayram Veli University)

Asst. Prof. Dr. Yasemin ALTAYLI (Ankara University)

Asst. Prof. Dr. Yıldırım SİPAHİ (Burdur Mehmet Akif Ersoy University)

Dr. Abdiraşit BABATAEV (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Dr. Adebola Adewunmi ADERIBIGBE (Bowen University,).

Dr. Gabriel NWEKE (Girne American University)

Dr. Gulzada STANALİYEVA (Kırgızistan-Türkiye Manas University)

Dr. Velida ZIMONJIC (State University of Novi Pazar)

KATILIMCI LİSTESİ / PARTICIPANT LIST

Abdiraşıit BABATAEV	Kırgızistan-Türkiye Manas University
Abdulkareem AZEEZ	Supreme Court of Nigeria
Abdalmujeeb Babatunde AREMU	Islamic University in Uganda
Aderibigbe Ademola A.	Bowen University, Nigeria
Ahmet ATEŞ	Iğdır University, Türkiye
Ali BOZOĞLAN	Hatay Mustafa Kemal University, Türkiye
Alparslan Gazi AYKIN	Hatay Mustafa Kemal University, Türkiye
Anıl Çağlar ERKAN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ariz MASİMLİ	Ondokuz Mayıs University, Türkiye
AWUNOR Nyemike SİMEON	Kabale University in Uganda
AYLİN ŞİKÂR	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ayodeji AWOBAMISE	Kampala International University, Uganda
Ayşe DERİCİOĞULLARI ERGUN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ayşenur ÇOBANOĞLU	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Barış MUTLU	Kırgızistan-Türkiye Manas University
Barış ÜLKER	Dicle University, Türkiye
Betül ÇAY	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Beyza ERYILMAZ	Beykent University, Türkiye
Bilal NAJJAR	University of Chester, UK
Burcu BÜYÜKEKMEKÇİ	Hitit University, Türkiye
Canan GÖNÜLLÜ	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Cem ERGUN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Dilek KANATSIZ	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Duygu DOĞAN	Süleyman Demirel University, Türkiye
Eda ESEN	Isparta Uygulamalı Bilimler University, Türkiye
Esin SAYIN	Adnan Menderes University, Türkiye
Esra ÇAĞRI MUTLU	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ezgi Simge KARTAL	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Fatma Gaye GÖKALP YILMAZ	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ferda YILDIRIM	Adnan Menderes University, Türkiye
Ferdi ERSOY	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Fırat KAYA	Hitit University, Türkiye
Gabriel E. NWEKE	Girne American University-Northern Cyprus
Gökçe YOĞURTÇU	Kırgızistan-Türkiye Manas University
Gülzada STANALİYEVA	Kırgızistan-Türkiye Manas University
H. Eylem KAYA	Süleyman Demirel University, Türkiye
Handan GÜNAY	Bursa Teknik University, Türkiye
Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK	Akdeniz University, Türkiye
Hüseyin ÇİÇEK	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Ismail Bamidele AFOLABI	Cavendish University, Uganda
Ismail BELLO	Kampala International University, Uganda
İsmail Tufan	Akdeniz University, Türkiye
Kadir PEPE	Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye

Kadir YOĞURTÇU
Kamil DOĞANCI
Kanışay MUKTAROVA
Kayahan KÜÇÜK
Kemal Gökhan NALBANT
Kishimjan ESHENKULOVA
Meral TİMURTURKAN
Meryem KARTAL
Mesut KOÇ
Mim Sertaç TÜMTAŞ
Mosleh A. FATTAH
Muhammet NALBAT
NAFIU Lukman ABİODUN
Necati AYKON
Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL
Nurdan KUŞAT
Olu Richard OMOGBA DEGUN
Öner ÇELİKKALELİ
Özlem ŞENER
Rabi Bello MOHAMMED
S. Ertan TAĞMAN
Sabahat GEDİKOĞLU
Selen ŞAHİN
Sevgi AYDIN
Sonay KARA
Şükriye KILIÇ AKSOY
Tolkun BEKTURGAN KIZI
Tuba Hazal AYDIN
Tuğba YAMAN KELEŞ
Tülay ÖZKAN
Veli SADIÇ
Velida ZIMONJIC
Yasemin APALI
Yosra JARRAR
Zhyldyz URMANBETOVA

Kırgızistan-Türkiye Manas University
Bursa Uludağ University, Türkiye
Kırgızistan-Türkiye Manas University
Kırgızistan-Türkiye Manas University
Beykent University, Türkiye
Kırgızistan-Türkiye Manas University
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Hitit University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
The Hashemite University - Jordan
Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye
Delta State University, Nigeria
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Akdeniz University, Türkiye
Isparta Uygulamalı Bilimler University Türkiye
Islamic University in Uganda
Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye
İstanbul Aydın University, Türkiye
Baze University, Nigeria
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
İstanbul Aydın University, Türkiye
Beykent University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Kırgızistan-Türkiye Manas University
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University
Süleyman Demirel University, Türkiye
State University of Novi Pazar, Serbia
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye
American University in Dubai-UAE
Kırgızistan-Türkiye Manas University

UÇAK KRİZİ VE TÜRK-RUS İLİŞKİLERİNİN PSİKOPOLİTİK ANALİZİ

Jet Crisis and Psychopolitical Analysis of Turkish-Russian Relations

Anıl Çağlar ERKAN

*Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
acerkan@mehmetakif.edu.tr*

Ahmet ATEŞ

*Öğr. Gör. Dr. Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ahmet.ates@igdir.edu.tr*

ÖZET: Türkiye-Rusya ilişkilerinin tarihsel, siyasi ve dış politika boyutları birçok kez farklı araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, 2015 yılında Türkiye ve Rusya arasında yaşanan uçak krizi temelinde, tarihsel süreçteki Türk-Rus ilişkileri politik psikoloji aracılığıyla incelemektedir. Bu bağlamda, Türk-Rus ilişkilerinin tarihsel ve güncel arka planını analiz eden literatür sistematik olarak incelenmiştir. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda, uçak krizi sonrası ikili ilişkilerin bozulmasının temel sebepleri olarak a) Rusya'nın rasyonel olmayan bir şekilde aşırı tepki vermesi, b) seçeneklerinin farkında olmaması, c) yaşadığı posttravmatik stres bozukluğu ve d) Putin'in karakter özellikleri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, bu sebeplerin hepsinin tarihsel süreçle ilintili olan seçilmiş travmalar ve seçilmiş zaferler çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. Kriz sonrası süreçte ilk olarak Rusya rasyonel olmayarak Türkiye'ye yaptırımlar uygulamış ve bu durumun sonucunda kendisi de ekonomik olarak olumsuz yönde etkilenmiştir. İkinci olarak, Rusya'nın yoğun negatif tutumu sonrası başta ABD ve NATO olmak üzere diğer ülkeler krize dahil olmuş ve kriz iki ülke arasından uluslararası bir düzleme taşınmıştır. Üçüncü olarak, kriz sonrası Türkiye'ye yönelik Rus politikası, tarihsel süreçteki Türk-Rus ilişkileri ve kimlik oluşumundan etkilenen posttravmatik stres bozukluğu öğeleri içermiştir. Son olarak, kriz sonrası süreçteki Rus politikası büyük oranda Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin'in kişilik özellikleri olan pragmatizm ve devletin ve prestijin her şeyden üstün olduğu inancı çerçevesinde şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Politik Psikoloji, Kimlik, Travma, Uçak Krizi

ABSTRACT: The historical, political and foreign policy dimensions of Turkey-Russia relations have been researched many times by different scholars. Unlike other studies, this study examines Turkish-Russian relations in the historical process, based on the jet crisis between Turkey and Russia in 2015, through political psychology. In this context, the literature analyzing the historical and current background of Turkish-Russian relations has been systematically examined. As a result of the research, it was concluded that the main reasons for the deterioration of bilateral relations after the jet crisis were a) Russia's irrational overreaction, b) unawareness of its options, c) the posttraumatic stress disorder it was experiencing, and d) Putin's character traits. In addition, it has been determined that all of these reasons are shaped within the framework of selected traumas and selected victories related to the historical process. In the post-crisis period, first, Russia was not rational and imposed sanctions on Turkey, and as a result, it was economically negatively affected. Second, after Russia's intense negative attitude, to Turkey, other countries, especially the USA and NATO, also got involved in the crisis and it was accelerated to international scale. Third, Russian policy towards Turkey after the crisis included elements of posttraumatic stress disorder, which were affected by Turkish-Russian relations in the historical process and identity formation. Finally, Russian policy in the post-crisis period has largely been shaped around the pragmatism and belief that the state and prestige are paramount, which are the personality traits of Russian President Vladimir Putin.

Keywords: Turkey, Russia, Political Psychology, Identity, Trauma, Jet Crisis

GİRİŞ

24 Kasım 2015 tarihinde Türk hava sahasını ihlal eden Rus savaş jetinin uzun süre uyarılmasının ardından daha önce açıklanan angajman kuralları gereği düşürülmesi (BBC, 2015), ilişkilerin tam anlamıyla kriz ortamına dönüşmesine ortam hazırlamıştır. Taraflar hadise nedeniyle birbirini suçlamış ve yaşananlar olası bir küresel krizin filizlenmesine ortam hazırlamıştır. Türkiye'nin ABD'nin müttefiki bir NATO üyesi olduğu düşünüldüğünde ve Rusya'nın İran, Çin gibi ülkelerle yakın ilişkileri göz önüne alındığında, söz konusu durumun risklerinin boyutu daha net anlaşılmaktadır.

Türkiye-Rusya arasında krize neden olan “uçak hadisesinin” küresel ölçekteki olası etkileri bakımından sahip olduğu önemle birlikte iki taraf arasında geçmişten beridir var olan anlaşmazlıkların gün yüzüne çıkması bakımından da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Daha açık bir deyişle söz konusu hadisenin taraflar arasındaki travmaları gün yüzüne çıkarttığını söylemek mümkündür. Özellikle kriz sonrasında yaşanan gelişmelerin, olayın travma etkisi yaratarak geçmiş travmaları gün yüzüne çıkarttığını, travmanın semptomları incelendiğinde gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda, bu makalede, “uçak krizi” sonrasında yaşananlar psikopolitik çerçevesinde ele alınmakta ve tarafların eylemlerinin altında yatan asıl nedenlerin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

1. SEÇİLMİŞ TRAVMA VE TRAVMA SEMPTOMLARI

Seçilmiş travma kavramı, ilk defa 1991 yılında Vamik D. Volkan tarafından tanımlanmıştır. Çevik (2010: 57)'e göre seçilmiş travma, yaşanan bir travmanın çok önce yaşanmış olan ve unutulmuş gibi görünen başka bir travmanın canlanarak efsanevi bir şekilde hayata geçmesini sağlamaktadır. Bu durumun sonucu olarak ise; olaylara aşırı tepki vermek, tepkisizlik, güvensizlik, her şeyi kontrol etme isteği, anksiyete ve seçeneklerin farkına varılamaması gibi semptomlar ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, “uçak krizini” de seçilmiş travma olarak kabul etmek ve unutulmuş travmaları tetiklediğini iddia etmek mümkündür. Travma semptomlarıyla birlikte hadise ve sonrasında yaşanan gelişmeler incelendiğinde söz konusu iddianın yersiz olmadığı anlaşılabilmektedir.

1.1. Türkiye-Rusya İlişkilerinde Gerginlik: Aşırı Tepki Olarak Yaptırımlar

24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye'nin, Rus savaş uçağını düşürmesi sonrasındaki açıklamış olduğu yaptırımların krizin hemen ertesinde uygulamaya konulmuş olması aşırı tepki olarak değerlendirilmekteyken, Rus tarafının dile getirdiği keskin açıklamalar var olan tepkiyi daha da şiddetlendirmektedir. Yapılan açıklamalarda nefret söylemi ve karalamayla birlikte algı yönetimine yönelim gözlemlenmektedir. Putin'in “sırtımızdan vurulduk” ve “Atatürk mezarında ters dönerdi” gibi açıklamalar nefret söyleminin göstergeleriye, “İŞİD ve Türkiye ile ilgili iddialar, enerji konusunun dile getirilmesi, İslam karşıtlığı söylemler de algı kampanyaları ve karalama faaliyetlerinin göstergelerindendir. Ayrıca, Rus tarafının enerji konusunu ilişkilere malzeme edecek kadar kontrolsüz ve aşırı tavır sergilediğine tanıklık edilmektedir. Öyle ki, Rusya için de hayati derecede hassas olan enerji konusu, bu süreçte olası bir travma malzemesi haline dönüştürülmeye çalışılmıştır.

1.2. Aşırı Tepkilerin Şiddetlenmesi: Enerjinin Araçsallaştırılması

Arap ülkelerinin 1973 Petrol Krizi sırasında yaptığı gibi enerji süper gücü olarak nitelendirilen Rusya'nın da birçok kez benzer eylemlerine tanıklık edilmiştir (Nygren, 2008: 3). Bu bağlamda, Mersin Akkuyu Nükleer Santrali ve TürkAkım projelerine yönelik olumsuz yönde açıklamalarda bulunmuştur. *“Türk Akımı kapsamında inşa edilecek dört hattan ikisinin iptal edileceği ve akışın 63 milyar m³ değil*

32 milyar m³ olacağı” şeklindeki açıklamaları bu kapsamda ele almak mümkündür (Enerji Enstitüsü, 2015). Buna karşılık olarak dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yapmış olduğu açıklamasıyla Türk tarafının projeyi rafa kaldırdığını ilan etmiştir. Dolayısıyla Rusya’nın ilişkilerde kontrolsüz davranışlar sergilemesi kendisine de zarar verecek bir hal almıştır.

1.3. Seçeneklerin Farkına Varamamak

“Uçak Krizinin” travma olarak nitelendirilmesindeki nedenlerinden biri, hadise sonrasında özellikle, Rusya’nın sonuçlarını farkına varmaksızın, rasyonel olmayan bir tutum sergilemesidir. Bahse konu irrasyonelite önemli travma semptomlarından birisidir. Rus tarafınca uygulamaya konan yaptırımlar ve enerji kozuna başvurmak gibi eylemlerinin etkileri şüphesiz tek taraflı olmayacaktır. Çünkü en başta Türkiye ve Rusya’nın ticaret hacmi iki ülkeyi ekonomik açıdan birbirine bağımlı hale getirmektedir (Şerendem, 2015). Kriz öncesi dönemde yaklaşık 32 milyar dolar ticaret hacminin yaklaşık 17 milyar doları Rusya’nın Türkiye’ye aktardığı enerji kaynakları üzerinden gerçekleşmektedir. Ayrıca ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle Rus ekonomisinin daraldığı bir döneme denk gelmiştir. Öyle ki Rusya Federal İstatistik Bürosu Servisi’ne göre, ülke ekonomisi 2015 yılının ilk üç çeyreğinde sırasıyla %2,2, %4,6 ve %4,1 oranında küçülmüştür (Memiş, 2015).

1.4. “Uçak Krizi” Sonrası Rusya’da Açığa Çıkan Anksiyete ve Postravmatik Stres Bozukluğu

Anksiyete, fiziki belirtilerle birlikte ortaya çıkan şiddetli korku ve dehşet hissini tanımlamaktadır. Olağanüstü önemli bir yaşam stresinin anksiyeteyi ortaya çıkarması söz konusudur ve bu durum, postravmatik stres bozukluğu olarak adlandırılmaktadır (Çelikkol, 2016). Bu bağlamda, yaşanan “uçak krizi” sonrasında Rusya’nın davranışları analiz edildiğine, postravmatik stres bozukluğunun belirtileri görülmektedir. Krizle birlikte açığa çıkan bu korku, önceki dönemlerde Türkiye sayesinde bir nebze de olsa giderilmekteydi. Çünkü, Türkiye ve Rusya batılılar tarafından öteki olarak görüldüğü için zaman zaman birlikte hareket edebilmekteydi (Temur, 2014). Kriz sonrasında ise Rusya, Türkiye için de öteki durumuna gelmiş ve hatta karşı bloğundaki üyesi olduğu NATO ile hareket eder hale gelmiştir. Bu durum kaçınılmaz olarak Rusya için korku yaratmış ki dönemin Rus Başbakanı Dmitry Medvedev, 52. Münih Konferansı’ndaki konuşmasında; NATO’nun kendilerine karşı siyasi çizgisinin dostça olmadığını dile getirmiş, Soğuk Savaş dönemine sürükletildiğinin altını çizerek bu döneme ilişkin korku ve çekincelerinin varlığını hissettirmiştir (Bloomberg, 2016).

2. TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ TARİHİNDE SEÇİLMİŞ TRAVMALAR

Rus tarihinde önemli etkilerinin olduğu bilinen Türk kavimlerinden birisi olan Avarlar MS 6. yüzyılın ilk yarısında Slavları egemenlikleri altına almışlardır (Kurat, 1972: 24-27’den aktaran Memiş, 2015). Slavlar üzerindeki Avar egemenliği, Slavların teşkilatlanmalarında olduğu gibi, Balkanlarda yerleştirilmelerinde de büyük bir rol oynamıştır (Kurat, 1972: 24-27’den aktaran Memiş, 2015). Dolayısıyla, Slavların genişlemelerini Avarlara borçlu olduğunu ifade etmek mümkündür (Onay, 2008: 55). Ayrıca bu dönemde, Avarların saldırılarından karşılık vermek maksadıyla ilk Slav savunma kampları, kazıklardan (palisad) yapılan ilk müstahdem mevkiiler, “gorodişçe”ler inşa edilmiştir (Kurat, 1993: 9).

Tarihte Rus toplumu için travma yaratan diğer bir Türk kavminin Kıpçaklar (Kumanlar) olduğu bilinmektedir. İşgaller bu travmada da etkili olmuştur. Bilindiği üzere 1060 yılından beridir Güney Rusya bozkırları, İslam-doğu kaynaklarının Kıpçak, Rus vakayinamelerinin Polovcy ve Bizanslıların Koman dedikleri büyük bir göçebe Türk kavmi tarafından işgal edilmiştir (Kurat, 1993: 39). Dönemde

Rus topraklarına 50 büyük seferin düzenlendiği iddia edilmektedir (Kemaloğlu, 2015: 21-22). Bu durumun Rus toplumunun şekillenmesinde önemli etkisinin olduğunu ifade etmek mümkündür. Hatta Rus tarihçilerin birçoğu, Kiyef Rusya'sının bir devlet halinde teşekkülünde ve kuvvetlenmesinde, bozkırlardaki Türk göçebeleriyle mücadelenin mühim rol oynadığını iddia etmektedirler (Kemaloğlu, 2015: 21-22).

Altınorda devletinin kurulmasıyla birlikte başlayan dönem Rus toplulukları üzerindeki Türk hâkimiyetinin iyice arttığı dönem olarak bilinmektedir (Başbuğ ve Başbuğ, 2007: 329). Bu dönem Rus kökenli tarih insanlarıncı "Tatarskoe İgo" (Tatar Boyunduruğu) nitelendirilmektedir. İddia edilene bu zaman diliminde Altınorda Devleti'nin Ruslar üzerindeki hâkimiyeti öylesine kuvvetliydi ki Rus Knezleri, Knez olmadan önce hanın otağına gelip ondan "yarlık" (ferman) almaktaydılar (Başbuğ ve Başbuğ, 2007: 329). Bu dönemin Rus toplumu için travma olduğu bilinen bir gerçektir ve gelecek nesillere aktarılan Tatar düşmanlığı da söz konusu gerçeğin en önemli delillerindendir (Terzi, 2021: 148). Öyle ki, bu nefretin etkisi Stalin dönemindeki uygulamalarda görülmüştür ve Stalin Mayıs 1944'ten itibaren Kırım Tatarlarını sürgüne göndermiştir (Camoana, 2015).

3. TÜRK-RUS İLİŞKİLERİNDE NEFRET PAYLAŞIMI VE MAĞDURİYET

Travmatik olayların mağduriyet gibi olumsuz etkileri, doğrudan olaylara maruz kalanların yanı sıra, bunlar hakkında çeşitli yollarla bilgi edinen insanlarda da gözlemlenmektedir. Bu noktada nefret paylaşımı ortaya çıkmaktadır. Mağduriyetlerin neden olduğu travmaların efsaneleştirilerek diğer nesillere aktarımıyla farklı grupların farklı mağduriyetler sonucundaki travmalarla aynı ortak paydada ortak nefreti paylaşmaları, bu konudaki tehlikenin nedenidir. Bahse konu durumda düşmanlar çoğalırken ve ortak paydada bir araya gelen toplumlar kaçınılmaz olarak karşısındakini ötekileştirmeye başlamaktadırlar. Bu bağlamda geçmişte yaşanan hadiselerin neden olduğu travmalar, Rus toplumunda da nesillere efsaneleştirilerek aktarılmış ve önemli ölçüde benzeri travmaları yaşayan toplumlarla nefret paylaşımı gözlemlenmiştir. Kıpçaklarla ilgili aktarılan efsaneler bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Öyle ki Kiev Rusya'sının yıkılış nedenlerinden biri de Kıpçakların saldırılarıdır. Nitekim İlyas Kemaloğlu'nun Voskreseskyia Kroniği'nden aktardığına göre kronikte Kıpçaklarla ilgili şu satırlar yer almaktadır: "*Kıpçaklar ise atalarının kanunlarını devam ettirmektedirler: kan akıtıyorlar, bununla övünüyorlar, leş ve her türlü pisliği, sıçan ve tarla sincabını yiyorlar. Üvey anneleri ve kayınbiraderlerinin eşleriyle yatıyorlar, atalarından kalan diğer kötü gelenekleri de devam ettiriyorlar.*" (PSRL: 350'den aktaran Yücel, 2007: 291'den aktaran Kemaloğlu, 2015: 22).

Nefret paylaşımı açısından bakıldığında 1647 yılında birtakım şeylerin değişmeye başladığını ve bu zaman diliminin Osmanlı-Rus ilişkilerinde dönüm noktalarından olduğu genel olarak kabul edilebilir. Söz konusu zaman dilimi, Lehistan'ın Osmanlı İmparatorluğuna karşı Ruslar ile iş birliği yaptığı zaman dilimidir ve 1637 Azak kalesinin kaybının hemen ertesine denk gelmektedir. Bu dönem, Türklerin, Ruslara karşı etkisini kaybetmeye başladığı döneme denk gelmekte ve nefret paylaşımının ittifaka yönelttiği, ittifakın da güç pozisyonunda etkili olduğunu göstermektedir.

4. TÜRK-RUS İLİŞKİLERİNDE SEÇİLMİŞ İHTİŞAMLAR (ZAFERLER)

Seçilmiş ihtişamlar kavramı, 1991 yılında ilk defa Vamık D. Volkan tarafından kullanılmıştır (Volkan, 2012-2013: 23). Seçilmiş travmalar gibi efsaneleşen seçilmiş zaferler, grubun kimliği haline geldikleri için kolayca kenara bırakılmamaktadırlar (Çevik ve Birsan, 2013: 71). İki grup arasında yaşanan ilişkilerde bir olay bir grup için 'seçilmiş zafer' olurken diğer grup için 'seçilmiş travmadır' (Çevik ve Birsan, 2013: 71). Örneğin, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Türkler için seçilmiş zafer iken, Rumlar için ise seçilmiş travmadır (Çevik ve Birsan, 2013: 71). Bu bağlamda, Kazan'ın fethi Ruslar için

önemli seçilmiş zaferlerdendir. Tarih kitaplarında bunun İstanbul'un fethiyle kıyaslanması, Rus toplumu için önemli bir seçilmiş zafer olarak nitelendirilmesinin delillerindendir.

1672 yılı da taraflar arasındaki ilişkilerde önemli bir dönüm noktalarındandır. Bu tarih Rus Çarı'nın İstanbul'a yazdığı ilk tehdit mektubunun gönderilmesi bakımından önem taşımaktadır (Kurat, 1993: 236). Mektuptan altı yıl sonrasında ise savaşlar dönemi başlamıştır. 1678 ve 1878 yılları arasında Türkler ve Ruslar tam on kez savaşmışlardır. Bu savaşlar, tüm Avrupa'nın ana gündemi halini almıştır (Sander, 2008: 137). Bu dönemdeki savaşlar sırasında tarafların zihninde önemli ölçüde travma yaratacak olayların yaşandığı görülmektedir. Örneğin, Prut ve Pasarofça'nın (Anderson, 1954: 39) adeta kan davası (Sander, 2008: 137) olarak nitelendirilmesini bu kapsamda ele almak mümkündür.

5. TRAVMALARIN, SEÇİLMİŞ İHTİŞAMLARIN, NEFRET PAYLAŞIMI VE MAĞDURİYETİN TÜRKİYE-SSCB İLİŞKİLERİNE ETKİSİ: BİPOLAR BOZUKLUK GÜVENSİZLİK VE ORTAKLIK

Türkiye-SSCB ilişkilerinde çeşitli travmaların, nefret paylaşımlarının mağduriyetlerle sonraki dönemlere aktarılmasının neden olduğu güven sorunu yaratabilecek hadiseler göze çarpmaktadır. Ancak olumsuzluklara rağmen bu dönemdeki ilişkiler tam anlamıyla nefret temelinde yürütülmemiştir. Tarafların çeşitli nedenlerle zaman zaman yakınlaşmalarına tanıklık edilmiştir. Bir bakıma ilişkilerin seyri bipolar bozukluk şeklinde gelgitlerle ilerlemiştir. Bu durumu psikolojik açıdan açıklamak mümkündür. Çünkü, kin ve düşmanlığın iki grup arasında önemli olduğu ve toplumların bu duyguları kenara itmeyi başararak ilişkileri dayanabilir kıldıkları zaman zaman görülmektedir (Çevik, 2010a: 101). Bununla ilişkili olarak örneğin Freud kendi grubumuz dışında olan bir düşmanın varlığının grup içinde bağlılığı ve uyumu arttırdığını hatırlatmıştır (Çevik, 2010a: 101). Bu durum Birinci Dünya Savaşı sonrası Türk-Rus ilişkilerinde de gözlemlenmiştir. I. Dünya Savaşı'nda son büyük savaşını yapan Türkler ve Ruslar, savaş sonrası değişen dünya dengelerinde sıkı birer "müttefik" haline gelmişlerdir (Babacan vd., 2012: 186). Rusya'da Bolşevikler, iktidara geldikten sonra emperyalist devletlere karşı mücadele ederken, (Oran, 2008: 156) Anadolu'nun işgal edilmesi üzerine başlayan Milli Mücadelede Ankara tarafınca, aynı emperyalist devletlere karşı verilmiştir (Babacan vd., 2012: 186). Dolayısıyla, taraflar ortak düşmana karşı aralarındaki sorunları bir süre dondurarak zorunlu da olsa ittifak oluşturmuşlardır (Babacan vd., 2012: 186).

Türk-Sovyet ilişkileri kısa süreli düzelmenin ardından 1939 yılında geçmiş travmaların etkisiyle ortaya çıkan karşılıklı güven sorunları nedeniyle bozulmaya başlamıştır (Karpat, 2015: 260). Sovyetler Birliği'nin rejimini ve askeri gücünü güvence altına alır almaz, Türkiye'yi bir piyon olarak kullanmaya çalışması, ilişkilerin bozulmasında etkili olmuştur (Karpat, 2015: 260). Öncelikle Sovyetler Birliği, daha 1939'da uysal bir şekilde tavsiyesine uyacağını umarak, Türkiye'yi Alman baskısına boyun eğmeyip müttefiklere destek vermeye teşvik etmiştir (Karpat, 2015: 260). Buna karşılık Türkiye, 19 Ekim 1939'da Fransa ve İngiltere'yle bir anlaşma imzalamıştır (Karpat, 2015: 260). Bu esnada Sovyetler Birliği, 23 Ağustos 1939'da Almanya'yla bir saldırmazlık anlaşması imzalamış ve bu durum Türkiye'nin bütünüyle yönünü şaşırtmasına neden olmuştur (Weisband, 1973: 241). Bu noktada dost olan Moskova, bir anda karşılıklı güveni sarsacak adımlar atmış ve artık bir tehdit haline dönüşmüştür. Moskova kendisini Alman tehdidinden uzaklaştırmaktayken aynı zamanda Türkiye birden tehlike içinde kalmıştır (Tüzün, 2011: 241). Yalnızlaştırılmanın yarattığı travma Ruslar için burada açığa çıkmaktadır. Çünkü daha önce ihtilal sırasında müttefikleri tarafından yalnızlaştırılmasının mağduriyetini iç savaşla yaşayan Rusya için bu olay bir travma teşkil etmektedir.

6. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ İLİŞKİLER: OTOFOBİ VE PİSTANTHROPHOBİA

İki tarafın Otofobi (yalnız kalma korkusu) ve Pistanthrophobia (güvenme korkusu) gibi birtakım nedenlerle ortaklaşa hareket ettikleri yadsınamaz gerçeklerdendir. Özellikle Bolşevik yönetiminin ihtilal

sonrası Milletler Cemiyeti'nce ilk anda kabul görmemesi, benimsenen ideoloji, Moskova açısından otofobi ve pistanthrophobia'ya neden olabilecek temel etkenlerdenken, Türk tarafı için zaten son dönemlerinde yalnızlaştırılan Osmanlı'dan devralınan imaj ve sistemin etkin güçlerinin coğrafya üzerindeki çıkarları da söz konusu fobilere neden olabilecek başlıca etkenlerdendir. Soğuk Savaş öncesindeki yaşananlar, sonraki dönemleri de şüphesiz etkilemekte ve bu etkide Ruslarda var olan otofobi ve pistanthrophobia psikozu arka planda önemli rol oynamaktadır. Bazı dönemlerde de söz konusu fobiler kaçınılmaz olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bu durum taraflar arası ilişkilerde zaman zaman gözlemlenmektedir. Örneğin, gerilen ilişkiler sonucunda Londra ve Washington'da Sovyet taleplerini reddeden Türkiye'nin, Marshall ve Truman Planlarına entegre olarak NATO'ya 1953 yılında dahil olmasının artık SSCB'nin öteki olduğunu çağrıştırmak, otofobi ve pistanthrophobia hastalıklarının tekrar gün yüzüne çıkmasında etkisi olduğunu ifade etmek mümkündür.

1954 yılı ikili ilişkilerde güven sorununun yaşandığının gözlemlenmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Bu tarihte Türkiye'nin pistanthrophobia kaynaklı Boğazlar konusunda önemli bir endişesi ortaya çıkmıştır. Bu durumun temel sebebini Temmuz 1954'te, 20 yıllığına imzalanan Montrö düzenlemesinin 2 yıl sürecek fesih sürecinin başlaması oluşturmuştur (Oran, 2008: 512). Bu doğrultuda SSCB'yle farklı kutupta yer alan Türkiye, karşı tarafın anlaşmanın feshi için nota vereceğini düşünmüş ancak beklenen olmamıştır (Oran, 2008: 512). Ancak bu süreçte geçmişe dayanan güvensizlik durumu ciddi kaygılara neden olmuştur. Bunun asıl temelinde de pistanthrophobia yatmaktadır.

Seçilmiş travmanın pistanthrophobiaya neden olduğu kabul edilebilirdir. Bu bağlamda ilişkilerde birçok anlamda bu etkiye neden olacak travmalara rastlandığı bilinmektedir. Örneğin taraflar arasındaki nükleer füze ve U-2 krizlerine verilen tepkiler (Oran, 2008: 516), travmaların neden olduğu pistanthrophobiadan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Aralık 1957 tarihinde Türkiye'ye Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi (Oran, 2008: 516) seçilmiş travmanın pistanthrophobia üzerindeki etkisinin önemli örneklerindendir. Bu kapsamda SSCB, Türkiye'ye yerleştirilmesi düşünülen füzelere ciddi olarak karşı çıkmış ve verdiği notalarda bunu göstermiştir. 13 Aralık 1958 tarihli notada SSCB, Türkiye ile ABD arasında nükleer silah ve füzelerin yerleştirilmesini düzenleyecek yeni bir askeri anlaşma imzalandığına, Türkiye'nin NATO'nun nükleer üssü olmasının SSCB çıkarlarına aykırı olduğuna değinmiştir (Oran, 2008: 516). Ayrıca hemen akabinde yaşanan U-2 krizi de SSCB'nin askeri üslerden duyduğu rahatsızlığın katlanmasına, dolayısıyla pistanthrophobianın tırmanmasına neden olmuştur (Oran, 2008: 516). Bu konuda Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasındaki hamlesinin Ruslarda yarattığı travma etkisi olabilmektedir. Çünkü bilindiği üzere Osmanlıya sığınan iki gemi Boğazlardan geçerek Rus topraklarına saldırmış ve bu hadise Osmanlı'nın savaşa girmesine neden olmuştur. Yaşanan kriz ise önemli bir travma etkisi niteliğindedir ve pistanthrophobia algısına neden olabilecek niteliktedir.

SONUÇ

Politik psikoloji açısından bakıldığında Türkiye-Rusya ilişkileri için çok çarpıcı ayrıntılar göze çarpmakta ve önemli sorular cevap bulmaktadır. Cevap bulan söz konusu sorulardan ilki, son dönemde yaşanan "uçak krizi" sonrasında Rusya'nın vermiş olduğu aşırı tepkinin nedenidir. Bu sorunun cevabı ise hadisenin Rus toplumu için bir travma niteliğinde olduğu ve geçmiş travmaları tetiklediğidir. Travmanın semptomları ışığında, Rusya'nın vuku bulan hadise sonrasındaki tepkiler ve yaşanan gelişmeler irdelendiğinde bu durum açıkça gözlemlenmektedir.

Çeşitli şekillerde sonraki dönemlere taşınan travmalar, iki taraf arasındaki ilişkilerde önemli ölçüde güven sorunuyla birlikte fobilerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve ilişkilerin dalgalı seyrinde söz konusu faktörler etkili olmuştur. Stockholm Sendromu, klostrofobi, otofobi, pistanthrophobiaya, skopofobi söz konusu fobilerdendir ve tekrardan belirtmek gerekirse tamamen geçmiş travmalardan kaynaklanmaktadır. Rus toplumunda söz konusu fobiler yaygın olarak rastlanmakta ve incelenen örnekler de bu durumu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında, son dönemde yaşanan gerginliğin önemli travmaları tetiklediği ve aslında Türk-Rus ilişkilerinin bu travmalar temelinde şekillendiği görülmektedir. Taraflar arasındaki ilişkiler zaman dilimlerine ayırarak incelendiğinde söz konusu travmaların sebeplerinin ilk dönemlerde ortaya çıktığı, sonrasındaki dönemde neden olduğu güven sorunları ve ortaya çıkardığı çeşitli fobilerle ilişkileri etkilediği ve Rus politikasının lider özellikleri ile bu temelde şekillendiği görülmektedir. Özellikle Vladimir Putin'in karakteri söz konusu durumu doğrulamaktadır ve geçmiş travmalar günümüz ikili ilişkilerini etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, Cevat. 1947. "Turkey's International Relations". *International Affairs* 3(4): 477-491.
- Anderson, Matthew S. 1954. "Great Britain And The Russo-Turkish War Of 1768-74". *The English Historical Review* 69(270): 39-58.
- Armaoğlu, Fahir. 2005. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi. İstanbul.
- Ayverdi, Samiha. 2004. *Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri*, Eyverdi Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul.
- Babacan, Hasan. Sansar, M. Fatih ve Temizer, Abidin. 2012. *Türk İnkılabı Tarihi*. Öncü Kitap. Ankara.
- Başbuğ, Fırat ve Başbuğ, Fatih. 2007. "Türk-Rus İlişkilerinin Tarihi Süreçte Avrasya'daki Sosyal ve Kültürel Yansımaları", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS 38)*: 325-343.
- BBC Türkçe. 5 Ekim 2015. Rus Savaş Uçağı Türkiye'ye Girdi: Hava Sahası İhlali mi, Mesaj mı?. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151005_rusya_ihlal_analiz (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2022).
- BBC. 1 Aralık 2015. Turkey Downing of Russian War Plane: What We Know?, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2022).
- Bilsel, Cemil. 1947. "The Turkish Straits In The Light Of Recent Turkish-Soviet Russian Correspondence". *The American Journal Of International Law* 41(4): 727-747.
- Bloomberg. 13 Şubat 2016. Medvedev: Yeni Bir Soğuk Savaş Dönemine Doğru Sürükleniyoruz, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1854544-medvedev-yeni-bir-soguk-savas-donemine-dogru-surukleniyoruz> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2022).
- Büyükkakıncı, Erhan. 2012. "Türk-Rus İlişkilerinin Değerlendirilmesi: Güvenlik Sorunsalından Çok Boyutlu Derinliğe Geçiş", *Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl sonra Rusya Federasyonu: Türk Dilli Halklar ve Türkiye ile İlişkiler*, E. Büyükkakıncı ve E. Bacanlı Eds. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 779-842
- Çasın, Mesut Hakkı ve Derman, Giray Saynur. 2016. *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*. SRT Yayınları. Ankara.
- Çalışkan, Ülkü. 2006. "Türk Kurtuluş Savaşı'nda Sovyet Rusya'nın Mali ve Askeri Yardımları", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 9: 35-54.
- Çelikkol, Ahmet. Anskiyete (Bunaltı) Bozuklukları. <http://www.celikkol.org/anks.htm> (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2021).
- Çevik, Abdülkadir. 2010. *Politik Psikoloji*. Dost Yayınları. Ankara.

- Çevik, Abdülkadir ve Birsen, Ceyhan. 2013. “Mağduriyet Psikolojisi ve Toplumsal Yansımaları”, 21. *Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2: 62-84.
- De Luca, Anthony R. 1977. “Soviet-American Politics And The Turkish Straits”, *Political Science Quarterly* 92(3): 503-524.
- Dekmejian, Richard Hrair. 1968. “Soviet-Turkish Relations And Politics In The Armenian SSR”, *Soviet Studies* 19(4):510-525.
- Demir, Eren. 2015. “Rusya’nın Yaptırımlarının Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri”, *Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü*, Bilgi Notu.
- Deringil, Selim. 2008. *Denge Oyunu*. Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- Enerji Enstitüsü. Türkiye-Rusya Krizi Türk Akımını Nasıl Etkiler?, <http://enerjiensitusu.com/2015/10/08/turkiye-rusya-krizi-turk-akimini-nasil-etkiler/> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021).
- Ercan, Murat. 2011. “Türk Dış Politikasında Rusya”, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Ercan, Murat (Eds.). Nobel Yayınları. İstanbul.
- Gessen, Masha. 2015. *Putin Yüzü Olmayan Adam*, Çev: Soykan, Gözde., Epsilon Yayıncılık. İstanbul.
- Global Security, Russian Military Doctrine, <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/doctrine.htm> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2022).
- Goldstein, Joshua S. ve Pevenhouse, Jon C. 2015. *Uluslararası İlişkiler*, BB101 Yayınları, Çev: Özdemir, Haluk. Ankara.
- Gökay, Bülent. 2006. *Emperyalizm ve Bolşevizm Arasında Türkiye*. Agora Kitaplığı. Çev: Yalçın, Samet. İstanbul.
- Gökay, Bülent. 2006a. *Soviet Eastern Policy And Turkey 1920-1991*. Routledge. Newyork.
- Hill, Dan. 10 Haziran 2015. “Want To Know Putin’s Secrets? They’re All Right On His Face”, *Reuters*. (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2021).
- Hocannisian, Richard G. 1973. “Armania And The Caucasus In The Genesis Of The Soviet-Turkish Entente”. *International Journal Of Middle East Studies*. 4(2): 129-147.
- Hurewitz, Jacob C. 1962. “Russia And The Turkish Straits: A Revaluation Of The Origins Of The Problem”. *World Politics*. 14(4): 605-632.
- Hürriyet. 16 Ekim 2015. TSK: Hava Aracı Düşürüldü. <http://www.hurriyet.com.tr/tsk-hava-araci-dusuruldu-30327643> (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2022).
- IMF. List of Members. <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).
- İnalçık. Halil. 1999. *Osmanlı-Rus İlişkilerinde 1492-1700*. Türk Tarih Kurumu. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Kamalov, İlyas. 2004. *Putin’in Rusyası*. Kaknüs Yayınları. İstanbul.
- Karpat, Kemal H. 2015. *Türk Dış Politikası Tarihi*. Timaş Yayınları. İstanbul.
- Kemaloğlu, İlyas. 2015. *Rusların Gözüyle Türkler*. Kaknüs Yayınları. İstanbul.

- Kurat, Akdes Nimet. 1972. *IV-XVIII Yüz yıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Kurat, Akdes Nimet. 1993. *Rusya Tarihi*, Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- Lelli, Edoardo. 2009. "Black Gold And Blue Gold: The Importance of Energy in the New Power Policy of The Russian Federation". *Transition Studies Review*. 15: 746–758.
- Marcos, Jonathan. 16 Eylül 2015. "Rusya Suriye’de Ne Amaçlıyor?". BBC Türkçe.
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150916_suriye_rusya-jonathan_marcus_analiz (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2022).
- May, Hakkı Mümin. 2009. "Türk Kurtuluş Savaşı Finansmanı". *Mevzuat Dergisi* 12(133).
<http://www.mevzuatdergisi.com/2009/01a/01.htm> (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2022).
- Memiş, İslam. 29 Kasım 2015. "Rusya İçin Türkiye Neden Önemli", *Güneş Gazetesi*,
<http://www.gunes.com/yazarlar/islam-memis/rusya-icin-turkiye-neden-onemli-645021> ,
(Erişim Tarihi: 5 Haziran 2021).
- Mikail, Elnur Hasan. 2007. *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*. IQ Yayıncılık. İstanbul.
- Moses, Rafael. 1996. "The Perception Of The Enemy: A Psychoanalytic View". *Mind & Human Interaction* 7(1): 37-43’ten çev: Çevik, B. Senem. 2010a. "Düşman Algısı: Psikolojik Bir Analiz". *Tarih Okulu Dergisi* 7: 99-108.
- New Air Force Commander In Far East, *Russian Defence Policy*,
<https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/sergey-dronov/> , 22 Ekim 2010. (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2022).
- North Atlantic Treaty Organisation (NATO), NATO Genel Secretary,
http://www.nato.int/cps/en/natohq/who_is_who_7371.htm (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2022).
- Nygren, Bertil. 2008. "Putin Use Of Natural Gas To Reintegrate The CIS Region". *Problems of Post-Communism* 55(4): 3–15.
- Onayî Yaşar. 2008. *Batıya Direnen Devlet Rusya*. YeniYüzyıl Yayınları. İstanbul.
- Oran, Baskın. 2008. *Türk Dış Politikası Cilt. 1*. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Oran, Baskın. 2013. *Türk Dış Politikası Cilt. 3*. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Oskanian, Vartan. Mart 2014. "Eski Sovyet Cumhuriyetlerinde Korku, Hüsrân ve Endişe". Aljazeera.
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/eski-sovyet-cumhuriyetlerinde-korku-endise-ve-husran>
(Erişim Tarihi: 21 Ocak 2022).
- Özbay, Fatih. 2006. "Tarihsel Süreç İçerisinde Ruslar ve Rusya, *Rusya Stratejik Araştırmaları-1*, İhsan Çomak (Eds). TASAM Yayınları. İstanbul: 13-26.
- Özden, Hakan. 2013. "The Diplomatic Maneuvers Of Turkey In World War II". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 37: 91-110.
- Reynolds, Michael A. 2009. "Buffers, Not Brethren: Young Turk Military Policy In The First World War And The Myth Of Panturanism". *Past and Present* 203: 137-179.
- Roberts, Geoffrey. 2011. "Moskow’s Cold War On The Periphery: Soviet Policy In Greece, Iran And Turkey 1943-8". *Journal Of Contemporary History* 46(1): 58-81.
- Sander, Oral. 2008. *Anka’nın Düşüşü ve Yükselişi*. İmgé Yayınları. Ankara.

- Sarınay, Yusuf. 2008. "Rusya'nın Türkiye Siyasetinde Ermeni Kartı (1878-1918)". *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 1(2): 69-105.
- Şerendem, Enis. 25 Kasım 2015. "5 Grafikte Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri". *BBC Türkçe*. http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/11/151125_turkiye_rusya_ekonomi (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2021).
- Taşlıcalı, Tuba. 2008. *Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması: II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası Örneği*. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı. Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tellal, Erel. 2010. "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 65(3): 189-236.
- Terzi, Hacı Murat. 2021. *Rusya'da Çokkültürlülük ve Tatar Kimliği*. Nobel Yayınevi. Ankara.
- Temur, Ferit. 15 Temmuz 2014. "Türk-Rus İlişkilerine Medeniyetsel Bir Bakış", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/turk-rus-iliskilerine-medeniyetsel-bir-bakis/3801> (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2022).
- TRT Haber. 05 Ekim 2015. İhlal Nedeniyle Rusya'ya Nota Verildi. <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/ihlal-nedeniyle-rusyaya-nota-verildi-207092.html> (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2022).
- Tüzün, Süleyman. 2011. "İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu (Eds.). Anı Yayınları. Ankara: 231-263.
- Volkan, Vamık. 2013. *Divandaki Düşmanlar*. Alfa Yayınları. çev. Erdoğan Taycan. İstanbul.
- Volkan, Vamık. 1993. *Etnik Terörizmin Psikolojisi*. Politik Psikoloji Yayınları. Çev: Çevik, Abdülkadir ve Birsen, Ceyhun. Ankara.
- Volkan, Vamık. 2008. *Kıbrıs: Savaş ve Uyum*. Everest Yayınları. çev: Berna Kılınçer. İstanbul.
- Volkan, Vamık. 2012-2013. "Geniş Grup Kimliği ve Barış Sağlama Üzerine Bazı Düşünceler", çev: Bilge Bilgin, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler* 2: 8-36.
- Weisband, Edward. 1973. *Turkish Foreign Policy, 1943-1945*. Princeton University Press.
- WTO. 2016. Russian Federation Accession, https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_russie_e.htm (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2022).
- Yücel, Mualla Uydu. 2007. *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

COVİT 19 PANDEMİ SÜRECİ UYGULAMALARININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE OLAN ETKİLERİ VE DERS DIŞI SERBEST ZAMANLARININDA NELER YAPTIKLARININ İNCELENMESİ

Investigation Of The Effects Of The Covit 19 Pandemic Process Applications On Secondary Students And What They Do In Their Free Time

Kadir PEPE

Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü

kpepe@mehmetakif.edu.tr

Dilek KANATSIZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Tezli Yüksek Lisans Programı,

dilekkntsz@outlook.com

ÖZET: Araştırma “covit 19” pandemi süreci uygulamalarının ortaokul öğrencileri üzerine olan etkileri ve ders dışı serbest zamanlarında neler yaptıklarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim- öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi ilçelerinde ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise gönüllülük esasına göre bu okullarda 5,6,7 ve 8 sınıflarda okuyan 404 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada teorik çerçeve literatür tarama yöntemiyle yazılı kaynaklardan, alandaki veriler ise araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan anketle elde edilmiştir. Anketin hazırlanmasında uzman görüş alınarak, anlaşılabilirliği, kapsam geçerliği sağlanmıştır. Geliştirilen anket örneklem grubuna konu hakkında bilgi verildikten sonra doldurulmuştur. Ankete 228 kadın, 176 erkek olmak üzere toplam 404 öğrenci cevap vermiştir.

Elde edilen veriler istatistik işlem için bilgisayar ortamında, uygun istatistik programa aktarılmıştır. İstatistik işlem olarak frekans (%), Crosstab ve Chi-Square Tests (X^2) işlemleri yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde 0,05 anlamlılık düzeyi kabul edilerek yorumlar yapılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler sonucunda, “covit 19” pandemi süreci uygulamalarından ortaokul öğrencilerinin fiziksel, sosyal, psikolojik ve akademik yönlerden etkilendikleri, ders dışı serbest zamanlarını çeşitli etkinlik ve faaliyetlerle geçirdikleri, cinsiyet değişkeni açısından 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür.

Anahtar kelime: “covit 19” pandemi, Öğrenci, Serbest zaman

ABSTRAKT: The research was carried out to examine the effects of the "covit 19" pandemic process practices on secondary school students and what they do in their free time outside of the classroom. The population of the research consists of students studying in secondary education institutions in Pamukkale and Merkez Efendi districts of Denizli province in the 2020-2021 academic year. The sample group consists of 404 students studying in 5, 6, 7 and 8 classes in these schools on a voluntary basis.

In the research, the theoretical framework was obtained from written sources by the literature review method, and the data in the field was obtained by the questionnaire developed by the researcher. In the preparation of the questionnaire, its intelligibility and content validity were ensured by taking expert opinion. The developed questionnaire was filled in after the sample group was informed about the subject. A total of 404 students, 228 women and 176 men, responded to the survey.

The obtained data were transferred to the appropriate statistical program in the computer environment for statistical processing. Frequency (%), Crosstab and Chi-Square Tests (X^2) operations were performed as statistical operations. In the evaluation of the data, a significance level of 0.05 was accepted and comments were made.

As a result of the data obtained within the scope of the research, it was seen that secondary school students were affected by the physical, social, psychological and academic aspects of the "covit 19" pandemic process applications, they spent their free time outside of class with various activities and activities, and there were significant differences at the 0.05 significance level in terms of gender variable.

Keyword: “covit 19” pandemic, Student, Leisure time

GİRİŞ

Pandemi kavramı küresel olarak yeni ortaya çıkan salgın hastalığın yayılmasıdır (Çınar ve Özkaya, 2020, s37). Günümüzde 2019 yılında görülmeye başlanan COVID-19 olarak adlandırılan virüs tüm dünyayı etkisi altına alması nedeniyle dünya pandemi sürecine girmiştir. COVID- 19 adı verilen bu hastalık ilk olarak 2019 yılında Çin'in Vuhan kentinde görülmeye başlamıştır ve tüm dünyaya

yayılmıştır. COVID-19 adlı hastalık Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) 31 Aralık 2019 tarihinde bildirilmiştir (WHO, 2020). COVID-19 hastalığı hasta bireyin öksürme ve hapsirme sırasında oradaki ortama damlacıkların yayılması ve bu damlacıkların solunması yolu ile bulaşmaktadır (T.C Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu hastalıkta en çok görülen belirtilere baktığımızda kuru öksürük, ateş ve yorgunluk olduğu görülmektedir. Bu belirtiler genellikle beş gün içerisinde görülmektedir ama farklılıklarda olabilmektedir (Budak ve Korkmaz, 2020, s65). Bununla birlikte Pandemi sürecinde hastalıktan kaynaklı olarak ölümlerin meydana gelmesi ve virüsün yayılma artışından kaynaklı olarak kısıtlamaların getirilmesi ile birlikte çocuklar ve yetişkinler bu süreçten olumsuz anlamda etkilenmişlerdir. Çaykuş ve Çaykuş'un (2020) yapmış oldukları çalışmada bahsettikleri gibi çocuklar bu dönemde öfke, üzüntü, kaygı ve değersizlik gibi duygular hissetti ve bu duyguları da ailelerine ağılayarak, suçlayarak vb. şekilde göstermektedirler. Çocukların bu süreçte karşılaşabilecekleri olumsuz durumlar onların ileriki yaşamlarını da olumsuz etkileyebilecektir. Bundan dolayı da psikolojik, bedensel ve sosyal olarak en az etkiyle bu dönemin geçirilmesi iyi olacaktır.

COVID-19 adlı hastalık Türkiye’de ilk olarak 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür ve bununla birlikte de önlemler alınmaya başlanmıştır (Kırmızıgül, 2020 s284). Alınan bu önlemler ile birlikte de pandemiden kaynaklı olarak okullarda 16 Mart tarihinde eğitime ara verilmiştir. Eğitimin pandemi döneminde devam edebilmesi içinde 23 Mart itibarıyla Eğitim Bilişim Ağıyla (EBA) birlikte uzaktan eğitime sistemine geçiş yapılmıştır (Kırmızıgül, 2020, s284). Öğrenciler yüz yüze devam ettikleri eğitimlerine uzaktan eğitim sistemine geçmelerinin öğrenciler tarafından nasıl görüldüğü ile ilgili Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin (2020) yapmış olduğu çalışmada uzaktan eğitimin öğrenciler açısından bakıldığında yüksek olarak sistemin başarılı olduğu ve kendilerine yarar sağladığı sonucuna vardıkları görülmektedir.

Teknolojinin gelişmesi eğitim alanına katkı sağlamıştır. Eğitim hayatımızın bütün dönemlerinde büyük bir öneme sahiptir ve aksatılmaması gereken bir durumdur. Bu durumun bilinciyle Türkiye de COVID-19-pandemi sürecinde İllerin risk durumları göz önünde bulundurularak 2 Mart 2021 tarihi itibarıyla eğitimde kontrollü normalleşmeye geçilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

Serbest zaman kavramı bireylerin çalışma zamanları ve zorunlu ihtiyaçları dışında kalan zamana denmektedir (Kemp ve Pearson, 1997, s2). İnsanlar serbest zamanlarını kitap okuyarak, televizyon izleyerek, internette gezinerek ve egzersiz yaparak vb. şekilde geçirebilmektedir. Serbest zaman kavramı hayatımızda büyük bir yer kapladığı bilinmektedir. Serbest zamanımızda yapmış olduğumuz etkinlikler önemlidir ve serbest zamanın kaliteli bir şekilde geçirilmesi olumlu bir katkı sağlayabilirken serbest zamanın zaman doldurmak için ve boşa geçirilmesi bazı olumsuzluklara neden de olabilmektedir (Arslan, 2011, s3). Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmek için katılmış oldukları etkinlikler günümüzde artık bireyler tarafından çokça talep görmektedir (Sevil ve ark 2012’den aktaran Çakır, 2017, s18). Aslında serbest zaman ile yaşam kalitesi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Serbest zaman aslında yaşamın temel ögesi konumuna gelmiştir (Torkildsen, 1992, s26).

Pandemi döneminde normaldeki yaşamımıza göre daha dikkatli olmamızın gerekmesi ve aynı zamanda kendimizi kısıtlama durumunda kalmamız yetişkinler için ve özellikle de çocuklar için psikolojik, bedensel ve sosyal değişiklikleri beraberinde getirdi. Bundan dolayı da pandeminin etkisinin belirlenmesi ve çocukların ders dışı zamanlarında neler yaptıklarının belirlenmesi önemlidir. Bu gerekçelerle, Pandemi döneminin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisi ve ders dışı zamanlarında neler yaptıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, pandemi döneminden kaynaklı olarak gerçekleştirilen kısıtlamalar ve sosyalleşmelerde meydana gelen azalmalar bireyler üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Özellikle de yüz yüze yürütülen eğitimin pandemiden kaynaklı olarak uzaktan eğitime geçilmesi ve tekrar değişiklik yapılarak kontrollü normalleşmeyle birlikte eğitimin seyrek gruplar halinde belirli saat veya gün devam etmesi kararıyla birlikte öğrenciler de belirli bir etki meydana getirdiği düşünülmektedir. Bu araştırma “Covit 19 pandemi” süreci uygulamalarının ortaokul öğrencileri üzerine olan etkilerinin ve ders dışı serbest zamanlarında neler yaptıklarının incelenmesi amacıyla yapılmaktadır.

1. MATERYAL VE METOT

Bu araştırma, tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama modeli geniş kitledeki bireylerden görüşlerinin, tutumlarının, olgu ve olayların betimlendiği araştırma modelidir. Tarama modelinde ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılmaktadır (Tanrıöğren, 2014, s59).

Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim- öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ve Merkezefendi ilçelerinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örnekleme ise tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmaya 404 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. 404 öğrenciden 300'ü devlet okulunda okuyan öğrenciler oluşturmakta 104 öğrenci de kolejde okuyan öğrencilerden oluşturmaktadır.

Araştırmada teorik çerçeve literatür tarama yöntemiyle yazılı kaynaklardan, çalışmadaki veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Anketin geliştirilmesi aşamasında konuyla ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra anket formu taslak halinde hazırlanmış ve uzman görüş alınarak, anlaşılabilirliği, kapsam geçerliği sağlanarak gerekli düzeltmelerle son halini almıştır. Anket 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların kişisel bilgilerine yönelik olarak 2 sorudan, ikinci bölümde öğrenciler üzerinde pandemi döneminin etkileri ve ders dışı zamanlarında neler yaptıklarının belirlenmesine yönelik 9 soru olmak üzere 11 sorudan oluşmaktadır. Geliştirilen anket örnekleme grubuna tesadüfi yöntemle konu hakkında bilgi verildikten sonra doldurulmuştur. Ankete 228 kadın, 176 erkek olmak üzere toplam 404 öğrenci cevap vermiştir. Tablo 1'de örnekleme grubunun cinsiyet ve okudukları sınıf dağılımları verilmiştir.

Elde edilen verilere istatistik işlem olarak frekans(%), Crosstab ve Chi-Square Tests (X^2) işlemleri yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde 0,05 anlamlılık düzeyi kabul edilerek yorumlar yapılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıf Dağılımları

Değişkenler	N. Dağılım	% Dağılım
Kadın	228	56,4
Erkek	176	43,6
Toplam	404	100,0
5.sınıf	60	14,9
6.sınıf	64	15,8
7.sınıf	67	16,6
8.sınıf	213	52,7
Toplam	404	100,0

2. BULGULAR VE YORUM

Katılımcıların “Covid 19” Pandemi Sürecinin Kendilerine Olan Etkilerine Yönelik Görüşleri

Tablo 2. Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” Fiziksel ve Fizyolojik Etkilerine Yönelik Görüşleri Dağılımı

Değişkenler	Kilo artışı	Kilo kaybı	Yorgunluk	Diğer	Toplam	X^2/P
Kadın	93 42,3%	31 14,1%	74 33,6%	22 10,0%	220 100,0%	9,847 0,020*
Erkek	61 37,2%	13 7,9%	58 35,4%	32 19,5%	164 100,0%	
Toplam	154 40,1%	44 11,5%	132 34,4%	54 14,1%	384 100,0%	

Katılımcıların verdikleri cevapların karşılaştırmalı istatistik analizde ($X^2=9,847, P=0,020$) olarak bulunmuştur. Bu değer istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 3. Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” Psikolojik Etkilerine Yönelik Görüşleri Dağılımı

Değişkenler	Kaygı	Stres	Sinirli olma	Depresyon	Diğer	Toplam	X ² /P
Kadın	59	81	36	27	20	223	22,693 0,000*
Erkek	26,5%	36,3%	16,1%	12,1%	9,0%	100,0%	
	42	43	37	7	36	165	
Toplam	25,5%	26,1%	22,4%	4,2%	21,8%	100,0%	
	101	124	73	34	56	388	
	26,0%	32,0%	18,8%	8,8%	14,4%	100,0%	

Bu sorguya yönelik verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=22,693, P=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” Sosyolojik Etkilerine Yönelik Görüşleri Dağılımı

Değişkenler	İçe kapanma	Çekingenlik	Kendini ifade etmede güçlük	Diğer	Total	X ² /P
Kadın	63 29,6%	33 15,5%	41 19,2%	76 35,7%	213 100,0%	6,463 0,091
Erkek	43 27,2%	27 17,1%	17 10,8%	71 44,9%	158 100,0%	
Toplam	106 28,6%	60 16,2%	58 15,6%	147 39,6%	371 100,0%	

Bu soruya ilişkin verilen cevapları karşılaştırmalı analizinde ($X^2=6,463, P=0,091$) olarak bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 5. Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” Akademik Başarılarına “Olumsuz” Etkilerine Yönelik Görüşleri Dağılımı

Değişkenler					
	Çok	Az	Hiç	Toplam	X ² /P
Kadın	92	115	21	228	2,583 0.275
	40,4%	50,4%	9,2%	100,0%	
Erkek	70	81	25	176	
	39,8%	46,0%	14,2%	100,0%	
Toplam	162	196	46	404	
	40,1%	48,5%	11,4%	100,0%	

Bu soru önermesine ilişkin verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=2,583, P=0,275$) olarak bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Katılımcıların “Covid 19” Pandemi Sürecinde Ders Dışı Serbest Zamanlarında Neler Yaptıkları Dağılımı**Tablo 6. Ders Dışı Zamanlarda Televizyon Seyrederim**

Değişkenler		Evet	Hayır	Toplam	X ² /P
	Kadın	180	48	228	0,453 0,501
		78,9%	21,1%	100,0%	
	Erkek	134	42	176	
		76,1%	23,9%	100,0%	
Toplam		314	90	404	
		77,7%	22,3%	100,0%	

Tablo 6’da katılımcıların ders dışı zamanlarında televizyon seyretme durumları sorgulanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=0,453, p=0,501$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 7. Katılımcıların Televizyonda Ne Tür Program İzledikleri Dağılımı

Değişkenler	Dizi film seyrederim	Belgesel seyrederim	Diğer	X ² /P
Kadın	112	53	18	2,245 0,325
Erkek	61,2%	29,0%	9,8%	100,0%
	80	36	21	137
Toplam	58,4%	26,3%	15,3%	100,0%
	192	89	39	320
	60,0%	27,8%	12,2%	100,0%

Tablo 7’de katılımcıların televizyonda ne tür programlar izledikleri sorgulanmaktadır. Verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=2,245$, $p=0,325$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir($p>0,05$).

Tablo 8. Ders Dışı Zamanlarda Bilgisayarla Uğraşım

Değişkenler		Evet	Hayır	Toplam	X^2/P
Kadın		152	75	227	8,643 0,003*
		67,0%	33,0%	100,0%	
Erkek		141	35	176	
		80,1%	19,9%	100,0%	
Toplam		293	110	403	
		72,7%	27,3%	100,0%	

Tablo 8’de katılımcıların ders dışı zamanlarında bilgisayarla uğraşma durumları sorgulanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=8,643$, $p=0,003$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 9. Katılımcıların Bilgisayarda Ne Tür Sitelere Giriş Yaptıkları Dağılımı

Değişkenler		Haber siteleri	Oyun siteleri	Diğer	Toplam	X^2/P
Kadın		37	56	67	160	25,470 0,000*
		23,1%	35,0%	41,9%	100,0%	
Erkek		26	89	27	142	
		18,3%	62,7%	19,0%	100,0%	
Toplam		63	145	94	302	
		20,9%	48,0%	31,1%	100,0%	

Tablo 9’da katılımcıların bilgisayarda ne tür sitelere giriş yaptıkları sorgulanmaktadır. Cinsiyetlere göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=25,470$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 10. Ders Dışı Zamanlarda Kitap Okurum

Değişkenler		Evet	Hayır	Toplam	X^2/P
Kadın		211	17	228	16,874 0,000*
		92,5%	7,5%	100,0%	
Erkek		138	38	176	
		78,4%	21,6%	100,0%	
Toplam		349	55	404	
		86,4%	13,6%	100,0%	

Tablo 10’da katılımcıların ders dışı zamanlarında kitap okuma durumları sorgulanmıştır. Verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=16,874$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 11. Katılımcıların Ne Tür Kitap Okudukları Dağılımı

Değişkenler		Macera	Fantastik	Psikolojik	Diğer	Toplam	X^2/P
Kadın		92	44	42	34	212	4,733 0,192
		43,4%	20,8%	19,8%	16,0%	100,0%	
Erkek		68	34	16	20	138	
		49,3%	24,6%	11,6%	14,5%	100,0%	
Toplam		160	78	58	54	350	
		45,7%	22,3%	16,6%	15,4%	100,0%	

Tablo 11’de katılımcıların ne tür kitap okudukları sorgulanmaktadır. Cinsiyetlere göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=4,733$, $p=0,192$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir($p>0,05$).

Tablo 12. Ders Dışı Zamanlarda Güzel Sanatlarla Uğraşım

Değişkenler	Evet	Hayır	Toplam	X ² /P
Kadın	155 68,0%	73 32,0%	228 100,0%	27,214 0.000*
Erkek	74 42,0%	102 58,0%	176 100,0%	
Toplam	229 56,7%	175 43,3%	404 100,0%	

Tablo 12’de katılımcıların ders dışı zamanlarında güzel sanatlarla uğraşma durumları sorgulanmıştır. Verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=27,214$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 13. Katılımcıların Ne Tür “Güzel Sanatlarla” Uğraştıkları Dağılımı

Değişkenler	Müzik aleti çalıyorum	Resim yapıyorum	Diğer	Toplam	X ² /P
Kadın	43 26,9%	94 58,8%	23 14,4%	160 100,0%	6,373 0,041*
Erkek	26 33,3%	33 42,3%	19 24,4%	78 100,0%	
Toplam	69 29,0%	127 53,4%	42 17,6%	238 100,0%	

Tablo 13’te katılımcıların ne tür güzel sanatlarla uğraştıkları sorgulanmaktadır. Verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=6,373$, $p=0,041$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 14. Ders Dışı Zamanlarda Sportif Egzersiz yaparım

Değişkenler	Evet	Hayır	Toplam	X ² /P
Kadın	170 74,6%	58 25,4%	228 100,0%	4,721 0,030*
Erkek	147 83,5%	29 16,5%	176 100,0%	
Toplam	317 78,5%	87 21,5%	404 100,0%	

Tablo 14’te katılımcıların ders dışı zamanlarında sportif egzersiz yapma durumları sorgulanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=4,721$, $p=0,030$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 15. Katılımcıların Ne Tür “Sportif Egzersiz” Yaptıkları Dağılımı

Değişkenler	Yüzme	Bisiklet	Koşu	Pilates	Diğer	Toplam	X ² /P
Kadın	14 8,2%	41 24,0%	54 31,6%	20 11,7%	42 24,6%	171 100,0%	12,995 0,011*
Erkek	14 9,5%	50 34,0%	37 25,2%	4 2,7%	42 28,6%	147 100,0%	
Toplam	28 8,8%	91 28,6%	91 28,6%	24 7,5%	84 26,4%	318 100,0%	

Tablo 15’te katılımcıların ne tür sportif egzersiz yaptıkları sorgulanmaktadır. Cinsiyetlere göre verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=12,995$, $p=0,011$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma “Covid 19” pandemi sürecinin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkilerini ve ders dışı serbest zamanlarını ne şekilde değerlendirdiklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya toplam 404 birey katılmıştır. Bunlarda %56,4’ kadın, %43,6’sının erkek, okudukları sınıfların ise, %52,7’si 8, %16,6’sı 7, %15,8’i 6, %14,9’u 5, sınıflarında okudukları görülmektedir (Tablo 1).

Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” “fiziksel ve fizyolojik” etkilerine ilişkin toplamda, %40.1’ nin kilo artışı, %34.4’ünün yorgunluk, %14.1’inin diğer etkiler ve %11.5’inin kilo kaybı olarak cevap verdikleri görülmektedir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=9,847, P=0,020$) olarak bulunmuştur. Bu değerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde kadınların “kilo artışı ve kilo kaybı” etkenlerinde, erkeklere göre daha fazla etkilendikleri görülmektedir (Tablo 2). Bu durumu pandemi sürecinde, kadınların erkelere göre evlerinde daha çok zaman geçirmelerine bağlayabiliriz. Bu bulgu Erdoğan (2021) “pandemi döneminde beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi” başlıklı çalışma bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” psikolojik etkilerine yönelik, toplamda % 26.0’ın kaygı, % 32.0’ın stres, % 18.8’in sinirli olma, %8.8’in depresyon, % 14.4’ün diğer olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=22,693, P=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak oldukça anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde kadınların “kaygı, stres ve depresyon” etkenlerinde, erkeklere göre daha fazla etkilendikleri görülmektedir (Tablo3).Yapmış olduğumuz çalışmaya benzer çalışmalardan, Erol ve Erol (2020); Alınacak vd. (2021) ;Çiçek ve Almalı (2020); Ceviz, Tektaş, Basmacı ve Tektaş (2020) yapmış oldukları çalışma bulguları araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” sosyal etkilerine ilişkin toplamda % 28.6’sının içe kapanma, % 16.2’sinin çekingenlik, %39.6’sının diğer etkiler ve % 15.6’sının kendini ifadede güçlük çekme olarak cevaplarını verdikleri görülmektedir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=6,463, P=0,091$) olarak bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır (Tablo 4). Bu verilere göre pandemi sürecinin öğrencilerin sosyal etkileri üzerinde olumsuz yönde fazla bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Katılımcıların “Covid 19 Pandemisinin” akademik başarılarına olumsuz etkilerine yönelik toplamda verdikleri cevapların %40.1’ nin çok, %48.5’inin az ve %11.4’ünün hiç olduğu görülmektedir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=2,583, P=0,275$) olarak bulunmuştur. Bu değerde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır (Tablo 5). Elde edilen verilere göre pandemi sürecinin öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Erol ve Erol (2020) tarafından yapılan bezer çalışmasındaki, pandemi sürecinde ilkökul öğrencilerinin akademik olarak olumsuz etkilendikleri ve uzaktan eğitimin bazı olumsuzlukları beraberinde getirdiği görüşü, araştırma bulgumuzla örtüşmektedir.

Katılımcıların pandemi sürecinde ders dışı zamanlarında televizyon seyretme durumlarına toplamda %77,7’si evet, %22,3’ü hayır cevaplarını verdikleri görülmektedir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=0,453, p=0,501$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır (Tablo 6). Elde edilen bu sonuçlara göre pandemi sürecinde televizyon seyretme oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Vural ve Yılmaz (2018); Tokgöz, Demiroğlu ve Aslan (2015); yapmış oldukları benzer çalışmalarındaki televizyon seyretme oranının yüksek olduğu bulguları araştırma bulgumuzla paralellik göstermekte ve destekler niteliktedir.

Katılımcıların televizyonda ne tür programlar izlediklerine ilişkin toplamda %60,0’ı dizi film, %27,8’i belgesel, %12,2’si diğer programlar olarak cevap verdikleri görülmektedir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=2,245, p=0,325$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır (Tablo 7). Elde edilen bu sonuca göre katılımcıların çoğunlukla dizi film seyrettiklerini söyleyebiliriz.

Katılımcıların ders dışı zamanlarında bilgisayarla uğraşma durumlarını toplamda %72,7'si evet, %27,3'ü hayır cevaplarını verdikleri görülmektedir. Cinsiyet arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=8,643$, $p=0,003$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde erkeklerin kadınlara göre ders dışı zamanlarda daha fazla bilgisayarla uğraştıkları görülmektedir (Tablo 8). Vural ve Yılmaz (2018); Turan, Şahin ve Altın (2018) yapmış oldukları benzer çalışmalarda, ortaokul öğrencilerinin boş zamanlarında bilgisayarda oyun oynama ve sosyal medyada sörf yaparak geçirdikleri bulguları araştırma bulgumuzla örtüşmektedir. Tokgöz, Demiroğlu ve Aslan (2015) tarafından yapılan benzer çalışma bulgusunda ortaokul öğrencilerinden hem erkek hem de kadın öğrencilerin boş zamanlarını internette geçirme sıklıklarının yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların bilgisayarda ne tür sitelere giriş yaptıklarını %20,9'u haber siteleri, %48,0'ı oyun siteleri, %31,1'i diğer olarak görüşlerini belirtmektedirler. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=25,470$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde kadınların "haber siteleri ve diğer" sitelere girişlerinin, erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 9).

Katılımcıların ders dışı zamanlarında kitap okuma durumlarına yönelik toplamda %86,4'ü evet, %13,6'sı hayır olarak cevaplarını vermişleridir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=16,874$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde kadınların erkeklere göre ders dışı zamanlarda daha fazla kitap okudukları görülmektedir (Tablo 10). Tokgöz, Demiroğlu ve Aslan (2015); Vural ve Yılmaz (2018); tarafından yapılan benzer çalışmalarda, ortaokul öğrencilerinin ders dışı boş zamanlarında çoğunlukla, kitap, gazete ve dergi okudukları bulguları, araştırma bulgumuz ile örtüşmektedir..

Katılımcıların ne tür kitap okuduklarını %45,7'si macera, %22,3'ü fantastik, %16,6'sı psikolojik ve %15,4'ü diğer olarak görüşlerini belirtmektedirler. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=4,733$, $p=0,192$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır (Tablo 11).Elde edilen bu verilere göre katılımcılar toplamda macera ve fantastik kitaplar okuduklarını söyleyebiliriz.

Katılımcıların ders dışı zamanlarında güzel sanatlarla uğraşma durumlarına toplamda %56,7'si evet, %43,3'ü hayır cevaplarını verdikleri görülmektedir. Cinsiyet arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=27,214$, $p=0,000$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha fazla ders dışı zamanlarda güzel sanatlarla uğraştıkları görülmektedir (Tablo 12). Vural ve Yılmaz (2018)) ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış oldukları benzer çalışmalarındaki bulguları araştırma bulgumuzla örtüşmektedir. Tokgöz, Demiroğlu ve Aslan (2015) yaptıkları çalışmalarındaki sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımı erkeklerin, kadınlara göre daha fazla katılım gösterdiği bulgusu araştırma bulgumuzla ters düşmektedir.

Katılımcıların ne tür güzel sanatlarla uğraştıklarını %29,0'ı müzik aleti çalışıyorum, %53,4'ü resim yapıyorum ve %17,6'sı diğer olarak görüşlerini belirtmektedirler. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=6,373$, $p=0,041$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde erkeklerin "müzik aleti çalışıyorum, kadınların ise resim yapıyorum seçeneklerinde yoğunlaştıkları görülmektedir (Tablo 13).

Katılımcıların ders dışı zamanlarında sportif egzersiz yapma durumlarını %78,5'i evet, %21,5'i hayır olarak görüşlerini belirtmektedirler. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=4,721$, $p=0,030$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetler arası verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde erkeklerin "evet" cevabını kadınlara göre daha fazla verdikleri görülmektedir. Erkekler kadınlara göre ders dışı zamanlarda daha fazla sportif egzersiz yaptıkları görülmektedir (Tablo 14). Tokgöz, Demiroğlu ve Aslan (2015) yapmış oldukları benzer çalışmadaki ortaokul öğrencilerinin boş zamanlarında genellikle spor yaptıkları ve erkeklerin kadınlara göre daha çok spor yaptıkları bulguları, araştırma bulgumuzla örtüşmektedir.

Katılımcıların ne tür sportif egzersiz yaptıklarına yönelik toplamda %8,8'i yüzme, %28,6'sı bisiklet, %28,6'sı koşu, % 7,5'i pilates ve %26,4'ü diğer olarak cevap vermişlerdir. Cinsiyetler arası verilen cevapların karşılaştırmalı analizinde ($X^2=12,995$, $p=0,011$) olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Yani cinsiyetlere göre verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmaktadır. Tablo ayrıntılı incelendiğinde erkeklerin "yüzme, bisiklet ve diğer" uğraşlarla, kadınlara göre daha fazla uğraştıkları, kadınların ise, "koşu ve pilatesle" erkeklere göre daha fazla uğraştıkları görülmektedir (Tablo 15).

Araştırma kapsamında elde edilen tüm veriler sonucunda;

"Covid 19" pandemi dönemi uygulamalarının ortaokul öğrencileri üzerinde olan etkilerinde ve ders dışı serbest zaman uğraşlarında cinsiyetlere göre farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak olumsuz etkilerinin olduğunu;

Öğrencilerin bu süreçte ders dışı serbest zamanlarında, genel olarak televizyona baktıklarını, televizyonda da dizi film ve belgesel programı izlediklerini, bilgisayarla uğraştıklarını, bilgisayarda da, oyun sitelerine ve diğer sitelere giriş yaptıklarını, kitap okuduklarını, kitaplardan da macera ve fantastik kitapları okuduklarını, güzel sanatlarla uğraştıklarını, güzel sanatlardan da resim ve müzikle uğraştıklarını, sportif egzersiz yaptıklarını, sportif egzersiz olarak da bisiklete bindikleri koşu ve pilates yaptıklarını söyleyebiliriz.

4. ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre öneri olarak;

- Öğrencilerin "Covid 19"pandemi sürecinde fiziksel, sosyal ve psikolojik yönden etkilenmelerini önlemek için belediyeler tarafından öğrencilerin aktif olarak katılabilecekleri toplu yerleşim yerlerine, mahalle ve semtlere çeşitli sportif egzersiz ve sosyal faaliyet alanlarının yapılması.
- Öğrencilere okullarda ve iletişim teknolojileri kullanılarak evlerinde "Covid 19"pandemi sürecinde beslenme, egzersiz, sağlık bilgisi ve serbest zaman değerlendirme alışkanlıkları hakkında bilinçlendirme eğitimleri verilerek uygulamaların yapılması.
- Bu araştırma ve benzeri araştırmalar evren ve örneklemi genişletilerek farklı yerlerde yapılması, önerilerinde bulunabiliriz.

KAYNAKÇA

Alniaçık, E., Of, M., Balkaş, J., Tülemmez, S., Mirzayev, M., & Alferra, H. (2021). Pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve umutsuzluklarının kariyer geleceği algısı üzerindeki etkileri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(1), 248-266.

Arslan, S. (2011). Serbest zaman kullanımı: sıradan serbest zaman etkinlikleri ve sistemli serbest zaman etkinlikleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 1-10. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/erziefd/issue/6008/80099>

Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 179-209.

Budak, F., Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. DOI: 10.35375/sayod.738657.

Ceviz, N., Tektaş, N., Basmacı, G., Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*. 3 (2), 312-329

Çakır, V. (2017). Üniversite öğrencilerin serbest zaman doyum düzeyleri ile serbest zaman yönetimleri arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 17-27. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/339205>.

Çaykuş, E, Mutlu Çaykuş, T. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklı güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenler ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. [Covid-19 Özel Sayısı]. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2, 95-113.

Çınar, F, Özkaya, B. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisinin medikal turizm faaliyetlerine etkisi. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 35-50. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sarad/issue/55492/752886>.

Çiçek, B., & Almalı, V. (2020). COVID-19 Pandemisi sürecinde kaygı öz-yeterlilik ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki: özel sektör ve kamu çalışanları karşılaştırması. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 241-260.

Erdoğan, R. (2021). Pandemi döneminde beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi. [Pandemi Özel Sayısı]. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17, 1-1.

Erol, M., & Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisisürecinde ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49, 529-555.

Kemp, K. ve Pearson, S. (1997). Leisure and tourism. Great Britain: Longman Press.

Kırmızıgül, H. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. [Covid-19 Özel sayısı]. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2, 283-289. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/54658/725274>

Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). Eğitimde kontrollü normalleşme sürecinde eğitim kurumlarının açılma ve uygulama kriterleri. <https://www.meb.gov.tr/basin-aciklamasi-egitimde-kontrollu-normallesme-surecinde-egitim-kurumlarinin-acilma-ve-uygulama-kriterleri/haber/22651/tr>.

Tanrıöğen, A. (Ed.). (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı yayıncılık.

Tokgöz, M., Demiroğlu, B., & Aslan, Y. (2015). Ortaokul öğrencilerinin serbest zaman tercihlerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. *Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 29-44.

Torkildsen George. Leisure and Recreation Management. Third Edition, 1992, 25-28.

Turan, H., Şahin, İ., & Altın, E. N. (2018). Ortaöğretim öğrencilerinin kişilik özellikleri ve boş zaman değerlendirme tercihlerinin değerlendirilmesi (Kocaeli Örneği). *Electronic Turkish Studies*, 13(19).

T.C Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 nedir?. Rehberi. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>.

Vural, H. ve Yılmaz, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin mekâna bağlı serbest zaman aktivite tercihleri ve rekreasyonel eğilimleri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(4), 424-432.

WHO. (2020). Q&A on coronaviruses (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-coronaviruses>.

CUMHURİYET SONRASI EĞİTİM POLİTİKALARINA TARİHSEL BAKIŞ VE SOSYOLOJİK ANALİZ

Historical Overview and Sociological Analysis of Post Republic Educational Policies

H. Eylem KAYA

*Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
eylemkaya@sdu.edu.tr Orcid: 0000-0003-0736-5662*

Duygu DOĞAN

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sosyoloji Anabilim Dalı
duyqudogan1986@hotmail.com/ Orcid: 0000-0003-2497-1998 GSM: 05065674151*

ÖZET: Toplumsal bütünlüğün sağlanmasında, kültürün nesilden nesile aktarılmasında, toplum düzeni ve normlarının oluşturulmasının başında eğitim gelmektedir. Özellikle küreselleşen dünyada ülkelerin, kendilerine kalıcı ve etkili bir yer edinebilmeleri için eğitime önem vermeleri ve bu bağlamda da çeşitli devlet politikaları ve teşvikleri belirlemeleri önem arz etmektedir. Nitelikli insan gücü oluşturma, kaliteli eğitim olanakları sunma, okullaşma oranlarını arttırma, donanımlı bireyler ve istihdam alanı oluşturma bir ülkenin sosyal gereksinimlerindendir. Eğitime yapılan yatırımlar beraberinde güçlü bir ekonomi ve büyümeyi de getirmektedir. Bu sebeple ülkede işlevsel, tutarlı ve uzun vadeli eğitim politikalarının belirlenmesi hedefe ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Çalışmamızın amacı, Türkiye’de eğitim tarihinin sürecini inceleyerek yakın tarihimiz olan Cumhuriyet sonrası eğitim politikalarını değerlendirmektir. Araştırma yöntemi olarak literatür ve mevzuat taraması yaptığımız çalışmada, eğitimin tanımlanmasıyla birlikte eğitim politikaları, Cumhuriyet öncesi eğitim anlayışı ile Cumhuriyet sonrası eğitim politikaları ve sistemleri üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında ise ülkemizin sosyo ekonomik durumu göz önüne alınarak değerlendirmelere yönelik çıkarımlar ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Eğitim Politikaları, Cumhuriyet Dönemi, Köy Enstitüleri

ABSTRACT: Education is at the forefront of ensuring social integrity, transferring culture from generation to generation, and creating social order and norms. Especially in the globalizing world, countries should attach importance to education in order to gain a permanent and effective place for themselves, and in this context, various government policies and incentives should be determined. Creating qualified manpower, providing quality education opportunities, increasing schooling rates, creating well equipped individuals and employment are among the social needs of a country. Investments in education bring with it a strong economy and growth. For this reason, determining functional, consistent and long term education policies in the country makes it easier to reach the target. The aim of our study is to evaluate the education policies after the Republic, which is our recent history, by examining the process of education history in Turkey. In our study, in which we searched the literature and legislation as a research method, education policies, pre Republican education understanding and post Republic education policies and systems were emphasized along with the definition of education. In the conclusion part, taking into account the socio-economic situation of our country inferences and suggestions for evaluations were made.

Key words: Education, Education policies, Republican Era, Village Institutes

GİRİŞ

Bilginin önem kazandığı çağımızda, özellikle toplumların atılım yapması için başat faktörlerden biri eğitimidir. Eğitimi, istenen bir öğrenme sonucunun elde edilebilmesi için öğrenme koşullarını denetim altına alınması, onu yönetmesi ve etkilemesi olarak tanımladığımızda, kültürlerin nesilden nesile aktarımı için kurumların en önemlisidir. Bir diğer ifadeyle eğitim, bireyde istenilen davranışları

kazandırmak ve meydana getirmektir. Ülkelerin ve toplumların geçmiş ile gelecekleri arasındaki devamlılıkları, eğitimin köprü kurma vazifesiyle olasıdır. Eğitimle ilgili kararların ve uygulamaların gelişigüzel olmayıp, tutarlı, bilimsel, sosyolojik ve felsefi temellerinin sağlam ve uzun vadeli politikalar olması gerekmektedir ki eğitim kısa vadeli bir çalışma değil uzun soluklu bir süreçtir. Toplumun gelecekte bekletisinin, bugünün bireylerinin aldıkları eğitim üzerinden şekilleneceğini düşünürsek, eğitime verilen önem ve değerin, geleceğimize yapılan yatırım olduğunu söylemek zor değildir ve bu bağlamda da bireyleri ve toplumları geliştirmek için eğitim kurumuna büyük görev düşmektedir (Yıldız & Yıldız, 2016, s. 25-26). Dolayısıyla her ülke, kendi toplumsal gelişimini, kültürel, toplumsal, ekonomik ve ideolojik yönlerini dikkate alarak çeşitli politikalar belirleyip nitelikli bireyler yetiştirmeyi hedefler. Bu politikalar neticesinde ise vatandaşların okullar aracılığıyla devletin ihtiyaç duyduğu yönde yetiştirilmesi sağlanır.

Osmanlı Devleti'nde, Selçuklularda ve diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi dine dayanan bir eğitim sistemi vardı. Bu dönemdeki eğitim kurumlarının çoğu ihtiyacı karşılamaya yönelik bilimsel gelişmeleri takip eden vakıf kuruluşlarına ait olup halk çocuklarına yönelik parasız okullar ve medreseler ile devletin üst kademelerine yüksek idareci yetiştiren Enderun Mektebi yani Saray Okulları idi. 17.yüzyılın sonlarından itibaren batı karşısında toprak kayıplarına uğrayan Osmanlı Devleti'nde bazı yenilik hareketlerine gidilmiştir. Yenilgiyle birlikte ilk yenilik hareketleri askeri okullar açmak olmuştur. Batının üstünlüğünün kabul edilmeye başlandığı gerileme döneminde ise 17.yüzyıldan itibaren eski eğitim kurumlarının yanı sıra modern mektepler açılmıştır. Bunlar Rüstiye, İdadi ve Sultani adında orta dereceli okullarla, Tıbbiye (1827), Harbiye (1834), Mülkiye (1859) ve Darülfünun (1863) gibi yüksek okullardır. Farklı din, dil ve kültüre dayalı programlarla farklı zihniyette nesillerin yetişmesine yol açan bu kozmopolit eğitim sistemi, ülkede mektep medrese ikiliğini meydana getirmiştir ve bu süreç Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiş olup bu bağlam cumhuriyet öncesi politikaları oluşturmuştur (www.ait.hacettepe.edu.tr).

Türkiye, cumhuriyet sonrası eğitim politikalarını oluştururken, batılılaşma hareketlerini başlattığı dönemlerde eğitim politika ve programlarında Fransız eğitim modelini örnek almıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra çeşitli eğitim öncülerinin önderliğinde yeni eğitim felsefesinin temelleri atılmış olup ilkökul ve ortaokul kademelerine uygulanmaya başlanmıştır. Bu esaslara göre de 1926 ilköğretim programı hazırlanmıştır. 1926 yılında Emin Erişilgil ve Avni Başman'ın hazırladıkları İlköğretim Programı'nın "yeni eğitim", yani ampirizm/ pragmatizm karakterine rağmen, orta ve yükseköğretimde Fransız etkisi devam etmiştir (Hesapçioğlu, 2009). O yıl kurulan Milli Eğitim Bakanlığı ile Cumhuriyet sonrasındaki eğitimle ilgili tüm faaliyetler tek çatı altında yani bakanlık bünyesinde toplanmıştır. Bakanlığın temel amacı ise, Türk ulusunu özgür düşünce ortamı içinde çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırarak, Türk ulusunun milli, ahlaki ve insani üstün değerlerini geliştirmek olmuştur (Gökçe, 2016, s. 2).

1.Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemi sonrasında çok sayıda öğrenci ve öğretmenin cephede yer alması ülkede her anlamda olumsuzluklar meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin sona ermesinden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin açılmasıyla yeni bir döneme girilmiş olup, bu durum eğitim alanında önemli ve yenilikçi gelişmelere yol açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu zor sürecin eğitimle iyileştirilebileceğini düşünmüş ve ilk adımları bu alanda atmıştır ve ona göre cehaleti yenmek savaşmakla eşdeğerdir. Bu bağlamda da 15 Temmuz 1921'de Ankara'da düzenlenen Maarif Kongresine katıldığında tarihe geçecek şu cümleyi söylemiştir: 'Cehaleti yenmek, düşmanı yenmekten daha az önemli değildir.' Dolayısıyla milli varlığın ve birliğin korunması temel esaslı olan fikirlerini açıkça ve hürce ifade edebilecek ortamların sağlandığı yeni bir eğitim modeli inşa edilmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için de 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Eğitim-Öğretim birliği) kanunu ile eğitimde çok önemli çeşitli yenilikler ve devrimler gerçekleştirilmiştir. Bunlar; karma eğitime geçilmesi, medreselerin kapatılması ve ilköğretimin kız ve erkek tüm öğrencilere parasız ve zorunlu tutulmasıdır. Lozan Antlaşması ile ülkedeki tüm yabancı okullar Maarif Vekâleti' ne bağlanmıştır. Bu dönemde ülkenin siyasal, ekonomik, hukuki ve kültürel yapısında çeşitli yenilikler ve inkılaplar yapılmıştır. Bunların mevcut toplumlara aktarılması ve nesiller boyunca da devam edebilmesi için eğitime olan ihtiyaç önem arz etmiştir. Yine bu dönemde medreselerin kapatılması, eğitimin laikleştirilmesi, Latin harflerinin kabulü, öğretmen ve öğrencinin odak noktası haline getirilmesi, karma eğitimin uygulanması ve böylece kadın okur yazar oranının

yükseltilmesi gibi hedefler cumhuriyet döneminin eğitim alanında temel konuları olarak yerini almıştır. Halkın hızla cehaletten kurtarılması gerektiği ve tek yol göstericinin de eğitim olması bu dönemin temel düşüncesidir ve Atatürk'ün yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim programının esasları milli karakter, ekonomi, birlik, millilik, laikleştirme ve çağdaşlaştırma motifleri üzerine şekillenmiştir (Hesapçıoğlu, 2009, s. 125).

Köy Enstitüleri

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için Atatürk devrimlerinin uygulamaya konulduğu görülmüştür. Eğitim alanındaki devrimlerin diğer tüm alanları etkileyebilme gücü göz önüne alınarak öncelikli yenilikler eğitim alanında yapılmıştır. Bu amaçla Atatürk döneminde eğitim alanında köklü değişikliklere gidilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, eğitimde yeniden yapılanma, okullaşma oranlarını artırma, okur yazar oranını çoğaltma, öğrenci ve öğretmen sayılarını artırma gibi konularda engel teşkil etmiştir. Ancak, tüm vatandaşlara okuma yazma öğretme gibi misyon edinilen yenilikçi eğitim anlayışında öncelikle Latin Alfabeti'nin kabulü ile sürece başlanmıştır. Sonrasındaki adım ise 1928 yılında kurulan Millet Mektepleri olmuştur. Temel hedefi okuma yazma oranını artırmak olan mekteplerde sadece akademik bilgi verilmeyip vatandaşların günlük hayatlarına katkı sağlayacak bilgi ve beceri kazanmaları sağlanması da amaçlanmıştır. Böylece atılan bu adımlarla ülke çapında eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu dönemde yapılan kampanyaların okumayı teşvik etmesi ile ilkokul, ortaokul ve lise kademelerindeki öğrenci sayılarında önemli artışların olduğu görülmüştür.

Kuruluş amacında köy okullarına ilkokul öğretmeni yetiştirmek ve Genç Cumhuriyet'in niteliklerini bilimsel bir bilgiyle harmanlayarak köylünün kalkınmasını sağlamak olan Köy Enstitülerinin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç, Cumhuriyet döneminde eğitim politikalarında önemli bir hareket başlatmıştır. Hedeflere ulaşabilmek için halkın anlayacağı dili kullanabilen aydın bir kişi olarak İsmail Hakkı Tonguç dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından göreve atanmıştır. Kendisi de bir köylü çocuğu olan İsmail Hakkı Tonguç atandığı İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinde köy enstitülerinin hem hazırlık hem de kuruluş aşamasında etkili olmuştur. Enstitünün kuruluş yıllarındaki ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve kaynak yokluğu sürecin ilerlemesinde sorun teşkil etse de öğrencilerin bina, yol, kaldırım yapımı, tarım ve üretim alanındaki yardımları sürece katkı sağlamış ve giderleri aza indirmiştir. Bu okullara enstitü denilmesinin sebebi ise içerisinde sadece eğitime yönelik işleyişin ve öğretmen yetiştirilmesinin değil, tarım, sağlık, teknik vb. alanlarda da insanların yetiştirilmesidir.

Bir eğitim devrimi olan Enstitüler, dönemin siyasal, ekonomik, sosyal koşulları dikkate alınarak ülke dinamiklerine uygun hale getirilmiştir. Kırsal alanlardaki kalkınmanın hedeflendiği bu devrimlerde, okulun ya da yerleşkenin her türlü bakım, onarım, tadilat vb. işleri ile, öğrencilerin üniforma kıyafetlerinin dikimi, yiyeceklerin okulun bahçesinden yapılan tarımla temini gibi işlerin öğrenciler tarafından yapılması kararlaştırılarak kaynak sorununu ortadan kaldırmak amaçlanmış ve maliyetlerin en aza indirgenmesi hedeflenmiştir. Köy Enstitüleri'nin kuruluş ve hazırlık aşamasında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de katkıları olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın olduğu ve etkilerini yoğun bir şekilde gösterdiği dünyada, ülkemizin eğitime olan yatırımları ve üstlendiği misyon ve vizyon dünya ülkeleri tarafından takdir edilip örnek gösterilmiştir. 1940 yılında çıkarılan kanunla Köy Enstitüleri resmi olarak kurulmuş olup, kanuna göre; 'Köy enstitüleri, köy öğretmeni ve köyün kalkınması için gerekli olan diğer meslek mensubu yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan kurumdur.' şeklinde tanımlanmıştır. Bu yolda ilk adım olarak ise açılan halkevleri ve halkodaları eğitimi başlatmış ve hızlandırmıştır. Köy Enstitüleri'nin kuruluş yerleri tespit edilirken devlete ait geniş arazili, köye yakın ya da köy içerisinde, şehir merkezinden uzak, ulaşımı kolay, tarıma uygun, su kaynaklarına yakın, bina kuruluş yerinde bağ veya bahçelerin olması gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Zaman zaman bu kriterlere uygun olmayıp da hazır binası bulunan çeşitli yerler de enstitülere dönüştürülmüştür. İzmir'deki Amerikan Mektebi'nin, İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü olarak faaliyetini devam ettirmesi buna örnek gösterilebilir. Yasal düzenlemelerle enstitülere dönüşen bulundukları yerler ve kuruluş yılları bakımından Köy Enstitüleri ; İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsü, Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü, Lüleburgaz-Kepirtepe Köy Enstitüsü ,Kastamonu-Gölköy Köy Enstitüsü, Malatya-Akçadağ Köy Enstitüsü ,Antalya-Aksu Köy Enstitüsü , Ladik-Akpınar Köy Enstitüsü , Adapazarı-Arifiye Köy Enstitüsü , Vakfıkebir-Beşikdüzü Köy Enstitüsü , Kars-Cılavuz Köy

Enstitüsü, Bahçe-Düziçi Köy Enstitüsü , Isparta-Gönen Köy Enstitüsü ,Balıkesir-Savaştepe Köy Enstitüsü ve Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü 1940 yılında, Ankara-Hasanoğlu Köy Enstitüsü ,Konya-Ereğli-İvriz Köy Enstitüsü 1941 yılında, Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsü ,Erzurum-Pulur Köy Enstitüsü 1942 yılında kurulurken: Ergani-Dicle Köy Enstitüsü , Aydın-Ortaklar Köy Enstitüsü 1944 yılında, Van- Erciş Köy Enstitüsü ise 1948 yılında kurulmuştur (Ezer, 2020) .

Şekil 1: Köy Enstitüleri Türkiye Haritası

(Belgesel Tarih, 2021)

Bu dönemin dikkat çekici bir diğer işleyişi ise kız çocuklarını okuma yazmaya teşvik etmek ve okula gönderilmeleri hususunda onlara sınavsız hak tanınması ve pozitif ayrımcılık yapılmasıdır. Böylelikle geleneksel toplum yapısının ve ataerkil aile düzeninin egemen olduğu ülkemizde, erken yaşta evliliklerden, eril baskıdan, kız çocuklarını sadece kadının yapacağı işleri üstlenmesi gerektiği anlayışından uzaklaştırarak okuma oranlarını artırıp sosyal hayatta kendilerine yer edinmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Böylece ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınması hedeflenmiştir. Yine bir diğer işleyiş ise bu okulların eğitim ve üretim yeri olarak görülüp, bölgenin iklim ve tarım koşullarına bağlı olarak zaman zaman derslerin atölye, işlikler, bahçe, tarla, ahır vb. yerlerde uygulamalı olarak işlenmesidir. Uygulama ve tekniğin bir arada yürütüldüğü bu okullarda müzik aletlerini kullanmada da öğrenciler için çeşitli programlar geliştirilmiştir. Keman, bağlama, mandolin ve piyano gibi enstrümanların okullarda bulunmasına özen gösterilmiştir. Özellikle bu dönemde ulusal-uluslararası kaynaklardan oluşan herkese açık kütüphaneler kurulmuştur. Bu sayede köy enstitülerinde yetişen öğrenciler, sadece bir öğretmen değil, aynı zamanda sağlıkçı, sanatçı ve teknik işlerden anlayan donanımlı bireyler olarak mezun olabilmişlerdir. Enstitülerdeki bir diğer dikkat çeken özellik ise öğretmen ve öğrenciler arasında demokratik bir yönetimin olması yönündeki işleyiştir. Bu bağlamda her hafta *Cumartesi* günleri öğretmenler ve öğrencilerin bir araya gelerek yaptığı toplantılarda o hafta yapılan çalışmalar olumlu olumsuz görüş bildirilerek eleştirel değerlendirme yapılmaktadır. Böylece her ortamda fikirlerini açıkça belirtebilecek bireylerin yetişmesi hedeflenerek olumsuz yönler giderilmeye çalışılmıştır (Arslan, 2018).

Köy Enstitülerinin en büyük özelliklerinden bir diğeri ise karma eğitim modelinin benimsenmesidir. Günümüzün karma eğitim temellerinin atılmasına öncü olan dönemin şartlarına göre radikal bir atılım olarak görülen bu yaklaşım ile, kız çocukları ile erkek çocukları arasındaki ayrımcılık ortadan kalkmış olup, kız çocuklarının ötekileştirilmemesi akıl ve bilim uygulamaları sayesinde toplumda kendine yer bulmuştur. Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda kız öğrenciler okuma fırsatı bulup köy halkı için üretken bireyler olabilmişlerdir. Biçki, dikiş, nakış, örgü vb. konularda kız öğrenciler ders verirken, ağır işler gerektiren demircilik, ziraat, hayvancılık gibi alanlarda ise erkekler ders vermeye başlamıştır. Böylece köy halkı içinde ayrıştırma olmadan tüm alanlarda imece usulüyle işler yürütülmüştür. Görüldüğü üzere yapılan tüm bu faaliyetler feodal toplumsal düzenin egemen olduğu köylerde halkın cehaletini ortadan kaldırmak için yapılmıştır. Bilinçlendirmenin hedef kitlesi, kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan vatandaşlardan seçilerek hayatla okulu bir arada yürütme fikri bu

sistemin temel düşüncesi olmuştur. Dolayısıyla zirai, sanayi, imar, sağlık, el becerileri, sanat, ekonomi, yönetim, vb. konularda halkın bilinçlenmesi ve eğitilmesi amaçlanmıştır (Kapluhan, 2012).

Öte yandan 1940 yılında kurulan enstitülere o yıllardan itibaren çeşitli eleştiriler de beraberinde gelmiştir. Halk arasında şehirli-köylü ayrımını yaratabileceği, karma eğitim sistemi ve yatılı yurtlarda kalan öğrencilerin Türk örf ve adetlerine göre hareket edememesi, komünist bir ideolojinin benimsetilmek istendiği, sağ-sol siyasi görüşlerin tetiklenebilmesi gibi şikayetler bu süreçte okulların işleyişini yıpratmış olup, zaman zaman politik alanlara alet edilmiştir. 1950 yılında iktidarın değişmesiyle şikayetlere ya da eleştirilere çözümler bulunmak istense de 1954 yılında bu okulların kapatılmasına engel olunamamıştır ve yerini öğretmen okulları almıştır. (Yıldız & Yıldız, 2016).

Hükümet Politikalarında Eğitim ve Şuralar

Türkiye’de hükümet politikalarında eğitim politikasını ilk kez 1927 yılında görmekteyiz. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kurultayında ele alınan bu konu ‘eğitim siyaseti’ olarak adlandırılmış ve bu konuda milli, laik, tek tip okul ve bilimsizliğin giderilmesini esas alan kararlar alınmıştır (Bucak, 1993, s. 122-123). Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren eğitim siyasetinin tutarlı olmaması beraberinde eğitim siyasetinin temel dinamikleri olan bilimsellik, millilik ve ekonomiyi güçlendirme çabalarını zaman zaman zor durumda bırakarak amaca ulaşmada engeller oluşturmıştır. Tek okul esası vurgulanırken İmam Hatip okulları, Köy Enstitüleri, Meslek Okulları gibi çeşitli okul türleri oluşmaya başlamıştır. Türkiye’de eğitim, büyük ölçüde hükümetler nezdinde geliştirilen ve her hükümet döneminde değiştirilen bir politikaya sahip olmuştur. Hükümet politikaları incelendiğinde eğitim, sistemli bir devlet politikasına dönüştürülemediği ve hükümet politikası olmaktan öteye geçememiştir.

Eğitim sorunlarının dönemin eğitimcileri ve bilirkişilerinin deneyimlerinden yararlanılarak tartışılıp karara bağlandığı ve eğitim politikalarının belirlendiği toplantılar olarak adlandırılan heyet-i ilmiye toplantılarında, hangi konuların tartışılacağı, hangi komisyonların oluşturulacağı, komisyonların çalışma biçimleri ve komisyonda alınan kararlar belirlenmiştir. (Tanır, 2019) Milli Eğitim Şûralarında ise Türk Milli Eğitim sistemini geliştirmek ve niteliğini yükseltmek amacıyla öğretmenlerin, eğitimcilerin, bilim adamlarının, uzmanlarının, Bakanlık mensupları; kamu ve özel kurum, kuruluş, sendika, dernek, vakıf ve diğer Bakanlık temsilcilerinin katılımıyla düzenlenmekte olup kararları, danışma niteliğindedir. Şuralarda eğitim için bir nevi yol haritası çizilmiş, ilk şura 1939 yılında toplanmıştır ve temel oluşturan diğer toplantı ve şuralar aşağıdaki gibidir.

Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarına temel Oluşturan önemli Toplantı ve Şûralar

- Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısı (15 Temmuz-15 Ağustos 1923)
- İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı (23 Nisan 1924)
- Üçüncü Heyet-i İlmiye Toplantısı (26 Aralık 1925)
- 1. Millî Eğitim Şûrası (17-29 Temmuz 1939)
- 2. Millî Eğitim Şûrası (15-21 Şubat 1943)
- 3. Millî Eğitim Şûrası (2-10 Aralık 1946)
- 4. Millî Eğitim Şûrası (22-31 Ağustos 1949)
- 5. Millî Eğitim Şûrası (5-14 Şubat 1953)
- 6. Millî Eğitim Şûrası (18-23 Mart 1957)
- 7. Millî Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962)
- 8. Millî Eğitim Şûrası (28 Eylül- 3 Ekim 1970)
- 9. Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran- 4 Temmuz 1974)
- 10. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981)
- 11. Millî Eğitim Şûrası (8-11 Haziran 1982)
- 12. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Temmuz 1988)

13. Millî Eğitim Şûrası (15-19 Ocak 1990)
14. Millî Eğitim Şûrası (27-29 Eylül 1993)
15. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996)
16. Millî Eğitim Şûrası (12-26 Şubat 1999)
17. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006)
18. Millî Eğitim Şûrası (1-5 Kasım 2010)
19. Millî Eğitim Şûrası (2-6 Aralık 2014)
20. Millî Eğitim Şûrası (1-3 Aralık 2021) (ttkb.meb.gov.tr) .

Öte yandan, 2021 yılında düzenlenen şura ile ondan bir önceki şura arasında 7 yıllık uzun bir zaman aralığının verilmesinin neden ve gerekçeleri de sosyolojik olarak ayrıca incelenmelidir.

SONUÇ

Toplumsal yapıyı oluşturan kurumların başında gelen eğitim kurumu bir ülkenin refah ve gelişmişlik göstergesi olup, özellikle rekabet ortamının olduğu küresel yeni dünya düzeninde ülkelerin, kendilerine kalıcı yer edinebilmeleri için üzerinde durulması ve geliştirilmesi gereken bir alan olmuştur. Bu çalışmada da görüldüğü üzere Türk Eğitim Sistemi kurulduğu günden itibaren kanun ve yönetmeliklerle desteklenmiştir ancak eğitim sistemi var olduğu müddetçe çeşitli değişimlere uğrayarak mevcut durumuna ulaşmıştır. Yapılan değişiklikler genellikle hükümetler bazında ilerlediğinden ülkemizin stabil bir eğitim sistemi olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda bir başka boyut ise hükümet politikaları devlet politikası haline gelmeyip hükümetlerin değişmesiyle değişime uğrayan bir yapılanma oluşturmıştır. Eğitim Politikaları belirlenirken, sosyo-kültürel yapı ve ülkenin ekonomik ihtiyaçları göz önüne alınarak uzun yıllar devam edebilecek sistemler üzerinde çalışmak gelecek nesiller için kalıcı bir eğitim sistemi oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Eğitim kurumlarının özellikle toplumu değiştirme yönünde hareketleri bulunarak aktif bir yapıya kavuşturulması ülkeler için gereklidir. Oluşturulan politika ve stratejilerin uluslararası ölçekte olması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin çağdaş medeniyet düzeyine ulaşması için Atatürk ilke ve devrimlerinin uygulamaya konulduğu görülmüştür. Eğitim alanındaki devrimlerin diğer tüm alanları etkileyebilme gücü göz önüne alınarak öncelikli yenilikler eğitim alanında yapılmıştır. Toplumun kalkınabilmesi için 1935 yılından itibaren köye öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulması planlanan Köy Enstitüleri ise eğitim alanında hızlı, yoğun ve kararlı çalışmalar başlatmıştır ve o günün Türkiye şartlarının doğurduğu bir gerçektir. Özellikle kırsal kesimlerde o dönemin şartlarının yetersizliği ziraat alanında faaliyetlerin oldukça ilkel usullerle gerçekleşmesine neden olmuştur. Köy Enstitülerinde bilimsel bilgi birikiminin toplum hayatıyla birleştirilip, kırsal kesim insanının daha iyi şartlarda yaşayabilmesi hedeflenmiştir. Köy Enstitülerinin sistem olarak oturması ve günün şartlarında topluma hizmet sunması dönemin eğitim öncülerinin yoğun çabalarıyla gerçekleştirilmiştir. Köyün ve köylünün kalkınması ve de okuma yazma oranının artırılması için donanımlı öğretmenler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Teorik bilgilerin yanı sıra köylüye rehberlik edecek lider bireylerin yetişmesi hedeflenen bu okullarda, öğrencilerin iş gücünden de faydalanılmıştır. Üretimden ve iş gücünden elde edilen gelirler ise okulun giderlerini azaltmış olup, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir ve 14 yıl süren enstitülerde on binlerce öğretmen mezun olup topluma kazandırılmıştır. Döneminde modern bir eğitim anlayışına imza atan enstitüler Türkiye’ye özgü bir eğitim modelidir ve Türkiye’nin ekonomik, siyasi, sosyal dinamikleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Sonuç olarak, ülkemizin eğitim politikaları ve uygulamaları tarihine baktığımızda Köy Enstitüleri kırsal bölgelerin eğitim ve kalkınma problemlerini çözmede etkin bir rol oynamıştır ve Cumhuriyet döneminin en çok ses getiren uygulaması olan Köy Enstitüleri’nin etkileri hala daha günümüzde de kendine yer edinmekte ve tartışılan konulardan olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ö. (2018). Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 85-119.
- Bucak, E. B. (1993). *Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Siyasi Parti Ödülleri*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Ezer, F. (2020). Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Belgi*, 1786-1804.
- Gökçe, B. (2016). Atatürk ve Eğitim Politikası. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(DLKE)*, 2.
- Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 125.
- Kadir, Ç. (2003). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi*(160).
- Kapluhan, E. (2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 172-194.
- Tanır, E. (2019). Birinci Heyet-i İlmiye ve Çalışma Esasları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 251-276.
- ttkb.meb.gov.tr*. (tarih yok). <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>. adresinden alınmıştır
- Yıldız, & Yıldız, O. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Politikaları. *Journal of Research in Education and Society*, 24-41.
- www.ait.hacettepe.edu.tr. (2022, 07 01). 07 01, 2022 tarihinde <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/II4.pdf> adresinden alındı
- <https://www.belgeseltarih.com/koy-enstituleri/>. (2021, 06 27). 07 11, 2022 tarihinde *Belgesel Tarih* adresinden alındı

DİJİTALLEŞME VE KALİTE KAVRAMININ GELİŞİM SÜRECİ

Development Process of Digitalization and Quality Concept

Esin SAYIN

Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı,
essayin@adu.edu.tr

Ferda YILDIRIM

Yüksek Lisans Öğrencisi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Tezli Yüksek Lisans
ferda393@hotmail.com

ÖZET: Dijital çağa beraber, bilgilerin dijital ortama aktarımı hızlanmıştır. Yenilikçi ve modern bir bakış açısıyla beraber, günlük hayat olduğu kadar iş dünyasında da kullanılan uygulamalar değişim göstermektedir. İş dünyası için verilen hizmet ve üretim kalitesi de aynı zamanda etkilenmektedir. Kalite anlayışı da, artan müşteri istekleri ile birlikte değişiklik göstermektedir. İş ortamında artan dijitalleşme ile birlikte işletmeler için Endüstri 4.0 konusu gündeme gelmiştir. Endüstri 4.0 ile yapay zeka, robotlar, makine öğrenimi, büyük veri, nesnelerin interneti kavramları gündeme gelmiştir. Kişiselleştirilmiş ürün ile müşteri isteklerinin karşılanmaktadır. Endüstri 4.0 konusu içerisinde otomasyon, robotlar, hızlı prototipleme, 3 boyutlu tasarım, 3 boyutlu baskı, katmanlı üretim gibi uygulamalar; daha az proses ile çalışmayı sağlamaktadır. Kalitenin gelişimi ve Endüstri 4.0 ile birlikte Kalite 4.0 kavramı ortaya çıkmıştır. Kalite kavramı da bir evrim geçirmektedir. Bu çalışmada kalite kavramının değişimi incelenerek, Kalite 4.0 kavramı içerisinde; işletmelere olası etkilerini ortaya koyan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Kalite kavramı, evrimi, Kalite 4.0'ın işletmelerdeki etkileri için görüşme soruları sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir. Farklı sektörlerdeki üst düzey yöneticilerle yapılan görüşme sonuçları değerlendirilerek, sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kalite, Endüstri 4.0, Kalite 4.0

ABSTRACT: With the digital age, the transfer of information to digital media has accelerated. With an innovative and modern point of view, the practices used in the business world as well as in daily life are changing. The service and production quality for the business world is also affected. The understanding of quality also changes with increasing customer demands. With the increasing digitalization in the business environment, Industry 4.0 has come forward for businesses. With Industry 4.0, the concepts of artificial intelligence, robots, machine learning, big data, internet of things have come forward. Customer requests are met with personalized products. Applications such as automation, robots, rapid prototyping, 3D design, 3D printing, additive manufacturing within the scope of Industry 4.0; enable to work with less processes. With the development of quality and Industry 4.0, the concept of Quality 4.0 has emerged. The concept of quality is also undergoing an evolution. In this study, the change of the concept of quality is examined, and within the concept of Quality 4.0; a semi-structured interview technique was used to reveal the possible effects on businesses. Interview questions were asked for the concept of quality, its evolution, and the effects of Quality 4.0 on businesses, and the answers were evaluated. The results of the interviews with senior managers in different sectors were evaluated and the results and suggestions were presented.

Keywords: Quality, Industry 4.0, Quality 4.0

GİRİŞ:

Günümüzde, dijitalleşme çağı ile birlikte rekabet ortamı da sanal ortamlara hızla aktarılmaktadır. Dijital dünya hem iş hayatımızda hem de günlük hayatımızda giderek artan bir öneme sahip olmaktadır. Yeni dijitalleşmeye uyum sağlayabilen işletmeler rekabet ortamında avantaj sağlayabilmektedir. Uyum sağlayamayan işletmeler ise zamanla, pazardaki güçlerini kaybedecekleri açıktır. İş hayatında internet ortamının yer alması ile birlikte hızlı bir bilgi akışı ortaya çıkmıştır. Bu durum pazarda mamulün fiyat ve özelliklerinin karşılaştırılması ile sonuçlanmıştır. Hızlı veri akışı aynı zamanda işletmenin müşterileri ile ilgili de olabilmektedir. Dolayısıyla müşteri ihtiyaçlarının tahminin de daha kolay biçimde yapılabildiği söylenebilir. Dijitalleşme analog verilerin sayısal verilere dönüştürülmesidir. Dijitalleşme yoluyla insanlar arasında iletişim yolunun da daha güçlü hale gelmesi, veri transferinin istenilen anda yapılması, işlemlerin daha basit, hızlı ve tam zamanında gerçekleşmesi mümkündür. Aynı zamanda dijital ortamda farklı dosyaların kataloqlara ayrılarak sınıflandırılabilen, ya da benzer dosyaların hacimlerinin daha küçük ve iletilbilir hale gelmesi yardımıyla işler daha basit ve hızlı biçimde

yapılabilmektedir. İnternet üzerinden alışveriş, sipariş ve toplantı yapılabilmesi ise zaman ve maliyet kazancı sağlamaktadır. Yine bu yolla uluslararası iletişim kurabilme imkânı vardır. İşletmeler, geleneksel üretim anlayışını terk ederek, inovasyona ve yeni teknolojilere yönelmişlerdir. Bu aynı zamanda iş süreçlerinde dijital dönüşüme, katma değer artırılmasına; işletmede ise kalite ve verimlilik arayışına yol açmaktadır.

1.LİTERATÜR TARAMASI

Kalite 4.0 kavramı ve uygulamaları üzerine son üç yılda yapılan çalışmaların önemli görülerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

*Miladin Stefanović , Aleksandar Đorđević ,Hrvoje Puškarić, Miloš Petronijević(2019), “Endüstri 4.0 kavramı içerisindeki, Kalite yönetimi 4.0’ın desteklenmesi için, web tabanlı bulut çözümü” isimli çalışmalarında, özellikle kalite yönetiminde web tabanlı uygulamaların, bulutların ve açık kaynak araçlarının kalite yönetiminin iyileştirmesinin çözümünde; gelişim katkılarını araştırarak açıklamışlardır.

*Slavko Arsovski (2019), “Sosyal odaklı kalite: Kalite 4.0’dan Kalite 5.0’a doğru”, isimli çalışmada Kalite 4.0’ın farklı unsurlarını analiz etmişlerdir. Kalite 4.0’ın iyileştirilmesi ve sosyal odaklı kalite olarak Kalite 5.0’ın elemanlarını açıklamışlardır.

*Adriana Ventura Carvalho, Daisy Valle Enrique, Amal Chouchene, Fernando Charrua-Santosa (2021), “ Kalite 4.0, bir genel bakış” isimli çalışmalarında, kalite yönetimi uygulamaları ile kaliteyi iyileştiren Endüstri 4.0 teknolojileri arasındaki ilişkiyi öne sürmüşlerdir.

*Carlos A. Escobar, Debejyo Chakraborty, Megan Macgovern, Daniella Macias, Roben Moreles-Menendez (2021), “ Kalite 4.0, yeşil, siyah ve yüksek siyah kuşak müfredatı” isimli çalışmalarında, akıllı üretimden ve üretimde Kalite 4.0’ın başarılı uygulamalarından bahsetmişlerdir.

* Abid Haleem, Mohd Javaid, Ravi Pratap Singh, Rajiv Suman(2021), “ Covid-19 boyunca sağlık hizmetinin üstesinden gelmek için, geleneksel Çin ilaçlarını elde etmek için, Kalite 4.0 teknolojileri” isimli çalışmalarında, Kalite 4.0’ın covid-19 salgınında sağlık sektöründe kullanımına açıklık getirmişlerdir.

*Hanane Rifqi, Abdellah Zamma, Souad Ben Souda, Mohamed Hansali,(2021), “ Endüstri 4.0’ın Kalite ve İşlemler yönetimine olumlu etkileri” isimli çalışmalarında, nesnelerin interneti, yapay zeka, makine öğrenimi gibi teknolojik avantajları ve Endüstri 4.0’ın kalite ve işlemler yönetimine pozitif etkilerini açıklamışlardır.

*Dmitry Yurin , Antonina Deniskina , Boris Boytsov ve Miron Karpovich (2021), “ Kalite 4.0 , Kalite yönetim sistemlerindeki devrimsel değişme zamanı” , isimli çalışmalarında Endüstri 4.0’ın işletmelerin kalite yönetim sistemleri üzerindeki etkilerini açıklamışlardır.

*R. Dovleac(2021), “ Kalite 4.0 içindeki bilgi yönetim sistemleri” isimli çalışmada, Kalite 4.0’ın kabulü için işletmelerin bilgi yönetimi uygulamaları için temel tabanı üzerine odaklanmışlardır.

*Celina Pogăciaş ve Raluca Dovleac(2021), “Banka Sektöründe Kalite 4.0’ın uygulaması ve etkisi” isimli çalışmalarında; Kalite 4.0 ve Endüstri 4.0’ın banka sisteminde, uygulanma olasılıklarını ve etkisini açıklamışlardır.

*Luis Fonseca, António Amaral ve José Oliveira (2021), “ Kalite 4.0: EFQM 2020 modeli ve Endüstri 4.0 ilişkileri ve etkileri” isimli çalışmalarında, EFQM 2020 modelinin yeniliklerini ve Endüstri 4.0 paradigması ile olan ilişkilerini/etkilerini vurgulayarak, Kalite 4.0’ı açılığa kavuşturmuşlardır.

*Gilberto Santos , Jose Carlos Sá , Maria João Félix , Luís Barreto , Filipe Carvalho , Manuel Doiro , Kristína Zgodavová ve Miladin Stefanović(2021), “ Kalite 4.0 yöneticileri için, yeni gereksinim duyulan kalite yönetimi becerileri” isimli çalışmalarında yöneticiler için gereken yetenekler üzerine bir araştırma yaparak sonuçlarını açıklamışlardır.

*Anass Sahrane, Abdelmajid Elouadi (2022), “Kalite 4.0 için gerekli modeller ve anahtar kavramlar” isimli çalışmalarında, Kalite 4.0 kavramını açıklayarak, Kalite 4.0 için kendilerine ait model önerilerini sunmuşlardır.

2.KALİTE KAVRAMI

Tüketicinin istek ve ihtiyaçlarının zamanında karşılanması, ürün ve hizmetten aldığı tatmin olma derecesidir. Kalite anlayışı, müşterinin isteklerine ve günümüz koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Tüketicinin isteklerinde oluşan değişiklikler, kalite anlayışını değiştirecektir. Kalite ürün ve hizmet kalitesi olarak belirlenip iyileştirilebilir bir kavramdır. Tüketici aldığı ürünün veya

hizmetin sürekliliğini, uygunluğunu, tasarımını, dayanıklılığını, güvenilirliğini ve fiyatını göz önünde bulundurmaktadır. Kalite kavramı, günümüzde müşterinin olası gereksinimlerini tahmin edilerek, ürün yâda hizmetin tasarlanarak, üretimi ve uygulanması biçiminde de yapılmaktadır. Bu durumda ise, ürün yâda hizmet kalitenin tasarlanması konusu ön plana çıkmaktadır. İyi tasarımlar ile daha yüksek kaliteyi sağlamak mümkün olmaktadır. Kalite anlayışının değişmesi, daha iyi uygulama çalışmaları ise, kalitenin çeşitli evrelerden geçmesine yol açmıştır.

3.KALİTE 4.0

Kalite 4.0 konusu Endüstri 4.0 dan türetilmiştir (Haaleem, Jovard, Singh,Suman, 2021,s.71). Kalite 4.0 kalitenin gelecekteki durumu olarak görülmekte ve kalite devrimi hem üretim hem de hizmet sektörünün iyileşmesini hedeflemektedir(Haaleem, Jovard, Singh,Suman, 2021,s.71).Kalite 4.0,insani müdahale gerek kalmadan, nesnelerin interneti yardımıyla gerçek zamanlı kontrol sağlayan Endüstri 4.0'ın ortaya çıkması ile ilgili bir anlayıştır (Rifqi, Zamma, Souda, Hansali,2021,s. 137).

Kalite 4.0, kalite hareketinin dördüncü dalgasıdır (Escobar, Chakraborty, Macgovern, Macias, Moreles-Menendez,2021, s. 748): 1. İstatistiksel Kalite Kontrol, 2. Toplam Kalite Yönetimi 3. Altı Sigma 4. Kalite 4.0.

Kalite 4.0, evrimi kalite 1.0, kalite 2.0, kalite 3.0 ve kalite 4.0 olarak açıklanabilir (Alzahrani, Bahaitham , Andejany ve Elshennawy,2021, s.3): Kalite 1.0:Denetleme, Kalite 2.0: Tasarım, Kalite 3.0:Güçlendirme , Kalite 4.0: Keşfetme.

Kalite 1.0, kalite 2.0, kalite 3.0 ve kalite 4.0 ile ilgili açıklamalar aşağıdaki gibidir(Haaleem, Jovard, Singh,Suman, 2021,s.72):

*Kalite 1.0, ölçüm ve denetleme ile kalitenin kontrolünü sağlar,

*Kalite 2.0 atık ve yeniden işlememeye bağlı finansal kaliteyi ölçer,

*Kalite 3.0, iş kalitesini iyileştirir ve yüksek etkin süreçler yardımıyla müşteri tatminini sağlar, *Kalite 4.0'da , digital makineler tüm sürecin kalitesini otomatik olarak kontrol eder.

Kalite 4.0, ilk terim olarak, ASQ(American Society for Quality)'nin kalitenin geleceği raporunda 2015 yılında tanımlanmıştır (Arsovski, 2019, s.398).

Kalite 4.0, müşteri gereksinimleri ile ürün özellikleri arasındaki boşluğu doldurmak temeline dayanmaktadır (Pogăciaş, Dovleac,2021,s.5).

Kalite 4.0 ile başarı, sağlam geleneksel kalite temeli gerektirmektedir (Santos, Carlos Sá, Félix, Barreto, Carvalho, Doiro, Zgodavová ve Stefanovi'c ,2021,s.3). Sürekli kalite, nesnelerin interneti ve gerçek zamanlı veri ile, Kalite 4.0 ile sağlanmaktadır(Haaleem, Jovard, Singh,Suman, 2021,s.72).

Kalite 4.0 bilgi alanları şu şekilde açıklanabilmektedir (Escobar, Chakraborty, Macgovern, Macias, Moreles-Menendez,2021, s. 749): Kalite, üretim, öğrenme, optimizasyon, programlama, istatistikler, kalite için süreç izleme için kullanılan aynı zamanda kalite 4.0 için problem çözme stratejisi olan; tanımlama, sensörleme, keşfetme, öğrenme, tahmin, yeniden tasarım ve yeniden öğrenmedir (IADLPRR: Identify, Acsensorize, Discover, Learn, Predict, Redesign, Relearn).

Kalite 4.0 stratejisi, kurumsal stratejiyi yeniden düzenlemek için mükemmel bir fırsat olarak anlaşılmaktadır (Santos , Carlos Sá , Félix , Barreto , Carvalho , Doiro , Zgodavová ,Miladin Stefanovi'c, 2021,s.15).

Kalite 4.0 için bilgi yönetimi çevrimi aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Dovleac,2021,s.7):

1. Planlama(Bilgi yönetimi durumu: Yaratmak, elde etmek, depolamak): Yapay zekâ, blok zincir, kolaylaştırıcı teknolojiler.

2. Yapma (Bilgi yönetimi durumu: Düzeltmek, depolamak): Büyük veri, derin öğrenme, makine öğrenimi, veri bilimi

3. Kontrol (Bilgi yönetimi durumu: Kullanma, depolama): Yapay zekâ, makine öğrenimi, veri bilimi.

4. Uygulama (Bilgi yönetimi durumu: Düzeltme, depolama, aktarma):Kolaylaştırıcı teknolojiler ve veri bilimi

4. ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLAR

Rekabet dünyasındaki işletmelerin teknolojiyi kullanımı, işletmeler için kalıcı, sürdürülebilir ve kârlı bir büyümeyi sağlamaktadır. Rekabet ortamında teknolojiyi kullanan, üreten ve geliştiren işletmeler pazar paylarını istediği şekilde artırabilmektedirler. Endüstri 4,0'ın getirdiği büyük bilişim, akıllı robotlar, simülasyon, sistem entegrasyonu, bulut teknolojileri, katmanlı üretim, yapay zekâ, büyük veri, nesnelerin interneti, sanal gerçeklik, yatay ve dikey entegrasyon ve siber güvenlik teknolojilerini işletmeler kullanmaktadır. Bu uygulamada kalite ve tasarlanması ile ilgili sorular yanında, Endüstri 4.0 ve Kalite 4.0 kavramlarıyla ilgili, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği sorularının cevapları değerlendirilerek, sonuç ve öneriler sunulmuştur.

5. UYGULAMA VE ELDE EDİLEN BULGULAR

Aydın ilinin Nazilli ilçesinde bulunan, bir bilişim ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren şirket ve bir otomotiv bayii işletmesi ile yapılan görüşmelerle elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

■ Bilişim ve İnşaat sektöründe faaliyet gösteren işletme yöneticisinin sorulara verdiği yanıtları aşağıdaki gibidir:

1. Müşteri isteklerinizin belirlenmesi konusunda çalışmanız bulunuyor mu?

Evet, E-ticaret yaptığımız pazaryerlerindeki müşteri dönüşleri ve istekleri formlarındaki taleplere göre ürün şeklini, çeşidini, yapısını ve sevkiyat sistemini güncelliyoruz.

2. Müşteri isteklerinizin gelecekteki durumu ya da ek isteklerin neler olabileceği için hazırlık çalışması yapıyor musunuz?

Evet, her müşteri talebini ciddiye alıyoruz ve müşterilerin talep ve şikâyetlerine göre gelecekte olabilecek sorunları ve değişimleri öngörerek üretim sistemimizde değişimler yapıyoruz.

3. Ürününüzle ilgili kalite çalışmalarınız var mı? Var ise nelerdir?

Evet, satışını yaptığımız ürünlerin %80 ini kendi markamız ile satıyoruz ve markamıza özel reklam ve bilinirlik çalışmaları yapıyoruz. Markamızın kalitesini gösterebilmek için ise tüm üretim ve sevkiyat sistemimizi tam müşteri odaklı ve tam müşteri memnuniyetine göre uyguluyoruz. Mesela sorgusuz iade ve değişim yapıyoruz.

4. Endüstri 4.0 kavramı ile ilgili bilginiz var mı? Nelerdir?

Endüstri 4.0 ile ilgili bilgimiz var fakat zaten internet üzerinden e-ticaret ile satış yaptığımız için satış tarafı dışında sattığımız ürünlerin tam teknolojik ürünler olmamasından kaynaklı büyük çalışmalar yapmamıza gerek kalmıyor.

5. Yapay zekâ kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Firma sahibi olarak yazılım mühendisiyim ve kendi yaptığım satış analiz raporlarımıza göre basit yapay zekâ yazılımları ile sorunları daha kolay yakalayabiliyoruz.

6. Robotlar kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Bilgi sahibiyim fakat ticaretimiz ile ilgili herhangi bir robotik sistem kullanmıyoruz. Bu konuda yatırım yapmak istiyoruz ama maddi olarak büyük kaynak gerektirdiği için herhangi bir şey yapamıyoruz.

7. Makine öğrenimi kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz? Yok

8. Büyük veri kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Endüstri 4.0 ile birlikte nesnelerin interneti sistemlerinin yayılmasıyla internete bağlı nesnelerden toplanan verilerle hayatı kolaylaştıran yapay zeka sistemleri için oluşturulan veri tabalarında işlenen verilerdir. Çok fazla veri aynı anda çok hızlı işlenerek sezgisel öngörülerle kişisel taleplerin önceden karşılanması ile ilgili çalışmalar yapılabilir fakat şu an bu konuda herhangi bir çalışmamız yoktur.

9. Nesnelerin interneti kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Buzdolabının azalan peyniri fark ederek sipariş geçmesi gibi günlük hayatta kullandığımız birçok elektrikli aletin bize zaman kazandırması ve tasarruf sağlaması üzerine geliştirilen sistemlerdir.

10. Çevrimiçi platformlar hakkındaki bilgi düzeyiniz?

Bilgi sahibiyim.

11. Artırılmış gerçeklik hakkındaki bilgi düzeyiniz?

Bilgi sahibiyim.

12. Kalite 4.0 ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Yeni sezgisel yapay zekâ sistemlerini geleneksel üretim, satış ve pazarlama sistemlerini uygulayarak kalite anlayışının sağlanmasıdır.

13. Toplam kalite yöntemlerinin 5 temel prensiplerinin işletme içinde nasıl uygulamaktadır? Prensipler aşağıdaki gibidir:

- 1-Kaizen
- 2-Müşteri odaklılık
- 3-Tam katılım
- 4-Süreç yönetimi
- 5-İnsan kaynakları yönetimi

Toplam kalite yönetimi prensiplerini uygulamak için yeterli ekip ve altyapı kurmak büyük maliyetlerle gerçekleşeceği için bu konuda zaten uygulamada olan basit sistemler kullanıyoruz.

14. İşletme geleneksel/modern üretim ile faaliyet sürdürmektedir?

Sattığımız kendi markamız veya başka marka olan ürünleri kendi kalite standartlarımızda üretici firmalara üretiriyoruz. Üretim sistemlerini sürekli kontrolde tutarak kalite standartlarımızı koruyoruz.

15. İşletme ürünün kalite kontrol işlemini hangi üretim esasına göre yapmaktadır?

a) Tam zamanında üretim: üretim anında kalite kontrol, stok en aza indigeme, çok yönlü işçi

Tam zamanında üretim.

b) Geleneksel üretim: üretim sonrası kalite kontrol, yığın üretim, fazla stok

Sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, işletmenin genel olarak kalite konularına önem verdiğini, Endüstri 4.0 ve yapay zeka konularında bilgi sahibi olduğunu açıklanabilmektedir.

▪ Otomatik bayii işletme yöneticisinin sorulara verdiği yanıtlar aşağıdaki gibidir:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

1. Müşteri isteklerinizin belirlenmesi konusunda çalışmanız bulunuyor mu?

Hayır

2. Müşteri isteklerinizin gelecekteki durumu ya da ek isteklerin neler olabileceği için hazırlık çalışması yapıyor musunuz?

Isuzu Bayii olarak müşterilerin ticari araç alımı talepleri olması halinde müşterilerin ne tür faaliyetle iştirak ettiği konusunda bilgi alıp ona uygun araç seçimi konusunda yardımcı oluyoruz. Soğuk hava ihtiyacı olan manav bir müşteri ile hırdavat işi olan müşteriye aynı aracı vermiyoruz, ihtiyaca göre ürün bulunması konusunda müşteri isteklerini önceden tespit ediyoruz.

3. Ürününüzle ilgili kalite çalışmalarınız var mı? Var ise nelerdir?

Ürünlerin kalitesi konusunda bir çalışmamız bayii olarak bulunmamaktadır, Isuzu tüm kalite çalışmalarını kurumsal olarak gerçekleştirmekte ve bize uygulamamız için bildirmektedir. Yapılan denetimlerle de kalitenin standart hale gelmesi sağlanmaktadır.

4. Endüstri 4.0 kavramı ile ilgili bilginiz var mı? Nelerdir?

İlk kez duyuyorum.

5. Yapay zekâ kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Bakım için gelen müşterilerin ruhsat bilgilerinin Isuzu bilgisayar sistemine girildiğinde müşterinin özellikle uzun zamandır bizimle çalışması durumunda neye ihtiyacı olduğu hangi tür müşteri davranışı sergilediği yapay zekâ programı yardımıyla önümüze hazır gelmektedir.

6. Robotlar kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Isuzu üretim bantlarını ziyaret ettiğimiz dönemde fabrikayı gezerken anlatılmıştı. Nazilli’de üretim olmadığı için çok geniş bilgi sahibi değilim.

7. Makine öğrenimi kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Kendim dâhil, işyerinde çalışan ustaların hepsi makineden anlamak zorundadır. Hepimiz meslek lisesinde makine eğitimi almış kişileriz.

8. Büyük veri kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Yok

9. Nesnelerin interneti kavramı ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Evde kullandığımız birtakım beyaz eşyada internet üzerinden kontrol sağlıyoruz, bunun nesnelerin interneti olduğunu biliyorum fakat işyerinde bu tarz bir kullanımımız yok.

10. Çevrimiçi platformlar hakkındaki bilgi düzeyiniz?

Bilgim bulunmaktadır.

11. Artırılmış gerçeklik hakkındaki bilgi düzeyiniz?

Bilgim var. Ev mobilya satışında kullanıldığını duymuştum.

12. Kalite 4.0 ile ilgili bilgi düzeyiniz?

Hiç duymadım

13. Toplam kalite yöntemlerinin 5 temel prensiplerinin işletme içinde nasıl uygulamaktadır? Prensipler aşağıdaki gibidir:

1-Kaizen: Ne olduğunu bilmiyorum

2-Müşteri odaklılık: Bizim sektörde genelde hizmetlerimizde müşterilerin çok fazla derinlemesine bilgi sahibi olmamasından dolayı genelde bizim yönlendirmelerimizle işlem yapılmaktadır. Müşteri odaklılığından çok müşteri memnuniyeti ön planda tutulmaktadır. Çünkü müşteri bilmediğinden yanlış bir şey isteyebilir.

3-Tam katılım

4-Süreç yönetimi

5-İnsan kaynakları yönetimi

İşe alımda belli diplomalar ve sertifikaları olanları işe alıyoruz.

14. İşletme geleneksel/modern üretim ile faaliyet sürdürmektedir?

Servis ağı daha fazla olduğundan geleneksel üretim daha ön plandadır. Isuzu'nun ana fabrikasında üretimde modern üretim daha çok kullanılmaktadır.

15. İşletme ürünün kalite kontrol işlemini hangi üretim esasına göre yapmaktadır?

a) Tam zamanında üretim: üretim anında kalite kontrol, stok en aza indirgeme, çok yönlü işçi

İşletme bayii olduğu için cevap uygun değildir.

b) Geleneksel üretim: üretim sonrası kalite kontrol, yığın üretim, fazla stok

İşletme bayii olduğu için cevap uygun değildir.

16. İşletme üretimde endüstri 4.0 getirdiği robotik otomasyon, katmanlı imalat, makine öğrenimi gibi uygulamaları işletme kullanmaktadır?

Kullanılmamaktadır.

17. İşletme üretimde dijital ürünleri hangi yılda kullanmaya başladı?

Japon markası olan Isuzu 20 yıldır bizimle dijital ürün kullanımı yapmaktadır.

18. Dijital ürünleri kullanmadan önce çalışma saati/ hızı/üretim sayısı/ maliyet gibi faktörleri ürünleri kullandıktan sonraki hali ile karşılaştırınız.

Dijital ürünler her ne kadar işimizi hızlandırmış olsa da, geçen yıllarda araçlarda kullanılan dijital ürün sayısı arttığı için birbiriyle aynı orandadır. 20 yıl önceyle aynı zamanı almaktadır.

19. İşletme üretimden pazarlamaya kadar ki tüm süreçlerde dijital ürünleri nerelerde kullandı?

Üretim/finans/pazarlama/insan kaynakları gibi...

Hepsinde

20. Dijital ürünleri kullanarak kaliteyi nasıl etkiledi?

Kalite standart hale geldi, bayiden bayiiye değişmesi engellendi.

21. Kalite 4.0 getirdiği teknolojik gelişmeler iş performansını nasıl etkiledi?

Fikrim yok.

Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren bayii işletmenin yanıtları incelendiğinde; Isuzu model markası olarak, 20 yıldır dijital ürün kullandığını, kalitenin ise standart biçimde uygulandığı anlaşılmaktadır. Bilim sektöründeki işletmenin on beşinci sorudan sonraki altı soruya yanıt vermediği tespit edilmiştir. Bu durumda işletmelerin yeni teknolojiler üzerinde odaklanmaları ve bilgi düzeylerini artırmaları gerektiği sonucu çıkarılabilir. İlk on beş soruya verilen yanıtlara baz alındığında, bilişim sektörüne yatkın ve bilişim sektörü ile ilişkili işletmelerin, kalite konusunda çalışmaları olduğu ve bilişim sektörü dolayısıyla Kalite 4.0 konusunda daha iyi yetenekleri olduğu değerlendirilebilmektedir.

SONUÇ

Dünya üzerinde ürün ve hizmet çeşitliliği giderek artmaktadır. İşletmeler geleneksel üretim anlayışını terk ederek teknolojinin gelişim gösterdiği dijital çağda, üretim anlayışında da yeniliklere eğilim bulunmaktadır. Endüstri 4.0'ın getirdiği bileşenler; yapay zekâ, büyük veri, nesnelerin interneti, artırılmış gerçeklik, 3D yazıcılar, otonom robotlar gibi bileşenler ile siber fiziksel sistemlere dayalı üretim sistemi devreye girmiştir. Küresel rekabet ortamında, güçlü rakip işletmeler ürün ve hizmetlerinde yenilik, hız, farklılık yaratmak zorunda kalmaktadırlar. Günümüz koşullarını göz önünde bulundurulursa, Endüstri 4.0 bileşenleri ile müşteriye ulaşmak artık daha kolay olmaktadır. Günümüzde ürün ve hizmetler, dijital ortamdaki da satın alınabilmektedir. Endüstri 4.0 ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, kaliteyi doğrudan etkilediği belirlenmiştir. İşletmeler Endüstri 4.0 bileşenleri ile karar verme hızını aynı zamanda ürün ya da hizmet kalitesini artırmaktadır. Bu biçimde, yeni iş modelleri ve yeni fikirler ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, müşteri ve işletme arasında güven kavramı kuvvetlenmektedir. İşletmeler Endüstri 4.0 ve Kalite 4.0 ile birlikte, yeni koşullara ve artan bilgiye uyum sağlayabilmektedir. Sistem odaklı düşünülmesi, süreçleri oluşturma ve süreçleri yürütülmesinde etkili olmaktadır. Kalite için yapılan yatırımlar, işletmelerin kârlılığını ve pazar payını artıracaktır. Yapılan uygulamada, iki sektör karşılaştırılmış, bilişim sektöründeki işletmenin Kalite 4.0 konusunda daha yakın olduğu görülmüştür. Diğer sektördeki işletmenin bayii olması nedeniyle, daha az bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Hem üretim hem de hizmet işletmeleri için, Kalite 4.0 kavramlarıyla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılması gerekmektedir. İşletmelerde, günlük işlerin sürdürülmesinin yanında, güncel teknolojinin kullanımı önemlilik arz etmektedir. Yapılan çalışmayla, farklı sektörler içerisindeki işletmelere kaliteyle ilgili eğitim çalışmalarının yapılması yoluyla farkındalık kazanmalarının sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arsovski Slavko (2019), *Social Oriented Quality: From Quality 4.0 Towards Quality 5.0*, Quality Festival, 13th Quality Research, International Quality Conference, ISSN 2620-2832, 397-404.
- Carvalho Adriana Ventura, Enrique Daisy Valle, Chouchene Amal, Charrua-Santosa Fernando (2021), *Quality 4.0: An Overview*, Procedia Computer Science, 181, 341–346
- Dovleac Raluca (2021), *Knowledge management systems in Quality 4.0*, Matec Web of Conferences 342, 09003, E.T.: 09.07.2022, <https://doi.org/10.1051/mateconf/202134209003> Universitaria Simpro.
- Escobar Carlos A., Chakraborty Debejyo, Macgovern Megan, Macias Daniella, Moreles-Menendez Roben (2021), *Quality 4.0- Master, Black and Master Black Belt Circula*, Procedia Manufacturing , 53, 748–759.
- Fonseca Luis, Amaral António ve Oliveira José (2021), *Quality 4.0: The EFQM 2020 Model and Industry 4.0 Relationships and Implications, Sustainability*, 13, 3107. E. T.:09.07.2022, <http://mdpi.com/journal/sustainability>.

- Haleem Abid, Javaid Mohd, Singh Ravi Pratap, Suman Rajiv (2021), *Quality 4.0 technologies to enhance to enhance traditional Chinese medicine for overcoming healthcare challenges during Covid-19*, Digital Chinese Medicine 4, 71-80.
- Pogăciaș Celina ve Dovleac Raluca (2021), *Implementation and impact of Industry 4.0 and Quality 4.0 in the banking sector*, MATEC Web of Conferences 342, 09008 UNIVERSITARIA SIMPRO 2021. E. T.:09.07.2022, <https://doi.org/10.1051/mateconf/202134209008>
- Rifqi Hanane, Zamma Abdellah, Souda Souad Ben, Hansali Mohamed (2021), *Positive Effect of Industry 4.0 on Quality and Operations Management*, s:133-147. Vol. 17 No. 09 | International Journal of Online and Biomedical Engineering (iJOE) (online-journals.org), E. T.:10.07.2022, <https://online-journals.org/index.php/i-joe/article/view/24717>.
- Sahrane Anass, Elouadi Abdelmajid (2022), *Essential Models and key concepts of Quality 4.0*, Journal of Operations Management, Optimization and Decision Support - JOMODS, Volume 2, Issue 1, 01-07.
- Santos Gilberto, Carlos Sá Jose, Félix Maria João, Barreto Luís, Carvalho Filipe, Doiro Manuel, Zgodavová Kristína ve Stefanovi'c Miladin (2021), *New Needed Quality Management Skills for Quality Managers 4.0*, Sustainability, 13, 6149. E.T.:09.07.2022, <https://doi.org/10.3390/su13116149>.
- Stefanović Miladin , Đorđević Aleksandar , Puškarić Hrvoje, Petronijević Miloš (2019), *Web Based Cloud Solution for Support of Quality Management 4.0 in The Concept of Industry 4.0*, 13th Quality Research, International Quality Conference, ISSN 2620-2832,443-448.
- Yurin Dmitry, Deniskina Antonina, Boytsov Boris ve Karpovich Miron (2021), *Quality 4.0. Time of revolutionary changes in the QMS* | E3S Web of Conferences (e3s-conferences.org), E3S Web of Conferences 244, 11010, EMMFT-2020, , E.T.: 9.07.2022, <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202124411010>

MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL KABULLERİ ÜZERİNDEN DEVLETE BAKIŞI

The Basic Acceptances of Conservatism and Its View On The State

Fırat KAYA

YÖK 100/2000 Siyaset Psikolojisi Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Doktora Programı, frtkya52@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3195-2915>

ÖZET: Muhafazakârlık kavramı bir ‘mizaç’ ve ‘tutum’ olarak tarihin eski zamanlarına kadar götürülebilmektedir. ‘Olani korumak ve muhafaza etmek’ bir eylem bir tutum olarak karşımıza çıkmış olsa da muhafazakârlık modern bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız Devriminin kökten değişim anlayışına karşı çıkan ve Aydınlanmanın salt akıl savına karşı duran muhafazakârlık, ana hat bir siyasal ideoloji olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Devlet kuramları çerçevesinde devletin ne olduğu nasıl olduğu sorularına farklı düşüncüler perspektifinde yer verilecektir. Ortaya atılan bu devlet kuramları elbette bir yol göstericisi olmakla birlikte muhafazakârlığın devlete bakış açısının ne gibi farklılıklar taşıdığını anlamakta yararlı olacaktır. Muhafazakârlığın temel kabulleri ve argümanları ile birlikte devlete bakış açısı ve devlet ile ilişkisi üzerinde durulacak ve bu bağlamda otorite, mülkiyet, hiyerarşi gibi argümanlarla devleti nasıl konumlandığı ve devletten beklenenin ne olduğunu aktarılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın denencesini muhafazakârlık siyasal ideolojisinin temel kabullerinin devleti nasıl şekillendirdiği ve bu temel kabullerin devletin doğuşundan, işleyişine değin ne gibi etkisinin olduğunu analiz etmek oluşturacaktır. Bu bağlamda çalışmada; indirgemeci bir yaklaşım izlenmiş olup muhafazakârlığın yalnızca temel kabulleri açısından devlete bakış açısı ve devlet ile olan ilişkisi tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, İdeoloji, Devlet, Muhafazakârlığın Temel Kabulleri.

ABSTRACT: The concept of conservatism can be traced back to ancient times as a 'temperament' and 'attitude'. Although 'protecting and preserving what is' has emerged as an action and an attitude, conservatism appears as a modern political ideology. Conservatism, which opposes the radical change understanding of the French Revolution and the Enlightenment's pure reason, continues to exist today as a main line political ideology. Within the framework of state theories, the questions of what the state is and how it is formed will be included in the perspective of different thinkers. Although these state theories are of course a guide, it will be useful to understand the differences in the perspective of conservatism on the state. Along with the basic assumptions and arguments of conservatism, its perspective on the state and its relationship with the state will be emphasized, and in this context, it will be tried to convey how it positions the state with arguments such as authority, property, hierarchy and what is expected from the state. The hypothesis of the study will be to analyze how the basic assumptions of the political ideology of conservatism shape the state and what effect these basic assumptions have from the birth of the state to its functioning. In this context, in the study; a reductionist approach has been followed and conservatism's perspective on the state and its relationship with the state will be discussed only in terms of its basic assumptions.

Keywords: Conservatism, Ideology, State, Basic Acceptances of Conservatism.

GİRİŞ

Muhafazakârlık kavramı anlamı itibariyle kökleri insanlık tarihine kadar dayandırılabilir. Muhafazakârlığın bir ‘tutum’ bir ‘mizaç’ ya da ‘muhafaza etme’, ‘var olanı koruma’ gibi anlamları onun bu süreçte bir ideolojiden çok düşünce ya da bir siyasi perspektif olarak görülmesine yol açmıştır. Hâlbuki muhafazakârlık, Aydınlanma döneminin bir öğretisi olarak rasyonalist düşünceye ve onun bir sonucu olarak nitelendirilebilecek Fransız Devrimi’nin köktenci değişim anlayışına karşı modern dönemde oluşmuş bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde muhafazakârlık, modern anlamda ortaya çıkmasından günümüze değin ana hat olarak bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Batılı birçok ülkede ve ABD’de ya ana muhalefet ya da iktidar olan muhafazakâr ideolojiye sahip partiler etkinliğini sürdürmektedir. Çalışmanın birinci bölümünü bu ana hatlar oluşturacaktır. Yani muhafazakâr ideoloji/düşüncenin ne olduğu ve tarihsel sürecine yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise devlete dair ortaya atılan kuramlara kısaca yer verilerek muhafazakârlığın temel kabulleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Zira devlete dair kuramlar bir yol göstericisi niteliği taşımaktadır. Zaman içerisinde farklı bakış açılarıyla devlete dair kuramlar ortaya atılmış ve devletin nasıl ortaya çıktığı ve özelliklerinin neler olduğunun üzerinde durulmuştur. Muhafazakârlığın temel kabullerinin üzerinden devlete bakış açısı ortaya konulacaktır. Bu çerçevede muhafazakârlığın temel kabulleri olarak görülen hiyerarşi, otorite, mülkiyet, insanın kusurlu doğası gibi

pek çok argümanı işlenerek, muhafazakârlığın oturtulduğu siyasi bakış açısı ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bakış açısından devlet ile olan ilişkisi değerlendirilecektir. Muhafazakârlığın temel kabulleri üzerinden devlete bakışında ne gibi durumların oluştuğu, devletin gerek oluşmasındaki felsefi bakış açısına gerek ise bu kabuller çerçevesinde devletten beklenenlere yer verilecektir.

Bu çerçevede muhafazakârlığın yalnızca temel argümanları üzerinden bir devlet anlayışı ve devletten beklenen ortaya konulacaktır. Bu temel kabul ve argümanlar muhafazakârlığın devletin ortaya çıkışını, devletin işleyişini ve nihayetinde devleti konumlandırmasını ortaya çıkarmak açısından önemli bir yere sahiptir.

1. MUHAFAZAKÂR İDEOLOJİ/DÜŞÜNCE VE TARİHSEL SÜRECİ

Muhafazakâr ideoloji/düşünce üzerinde birçok tartışmanın olduğu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebini muhafazakârlığın bir düşünce mi yoksa ideoloji mi sorusuna verilen cevaplarda bulmak mümkündür. Zira kimilerine göre muhafazakârlık bir ideoloji iken kimilerine göre ideoloji olmaktan uzak bir durumu bir düşünceyi ifade etmektedir. Çünkü muhafazakârlık kavramının kelime itibariyle anlamı bu yönde görüş farklılıklarının olmasına zemin hazırlamıştır. Muhafazakârlığın kelime itibariyle ‘var olanı korumak’ ve ‘muhafaza etmek’ gibi anlamları vardır. Bu kavram tanımıyla bakıldığında siyasal bir durumu, toplumsal gelenekleri ve kurumu korumak gibi bir anlam taşıdığı söylenebilir. Bu çerçevede muhafazakârlığa bakıldığında aslında tam anlamıyla bir ideoloji olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra ise bir siyasal ideoloji olarak muhafazakârlık, köklerini Fransız Devrimi’ne ve Aydınlanma Çağı’na dayandırılacak şekilde karşımıza çıktığını belirtmek gerekmektedir.

Muhafazakârlığın bir siyasal ideoloji mi bir tavır bir üslup mu yoksa bir düşünce geleneği mi olduğu sorusunu tartışmak son derece yararlı olacaktır. Muhafazakârlığa karşı yöneltilen bu tarz soruların farklı cevaplarının ortaya çıkması ve farklı şekillerde kavramın tanımlanmasının en büyük sebeplerinden birisi de diğer ideolojiler arasında bir geçişkenliğe sahip olmasından dolayıdır. Bu hususta muhafazakârlığın tarihsellik içerisinde ‘pragmatik’ bir tavırla yer almasıdır. Bu tavır muhafazakârlığın, ‘var olanı korumak’, ‘muhafaza etmek’ ve ‘mevcut durum’a getirdiği ve/veya yüklediği stratejilikten kaynaklanmaktadır. Bu duruma ilave olarak belirtmek gerekir ki muhafazakârlık, bir siyasal ideoloji olarak modernleşme ile eklemlenebilen bir hali de mevcuttur. Muhafazakârlığı, tüm açılardan tartıştıran şey ise onun Faşizm, Komünizm, Nazizm vb. gibi ‘sert’ bir ideoloji olmamasıdır (Mollaer, 2004, s. 158). Bu açıdan muhafazakârlık ele alındığında, Faşizm, Milliyetçilik, Nazizm, Liberalizm, Sosyalizm, Komünizm vb. gibi tek başına ve kendine has özellikleriyle bir siyasal ideoloji olup olmadığı diğer ideolojilere kıyasla çok daha tartışmalı bir durumu içermektedir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda yine de muhafazakârlık, bugüne kadar siyasal söylemleri, siyasal hareketleri, siyasal partileri, düşünürleri ve bu düşünürlerin yazdıkları eserleriyle müstakil bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu yönleriyle muhafazakârlık ele alındığında, diğer siyasal ideolojilerin içerisinde barındırdıkları değerler ve normlar üzerinden tartışılması daha kolay gerçekleştirilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır (Duman, 2017b, s. 799-800).

Muhafazakârlık, günümüze dek etkinliğini ve etkisini sürdüren bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Köklerini ise Batı siyasal düşünce tarihinden almaktadır. Muhafazakârlığa evrenselci bir perspektifle bakıldığında köklerini insanlık tarihiyle eş değer tutmak mümkün görülmektedir. Tabii ki bu evrenselci perspektifle bakılmasının sebebi ise bir tavır bir düşünce bir mizaç olarak kelimenin tanımı itibariyle ‘muhafaza etmek’, ‘var olanı korumak’ gibi anlamlarıyla bakılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında insanın ‘muhafaza’ etmek üzerine eylemlerinin ve durumsallığının, insanın var olmaya başladığı ana kadar dayandırmak mümkündür. Ancak evrenselci perspektifi bir kenara bırakıp özgücü bir perspektifle muhafazakârlığa bakıldığında belirli bir zamana, tarihe, döneme hapsedilmesi gerektiği karşımıza çıkmaktadır. Gerek evrenselci gerekse özgücü perspektifleri bir kenara bırakacak olursak Muhafazakârlık; modern Batı’daki çatışmaların içinden meydana gelmiş ve günümüzde de etkinliğini sürdüren ve Batı’nın tarihsellik içinde şekillenmiş modern anlamda bir siyasal ideoloji olarak vücut bulmuştur. (Duman, 2017a, s. 16).

Hem bir ‘üslup’ hem bir ‘tavır’ hem bir ‘düşünce geleneği’ hem de bir ‘mizaç’ hem de bir ‘siyasal ideoloji’ olarak modern anlamda muhafazakârlığa baktığımızda, akıllara ilk gelecek ve tabiri

yerinde ise muhafazakârlığın kurucu babası olarak nitelendirilen isim Edmund Burke'dür. Akla ilk gelen isim olmasının en önemli nedeni de Fransız Devrimi ve Aydınlanma Çağı gibi modernliğin temel uğrak noktalarına denk gelen çağdaşlık/tarihsellik oluşturmaktadır (Duman, 2004, s. 32). Muhafazakârlık, genel hatları itibariyle bakıldığında; Aydınlanma ve onun akıl anlayışına, Fransız Devriminin getirdiği ve bu aklın ürünü olarak ortaya çıkan siyasal projelere, kökten bir dönüşüm isteğine, devrimci bir dönüşüm anlayışına ve salt akılla üretilen, rasyonalist siyasi bakışı reddeden ya da bu tür durum ve davranışlara karşı olan bir siyasal ideolojidir. Muhafazakârlık, bu görüşte olan düşünürlerin, yazarların, siyasetçilerin ortaya koydukları düşünceler etrafında şekillenen bir düşünce geleneği ve bu düşünceler etrafında zaman içerisinde şekillenen bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır (Özipek, 2010, s. 106).

Muhafazakârlık kavramı, ne'liği üzerine bir hayli tartışma yürütülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere bir düşünce geleneği olarak tasvir edildiği gibi bir siyasal ideoloji olarak da görülmektedir. Bir 'tavrı', bir 'üslup', bir 'mizaç' olarak da yorumlanan muhafazakârlık, Batı'nın siyasal çatışmalarından, diğer siyasal ideolojiler gibi bir karşı duruş olarak ortaya çıktığı, beslendiği ve geliştiği görülmektedir. Muhafazakârlık düşüncesi/ideolojisi'nin ne'liği üzerine yürütülen tartışmaları anlamak ve bu siyasal düşünce/ideolojinin nasıl ortaya çıkıp, geliştiğini anlamak açısından konuyu tarihsel süreç içerisinde ele almak gerekmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında muhafazakârlığı insanlık tarihi kadar eskiye götürmek mümkün görünmektedir. Kavramın kelime anlamı itibariyle bakıldığında 'muhafaza etme', 'koruma' gibi anlamlar taşıması itibariyle bu durum ortaya çıkmaktadır. Bir 'tavrı' bir 'mizaç' bir 'durum' olarak muhafazakârlığı durumsal paralelde böyle görmek her ne kadar mümkün olsa da Fransız Devrimi ve bu devrimin öğretileri üzerinde eleştirel bir bakış açısıyla şekillenmiş olan bir siyasal ideoloji olarak görmek yerinde olacaktır.

Muhafazakârlığın köklerini her ne kadar insanlık tarihine dayandırmak mümkün olsa da modern anlamda bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir tavır bir mizaç olarak tarihin her ne kadar çok eski tarihlerine kadar götürmek mümkün olsa da bir siyasal ideoloji olarak muhafazakârlığı, Aydınlanma Çağı ve Fransız Devrimi ile başlatmak mümkün görülmektedir. Bunun yanı sıra bir tavır olarak muhafazakârlığı birçok düşünürde ve eserlerinde görmek de mümkündür. Ancak bir siyasal ideoloji olarak aynı durumu söylemek mümkün değildir. Bu duruma ek olarak siyasal bir ideoloji olarak muhafazakârlık, Kapitalizm, Sosyalizm, Komünizm, Nazizm, Liberalizm gibi karşımıza çıkması yukarıda da belirtildiği üzerine Fransız Devrimine ve onun öğretilerine karşı bir tepki veya muhalif bir bakış açısı olarak ortaya çıktığını söylemek gerekmektedir (Duman, 2017c, s. 47).

Muhafazakârlığın bir siyasal ideoloji olarak vücut bulması ve sistemli bir hale gelmesi Aydınlanma Çağı sonrasında olmuştur. Muhafazakârlık kavramı, Chateaubriand'ın Fransa'da Restorasyon'da çıkardığı gazeteye verdiği isimle ilk kez ortaya çıkmış ve ifade edilmesi sağlanmıştır. Çıkarılan bu gazeteye Muhafazakâr (Le Conservateur) ismi verilmiştir. 1830'larda İngiltere'deki Tory grubunun yerini Muhafazakâr Parti'ye bırakması sonucu artık muhafazakârlık siyasi hayattaki yerini sağlamlaştırmıştır (Duman, 2017c, s. 48).

Muhafazakârlık denilince ilk başta akla gelen isim Edmund Burke'dür. Edmund Burke'ün yaşadığı dönemde İngiltere'deki devrim gerçekleşmiştir ama Fransız Devrimi etkileri gelişme sürecindedir. Muhafazakârlığın 'kurucu babası' olarak isimlendirilmesi ve muhafazakârlık denilince akla ilk önce Edmund Burke'ün gelmesi de elbette tesadüfi bir durum değildir. Edmund Burke'ün bu sıfatı kazanmasının en önemli sebebi Devrim'den önce yazdığı eserler ve bu eserlerde ortaya koyduğu fikirlerdir. Yani Edmund Burke'ün henüz Devrim gerçekleşip bitmeden ve sonuçları görülmeden olmaları oldukça başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu da ona önemli sıfatların yüklenmesini sağlamıştır (Mollaer, 2004, 160). Burke, gerek bu özelliğiyle gerek ise ortaya çıkardığı eserlerle erken dönemde bir Fransız Devrimi karşıtlığı sergilemiştir. Hem Aydınlanma Çağı'na ve onun bir sonucu olarak Fransız Devrimi'ne karşı görüşlerini erken bir zamanda dile getirmesinden ötürü daha sonraki eleştiriler ve düşünceler hep Burke üzerinden atıfla gerçekleşmiştir. Bu durumda Burke, rasyonalizme ve rasyonalizmin siyasal sonucu olarak Fransız Devrimi'ne karşı yönelttiği eleştiriler ve bu çerçevede ortaya attığı görüşler son derece önemlidir (Duman, 2010, s. 95). Burke'ün siyasal düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olmasını sağlayan bu eleştirileri devrimin hemen sonrasında yazmış olduğu klasik eseri 'Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler (Reflections on the Revolution in France)' 1790 yılında çıkarmıştır. Bu eserde öngörülerinin büyük oranda gerçekleşmesi de ona bu önemi kazandıran şey

olmuştur (Mollaer, 2004, s. 160-161). Bu kazanılan büyük önem neticesinde Burke'e karşı olanlar bile onu takdir etmiş ve ondan sonrası dönemde devrim karşıtı muhafazakâr siyasal ideolojinin kurucusu olarak görülmesini sağlamıştır (Duman, 2010, s. 95).

18.yy'ın sonlarından ve özellikle 19.yy'ın başlarından itibaren muhafazakâr düşünceler ve doktrinler ortaya çıkmaya başlamıştır. Genel hatları itibariyle bakıldığında muhafazakârlık siyasal ideolojisi büyük oranda Aydınlanma dönemi ve onun öğretileriyle birlikte şekillenen salt rasyonalitenin bir sonucu olarak Fransız Devrimine karşı bir siyasal ideolojidir. Fransız Devriminin getirdiği bir dizi siyasal, ekonomik, kurumsal ve toplumsal köktenci değişimlere ve dönüşümlere karşı eleştirileri içerisinde barındırmaktadır. Bu eleştiriler Eski Rejime (Ancien Regime) dönülmesine ilişkin bir görüş olarak ifade edilebilmektedir (Heywood, 2011, s. 75). Özellikle Edmund Burke'un önemli eseri olan 'Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler' ile birlikte ortaya atılan fikir ve eleştiriler akabinde ise Whig'ler ile Tory'ler arasında çatışma ve çekişmede Tory'lerin farklı bir siyasal ideoloji olarak ortaya çıkmasını çabuklaştırmıştır. Buna paralel olarak muhafazakârlık da daha sonraki dönemlerde tıpkı diğer siyasal ideolojiler (Liberalizm, Sosyalizm) gibi siyasi tarihi şekillendirecek bir görünüme sahip önemli doktrinlerden birisi haline gelmiştir. Kıta Avrupası'nda özellikle de Fransa'da yeniliği, yeni olanı köktenci bir anlayışla reddeden, ancak yeni rejimin gerçekleşmesiyle de 'tarih dışı' olarak atfedilen tepkici muhafazakârlığın yerine, Edmund Burke'den başlayan ve Russell Kirk'e değin uzanan uzun tarihsel süreçte diğerinin aksine daha ılımlı bir düşüncesi içerisinde barındıran ve siyasi tarzı, siyasi tavrı temsil eden Anglo-Amerikan muhafazakârlığı, kalıcı olmayı başarmıştır. Bununla birlikte Anglo-Amerikan muhafazakârlığı, muhafazakâr ideolojinin ana rengini oluşturmuştur (Yayla, 2011, s. 134).

Muhafazakârlık günümüzde de etkinliğini sürdürmektedir. Özellikle de Batı'daki gelişmiş ülkelerin birçoğunda bu etkiyi görmek mümkündür. Bu durumun en önemli örneklerini İngiltere ve ABD'de görebilmekteyiz. ABD'deki Cumhuriyetçi ve İngiltere'deki Muhafazakâr Parti, muhafazakârlık siyasal ideolojisinin günümüzde etkinliğini sürdürdüğünü gösteren en önemli iki örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki örnekte de olduğu gibi bu partiler gerek iktidar gerek ise ana muhalefet partileri olarak siyasetteki etkisini sürdürmekte ve önemli olan yerlerini de korumaktadır (Yayla, 2011, s. 136). 1970'lerden sonra ise Yeni Sağ olarak nitelendirilen siyasi görüş ortaya çıkmıştır. Daha çok liberal eğriye ve onun getirdiği değerlere önem veren anti paternalist ve aynı zamanda anti devletçi muhafazakârlık türü gelişmiştir. Ortaya çıkan bu Yeni Sağ anlayış, diğer muhafazakârlıklara göre daha ayrı konumlandırabilmektedir (Heywood, 2011, s. 76).

Muhafazakârlık, Batı'daki tarihsel bir çatışmanın sonucu olarak ve önemlisi Aydınlanma ile birlikte ortaya çıkan Fransız Devrimi ve onun ürettiği köktenci anlayışla değişime karşı gelişen, eski düzeni korumayı hedefleyen ve rasyonaliteye karşı ürettiği görüşler çerçevesinde ilerleyen bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir 'tavrı', bir 'muhafaza etme' eyleminden daha çok belirli argümanları olan ve diğer siyasal ideolojiler kadar 'sert' bir yönü olmasa da muhafazakârlık, günümüze değin etkinliğini sürdüren ve sürmeye de devam eden bir ideolojidir. Farklı argümanları, çeşitleri ve görüşleriyle birçok farklı muhafazakârlık tipi ortaya çıkmış olsa da muhafazakârlığın genel itibariyle temel eğri ve temel kabullerinin önemi oldukça mühim bir husustur. Buna paralel olarak muhafazakârlığın temel kabullerini incelemek gerekmektedir.

2. MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL KABULLERİ VE DEVLET İLE İLİŞKİSİ

Devlet olgusu farklı zaman dilimlerinde farklı biçimlerde ortaya çıktığı ya da 'modern devletten önce de devlet benzeri kurumların olduğu' söylenebilir. İnsanoğlunun en karmaşık ve en düzey yaptığı girift ilişkilerin olduğu bir organizasyondan söz ederken aslında devleti içeren şeylerin de bir o kadar çok ve karmaşık olduğu söylenebilir.

İlkçağdan bu yana düşünürler farklı tanımlar ve tespitlerle devlet olgusunu açıklamaya çalışmışlardır. İlkçağda Eski Yunan'da ortaya çıkan şehir devletleri (Polisler) Yunan siyasal düşüncesinin önemli ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu polisler 'modern' anlamda olmasa da yine de devlet benzeri bir organizasyon olarak görülmektedir. Net ve kesin olmamakla birlikte sınırları olan, askeri, sosyal, ekonomik ve siyasal bir bütün olarak devlet benzeri bir yapı olduğu görülmektedir (Özkaya, 2020, s. 319). Platon devleti insanın bedeni ve ruhuyla uyumlu bir oluşum olarak görmektedir. Ekonomi de temel gereksinimlerden kaynaklı bir yapının temeli olarak görülmüştür.

Toplum düzeni olarak devlet, temel gereksinimleri organize şekilde yerine getiren bir yapıdır. Platon'a göre devletin, bilgi sahibi, bilgi-seven bir filozof-kral tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Bu sayede Platon, aslında toplumsal bozulmanın giderilmesini arzulamaktadır. Bu durum aslında devleti bir ahlaki ve felsefi yönden bir bakış açısı kazandırmaktadır. Tıpkı Platon gibi Aristoteles de devleti ahlaki bir bakış açısıyla ele almaktadır. Ancak farklılıkları da yok değildir. Aristoteles, Platon'dan farklı olarak devletin tek bir kişinin iradesi üzerine değil çokluğu içerisinde barındıran ve temsil edenler tarafından yönetilmesini ileri sürmektedir. Zira tikel çıkarların değil ortak iyi ve ortak çıkarların savunulması gerekmektedir. Aynı zamanda Aristoteles'e göre devlet, Platon'da olduğu gibi bir tür gereksinimdir ve zaruridir (Uyanık, 2020, s. 2).

Modern devlet olarak nitelendirdiğimiz ve bundan önceki devlet anlayışından oldukça farklı kuramlarının ortaya çıktığı ve tartışıldığı dönemler on beş ve on altıncı yüzyıllardır. Modern devlet teorisyenleri olarak karşımıza Niccolo Machiavelli, Jean Bodin ve Thomas Hobbes çıkmaktadır. Kendilerinden önceki dönemde özellikle ahlaki, metafizik, din gibi argümanlarla devletin tanımlanması bu dönemde son bularak daha laik, dünyevi ve seküler argümanlarla devleti anlama ve tanımlama yoluna gidilmiştir. Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerden farklı olarak Machiavelli bu farklılığı ilk ortaya çıkaran isimdir. Zira Machiavelli devlet olgusunu din, ahlak ve metafiziksel argümanlarla açıklamayı reddetmiş ve laik bir çizgiye oturtmuştur (Arslanel ve Eryücel, 2011, s. 3-4)

Ayrıca Machiavelli, modern devlet anlayışının kurucusu sayılmaktadır. Zira ülke, insanlar ve egemenlik unsurlarıyla devleti nitelendirmesi buna o sıfatın verilmesini sağlamıştır. (Ağaoğulları ve Köker, 2004, s. 172). Jean Bodin ise devleti, daha özelden ise egemeni, daha çok hukuki bir meşruluk açısından laik bir temele oturtmuştur. Machiavelli'den görüşlerini ayıran yönü eylem, olgu açısından değerlendirmekten ziyade hukuki temellendirmeye gitmesidir. Bunu yaparken de dini, ahlaki argümanlardan yani Tanrısal olanlardan arındırarak yapmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2000, s. 18-19).

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau toplum sözleşmecisi teorisyenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teorisyenlerin elbette birbirleriyle oldukça farklı yönleri vardır. Hobbes 'insan insanın kurdudur' diyerek bir güvenlik sıkıntısı için bir Leviathan yaratmıştır. Doğa halinde insanların birbiriyle savaşı vardır ve barışı sağlamak için devlet ortaya çıkmıştır. Yani Hobbes, rekabet ve çatışma içerisinde olan insanların bir toplum sözleşmesiyle yetkilerini devredecekleri ve barış ortamının sağlayacakları devleti inşa ederler (Göze, 2007, s.135-137). Locke, Hobbes'in aksine doğa durumunu bir kargaşa ve çatışma olarak değil barışın hakim olduğu bir durum olarak tasvir etmektedir. Ancak bu doğa durumundaki barış hali insanların doğal olan haklarına saldıranları neticesinde cezalandıracak bir üst merciin bulunmaması nedeniyle güvensizlik ve savaş haline dönüştüğünü belirtmektedir. Locke, işte tam burada bir nevi 'hakem'e ihtiyaç olduğunu dile getirmektedir. Zira herkes kendine göre bir ceza uygulaması ve doğal hakları ihlal etmesi sonucu bir savaş ortamı oluşmuştur. Bu nedenle Locke, oluşan bu savaş halinden kurtulmak ve insanların kendi doğal haklarını korumak için bir sözleşme ile devleti ortaya çıkarmıştır (Akipek, 1953, s. 258-261). Rousseau, doğa durumunu eşitlik ve özgürlük ortamı olarak görmekte ve barış halinin olduğunu dile getirmektedir. Rousseau'ya göre bu barış hali uyar topluma geçmekle son bulduğunu söylemektedir. Mülkiyet, başkalarını tahakküm altına alma ve güç sahibi olma hırsı gibi şeylerin ortaya çıkmasıyla doğa durumundaki barış hali son bulmuştur (Arslanel ve Eryücel, 2011, s. 13). Bununla birlikte özel çıkarın kötü, genel çıkarın ise iyi olduğu ortaya çıkmıştır. İnsanlar ancak özel iradelerini genel iradeye bırakırsa mutlu ve barış içinde olabileceğini söyleyen Rousseau bunu yine sözleşmeyle devretmekte ve devleti oluşturmaktadır. Bu sözleşmede herkes herkesle bir sözleşme yapmıştır ve böylece egemen ile halk bütünleşmiştir. Rousseau böylelikle 'halk egemenliği' kuramını ortaya çıkarmıştır (Beriş, 2008, s. 60).

Hegel bir üçlü şema ile devleti açıklama yoluna gitmektedir: Aile, birey ve devlet. Aile her zaman uyumun, sevginin alanı bunun tam aksine sivil toplum ise çıkar ve kargaşa alanıdır. Devlet ise işte bu ikisi arasındaki dengeyi sağlamaktadır ve gereklidir (Bayhan, 2002, s. 5). Gramsci'ye göre devlet, hegemonyayı örgütleyen bir kuvvet aygıtıdır. Gramsci devleti anlamak için siyasal toplum ve sivil toplum ayrımına gitmektedir. Ve bu ikisinin birleşimi olarak devleti görmektedir. Sivil toplum bir ikna ve cezbetme mekanizması iken siyasal toplum ise baskı ve denetim aygıtlarıdır. Bu sayede kendini kabul ettirir (Vergin, 2020, s. 87-88). Weber'e göre devlet, bir araç olarak şiddeti kullanma tekeline sahip bir örgütlenmedir. Devlet, toplum üzerinde bir hakimiyetin sağlayan egemenliği, sürekli ve kalıcıdır.

Bunları sağlamak ve iradesini kabul ettirmek için fiziksel de olsa zor kullanma tekeline sahiptir (Vergin, 2020, s. 32).

Devlet kuramlarının temellerini bu şekilde açıklamak mümkündür. Zira buradaki amaç tek tek devletin nasıl olduğu sorusuna bir yanıt aramak değil devlete farklı bakışlarla okuyabilme ve muhafazakârlığın devlete bakışıyla ayırımı yapabilme noktasında kaynak teşkil etmesidir. Muhafazakârlık, temel argümanlarını ve temel kabullerini şekillendiren temel değerler tarihsel süreçte ortaya çıkmıştır. Bir Aydınlanma dönemi öğretisi olarak rasyonaliteye karşı çıkan muhafazakârlık bu noktada kusurlu insan doğasına dikkat çekerek salt akılla iyi bir sonucun ortaya çıkamayacağı görüşündedir. Bununla birlikte Fransız Devriminin sonuçlarına tepki olarak, köktenci bir anlayışla değişimin karşısında durması muhafazakârlığın temel kabulleri arasındadır. Buna paralel olarak muhafazakârlık, gelenek üzerinde yoğunlaşmış ve geleneksel olanın ani ve devrimsel nitelikteki dönüşümlere karşı çıkmıştır. Eşitlik üzerinden bir eleştirisi de olan muhafazakârlık, mülkiyetin devamını, toplumun devamlılığını savunmuştur. Tüm bu temel kabuller de devlet ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Muhafazakârlığın temel kabulleri üzerinden 'devlet'e bakmak muhafazakârlığın devlete yüklediği vasıfları görmek açısından da oldukça yararlı olacaktır. Zira bu temel kabuller üzerinden şekillenen muhafazakârlık siyasal ideolojisi devlet'i de bu temeller etrafında şekillendirmek istediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Muhafazakârlığın en başta insan doğası üzerinden yaptığı analize yer vermek ve sonrasında diğer temel kabullerinin açıklanması açısından oldukça önemlidir. Çünkü insana bakışı her anlamıyla temel kabullerini de şekillendirmiştir. Bu bağlamda muhafazakârlık, 'kusurlu insan doğa'sından söz etmektedir. Bu temel kabul ile birlikte anlaşılacağı üzere muhafazakârlık, sınırlı bir varlık olarak insanı görmektedir. Kısaca bu durumu açıklamak gerekirse muhafazakârlık, insanı beşeri bir eksiklik düşüncesi üzerinden değerlendirmektedir. Muhafazakârlık, insanın doğasında hep bir eksikliğini ileri sürmekte ve bu sebepten ötürü insanın asla mükemmel olmadığını ve de asla mükemmel bir varlık olamayacağının altını çizmektedir. Bu duruma ek olarak insan doğasının iyi ve/veya özgür olmadığını da dile getiren muhafazakârlık (Duman, 2017c, s. 51), daha çok bunu dile getirirken biyolojik açıdan değil ahlaki açıdan bir zayıflık olduğunu da belirtmektedir. Daha yalın bir ifadeyle muhafazakârlık insanın doğasının iyi olmadığını söylerken bunu ahlaki açıdan söylemektedir. Bu kusurlu yapı gereği de insan eğer özgür bırakılırsa dürtüleriyle ve kontrolsüz şekilde hareket edebileceği sonucuna ulaşmak mümkündür. İşte tam olarak bu sebepten ötürü muhafazakârlık, insanların kurumlar tarafından davranışlarının kontrol altına alınmasını ve baskı altında tutularak düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Birçok muhafazakâr düşünür de bu düşüncüyü desteklemektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da muhafazakârlık, özgürleşme kisvesi altındaki siyasal değişimlere de kaygılı ve şüpheli yaklaşmaktadır. Ayrıca muhafazakârlık, liberalizme de bu yönde eleştirilerek getirerek kurumların zayıflatılmasına karşılık, özgürlüğün savunulmasına karşı bir düşünce yapısına sahiptir (Birler, 2018, s. 319-320). Buradan da anlaşılacağı üzere muhafazakârlık, liberalizm de olduğu gibi kurumların devlet içerisinde zayıflatılmasına karşıdır. Devlette kurumlar ve bu kurumların devamlılığı muhafazakârlık için son derece önemlidir.

Muhafazakârlığa göre, insan dindar bir hayvandır ve din sivil toplumun temelini işgal etmektedir. Buna paralel olarak muhafazakârlık, toplumsal zemine ve düzene ilahi bir yaklaşım veya kaide yerleştirmiştir. Bununla birlikte muhafazakârlık, temel bir argüman olarak toplumu doğal ve aynı zamanda organik bir bütün olarak görmektedir. Muhafazakârlık toplum içerisindeki tarihsel gelişim ve değişimi yavaş yani devrim niteliğinde olmayan bir süreçte değişmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Muhafazakârlık, bu sayede kurumların kuşaktan kuşağa aktarılabilirdiği savındadır. Geçmiş nesillerin bilgeliğini, becerilerini, tecrübelerini, öğrenmişlerini yansıtan kurumlar muhafazakârlık için önemli bir yere sahiptir. Rasyonalite 'ye muhalif olan muhafazakârlık salt akılla iyi olana ulaşamayacağı görüşündedir. Muhafazakârlık, aklın yanında duyguların ve içgüdünün de önemli işleve sahip olduğunu belirtmektedir. Soyutlamadan ve soyut akıldan ziyade 'iyi olana' ya da hakikate erişmenin somut deneyimlerle olabileceğini ileri sürmektedir. Muhafazakârlık, önyargı, sağduyu, alışkanlık ve deneyimlerin önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. İnsanın haklarının ödevlerinden doğduğu savında olan muhafazakârlık, bireyi değil cemaati toplumda üstün görmektedir. Muhafazakârlık, insanı ahlaki bir bağlam dışında eşit olarak görmemektedir. Toplumsal örgütlenmenin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu vurgulayan muhafazakârlık, rütbelere, gruplara ve sınıflara içerdiğini belirtmektedir.

Muhafazakârlık, hiyerarşi, farklılıklar ve liderliğin toplumun vazgeçilmez öğeleri ya da niteliğini savunur (Huntington, 2020, s. 10-11). Muhafazakârlık, yine liberalizmin önemli temel noktalarından olan birey'i değil cemaati önemsemektedir. Devletin de bu cemaatlerin önünde durmaması gerektiğini düşünmektedir. Mümkün oldukça böyle yapıların içerisinde bireylerin anlamlı olacağını vurgulamaktadır. Bu yönüyle konuya ilişkin olarak en önemli kavram sivil toplum olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette sivil toplumun da üzerinde tanım birliğine varılan bir kavram olmamakla birlikte burada sivil toplum; devlet ve birey arasındaki örgütlülük halini anlatmak üzerine kullanılmaktadır. Bu sivil toplum, muhafazakârlıkta 'ara kurumlar' olarak adlandırılabilir. Muhafazakârlık için son derece önemli olan bu ara kurumlar, devletin sınırlandırılmasının bir aracı olarak da görülmektedir. Modern devlet anlayışla birlikte artan devlet alanının bu yönüyle sınırlandırılması ve sivil toplumun bu hususta korunması gerekli ve önemli bir yapı olarak görülmektedir. Bu bağlamda mutlak bireyciliğin mutlak iktidara yol açacağı görüşü olan muhafazakârlıkta; ancak sivil toplumda oluşan ara kurumların varlığıyla hem devlet iktidarının sınırlandırılması mümkün olabilmekte hem de bireylerin güvenliği sağlanabilmektedir. Bu bağlamda da organik bir bağ olarak birey-toplum-devlet ilişkisinin altı çizilmektedir (Duman, 2017c, s. 60-61).

Burke, önemli bir temel kabul olarak önyargıları işaret etmektedir. Önyargılar, bir davranış kalıbı olarak insan alışkanlıkları ve deneyimleriyle elde edildiğini belirtmektedir. Burke bu bağlamda insanların, daha çok akıl dışı, yanlı bir süreçten geçtiğini belirterek; Aydınlanma düşüncesinin savunusu olarak salt akılcı ve tarafsız bir süreçten geçmediğini vurgulamaktadır. Bu nedendir ki Burke, geleneksel ve ahlaki değerlere önem vermenin gerektiğini söylemektedir. Elbette bunu yaparken de önyargılara bağlı hareket edildiğinin de altını çizmektedir. Akılcı bir temele dayanmasa bile önyargılarla insanların, soyutlanmış olgular yerine daha işlevsel ve düzenleyici bir yapıya sahip olacağını ileri sürmektedir. İnsanlar, bu sayede 'görev'leri içselleşmekte ve insan yaşamını etkileyen yönlendiren sağduyu rehber edinmektedir (Birler, 2018, s. 321). Muhafazakârlar, toplum sözleşmelerinde olduğu gibi salt akılla ve kurgusal içerikle devletin ortaya çıkmadığını belirtmektedirler. Devletin oluşumu bu bağlamda önyargılar, insanların alışkanlıkları, deneyimleri gibi birçok temel içerikli çerçevede şekillendiği; dünü, bugünü ve geleceği kapsayacak şekilde evrimsel nitelikli ve salt akılla anlaşılamayacak kadar karmaşık bir şekilde olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda gelenekler de oldukça önemlidir. Bunlar da salt akılla ulaşılabilecek bir sonuç değildir. Önyargılar bu noktada önemsenmesi gereken davranış kalıplarıdır.

Muhafazakârlık toplumun, sınıf temelli ya da yalnızca birey temelli bir yapıdan ibaret olmadığını vurgulayarak, liberal ve sosyalist ideolojilerdeki açıklamaları ve bakış açılarını eleştirmektedir. Gerek bireye dayalı olsun gerek ise sınıf ve çatışmaya dayalı olsun toplumun bu teorilerle ve bakış açılarıyla ele alınmasını oldukça mekanik bulmaktadır. Yani devlet'in önemli bir parçası olarak toplumu bu şekillerle açıklamanın yanlış olduğunu toplumun ve buna paralel olarak devlet'in organik bir bütünlük içerisinde oluştuğunun altını çizmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde mekanik ya da atomist bir yapı olarak açıklamak sakıncalıdır. Devlet de toplum gibi oldukça organik bir bütünlük içerisinde bu sebepten ötürü de karmaşık bir yapıya sahiptir. Salt akılla ya da rasyonaliteyle açıklanamayacak kadar dolayimli bir ilişki içerisinde. Bu yapı da gerek toplum gerek ise devlet ve onları oluşturan her şey karşılıklı bir bağımlılık içerisinde (Duman, 2018, s. 104-106).

Muhafazakârlık, toplumun doğasındaki hiyerarşik yapıdan bahsetmektedir. Bu hiyerarşik yapının doğal bir sonucu olarak da toplumu oluşturan insanlar arasında doğal bir eşitlik söz konusudur. Bu doğal eşitsizlik durumu, muhafazakârlık açısından oldukça anlaşılır ve kabul edilebilir bir temel kabuldür. Bu eşitsizliğin kaynağı olarak da mülkiyet, statü ve iktidar olarak görülmektedir ki tüm bunlar her zaman için eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır. Muhafazakârlık için mülkiyet son derece önemli bir yapıdır. Bu nedenden ötürü mülkiyet karşısı olan tüm görüşlerin ve fikirlerin karşısında durmakta ve bu tarz düşünceleri reddetmektedir. Ayrıca devlete de burada bir görev yükleyerek, mülkiyetin korunması gerekliliğini savunmaktadır. Muhafazakârlığa göre devlet, mülkiyetin devamlılığının sağlanması hususunda son derece önemlidir. Eğer ki devlet mülkiyete karşı keyfi politikalar ve uygulamalar içerisinde olursa, düzen ve istikrar bozulur ve bu da otoritenin yıkımı anlamını taşımaktadır. Yani devletin sürdürülebilir olması mülkiyete yaklaşımından geçmektedir. Mülkiyetin keyfi politikalardan arındırılması ve korunması gerekmektedir. Böyle olmazsa yıkılan otorite beraberinde kargaşayı, çatışmayı, kaosu, düzensizliği ve güvensizliği doğuracaktır (Duman, 2017c, s. 54).

Muhafazakârlık siyasal ideolojisi açısından modern devlet büyük önem arz etmektedir. Modern devletin merkezileşen ve git gide artan gücüne karşı bir rahatsızlık hissedilmektedir. Devletin bu genişleyen egemenlik alanına, ara kurumlarla bir sınır çizmeyi ve buna binaen devletin alanını daraltmayı önemsemektedir. Muhafazakârlıkta devlet kurgusal temelli şekillenmiş yapay bir kurum değil; bunun tam aksine geniş anlamıyla tarihsellik içerisinde şekillenmiş ve organik bütün olarak toplumun ve onun düzeninin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede bakıldığında muhafazakârlığın devlet anlayışında; tarih, gelenek, pratik akıl, sağduyu, tecrübe vb. kavramlar çerçevesinde şekillendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bunun yanı sıra muhafazakârlık siyasal düşüncesi; ulusal egemenlik, insan hakları, demokrasi vb. gibi kurgusal saydığı kavramlarla da oldukça mesafelidir. Bu bağlamda daha otoriter bir bakış açısıyla devletin şekillendirilebileceği sonucuna ulaşmak mümkün görülmektedir. Ayrıca muhafazakârlığın, insanı hem doğası gereği devlette yaşamaya uygun bir siyasal varlık hem de insanların doğal bir amacının devlet olmak şeklinde bir görüşü vardır. Bunlara ek olarak muhafazakârlık, temel bir çelişkiyi de kendini içerisinde barındırmaktadır. Bu çelişki; bir taraftan devleti kutsal bir yapı olarak görülerek sınırlanmasının önündeki etkenleri yok etme güdüsü bir taraftan da modern devletin artan egemenlik alanından duyulan rahatsızlıktan ötürü bir sınırlama yolunun aranmasıdır (Duman, 2017c, s. 59-60).

Görüldüğü üzere muhafazakârlık belli başlı temel kabuller üzerinde bina edilmiştir. İnsanın kusurlu doğası, beşeri eksiklik, organik bir toplum, otorite, hiyerarşi, eşitsizlik, akılcılığa karşı yöneltilen eleştiriler gibi sayılabilecek temel argümanları ve temel kabulleri bulunan muhafazakârlık, diğer siyasal ideolojilerden farklı bir perspektife sahiptir. Bu açıdan ele alındığında muhafazakârlık, modern bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhafazakârlığın devlet ile ilişkisini de bu temel kabuller üzerinden okumak gerekmektedir. Zira bu temel kabuller bir nevi muhafazakârlığın devlete bakışını sunmakta ve gerek devlete gerek ise topluma yüklediği görevler açısından değerlendirmeyi de kolaylaştırmaktadır.

SONUÇ

Muhafazakârlık, ne'liği üzerine yürütülen tartışmalara konu olmuştur. Muhafazakârlığın köklerini tarihin çok eski zamanlarına kadar götürmek mümkün olsa da modern bir siyasal ideoloji olarak muhafazakârlık, Aydınlanma dönemi sonrasında ve Fransız Devrimi üzerine yöneltilen eleştirel bağlamda şekillenmiştir. Muhafazakârlığın ne'liği üzerine oluşan tartışmaların asıl sebebini ise ideolojiler arasındaki geçişkenliğe ve diğer siyasal ideolojiler gibi 'sert' bir ideoloji olmamasından kaynaklanmaktadır. Modern anlamda bir siyasal ideoloji olarak ortaya çıkmasından günümüze değin önemli bir siyasal hat ya da siyasal ideoloji olarak etkinliğini sürdürmüştür ve sürdürmeye devam etmektedir.

Hiyerarşi, otorite, mülkiyet, organik bir bütünlük olarak toplum, insanın kusurlu doğası gibi temel kabuller üzerine bina edilen muhafazakârlık, modern bir siyasal ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhafazakârlık siyasal ideolojisi temel kabulleri açısından değerlendirildiğinde devlete bakışını da anlamak mümkün olmaktadır. Bu temel kabuller çerçevesinde muhafazakârlığın devletin gerek ortaya çıkmasındaki felsefi boyutlarına gerekse devlete yüklediği görevlere ulaşmak mümkün olmaktadır. Salt akla dayalı olan kurgusal bir yapıdan ziyade daha organik bir yapı olarak ve insanın doğal bir amacı olarak devleti tanımlamaktadır. Devlete, mülkiyeti koruma ve devamlılığını sağlaması açısından önemli bir görev de veren muhafazakârlık, bu durumun sağlanmamasının sonucunda otoritenin yıkılacağı sonucuna ulaşmaktadır. Ayrıca demokrasi ve onun öğretilerine de mesafeli duran muhafazakârlık, tarihsellik, gelenek, önyargı, doğal eşitsizlik gibi temel kabulleriyle devlette "olması gerekene" de dikkat çekmektedir. Bir yandan devleti kutsama, yüceltme ve gücünün sınırlarının önündeki engelleri kaldırmayı hedeflemekte bir yandan da bu gücü sınırlamanın yollarını aramaktadır. Bu da çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanı sıra ara kurumlara da son derece önem veren muhafazakârlık, bu sınırlamanın ara kurumlar çerçevesinde şekillenebileceğini de ileri sürmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2000). *Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2004). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Akipek, İ. (1953). “John Locke’un Siyasi Fikirleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1-4), 255-268.
- Aslanel, M. N. ve Eryücel, E. (2011). “Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 1-20.
- Bayhan, V. (2002). “Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-13.
- Beriş, H. E. (2008). “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 55-80.
- Birler, Ö. (2018). “Muhafazakârlık”, G. Atılgan ve E. A. Aytekin (Hz), *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, 315-328, İstanbul: Yordam Kitabevi.
- Duman, F. (2004). “Edmund Burke-Muhafazakârlık, Aydınlanma ve Siyaset”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1), 31-53.
- Duman, F. (2010). “Edmund Burke’te Muhafazakârlığın Liberal Temelleri: Rasyonalizm, Sosyal Teori ve Siyaset”. *Liberal Düşünce Dergisi*, 15(57-58), 95-124.
- Duman, F. (2017a). “Muhafazakâr İdeolojide Farklı Düşünce Gelenekleri Bağlamında ‘Muhafazakârlığın Doğası’”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 15-34.
- Duman, F. (2017b). “‘Durumsal Muhafazakârlık’ Anlayışı Üzerine Teorik & Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10(2), 797-818.
- Duman, F. (2017c). Muhafazakârlık, B. Kalkan ve H. Y. Başdemir (Ed), *Siyasi İdeolojiler*, 46-71, Ankara: Adres Yayınları.
- Duman, F. (2018). *Demokrasi ve Muhafazakârlık*. İstanbul: Kadim Yayınları.
- Göze, A. (2007). *Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*, (B. B. Özipek, Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Huntington, S. P. (2020). “Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık”, (F. Duruşan, Çev.), F. Duman (Ed), *Muhafazakârlık Okumaları*, 7-40, İstanbul: Kadim Yayınları.
- Mollaer, F. (2004). “Rasyonalist Düşünce Geleneği Karşısında Muhafazakârlık: Burke’ten Hayek’e”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(2), 157-191.
- Özipek, B. B. (2010). “Avrupa’da ve Türkiye’de Muhafazakârlık”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 7(25-26), 105-120.
- Özkaya, Ö. (2020). “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (16), 317-352.
- Uyanık, N. (2020). “Hegel’in Devlet Teorisi Üzerine”. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5 (2), 1-14.
- Vergin, N. (2020). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yayla, A. (2011). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*. Ankara: Adres yayınları.

BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN VE YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN İŞLETMELERİN DİJİTAL PAZARLAMA STRATEJİLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ

The Effects of Information Technologies and Management Information Systems on Digital Marketing Strategies of Businesses

Kemal Gökhan NALBANT

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü,
kemalnalbant@beykent.edu.tr, Cep: 0507 777 26 76, ORCID ID: 0000-0002-5065-2504

Sevgi AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme (Türkçe) Bölümü,
sevgiaydin@beykent.edu.tr, Cep: 0530 477 47 85, ORCID ID: 0000-0002-9507-5448

Beyza ERYILMAZ

Lisans Mezunu, Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
mimarbeyzaeryilmaz@gmail.com, Cep: 0530 955 01 10, ORCID ID: 0000-0003-1166-2571

ÖZET: Dijital platformlar aracılığıyla potansiyel müşterilere mal veya hizmetlerin pazarlanması dijital pazarlama olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, dijital pazarlama elektronik cihazlara odaklanan toplam pazarlama çabalarıyla ilgilidir. Sosyal medya, web siteleri, mobil uygulamalar, e-posta, arama motorları gibi tüm dijital platformlar ile radyo ve televizyon gibi diğer dijital kanallar kullanılan araçlar arasındadır. Dijital pazarlamada etkin bir faaliyet, sosyal medya yönetimi, arama motoru optimizasyonu, sosyal medya, e-posta pazarlaması ve dijital reklamcılık gibi mevcut tüm araçların bir bütün olarak aynı amaçla verimli bir strateji dahilinde kullanmasını içerir. Buna "entegre pazarlama" denir. Bu noktada bilgi teknolojileri ve yönetim bilgi sistemlerinin verimli ve etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgi Teknolojileri, bir firmada yönetim için ihtiyaç duyulan bilgi taleplerini düzenli olarak sağlamak için gereklidir. En geniş anlamıyla bir yönetim bilgi sistemi, bilgisayar tabanlı bilgi ve karar sistemidir. Etkili bir dijital pazarlama stratejisi, önce hedeflerinizi belirleyecek, ardından hedef pazarı araştırarak, rakiplerinizi araştırarak, işletmenizin mükemmel bir SWOT analizini yapacak, ideal müşteri profilini seçecek, dijital pazarlama kanallarını ve potansiyel müşterilerinizin sizden nasıl alışveriş yapabileceğini belirleyecektir. Bu araştırma, bilgi teknolojileri ve yönetim bilişim sistemlerinin işletmelerin dijital pazarlama stratejileri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca pandemi sürecinde dijital dönüşümün hızlanmasıyla birlikte dijital pazarlama stratejileri için kullanılan bilgi teknolojileri ve yönetim bilişim sistemlerindeki yöntemler, uygulamalar ve çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dijital Pazarlama, Bilgi Teknolojileri, Yönetim Bilişim Sistemleri, Programlama, Yapay Zeka, Girişimcilik ve Pazarlama, Entegre Pazarlama.

ABSTRACT: The marketing of goods or services to prospective clients via digital platforms is referred to as digital marketing. Put another way, it relates to the total marketing endeavors that center on electronic gadgets. All digital platforms such as social media, websites, mobile applications, e-mail, search engines and other digital channels such as radio and television are among the tools used. An efficient activity in digital marketing involves using all of the available tools, such as social media management, search engine optimization, social media, e-mail marketing and, digital advertising and for the same purpose, within an efficient strategy, as a whole. This is called "integrated marketing." At this point, information technologies and management information systems have to be used efficiently and effectively.

Management Information Systems and Information Technologies are essential to regularly provide the information demands needed for management in a firm. In its broadest sense, a management information system is computer-based information and decision system. An efficient strategy for digital marketing will first determine your goals, then investigate the target market, investigate your competitors, carry out a perfect SWOT analysis of your business, choose the ideal customer profile, and define digital marketing channels and how your potential customers can shop from you. This research aims to examine the effects of information technologies and management information systems on businesses' digital marketing strategies. In addition, with the acceleration of digital transformation during the pandemic process, the methods, applications, and studies in information technologies and management information systems used for digital marketing strategies were examined.

Keywords: Digital Marketing, Information Technology, Management Information Systems, Programming, Artificial Intelligence, Entrepreneurship and Marketing, Integrated Marketing.

INTRODUCTION

Computers provide the basis of an integrated system known as Management Information Systems (MIS). The information that may be accessible at any moment is not handled by a single system but rather by a mix of many different subsystems, and there is a mutual interchange and interaction between human and computer users. Technology provides a framework for collecting, processing, and transmission of information.

A management information system is a tool that utilizes the possibilities of technology to assist managers, the business community, researchers, and the general public. After the turn of the century, electronic commerce got special attention due to the exponential growth of the Internet. The Information Systems (IS) department's employees are responsible for monitoring changes within and outside the business to gather information. This information is categorized according to the preferences of management (Saani, 2019). Integrated marketing communication (IMC) was the most significant advancement in marketing communications between 1980 and 2000. Its nomenclature, abbreviations, and variants are widely used. Despite this acceptance, theory implementation lags behind the practice in most cases (Camilleri, 2018).

The specific methods of advertising used on the internet include pop-up advertisements, side-panel ads, discounts, email updates, YouTube videos, and advertising disguised as a game. The layout, visuals, personalization, incentives, interactive elements, giving free things, delivery, price, and return policy are some of the website's highlights (Smith, 2011). Implementing information marketing technology, such as contextual advertising, has developed into a standard practice in commercial enterprises. In volatile markets, sellers' active employment of such techniques is, without a doubt, a common practice. On the other hand, purchasers have a distinct reaction to such instruments (Leonow et al., 2019).

Alghizzawi (2019) examined newly published studies on the influence of digital marketing on customer behavior in three dimensions: mobile applications, social media platforms, and electronic word-of-mouth. This study's primary objective is to illuminate the impact digital marketing has on customer behavior in the tourist industry. Yoga et al. (2019) examined how marketers use information technology to carry out their business activities, despite facing several obstacles when attempting to realize and process data from marketing channels as analysis support tools for crafting marketing campaign strategies and optimizing as a strategic business decision.

1. SWOT ANALYSIS EXAMPLE FOR DIGITAL MARKETING

The Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats (SWOT) Analysis is a technique that may be utilized to determine a company's advantages and disadvantages and the opportunities and dangers posed by external variables (Sacan and Eren, 2021). Sacan and Eren (2021) conducted the SWOT analysis by examining the shares of customers such as likes, complaints, suggestions, and support in their social media posts. The SWOT analysis is given below (Sacan and Eren, 2021).

STRENGTHS;

- Price Compatibility,
- Closed Women's Products,
- Appealing to All Sectors,
- Social responsibility,
- Worldwide Spread,
- Opportunity of Personnel.

WEAKNESSES;

- Product Quality,
- The amount of stock,
- Staff education,
- Weakness of Advertising Campaigns,
- Shipping fee.

OPPORTUNITIES;

- Being a Domestic Brand,
- Offering Job Opportunity.

THREATS;

- Much faster online shopping opportunity of other brands to present.
- Much better fabric quality.
- Effectiveness of advertising works compared to other brands absence.
- More discounts from other brands during the sale season and to renew their stocks this season as well.

- The shipping fee of other brands in online shopping is higher.
- Some brands choose more original designs.

2. THE CONNECTION BETWEEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND DIGITAL MARKETING

There are a wide variety of applications for artificial intelligence, some of which include identifying patterns in data in order to reduce market risks, improving customer service through the use of virtual personal assistants, and even analyzing millions of documents distributed across the servers of a company in order to identify compliance failures. However, it has only been very lately that businesses have been able to predict and visualize the opportunities that Artificial Intelligence (AI) and robots will offer to the future of the corporate sector (Murgai, 2018). Artificial Intelligence is a broad phrase encompassing a vast array of technology. Artificial Intellect refers to technology that attempts to simulate human intelligence. Voice, picture recognition, machine learning, and semantic searching are a few of the many skills that Artificial Intelligence possesses. Marketers enjoy waxing poetic about new and innovative technology. They heavily rely on Artificial Intelligence for speech and picture recognition. It also prevents marketing data breaches and facilitates drone targeting of rural areas. Traditional and outbound marketing initiatives are far less effective than they formerly were at acquiring and maintaining customers. Artificial Intelligence is essential for achieving a lasting competitive edge in an always-connected, real-time environment, where marketers are compelled to provide continuous, tailored, insight-driven engagements with clients on an individual basis. Brands that understand the relevance of Artificial Intelligence and implement the proper scaling system can create a competitive edge that is extremely tough to imitate. Unlike technology, artificial intelligence focuses on delivering the ideal blend of information and context (Murgai, 2018).

3. THE EFFECTS AND METHODS OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT INFORMATION SYSTEMS AND INFORMATION TECHNOLOGIES ON DIGITAL MARKETING STRATEGIES

Technology and Communication facilitate the growth and prosperity of enterprises, foster connections, enhance organizations' efficacy, and enable individuals to learn about one another. Internet, mobile phones, social media, and customer relationship management systems significantly impact how businesses engage with prospective clients. These new modes of Communication are altering the media environment and companies' communications strategies. Numerous consumers and business professionals get information and communicate with other individuals and organizations via their computers and mobile devices. Work settings are also evolving, with more individuals having virtual offices, messaging on their cell phones, and interacting via social media sites like Facebook, LinkedIn, Pinterest, and Twitter (Jain & Yadav, 2017).

The relationship of MIS with the sales and marketing department was examined. E-marketing is an expanding sector of trading products and services that employs the Internet as a marketing medium. In other words, marketing is accomplished through information and communication technologies. Product design, order processing, the payment system, and the delivery of items such as e-books, software, and electronic versions of periodicals, magazines, and newspapers are entirely digital. Numerous businesses engage in e-business or perform essential business procedures over networks. Nonetheless, firms employing conventional marketing strategies also gain from IT. Core IT capabilities and infrastructure are utilized by marketing channels, logistics, and delivery systems, customer support systems, marketing intelligence systems, and target marketing systems. Telemarketing uses telephones and computers to persuade and sell to clients. Laptops with wireless connectivity are utilized to maintain contact with salespeople and field engineers. Field engineers get repair orders for autos and gas appliances from the office. Engineers in the field of telecommunications also install and repair telephone cable lines. Customers may place, track, and pay for purchases online (Saani, 2019).

The advancement of information technology has done away with economic barriers and increased the breadth and depth of rivalry between countries and businesses. The requirement to comprehend and respond to rapidly shifting markets, new competitors, and rising consumer demands are on managers'

shoulders. The information revolution has an impact on businesses and the understanding they have of marketing. For instance, even though the majority of companies operating in today's world sell all or a significant portion of their output to nations that are still in the process of industrialization, many companies believe that the key to their success lies in catering to the specific requirements of their clients (Aydoğan, 2020).

The Internet, the essential factor in the digital revolution, provides several advantages for both people and institutions. Since instantaneous responses from customers may be obtained at little cost. There are several benefits, ranging from promotional activities or the capacity to rapidly update to create a plan based on consumer preferences and demands. For this reason, it is vital to develop and implement a marketing plan tailored to the consumer's needs. Integration of new technology with marketing operations, traditional the emergence of a difference and change that transcends marketing's conventional understanding. Campaigns created in the digital environment, the speed of the transformation process of these campaigns, and the various consequent factors, such as low prices, and immediate and effective connection with the customer, are all influenced by the digital environment. Institutions utilize digital marketing solutions, which offer significant benefits in gathering, processing, and assessing customer data. It gives substantial benefits based on the technological options available (Bulunmaz, 2016). Digitalization has introduced several IT technologies and tools, which had profound effects when applied to marketing and sales tasks. Some tools had a significant influence on the marketing function and even contributed to establishing new marketing domains that would not have been created without IT support (Graesch et al., 2020).

CONCLUSION

The utilization of information technologies and management information systems can have a favorable impact on the digital marketing strategies employed by businesses. The number of interactions between businesses and customers via social media has expanded at a breakneck speed in recent years because of the proliferation of Internet use. There are several advantages: the ability to alter a plan to consumer preferences and requirements swiftly. Other benefits include the ability to conduct promotional activities. Companies that value their standing in the modern era of technology and want to be at the forefront of the digital marketplace should prioritize and increase their financial investments in technology, artificial intelligence, and programming to expand their scope of entrepreneurial endeavors. In addition to this, businesses' digital marketing strategies have to emphasize the ideas of innovation and entrepreneurialism. In the digital age, when the younger generation is constantly seeking to be on the cutting edge of new developments and trends, it is advantageous for businesses to include technology in their digital marketing efforts.

REFERENCES

- Alghizzawi, M. (2019). The role of digital marketing in consumer behavior: A survey. *Int. J. Inf. Technol. Lang. Stud*, 3(1), 24-31.
- Aydoğan, S. (2020). Marketing and Digital Marketing Strategies in The Information Age. *Data, Information And Knowledge Management*, 145.
- Bulunmaz, B. (2016). Gelişen teknolojiyle birlikte değişen pazarlama yöntemleri ve dijital pazarlama. *Trt Akademi*, 1(2), 348-365.
- Camilleri, M. A. (2018). Integrated marketing communications. In *Travel marketing, tourism economics and the airline product* (pp. 85-103). Springer, Cham.
- Graesch, J. P., Hensel-Börner, S., & Henseler, J. (2020). Information technology and marketing: an important partnership for decades. *Industrial Management & Data Systems*.
- Jain, E., & Yadav, A. (2017). Marketing and technology: role of technology in modern marketing. *IOSR Journal of Business and Management*, 19(5), 49-53.

- Leonow, A. I., Koniagina, M. N., Petrova, S. V., Grunt, E. V., Kerimkhulle, S. Y., & Shubaeva, V. G. (2019). Application of information technologies in marketing: experience of developing countries. *Revista Espacios*, 40(38).
- Murgai, A. (2018). Transforming digital marketing with artificial intelligence. *International Journal of Latest Technology in Engineering, Management & Applied Science*, 7(4), 259-262.
- Saani, J. I. (2019). Management information systems. *Published by Intellectual Capital Enterprise Limited ICE Kemp House*, 152-160.
- Saçan, B. C., & Eren, T. (2021). Dijital Pazarlama Strateji Seçimi: SWOT Analizi Ve Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri. *Politeknik Dergisi*, 1-1.
- Smith, K. T. (2011). Digital marketing strategies that Millennials find appealing, motivating, or just annoying. *Journal of Strategic marketing*, 19(6), 489-499.
- Yoga, I. M. S., Korry, N. P. D. P., & Yulianti, N. M. D. R. (2019). Information technology adoption on digital marketing communication channel. *International journal of social sciences and humanities*, 3(2), 95-104.

KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİ SONRASI TEKNOLOJİK DEVRİM İLE İŞLETMELERİN PAZARLAMA ALANINDAKİ HIZLANAN DİJİTALLEŞME SÜRECİ

Technological Revolution After The Coronavirus (Covid-19) Pandemic and The Accelerated Digitalization Process of Businesses in The Marketing Area

Sevgi AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme (Türkçe) Bölümü,
sevgiaydin@beykent.edu.tr, Cep: 0530 477 47 85, ORCID ID: 0000-0002-9507-5448

Kemal Gökhan NALBANT

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü,
kemalnalbant@beykent.edu.tr, Cep: 0507 777 26 76, ORCID ID: 0000-0002-5065-2504

Beyza ERYILMAZ

Lisans Mezunu, Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
mimarbeyzaeryilmaz@gmail.com, Cep: 0530 955 01 10, ORCID ID: 0000-0003-1166-2571

ÖZET: Koronavirüs (Covid 19) pandemisi sürecinde insanlar sokağa çıkamadıkları için teknolojik gelişime mecbur kaldılar. Pazarlamanın Dijitalleşme süreci büyük bir ivme kazanmaya başladı. İnsanlar alışverişe çıkamıyordu. İhtiyaçları olan bir şeyi almak istediklerinde artık online olarak ürün ve marka taraması yapmak zorunda kalmışlardı. Alışveriş yapmayı çok seven tüketiciler artık yüz yüze ürün ve marka seçimi yapamıyorlardı. Tüketicilerin ürünlere ulaşabilmesinde köprü görevi gören unsur dijital teknolojilerdi. Dijital teknolojilerin vasıtasıyla pandemi sürecinde Dijitalleşme çağındaki ilerleme ve gelişme hızlandı. Tüketiciler için artık dijital pazarlama büyük önem kazandı. Çoğu tüketici ürünlerini online olarak e-ticaret siteleri üzerinden sipariş vermeye başladı. Markalar için dijital ortamda analizler ve araştırmalar yapmaya başladılar. Bu çalışmada Covid-19 pandemisi sonrası teknolojik devrim ile işletmelerin pazarlama alanındaki hızlanan dijitalleşme süreci incelenmiştir. Bu süreçteki gelişim ve devrim için kullanılan dijital teknolojiler ele alınmıştır. İşletmeler için pandemi sürecinde rekabet dijital pazarlar üzerinde olmuştur. Tüm firmalar dijital pazar üzerindeki pazar paylarını arttırmak istemişlerdir. Ayrıca, şirketler mevcut durumlarını ve potansiyel büyüme alanlarını da büyütmeyi amaçlamaktadır. Firmalar, ürün ve hizmetlerini tanıtmak için bilgisayar, cep telefonu, dijital ortam ve platform gibi internet ve sanal teknolojileri kullanmaktadır. Dijital pazarlama uzmanları, çalıştıkları şirketlerin markası için hedef pazar ve kitlesini tespit edip, markalarını daha tanınır hale getirmek ve kitle iletişimini güçlendirmekten sorumludurlar. Covid 19 pandemi süreci ve sonrasında dijital pazarlamaya olan ilgi oldukça artmıştır. İşletmeler dijital dünyada ve pazarda seviyelerini artırıp başarıyı yakalamak için bilgi teknolojileri ile teknolojik gelişime önem vermeleri gerekmektedir. Bu alanda yapacakları yatırımlar ileride yüksek oranda kâr etmelerini sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Dijital Pazarlama, Bilgi Teknolojileri, Ürün ve Marka Yönetimi, Koronavirüs (Covid-19), Dijital Teknolojiler, Yapay Zeka, Bulut Bilişim, Büyük Veri, Hizmet, Müşteri Etkileşimi.

ABSTRACT: During the coronavirus (Covid-19) pandemic, people were forced to develop technology because they could not go out on the street. The Digitalization process of marketing has started to gain momentum. People could not go shopping. When they wanted to buy something they needed, they now had to search for products and brands online. Consumers, who loved to shop, could no longer choose products and brands face to face. The element that served as a bridge for consumers to reach products was digital technologies. In the pandemic process, progress and development in the age of digitalization have accelerated utilizing digital technologies. Digital marketing has gained significant importance for consumers now. Many consumers have started ordering their products online through e-commerce sites. They began to conduct analyzes and research in the digital environment for brands. This study examined the accelerated digitalization process in the marketing field of businesses with the technological revolution after the Covid-19 pandemic. The digital technologies used for the development and revolution in this process are discussed. During the pandemic process for businesses, competition has been on digital markets. All companies wanted to increase their market share in the digital market. In addition, companies aim to expand their current status and potential growth areas. Companies use the internet and virtual technologies such as computers, mobile phones, digital media, and platforms to promote their products and services. Digital marketing specialists are responsible for identifying the target market and audience for the brand of the companies they work with, making their brands more recognizable, and strengthening mass communication. The interest in digital marketing has increased considerably during and after the Covid 19 pandemic. Businesses need to attach importance to information technologies and technological development to grow their levels and succeed in the digital world and the market. The investments they will make in this field will enable them to produce high profits in the future.

Keywords: Digital Marketing, Information Technologies, Product and Brand Management, Coronavirus (Covid-19), Digital Technologies, Artificial Intelligence, Cloud Computing, Big Data, Service, Customer Interaction.

INTRODUCTION

The development and spread of the 2019 novel coronavirus (2019-nCoV), also known as the severe acute respiratory syndrome coronavirus 2, has created a new public health emergency that threatens the whole world (SARS-CoV-2). The virus was first detected in bats and spread to people in

December 2019 in Wuhan, located in Hubei province in China. The intermediary animals responsible for the transmission are still a mystery. So far (05/03/2020), there have been about 96,000 cases of coronavirus disease 2019 (COVID-2019) documented, and there have been 3300 fatalities reported (Singhal, 2020). The economic peculiarities brought on by the global coronavirus pandemic brought about a comprehensive shift in how some aspects of daily life are conducted. Processing during the pandemic presented several significant challenges to small and medium-sized businesses, including the difficulty of retaining employees, the need for effective management of innovation and a variety of corporate activities, the maintenance of existing customer relationships, and many others. Many businesses suffered severe damages indirectly as a result of the coronavirus pandemic. This was because society experienced significant shifts in its habits, which necessitated changes in strategy for small and medium businesses, particularly for local service providers and producers who do not have a delivery service (Bajkó et al., 2022).

The marketing industry is always moving forward and evolving into new things. The function of marketing as a whole has undergone a significant transformation as a result of a variety of crises, including shortages of raw materials and energy, inflation, economic recessions, high unemployment, dying industries, dying companies, terrorism, and war, as well as the effects of rapid technological change in specific industries (Bala and Verma, 2018). The term "digital marketing" refers to all forms of marketing that use an electronic device or the internet. When it comes to connecting with existing and potential consumers, businesses rely heavily on digital channels such as search engines, social media, email, and their own and operated websites. One other name for this practice is "web marketing," while "online marketing" and "internet marketing" are also common synonyms (Desai, 2019).

The process of transitioning from a traditional business to a digital one is digitalization. Digitalization refers to the application of digital technology to alter a business model to create new revenue and value-producing opportunities. The promotion of goods and services through digital technology, primarily the internet, mobile phones, display advertising, and any other digital media, is referred to as digital marketing (Bapat, 2018). The essential aspects of digitalization include the following: the cost structure, consumer segments, sources of income, channels of sale of goods and services, the system of relations with consumers, key partnerships, types of resources, types of activities, types of business processes, and so on. The digitalization of business processes requires determining and analyzing the primary goals and objectives, determining the direct benefits of digitalizing business processes, selecting and implementing digital technologies, checking and analyzing the effectiveness of the digital solution, and making adjustments as necessary (Shapk et al., 2020).

4. DIGITAL TECHNOLOGIES IN MARKETING

The most significant benefit of digital marketing is, first and foremost, the capability to precisely gather and assess outcomes and the efficiency of the campaign. Second, with the help of digital tools, it is possible to reach more than a thousand users from various countries of the world relatively quickly in a single advertising impression and receive information from them and promptly analyze it. This is made possible because it is possible to analyze the data received from them quickly. And lastly, because digital technologies may be utilized by a considerable number of users all over the globe, mainly using the global network, these technologies make it feasible to reply in a manner that is adaptable to the audience of Internet users (Muhammedrisaevna et al., 2021).

The primary benefits of digitizing the sale of electronic travel documents are as follows: the facilitation of communication between the person and the information system; the ability for passengers to use devices to obtain real-time data on the availability and number of available seats in a particular car and train; the ability to receive information about the number of passengers traveling on a particular train in real-time; the ability to plan and organize the rebooking process; and the ability to receive information about the availability of seats in a particular car and train (Shapk et al., 2020).

These days, a relatively insignificant fraction of the scientific research conducted on digital marketing and artificial intelligence (AI) is dedicated to particular digital marketing strategies. Most scientific research focuses on generic aspects such as e-business, consumer behavior, e-commerce strategies, social media advertisement, search engines, and consumer predictive modeling. This is done to avoid being more related to specific marketing issues that the business world is more aware of, such

as consumer behavior on social media, targeted advertisements, social media marketing, conversion optimization, predictive models in online purchases, chatbots, etc. (Gkikas and Theodoridis, 2019). A software product's Artificial Intelligence component should enable it to learn and continuously improve itself. Machine Learning is devoted to providing software with the ability to learn; this objective may be attained by employing algorithms that recognize patterns in the incoming data; based on these patterns, the software system makes judgments or makes predictions. Following the deployment of sophisticated algorithms, the contemporary marketing business has developed a sub-sector known as automated marketing (Dumitriu and Popescu, 2020).

The availability of big data has enabled traditionally used marketing technologies to function in a manner that is both more powerful and more inventive. Businesses that supply digital rather than physical products, such as those in the financial services, insurance, and mobile telecommunications industries, are more likely to be particularly vulnerable to the effects of digital transformation. On the other hand, the relationship between digital technology and organizations is complicated, and big data presents many obstacles to the successful implementation of digital change (Grishikashvili et al., 2014). There is little doubt that cloud computing is a significant stride forward for the modern advertising industry, and the advantages outweigh the expenses by a wide margin. Work measures are managed with light-speed efficiency. Data can be viewed from anywhere and on any device. Organizations can differentiate their clients and explore reasonable tactics. There are still several issues to be handled. There are adequate opportunities to make significant commitments in this industry and achieve enormous corporate growth. There are several benefits to integrating cloud arrangements with contemporary marketing strategies (Vatsa et al. 2021).

5. DIGITALIZATION PROCESS OF ENTERPRISES IN THE MARKETING AREA

The effects of the pandemic caused by the coronavirus have been seen and felt in business and finance. In a brief period, marketing patterns have evolved, particularly in situations where social alienation is imposed with macro restrictions. For business actors to maintain some viability throughout the coronavirus epidemic, they will need to put a lot of thought into how they would promote their goods or services to customers as part of their brand strategy. The most effective way for business people to interact with the customers they are trying to reach is via internet marketing and digital branding. Additionally, the COVID-19 Pandemic has hastened the process of digitization in the marketing industry. One of the solutions to the problem of fewer people making an effort to go to shopping centers physically is the rise of online shopping. Making the transition to selling a product online is another method that can help determine whether or not a product will be able to survive a pandemic (Haryadi et al., 2021). The effects of the COVID-19 epidemic have, in general, pushed certain businesses to the brink of insolvency (for instance, enterprises in the hotel and restaurant business) while simultaneously laying the groundwork for the rapid growth and development of others (including the sector of information technology) (Marta et al., 2021). The capacity to use social media for commercial purposes is essential during the COVID-19 epidemic since all other physical and social activities will be severely restricted. It is necessary to have supporting facilities such as infrastructure, expenses, compatibility, understanding of information technology, and the ease of information technology for businesses to use social media for business purposes (Syaifullah et al., 2021). In terms of long-term strategy, this epidemic presents a window of opportunity for a diverse range of business models, advances in marketing and strategic planning, and the purchase of existing businesses. When it comes to creating business models, enabling the company's digitalization is a solid plan for the long run. This objective is straightforward to accomplish with the assistance of the internet and other forms of digital technology in the case of informative and digital items and services. On the other hand, digitization presents several challenges for producing physical material items; it necessitates the construction of new AI algorithms and technological advances in industrial software. When mobile robots are used to run manufacturing equipment instead of humans, the robots need to be able to manage production, logistics, and distribution to the requirements of intelligent software (Ding and Li, 2021).

CONCLUSION

The digital revolution and digital technologies are of great importance for product and brand management. Information technologies are also crucial for the product and service sector. Digital technologies such as artificial intelligence, cloud computing, and big data increase customer interaction. After the Coronavirus (Covid-19) pandemic, the demand for digital marketing has increased. Internet, search engines, social media, and mobile applications are some of the avenues available for digital marketing. After the coronavirus, there has been a discernible spike in the number of people using these channels. Digital marketing strategies emphasize using digital technology tools like social media, text messaging, e-mail, and websites to achieve sales goals and engage with current or new clients. The digitalization of businesses operating in the area of marketing has picked up speed as a direct result of the technological revolution. Following the Coronavirus (Covid-19) outbreak, businesses need to make investments in technology and digital information technologies to speed up the digitalization process.

REFERENCES

- Bala, M., & Verma, D. (2018). A critical review of digital marketing. *M. Bala, D. Verma (2018). A Critical Review of Digital Marketing. International Journal of Management, IT & Engineering*, 8(10), 321-339.
- Bajkó, N., Fülöp, Z., & Pércsi, K. N. (2022). Changes in the innovation-and marketing-habits of family SMEs in the foodstuffs industry, caused by the coronavirus pandemic in Hungary. *Sustainability*, 14(5), 2914.
- Bapat, S. (2018). Digitalization in Marketing.
- Desai, V. (2019). Digital marketing: A review. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 5(5), 196-200.
- Ding, A. W., & Li, S. (2021). National response strategies and marketing innovations during the COVID-19 pandemic. *Business Horizons*, 64(2), 295-306.
- Dumitriu, D., & Popescu, M. A. M. (2020). Artificial intelligence solutions for digital marketing. *Procedia Manufacturing*, 46, 630-636.
- Gkikas, D. C., & Theodoridis, P. K. (2019). Artificial intelligence (AI) impact on digital marketing research. In *Strategic innovative marketing and tourism* (pp. 1251-1259). Springer, Cham.
- Grishikashvili, K., Dibb, S., & Meadows, M. (2014). Investigation into big data impact on digital marketing. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 4(October 2014-Special Issue), 26-37.
- Haryadi, H., Azhari, A., & Peker, K. (2021). A Comparative Study of Technology Approaches in Using Online Marketing Strategies for Small and Medium Enterprises in Indonesia During the COVID-19 Pandemic.
- Marta, B., Melnyk, I., & Baran, R. (2021). Factors of digitalization of the marketing activity of tourist enterprises of Ukraine in the conditions of global digitalization. *Baltic Journal of Economic Studies*, 7(3), 29-36.
- Muhammedrisaevna, T. M., Bakhridinovna, A. N., & Rasulovna, K. N. (2021, March). Use of digital technologies in marketing. In *E-Conference Globe* (pp. 281-284).
- Shpak, N., Kuzmin, O., Dvulit, Z., Onysenko, T., & Sroka, W. (2020). Digitalization of the marketing activities of enterprises: Case study. *Information*, 11(2), 109.

- Singhal, T. (2020). A review of coronavirus disease-2019 (COVID-19). *The indian journal of pediatrics*, 87(4), 281-286.
- Syaifullah, J., Syaifudin, M., Sukendar, M. U., & Junaedi, J. (2021). Social Media Marketing And Business Performance Of Msmes During The Covid-19 Pandemic. *The Journal Of Asian Finance, Economics, And Business*, 8(2), 523-531.
- Vatsa, M., Rastogi, S., Tiwari, A., & Jain, S. (2021, December). Impacts of Cloud Computing in Digital Marketing. In *2021 5th International Conference on Electronics, Communication and Aerospace Technology (ICECA)* (pp. 1170-1174). IEEE.

KUR RİSKİ KARŞISINDA DIŞ TİCARET FİRMALARININ DAVRANIŞSAL ANALİZİ

Behavioral Analysis Of Foreign Trade Companies Against Currency Risk

Nurdan KUŞAT

Doç. Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Isparta MYO, Dış Ticaret Bölümü,
nurdankusat@isparta.edu.tr

Eda ESEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı,

eda.alsn@gmail.com

ÖZET: Dünya ekonomilerinin 70’li yılların ortalarında Bretton-Woods Para Sistemi’ni terk etmeye başlamasıyla dalgalı kur sistemine geçiş hızlanmıştır. Özellikle de, üretim odaklı dış ticaret firmaları için bu geçiş süreci oldukça zorlu olmuştur. Bu zorluk döviz kurlarının haftada 7 gün ve günde 24 saat boyunca gösterdiği hareketlilik ve her ülkenin uyguladığı döviz kur politikalarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar döviz kurlarında belirsizliğe ve belirsizlik de Döviz Kur Riski’ ne sebep olmaktadır. Döviz kur riski, Türkiye gibi üretim ve ihracatı dışa bağımlı olan ve KOBİ ağırlıklı firma yapısının yoğun olduğu ülkeler için daha büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu riskin mas edilebilmesinin en önemli şartı, firmaların belirli bir bilinç düzeyine erişmiş olmasıdır.

Çalışmada tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenen 19 dış ticaret firmasının dış ticaret sorumlusuna yüzyüze uygulanan anket soruları yöneltilmiş ve küçük bir mülakat gerçekleştirilerek verilere ulaşılmıştır. Elde edilen veriler nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiş ve bu işletmelerin döviz kur riskini yönetme kabiliyetleri analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur Riski, Dış Ticaret, Dış Ticaret İşletmeleri, Nitel Analiz, Türkiye

ABSTRACT: The transition to the floating exchange rate system accelerated when world economies started to abandon the Bretton-Woods Monetary System in the mid-70s. Especially for production-oriented foreign trade companies, this transition period has been quite challenging. The reason for this difficulty is the fluctuation of exchange rates 24 hours a day, 7 days a week. In addition, the differences in the exchange rate policies implemented by each country also cause difficulties. These differences cause uncertainty in exchange rates. Uncertainty also causes Exchange Rate Risk. Exchange rate risk has a greater importance for countries such as Turkey, whose production and exports are dependent on foreign sources and where SME-dominated firm structure is concentrated. Because the most important condition for avoiding this risk is that companies have reached a certain level of awareness.

In the study, face-to-face survey questions were directed to foreign trade managers of 19 foreign trade companies determined by random sampling method. In addition, data were obtained by conducting a small interview with these people. The data obtained were evaluated using content analysis, one of the qualitative analysis methods. As a result, the ability of enterprises to manage exchange rate risk has been analyzed.

Keywords: Currency Risk, Foreign Trade, Foreign Trade Enterprises, Qualitative Analysis, Turkey

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünya ekonomilerinde ortaya çıkan her değişim bilişim teknolojilerinin yaygınlığı sayesinde tüm dünya ekonomilerini çok daha hızlı etkilemektedir. Bu etkileşimde liberal dış ticaret uygulamalarının dünya genelindeki kabul düzeyinin artan ivmesi de önemli olmaktadır. Bu durum ulusal bazda dış ticaret işlemlerinin ve dolayısıyla dış ticaretten elde edilecek gelirlerin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Bu sorgulamada dış ticaret işlemlerinin belli başlı rezerv paralarla yani dövizle gerçekleşiyor olmasının rolü çok fazladır. Çünkü bütün dünyada ortak bir etkileşim içerisinde çalışan döviz piyasaları günde 24 saat ve haftanın 7 günü her daim çalışmaya devam etmektedir. Küresel döviz piyasalarının bu özelliği her ülkenin uyguladığı farklı döviz kur politikaları ile birleştiğinde ise ortaya ‘Döviz Kur Riski’ sorunu çıkmaktadır.

Bretton-Woods Para Sistemi’nin terk edilmesiyle şiddetlenen döviz kurundaki oynaklıklar; gelişmekte olan ülkeler için daha büyük ekonomik problemlere sebep olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin rezerv kıtlığı, üretimdeki dışa bağımlılıkları, ihracat yapma zorunlulukları, finans sistemlerinin hareket kabiliyetlerindeki zayıflıklar ülkedeki makro-ekonomik problemlerle birleşince kur değişimlerinin etkisini artırmaktadır. Bu ülkeler için kalkınmanın ateşleyici gücü olarak kabul edilen dış

ticaret işlemlerinin sürdürülebilirliği ister istemez döviz kurlarındaki belirsizliklerin sorgulanmasına ve bu konuda çözüm arayışlarına sebep olmaktadır.

Gerçekleştirilen çalışmada önce döviz kuru riski ve bu riskten korunma teknikleri hakkında bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Çalışmanın uygulama kısmında ise, tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 19 dış ticaret işletmesi döviz kur riski çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu analizde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır.

1. KUR RİSKİ VE KORUNMA TEKNİKLERİ

Bretton-Woods sistemi ile dünya ekonomilerine kabul ettirilen sabit kur rejiminin çöküşü, ülkeleri kur dalgalanmaları karşısında ulusal tedbirler almaya zorlamış, fakat uluslararası sermaye akımlarındaki artışlar gerek döviz kur hareketliliğini gerek kur riskini ortadan kaldırmaya izin vermemiştir.

Firmaların tahmin edilemeyen döviz kuru değişimleri karşısında maddi kayıplarla karşılaşma olasılığını anlatan kur riski; temelde 3 farklı finansal riskin bir bileşimi olarak kabul edilir. Malindretos ve Tsanacas'a göre (1995) döviz kurlarında tahmin edilemeyen dalgalanmalar firmaların piyasa değerini etkileyerek ekonomik riske, Sezer ve Canpolat'a göre (2017:34) firmaların döviz bazlı borç-alacak yapısına göre varlık-kaynak yapısını etkileyerek muhasebe riskine maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Aksu (2016:151) ise döviz kuru değişimleri nedeniyle önceden yapılmış iş sözleşmelerindeki değer değişimlerinin firmaların karlılıkları ve nakit akımlarını etkileyerek zaman içerisinde bir işlem riskiyle karşılaşılmasının olası olduğunu belirtmektedir.

Döviz kurunda ortaya çıkan belirsizliklerin ülkenin büyüme hızı üzerinde etki yaratması muhtemeldir. Pradhan ve arkadaşlarına (2004) ait çalışma sonuçları döviz kuru belirsizliklerinin ülkedeki yatırım harcamalarını etkilediğini kanıtlamaktadır. Döviz kurlarındaki dalgalanmalar; ihracat yoğunluğu fazla olan sektörlerde geleceğe yönelik fiyatlama yapılmasını zorlaştırırken; ithalat yoğunluğu fazla olan ve üretiminde dışa bağımlılığı yüksek olan sektörlerde maliyet tahminlerini zorlandırmaktadır (Kuşat, 2022).

Halka açık işletmelerin kur riskiyle karşılaşmaları firma değerini etkileyerek ekonomik riske sebep olurken, işletmenin dış ticaret yapıyor olması ve üretimde ithal hammadde kullanıyor olması etkileşimi çok daha güçlü kılar (Dominguez & Tesar, 2006). Kurdaki belirsizlik ve dalgalanmalar hükümet için dış ticaret dengesini etkileyen önemli bir unsur olup (Straathof & Calió, 2012); bu dalgalanmaların yanlış tahmini dış ticaret gelirlerini belirsizliğe sürüklemektedir (Maskus, 1986).

Kurda yaşanan değişimler ister içsel, ister dışsal, ister her iki sebepten ortaya çıkmış olsun; ülke ekonomisinin özel şartlarına (gelişmişlik düzeyi, döviz rezerv kapasitesi, ihracatta dışa bağımlılık düzeyi gibi) bağlı olarak ülkenin büyümesini, üretim maliyetlerini, istihdam düzeyini, ödemeler dengesini, gelir dağılımını, fiyatlar genel seviyesini etkiler.

İşletmeler için kur riskinden korunma teknikleri genelde içsel ve dışsal olmak üzere 2 kategoride değerlendirilmektedir (Çiftçi ve Yıldız, 2013). Dışsal korunma teknikleri türev piyasa işlemlerini (forward, futures, swap, opsiyon sözleşmeleri gibi) içerisine alırken, içsel korunma teknikleri; eşleştirme (gelir ve ödemelerin çakıştırılması), netleştirme (bağlı işletmeler arasındaki döviz borçlarının düşülerek net döviz borcunun yönetilmesi), çeşitlendirme (farklı para birimleri ile işlem), yerel para biriminden faturalandırma, aktif/pasif yönetimi, vb. işletme içi yönetim tekniklerini kapsamaktadır (Joseph, 2000). Küçük ölçekli firmaların döviz kuru riskinden korunmak için ağırlıklı olarak dışsal korunma tekniklerinden faydalanmaları beklenmesine karşın, içsel korunma tekniklerinin de kullanıldığı gözlemlenmektedir (Naylor ve Greenwood, 2008). Ayrıca kur riskine karşı türev ürün kullanımı daha yaygın görülmekle birlikte (Bodnar vd., 1998); bu kullanıma büyük firmalarda daha sık rastlandığı da bazı çalışmalarda belirtilmektedir (Alkeback ve Hagelin, 1999, Allayannis ve Ofek, 2001).

Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere kıyasla kur riskine karşı daha savunmasızdırlar. Çünkü genellikle bu ülkelerin dışa bağımlı üretim yapıları, dış ticaret açıkları, düşük döviz rezervleri gibi parasal problemleri; enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik problemler ve siyasi istikrarsızlıkla birleşerek kronik yapısal sorunlara dönüşmüştür. Ayrıca bu ülkeler kalkınma sürecine gelişmiş ülkelerden sonra başladıkları için; hem türev piyasaları yeterince gelişmemiştir, hem de türev piyasalar hakkındaki bilgi düzeyleri yetersizdir (Kuşat, 2022). Türkiye'de bu ülkelerden bir tanesidir. Türkiye ekonomisi üzerine gerçekleştirilmiş bazı çalışma sonuçları da gelişmekte olan ülke piyasaları için söylediklerimizi doğrular niteliktedir (Özen vd., 2006, Bayraktaroğlu vd., 2013, Sezer & Canpolat, 2017).

2. DIŞ TİCARET İŞLETMELERİNDE KUR RİŐKİ

Dış ticaret işlemlerinin konvertible dıvızle gerçekleştirilmesi yıvündeki uygulama yoğunluğu, dıvız rezervleri yetersiz olan ıvkelerin dıvız kur deęiőimlerinden etkilenme dızeylerini artırmaktadır. Özellikle bu değişimler ıvke reel sektıvıvı vzerinde daha bıvık bir baskıya sebep olmakta ve ıvke ekonomisinin daralmasına sebebiyet verebilmektedir.

Aslında kur riskiyle mıcadelede kullanılan yıvntemler tıvı firmalar için benzerdir. Fakat dış ticaret firmalarının dıvız ve kur ile olan sıkı ilişkisi, bu firmaları diğer firmalara kıyasla kur riski yıvnetim teknikleri konusunda daha dikkatli olmaya zorlamaktadır.

Literatıvıvde dış ticaret firmalarında kur riski ve bu riskin yıvnetim tekniklerinin analiz edildiği çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin Boztosun ve arkadaşları (2016:154) Kayseri’de ihracat yapan dış ticaret firmalarına yıvnelik gerçekleőtirdikleri çalışmalarında; bu firmaların finansal risk yıvnetiminde %29 oranında tıvrev ıvrvnlerden yararlandıklarını ve bu tekniği riskten korunma, spekıvlatif kâr elde etme ve arbitraj amaçlı kullandıklarını bulgulamaktadır. Bradley ve Moles (2002)’un çalışma sonuçları, firmaların kur riski yıvnetiminde ağırlıklı olarak işletme içi risk yıvnetiminden yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Tunç’un (2020) Batı Akdeniz Bıvgesi dış ticaret firmalarının dıvız kuru riskini yıvnetme kabiliyetlerini incelediği çalışma sonuçları işletme dışı risk yıvnetim teknikleri arasında en ın sırada yer alan tıvrev ıvrvnlerin işletmeler tarafından bilinmediğini gıvstermektedir. Yıldırın (2015) da 2008-2009 Avrupa menőeili kıvresel finans krizinde ihracatçı firmaların dıvız kuru ve faiz riski gibi finansal risklere karşı tıvrev ıvrvnler yerine firma içi risk yıvnetim tekniklerini tercih ettiklerini tespit etmiştir.

Dıvız kurundaki deęiőimlerin ıvke dış ticaret gelirleri vzerinde etki yaratması olasıdır. Bu değişimler kurun artıő ya da azalıő yıvündeki deęiőimine bağlı olacağı gibi, ıvke ekonomisinde dış ticarete konu olan malların vretimlerindeki dışa bağımlılık dızeyi, ıvke içi enflasyon oranları, siyasi erkin yıvnetim kabiliyeti gibi pek çok faktıvıv bu sıvreci etkiler. Adubi ve Okunmadewa (1999) tarım sektıvıvı vzerinde gerçekleőtirdikleri çalışmalarında, dıvız kuru dalgalanmalarının tarım ıvrvnleri ihracatı vzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve dıvız kuru değişiklikleri ne kadar yoğunsa, ihracattan elde edilen kazançların da o kadar dıőőtıvęını tespit etmiőtlerdir. Yamak ve Korkmaz (2005) reel dıvız kuru değişimlerinin Tıvk dış ticaret dengesi vzerindeki etkilerini analiz ettikleri çalışmalarında, dıvız kuru yıvkselemelerinin (TL’nin değer kaybı) sermaye malları dış ticaret açığını azaltmak suretiyle dış ticaret dengesini olumlu yıvnde etkilediğini, fakat sermaye malları dış ticaretindeki açıkların azalmasının ekonomik bıvıymeyi de azalttığı sonucuna varmıőtlardır. Elde edilen bulgular deęiőikenler arasında kısa dıvnemde bir ilişkinin varlığını gıvstermektedir.

Paylaşılan alıőma sonuçları; kur riskinin tıvı ticari işletmeler tarafından çok iyi yıvnetilmesi bir zorunluluk olup; bu riskin dış ticaret iőletmelerince çok daha fazla ciddiye alınmasına ihtiyaç olduğunu vurgular niteliktedir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI, YıvNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Tıvkıye ekonomisinde 2021 yılının ikinci yarısından itibaren hız kazanan dıvız kurundaki yıvkseliőler pandemi dıvneniminin yarattığı ekonomik sıkıntılarla birleşince, pek çok sektıvıvde olduğu gibi; dış ticaret sektıvıvı vzerinde de dıvız kur riskini oldukça şiddetli bir şekilde gıvndeme getirmiştir. Tıvkıye’de yaklaşık bir yıldır uygulanmakta olan dıőık faiz politikası da dıőıvnlđđđđđđđđđđ, dıvıve olan talepteki artıő da dıvız kurlarını daha oynak bir yapıya sıvrvklemiőtir. Bu nedenle çalışma, dıvız kurundaki dalgalanmalardan en ıvst dıvzeyde etkilenmesi muhtemel olan dış ticaret sektıvıvıvı kapsamında ve bu sektıvıvde yer alan irili ufaklı firmaların olası dıvız kuru riskine karşı uyguladıkları korunma tekniklerini kullanma boyutlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada nitel araőtıvrmalarda yaygın bir şekilde kullanılan ‘gıvrvőme analizi’ tekniği kullanılmakta ve elde edilen veriler sistematik olarak ıvzetlenip kategorilere ayrılarak belirli kodlar altında toplanıp içerik analizi ile ıvzıvmlenmektedir. Çalışmanın evrenini Tıvkıye genelinde faaliyet

gösteren dış ticaret işletmeleri oluştururken, örneklemini ise rastgele örnekleme yoluyla seçilen 19 dış ticaret firması oluşturmaktadır¹.

Görüşme formunda yer alan sorular; Malindretos ve Tsanacas (1995), Yücel (1996), Kula (2002) ve Karaş (2018)'in araştırmalarında kullandıkları anket formlarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

4. BULGULAR

Çalışmanın örneklemini oluşturan firmaların hukuki yapısı, sermaye sahipliği, çalışan sayıları ve faaliyet alanlarına ait genel özellikleri Tablo 1'de paylaşılmaktadır.

Tablo 1. Firmaların Genel Özellikleri

1. Hukuki Yapı	Anonim Şirket	Limited Şirket	Kamu İktisadi Teşebbüs
	9	9	1
2. Sermaye Yapısı	Yerli	Yabancı	
	16	3	
3. Faaliyet Alanları	Tarım	Sanayi	Hizmet
	3	13	3
4. İstihdam Kapasiteleri	50-250	250-1000	1000'den Fazla
	5	10	4

Rastgele örneklem tekniğiyle ulaşılan 19 firmadan 9 tanesi anonim şirket, 9 tanesi limited şirket ve 1 tanesi Kamu İktisadi Teşebbüsüdür. Firmaların 16 tanesi tamamen yerli sermaye, 3 tanesi ise tamamen yabancı sermaye ile kurulmuştur. Bu firmalar farklı iş kollarında dış ticaret yapmaktadır. 4 tanesi makine, 3 tanesi gıda, 2'ser tanesi depolama, inşaat, orman, tekstil ve maden, 1'er tanesi de lojistik ve ambalaj sektörlerinde dış ticaret faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu firmaların istihdam kapasiteleri incelendiğinde ise; 5 firmanın 250'den az, 10 firmanın 250-1000 arasında, 4 firmanın 1000 kişiden fazla sayıda işgücü istihdamı sağladığı gözlenmektedir. Örneklem içerisinde yer alan firmaların ithalat ve ihracat yapma durumlarına ait değerlendirme Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Firmaların İthalat-İhracat Yapma Durumları

	Yok		1 Yıldan az		1-5 Yıl		6-10 Yıl		10 Yıl Üstü	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İhracat Yapma Süresi	-	-	-	-	4	21,1	2	10,5	13	68,4
İthalat Yapma Süresi	4	21,1	-	-	3	15,8	2	10,5	10	52,6

Firmalardan 4 tanesi sadece ihracat yapmakta, geriye kalan 15 firma ise hem ithalat hem de ihracatçı firma olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İhracat ve ithalatı birlikte sürdüren firmaların ağırlıklı olarak 10 yıldan fazla süredir dış ticaret yaptıkları (ihracatta %68,4'ü, ithalatı %52,6'sı) görülmektedir. Bu yapılanma incelenen firmaların yarısından fazlasının iş tecrübesinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Örneklem firmalarının döviz kuru hareketlerini takip ediş şekillerine ait genel bilgiler Tablo 3'de yer almaktadır.

¹ Çalışmanın örneklemini, Isparta Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret Bölümü öğrencilerinin bir dönem boyunca (yaklaşık 75 işgünü) 'İşyeri Eğitimi Uygulamaları' dersinde çalıştıkları işyerleri oluşturmaktadır.

Tablo 3. Firmaların Döviz Kur Değişimlerini Takip Bilgileri

<i>Kur Takip Bölümü</i>	Genel Müdürlük		Finansman		Muhasebe		Dış Ticaret	
	F	%	F	%	F	%	F	%
	1	5,3	10	52,6	7	36,8	1	5,3
<i>Kur Takibi Yapan Kişinin Ünvanı</i>	İşletme Sahibi		Finansman Müdürü		Muhasebe Müdürü		Dış Tic. Yön.	
	F	%	F	%	F	%	F	%
	2	10,5	10	52,6	6	31,6	1	5,3

Firmalarda kur takibinden sorumlu birimin ağırlıklı olarak Finansman Departmanı olduğu (%52,6) ve yine kur takibinin de ağırlıklı olarak Finansman Müdürü tarafından gerçekleştirildiği gözlenmektedir. İkinci sırada kur takibinden sorumlu olduğu tesbit edilen birim Muhasebe Departmanı (%36,8) ve sorumlu şahıs da Muhasebe Müdürü (%31,6) olarak belirlenmiştir. Genel müdürlük çerçevesinde kur takibinin gerçekleştirildiği işletmelerde ise kur takibi bizzat işletme sahiplerince gerçekleştirilmekte olup, bu işletmelerin küçük ölçekli işletmeler olduğu tespit edilmiştir.

Örnekleme ait bu genel bilgilerin ardından firmaların döviz kuru riskini yönetme şekilleri içerik analizi çerçevesinde belirlenen 6 kategoride değerlendirilmektedir.

4.1. Kur Riski Yönetim Birimi Kategorisi İçerik Analizi

Dış ticaret sorumlusunun aynı zamanda firma sahibi olduğu işletmelerde döviz kur riski yönetiminin de üst yönetim tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu işletmeler çalıştırdıkları işgücü açısından küçük ölçekli işletmeler olup, dış ticaretleri içerisindeki ihracat payları da %50'nin altında olan işletmelerdir.

Dış ticaret sorumlusunun Dış Ticaret Bölüm Yöneticisi olduğu işletmelerde ise döviz kur hareketlerinin finansman birimince takip edildiği ve risk yönetiminde finansman birimi ile üst yönetimin ortak çalıştığı gözlenmektedir. Bu firmalar ise Anonim Şirket olarak faaliyet gösteren ve çalışan sayısı 1000'in üzerinde olan büyük ölçekli firmalardır.

Döviz kur hareketlerini takip eden birimin muhasebe olarak belirtildiği bir firmada ise kur riski yönetiminin de muhasebe birimince yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

4.2. Kur Takip Sıklığı Kategorisi İçerik Analizi

Firmaların yaklaşık %80'i döviz kur hareketlerini gün içerisinde sık sık takip ederken, geriye kalan %20'lik kısım ise haftada birkaç kez kur hareketlerini takip etmektedir. Kur değişimlerini haftada birkaç kez takip eden firmaların yine küçük ölçekli firmalar oldukları ve firmaların döviz kur riski yönetimini de işletme sahiplerinin/üst yönetimin gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Döviz kur takibini kendisi gerçekleştiren firma yöneticileri, firmanın tüm işlemleriyle bizzat ilgilendiklerinden, kur takibini uzun aralıklarla gerçekleştirebildiklerini ifade etmektedirler. Firmalarında bölüm bazlı sorumluluk dağılımında sıkıntı yaşadıklarını da belirtmekten kaçınmamaktadırlar.

4.3. Döviz Kur Riski Genel Bilgi Düzeyi Kategorisi İçerik Analizi

Örneklemin yaklaşık %90'ı döviz kur riski yönetim teknikleri konusunda yeterli ve yüksek düzeyde bilgi sahibi olmasının yanında, kur değişimleri karşısında işletmelerinin etkilenme düzeylerinin de yüksek olduğunu belirtmektedir. Kur riski ile nasıl mücadele edebileceğini bilmeyen firmalar için kur riskini yönetmenin oldukça zorlu bir süreç olduğu doğrudur. Fakat bu teknikler hakkında bilgi sahibi olmalarına karşın, bu bilgilerini uygulamaya dökemeyen firmaların olduğu da görüşmeler sırasında anlaşılmıştır. Ayrıca piyasada yaşanan istikrarsızlığın ve aşırı spekülasyonun harekete geçme konusunda firmaları çekinik davranmaya sürüklediği de görüşmelerden anlaşılmaktadır.

Örneklemin yaklaşık %10'u kur riskinden çok az etkilendiğini vurgulamakta, bu sonucu ise doğru teknikleri doğru zamanlarda doğru eller yardımıyla uygulamalarıyla ilişkilendirmektedirler. Bu tür paylaşımda bulunan firmaların hem büyük ölçekli hem de döviz kuru yönetimini finans yöneticileri eliyle gerçekleştiren firmalar olduğu dikkat çekmektedir.

4.4. Döviz Kur Riski Yönetim Türleri Bilgi Düzeyi Kategorisi İçerik Analizi

Çalışmanın örneklemini oluşturan firmaların döviz kur riski yönetim türleri bilgi düzeyleri hem içsel hem de dışsal kur riski yönetim teknikleri açısından sorgulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4'de paylaşılmıştır.

Tablo 4. Döviz Kur Riski Yönetim Teknikleri Bilgi Düzeyi Kategorisi

Döviz Kur Riski Yönetim Türleri Bilgi Düzeyi	Yetersiz		Orta Düzeyde Yeterli		Oldukça Yeterli	
	F	%	F	%	F	%
<i>Eşleştirme Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	1	5,3	4	21	14	73,7
<i>Netleştirme Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	1	5,3	5	26,3	13	68,4
<i>Döviz Sepetleri Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	5	26,3	11	57,9
<i>Nakit Akışlarının Zamanlaması Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	2	10,5	3	15,8	14	73,7
<i>Çeşitlendirme Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	2	10,5	1	5,3	16	84,2
<i>Swap Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	2	10,5	14	73,7
<i>Döviz Opsiyonları Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	1	5,3	15	78,9
<i>Forward ve Future Teknikleri Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	1	5,3	15	78,9
<i>İhracat Kredi Sigortası Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	2	10,5	14	73,7
<i>Factoring/Forfaiting Tekniği Bilgi Sahipliği</i>	3	15,8	4	21	12	63,2

Çalışmada yer alan firmaların kur riski yönetim türleri hakkında çoğunlukla oldukça yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları gözlenmektedir. Bu bilgi sahipliğinin en çok 'Çeşitlendirme Tekniği'nin (%84,2 oranında) yanı sıra 'Döviz Opsiyonları Tekniği' ve 'Forward ve Future Teknikleri' (%78,9 oranında) için dikkat çektiği söylenebilir. Firmaların küçük de olsa bir bölümü mevcut kur riski tekniklerinden bir ya da birkaçı hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Fakat bilgi sahibi olmadığını söyleyen firmaların yüzdesi en fazla %15,8'dir.

Kur riski yönetim teknikleri konusunda hiç ya da yeterli düzeyde bilgiye sahip olmayan firmaların ise ağırlıklı olarak küçük ölçekli firmalar oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu firmalarda döviz kuru risk yönetiminin finansman departmanı dışındaki bir birim tarafından gerçekleştirildiği de tespit edilmiştir. Bu firmaları kur riski yönetiminde zorlayan konular ise işe uygun personel bulunamaması veya bulunsa da bu bireylerin ücretlerini yetersiz bulması nedeniyle çalışmak istememeleri kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır.

4.5. Döviz Kur Riski Yönetim Teknikleri Kullanım Düzeyi Kategorisi İçerik Analizi

Çalışmanın örneklemini oluşturan firmaların hem içsel hem de dışsal kur riski yönetim tekniklerini kullanım düzeyleri sorgulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'de paylaşılmıştır.

Tablo 5. Döviz Kur Riski Yönetim Teknikleri Kullanım Düzeyi Kategorisi

Döviz Kur Riski Yönetim Teknikleri Kullanım Düzeyi	Hiç		Bazen		Çok Sık	
	F	%	F	%	F	%
<i>Eşleştirme Tekniği Kullanımı</i>	5	26,3	6	31,6	8	42,1
<i>Netleştirme Tekniği Kullanımı</i>	7	36,8	6	31,6	6	31,6
<i>Döviz Sepetleri Tekniği Kullanımı</i>	7	36,8	3	15,8	9	47,4
<i>Nakit Akışlarının Zamanlanması Tekniği Kullanımı</i>	1	5,3	5	26,3	13	68,4
<i>Çeşitlendirme Tekniği Kullanımı</i>	6	31,6	4	21	9	47,4
<i>Swap Tekniği Bilgi Kullanımı</i>	11	57,9	1	5,3	7	36,8
<i>Döviz Opsiyonları Tekniği Kullanımı</i>	5	26,3	6	31,6	8	42,1
<i>Forward ve Future Teknikleri Kullanımı</i>	6	31,6	4	21	9	47,4
<i>İhracat Kredi Sigortası Tekniği Kullanımı</i>	5	26,3	6	31,6	8	42,1
<i>Factoring/Forfaiting Tekniği Kullanımı</i>	7	36,8	4	21,1	8	42,1

Örneklemin kur riski yönetiminde en çok kullanmayı tercih ettikleri yöntem ‘Nakit Akışlarının Zamanlanması Tekniği’ olmuştur (%68,4). Bu tekniğin örneklem firmaları için en çok tanınan yöntem olması; bu yöntemin kullanımının özel bir uzmanlık gerektirmemesi ve tüm kur riski yöneticileri için oldukça kolay bir kullanım imkanına sahip olması önemli olmaktadır.

Örneklemin döviz kuru yönetim teknikleri içerisinde sıklıkla kullanmadıklarını belirttikleri yöntem ise swap tekniği (%57,9) olmuştur. Örnekleimde yer alan küçük ölçekli firmaların özellikle bu tür vadeli işlemleri riskli görmeleri ve ilgili birim yöneticilerinin bu konudaki bilgi yetersizlikleri bu tekniğin kullanım tercihini olumsuz etkilemektedir. Swap tekniğinin Tablo 4’de de gözlemlendiği üzere tanınmama oranı (%15,8) yüksektir. Firmaların farklı yöntemleri kullanmaktan kaçınmalarında; kur riski yönetimi konusunda kalifiye eleman bulma açısından yaşanan zorluğun ön plana çıktığı görüşmeler sırasında teyit edilmiştir.

4.6. Kur Riski Yönetim Teknikleri Kullanım Başarısı İçerik Analizi

Kur riski yönetim tekniklerini kullanarak her zaman başarılı olduklarını bildiren firmalar örneklemin yaklaşık %50’lik (9 firma) kısmını oluşturmaktadır. Bu firmalar risk yönetimindeki başarılarını, döviz kuru risk yönetiminden sorumlu ekiplerinin bilgi ve beceri düzeyleri ile ilişkilendirmektedir.

Kur riski yönetiminde kullanılan tekniklerde bazen başarılı, bazen başarısız olduğunu belirten yaklaşık %30’luk kesim ise (6 firma), kur yönetimi yapan birimin işe tam vakıf olmamasını ve işletme faaliyetleri içerisinde dış ticaret payının düşük olması nedeniyle biraz rahat davranılmasını gerekçe olarak göstermektedir.

Kur riski yönetiminde kullanılan tekniklerde hiçbir şekilde başarılı olamadıklarını öne süren grup ise (yaklaşık %20), kur riski yönetimi ve korunma teknikleri konusunda asgari düzeyde bilgi ve uygulama düzeyine sahip oldukları için bu teknikleri anladıkları kadarıyla uygulamaya çalışsalar da başarılı olamadıklarını belirtmektedirler.

SONUÇ

Döviz kurunun önceden tahmini ve bu kapsamda bazı tedbirlerin alınması döviz kur riski yönetimi olarak isimlendirilmektedir. Zamanında öngörülemeyen kur değişimleri, özellikle dış ticaret firmalarının kar marjlarını ve maliyetlerini olumsuz yönde etkilemekte ve firmaları bu riskten korunabilmek adına bazı tedbirler almaya zorlamaktadır.

Türkiye hem gelişmekte olan, hem de serbest kur sistemini benimsemiş bir ülke olarak döviz kurundaki dalgalanmalardan olumlu/olumsuz etkilenmektedir. Yakın geçmişte yaşanan ve halen devam eden pandemi süreci, Türk Lirasının döviz karşısındaki büyük değer kaybı ve ülke içinde hızla artan ve önlenemeyen enflasyon kurdaki dalgalanmaların şiddetini artırarak, özellikle dış ticaret firmalarının faaliyetlerini sürdürebilme kabiliyetlerini zora sokmaktadır. Gerçekleştirilen çalışma tam da kurların aşırı oynak olduğu bu döneme denk gelmiştir.

Elde edilen bulgular genel olarak; incelenen dış ticaret firmalarının kur riski yönetim teknikleri konusundaki bilgi düzeylerinin zayıf olduğunu, bilgi düzeyi yüksek olan firmalarda bile bu tekniklerin kullanım ve sonuçlarının beklendiği kadar iyi olmadığını ortaya koymaktadır. Döviz kur riskini bertaraf edebilmek için özellikle vadeli işlem piyasalarının tanınırlığını ve kullanımını yaygınlaştırmak gerekmektedir. Ama Türkiye’de bu piyasalar ne verimli çalışmakta ne de yeterince tanınmaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye’nin üretimdeki dışa bağımlılığı, dış ticarete döviz kullanım ağırlığı, döviz rezervlerinin yetersizliği, yüksek enflasyon sürecinde dövizin bir yatırım aracı olarak kullanımı gibi yapısal problemlerle birleşince; finansal riskler ve özellikle kur risk oranı büyük ölçüde artmaktadır. Başta dış ticaret firmaları olmak üzere, tüm firmaların bu riskle başa çıkabilme kabiliyetlerini artırmaları gerekir. Bunun için kalifiye finans uzmanlarına ve ileri görüşlü şirket temsilcilerine ihtiyaç vardır. Finansal okuryazarlık konusunun ciddiye alınması ise gerçek bir zorunluluktur. Bu sürecin yönetilmesinde hükümetlerin de önemli sorumluluklarının bulunduğu unutulmamalıdır. Özellikle de para otoritelerinin, döviz kurunun istikrarını sağlayacak bir mekanizmayı kalıcı bir şekilde uygulamaya koyması ve işletmelere çeşitli kurum ve kuruluşları aracılığıyla kur riskinin yönetimi kapsamında eğitim ve bilgilendirmede bulunması gerektiğine inanılmaktadır. Aksi takdirde çok büyük zorluklarla kurulmuş olan dış ticaret firmaları bu süreçten tamiri imkansız darbeler alacak gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Adubi, A.A. & Okunmadewa, F. (1999). “Price, Exchange Rate Volatility and Nigeria’s Agricultural Trade Flows: A Dynamic Analysis”. AERC Research Paper 87, African Economic Research Consortium, Nairobi March 1999, 1- 44.
- Aksu, D. (2016). “İmalat Sektöründe Kur Riskinin Birincil ve İkincil Etkileri ve Kur Riskine Karşı Çözüm Önerileri”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 149-164.
- Allayannis, G. & Ofek, E. (2001). “Exchange Rate Exposure, Hedging, and the Use of Foreign Currency Derivatives”. Journal of International Money and Finance, 20, 273-296.
- Alkeback, P. & Hagelin, N. (1999). “Derivative Usage by Nonfinancial Firms in Sweden with an International Comparison”. Journal of International Financial Management and Accounting, 10(2), 104- 120.
- Bayrakdaroğlu, A., Sarı, B. & Heybeli, B. (2013). “İşletmelerin Finansal Risk Yönetiminde Türev Ürün Kullanımlarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Denizli İli Örneği”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 57-72.
- Bodnar, G.M., Hayt, G.S., & Marston, R.C. (1998). “Wharton Survey of Financial Risk Management US Non-Financial Firms”. Financial Management, 27(4), 69-91.
- Boztosun, D., Aksoylu, S., Altınışık, F., Baraz, E.H. & Aksoy, B. (2016). “Dış Ticaret Yapan Firmaların Finansal Risk Yönetiminde Türev Ürünleri Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi: Kayseri İli Örneği”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 17(1), 153-168.
- Bradley, K. & Moles, P. (2002). “Managing Strategic Exchange Rate Exposures: Evidence from UK Firms”. Managerial Finance, 28, 28-42.
- Çiftçi, F. & Yıldız, R. (2014). “Dış Ticarete Kur Riski Yönetimi: Temsili Bir Türk Dış Ticaret Firması İçin Uygulama Örnekleri”. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 5 (9) , 93-112.
- Dominguez, K. & Tesar, L.L. (2006). “Exchange Rate Exposure”. Journal of International Economics, 68, 188-218.

- Joseph, N.L. (2000). "The Choice of Hedging Techniques and the Characteristics of UK Industrial Firms". *Journal of Multinational Financial Management*, 10, 161-184.
- Karaş, G. (2018). Dış Ticarete Kullanılan Döviz Kuru Riski Yönetim Tekniklerinin Finansal Bilgi Düzeyi Bağlamında Değerlendirilmesi: TR33 Bölgesi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kula, V. (2002). "İşletmelerde Döviz Riski Algılaması ve Yönetimi: Afyon'da Yerleşik İşletmeler Üzerine Bir Araştırma". *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 33-49.
- Kuşat, N. (2022). Dış Ticaret İşletmelerinde Döviz Kuru Riskinin TR61 Bölgesi Perspektifinden Finansal Analizi. Çeşitli Sektörler Bağlamında Davranışsal Finans Uygulamaları (Edt. H. B. Önem & M. Demirkıran), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Malindretos, J. & Tsanacas, D. (1995). "Hedging Preferences and Foreign Exchange Exposure Management". *Multinational Business Review*, 56-66.
- Maskus, K.E. (1986). "Exchange Rate Risk and U.S. Trade: A Sectoral Analysis". *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review*, March, 16-28.
- Naylor, M.J. & Greenwood, R.C. (2008). "The Characteristics of Foreign Exchange Hedging: A Comparative Analysis". *Journal of Asia-Pacific Business*, 9(2), 121-152.
- Özen, E., Yolaş, S. & Özdemir, L. (2006). İMKB'de İmalat İşletmelerinin Döviz Kuru Riskinden Korunma Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma, 5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 241-249.
- Pradhan, G., Schuster, Z.I., & Upadhyaya, K.P. (2004). "Exchange Rate Uncertainty and the Level of Investment in Selected South-East Asian Countries". *Applied Economics*, 36 (19), 2161-2165.
- Sezer, S. & Canpolat, K. (2017). "Firma Mevduatları ve Dış Ticaret Açısından Kur Riskinin Yönetilmesinde Türev Ürünlerin Kullanımı". *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 13(1): 29-46.
- Soenen, L.A., & Madura, J. (1991). "Foreign Exchange Management A Strategic Approach". *Long Range Planning*, 24 (5), 119-124.
- Straathof, B. & Calió, P. (2012). "Currency Derivatives and the Disconnection between Exchange Rate Volatility and International Trade". *CPB Discussion Paper*, 203, 1-24.
- Tunç, H. (2020). "Dış Ticaret Yapan Firmaların Döviz Kurunu Tahmininde Başarıyı Etkileyen Faktörler: Batı Akdeniz Bölgesi Örneği". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22(1): 6-23.
- Yamak, R. & Korkmaz, A. (2005). "Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi". *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik E-Dergisi*, 2, 16-38.
- Yıldırım, M. (2015). "The Financial Risk Management Strategies During 2008/09 Global Financial Crisis: A Survey on Turkish Exporting Firms". *International Journal of Finance and Accounting*, 4(3), 163-171.
- Yücel, A.T. (1996). Türkiye'deki İşletmelerin Döviz Kuru Risk Yönetimi Uygulamaları (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İzmir.

An Analysis of Cross-Border Crimes: Evidence From Nigeria And Cameroon

Ismail BELLO

*Department of Political and Administrative Studies, Kampala International University, Uganda
Department of International Relations and Diplomacy, Baze University, Abuja, Nigeria
Ismailbello12@gmail.com*

Rabi Bello MOHAMMED

*Department of International Relations and Diplomacy, Baze University, Abuja, Nigeria
Ismailbello12@gmail.com*

ABSTRACT: West Africa has become notorious for instability and armed conflict and is increasingly known for transnational criminal networks. Free movement across borders creates security threats in the sub-region. Smugglers, traffickers, terrorists and armed robbers traverse the sub-regional borders without major challenge. This study examines the factors behind cross-border crimes at the Nigeria–Cameroon border, and efforts to combat it. This is an important case study for two reasons. First, this zone is among the most significant for cross-border crimes and trafficking in the region. Second, the two countries exhibit the two dominant modes of policing in the region, associated with British and French colonial histories. Despite the efforts of cross-border security agencies like the Nigeria police, customs service, Immigration services, and Nigerian civil Defense etc, Nigeria borders have been described as porous allowing all sorts of cross border or trans-border criminal activities such as human trafficking, smuggling, drug trafficking, arm robbery, money laundry and illicit arms trafficking resulting to proliferation of SALW. Thus, West Africa’s regional superpower, Nigeria, continues to face serious security challenges due to cross border or trans-border criminal activities. We argue that; one, the spate of cross border criminal activities in West Africa undermines Nigeria’s national security; and two, frequent trans-border crimes in West African sub-region impede Nigeria’s external relations.

Keywords: Cross Border, Crimes, Weapons, Nigeria, Cameroon

INTRODUCTION

The Nigerian and Cameroonian Border was demarcated without any clear-cut policy to back it up and the security personnel safeguarding the areas are not adequate. The aftermath of the Libyan crisis equally remains an issue of great security concern considering the number of assorted arms and ammunitions that are in the hands of criminals and unpatriotic citizens in the African continent. Worrisome to this development is the way the most sophisticated weapons are being smuggled into Nigeria and her neighbours unchecked and getting to the hands of criminals who carry out several heinous acts which have become daily affairs in Nigeria. Security personnel like the Customs, Immigration, Federal Road Safety Commission (FRSC), Army, Navy etc. are being designated to various outposts on both sides of the borders but their activities need to be questioned. Furthermore, the challenges of cross-border crime on the security of Nigeria are not adequately researched especially with the current trend of terrorism in the international community. No country is immune to border related crimes such as economic sabotage, espionage, insurgency, terrorism, smuggling, human trafficking, money laundering etc. Nigeria has been affected by these cross-border crimes across the country’s borders. For example, the porosity of the borders around Niger and Cameroon gave way for the influx of immigrants, foreign insurgents and terrorists who perpetrate their evil acts unchecked.

Despite the effort of cross-border security agencies like the Nigeria Police, Customs Service, Immigration Services, etc, Nigerian borders have been described as porous allowing all sorts of cross border or trans-border criminal activities such as human trafficking, smuggling, drug trafficking, arm robbery, money laundry and illicit arms trafficking resulting to proliferation of Small Arms and Light Weapons (SALW). For example, out of the 640 million small arms circulating globally, it is estimated that 100 million are found in Africa about 30 million in sub-Saharan Africa and 8 million in West Africa, alone. About 59% of these SALW are in the hands of civilians, 38% are owned by government armed forces, 2.8 % by police and 0.2% by armed groups (Nte, 2011).

Between 1999 and 2003, there were over 30 communal clashes, sectarian violence and ethno-religious conflicts with each claiming hundreds of lives and properties, and internal displacement of women and children. The proliferation and use of SALW in ethno-religious clashes and armed robbery have killed more than 10,000 Nigerians, an average of 1000 people per year since 1999. The majority of casualties about 66% in Kano riot of 2004 were SALW victims sustaining permanent disabilities. Injuries due to SALW have increased as much as ten-fold in urban Nigeria because most homicides are committed using SALW (John, Mohammed, Pinto and Nkanta, 2013).

The problems of armed violence and proliferation of Small and Light Weapons (SALW) are worsened by the inability of the police to reduce violent crimes, ensure law and order and provide adequate security to the populace. The flow of illicit SALW across national borders in the ECOWAS and the Sahel region of West Africa in the last decade have had grave security implications for Nigeria and has become a destabilizing force in the West African sub-region. It has accentuated armed rebellions, violent insurgencies and undermined the rule of law in several countries in the region and in Nigeria. The growing capacities of these non-state actors have stretched the limits of security services, leaving scores of untoward incidents in parts of Nigeria. The number of casualties among civilian and members of the forces continue to mount. These unprovoked acts of violence in parts of the country are committed with the aid of SALW. (John et al, 2013).

It was further reported that by 2010, 24,794 lives and N13.2 billion were lost to kidnapping and hostage taking as well as illegal oil bunkering. The availability and use of SALW in religious, ethnic clashes and armed robbery has killed more than 10,000 Nigerians since 1999, an average of 1000 persons per year (IRIN, 2014:17). The spate of the activities of armed gangs indicate that while security forces are acquiring weapons in a bid to live up to the demands of the country, individuals and groups in the various geo-political zones are acquiring SALW for political gains and for the benefits derived from acts of illegality and criminality.

METHODOLOGY

This study adopted qualitative method of data collection. This include and Journals, Books, e-books, reports, newspapers, e-journals, scholarly publications, information on the internet and information from government officials. The secondary source of data collection of this study was used because of distance and insecurity posed by armed bandits and the military counter-insurgency and reconnaissance activities in the Northeast. Consequently, the researcher was hindered from travelling to the flash points on a quest to source for primary data. The study basically adopts contents analysis for this research.

RATIONAL CHOICE THEORY

Rational choice theory states that individuals use rational calculations to make rational choices and achieve outcomes that are aligned with their own personal objectives. These results are also associated with an individual's best, self-interests. Using rational choice theory is expected to result in outcomes that provide people with the greatest benefit and satisfaction given the choices they have available. Economists may use the rationality assumption as part of broader studies seeking to understand certain behaviors of society as a whole. The rationality assumption assumes that all individuals under consideration are expected to be rational actors making rational choices based on rational choice theory to achieve the very best results for themselves and their own self-interests. Adam Smith was one of the first economists to develop the ideas of rational choice theory through his studies of self-interest and the invisible hand theory. Smith discusses the invisible hand theory in his book "An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations," published in 1776.

The invisible hand theory is first built on the actions of self-interest. The invisible hand theory and later developments in the rational choice theory both refute negative misconceptions that may be associated with self-interest. Instead, these concepts suggest that rational actors acting with their own self-interests in mind can actually create benefits for the economy at large. The invisible hand theory is based on self-interest, rationality, and the rational choice theory. The invisible hand theory states that individuals driven by self-interest and rationality will make decisions that lead to positive benefits for the whole economy. Therefore, economists who believe in the invisible hand theory lobby for less government intervention and more free-market exchange opportunities (Marsh, 2011:142).

Various options are always available to humans in a given situation and it is often left to the individual to make his/her choice. An actor chooses an alternative that he/she believes brings about a social outcome that maximizes his/her utility (payoff) under subjectively conceived constraints (Sato, 2013). According to the theorist, five critical elements are included in choice making of an individual: constraints, alternatives, social outcomes, utility and belief. All these elements are key to the choices made by an individual in the society.

In relation to crime, criminals often have the choice to either engage in criminal activities and also not to engage in the crime. An important element of rational choice theory is the idea that people will weigh the possible pleasure from committing the crime against the possible pain from punishment, and act accordingly. This is known as hedonistic calculus (Boyd, 2017). Rational choice theory therefore implies that criminals act in a logical, premeditated way, and make rational choices about whether to commit crimes or not. Rational choice theorists also recognize that “the threat of punishment or the promise of a reward may motivate people just as much as the punishment or reward itself” (Scott, 2000).

CROSS BORDER CRIME: AFRICAN PERSPECTIVE

The African perspective of Cross Border Crimes can best be explained in three phases as identified in this research work. The phases occurred around tangible shifts in the prevailing social, political and economic environment as discussed below:

The first phase is a foundation period, which began in the 1970s with decolonization. While organised criminal activity was initially largely concentrated in two subregions – South Africa’s Western Cape and south-eastern Nigeria – across the continent a combination of wider political and economic trends established the conditions for the growth and spread of criminal networks. Structural adjustment and contracting economies created both political and business elites that would later seek out, or were vulnerable to, criminal networks in the same period that large scale cocaine trafficking was being introduced to the continent.

The second phase began with the end of the Cold War in the early 1990s, when brutal, protracted conflicts in West and Central Africa created armed groups that sought alliances with foreign criminal networks to fund conflict. The continent also achieved closer economic integration, partly through the development of stronger cross-border linkages. Greater openness in the post-apartheid period ironically made Southern Africa more vulnerable to cross-border criminal activity, creating a parasitic relationship between weak states and urban hubs that attracted international criminal actors, facilitated the rapid growth of natural resource crimes and increasingly linked crime to conflict. The weakening of some states created a series of criminal networks and connections within fragile or corrupted state institutions, which served as a foundation for the rapid growth of organised crime in the next phase. Organised criminal groups linked to narcotics trafficking also found havens in fragile states in West Africa, using illicit funds to buy unprecedented collusion at the highest levels.

The third phase, which began around the start of the new millennium, saw the dramatic and devastating impact of illicit trafficking. The resourcing of increasingly powerful criminal networks with strong state connections that proactively drive organised criminal activities has exploited developments in communications technology and has benefited from the closer integration of Africa into the licit and illicit global economy. Armed groups become driven more by profit than ideology, and there is evidence of African criminal groups’ greater involvement in both drug trafficking and new forms of crimes. Most critical here is the situation in West Africa, where the introduction of cocaine trafficking, which brings unprecedented volumes of illicit funds, is distorting political processes and has introduced a new round of political instability and fragility across the subregion and into the Sahel (Ado, 2006).

NEXUS BETWEEN CROSS-BORDER CRIMES AND REGIONAL SECURITY

The Nexus of Cross-Border Crimes on Regional Security can best be explained in the areas of; Economy, Corruption, Governance, Security and Injustice to mention but a few. This is as such criminal

practices deny the public sector the legitimate income or revenue that could be acquired through legitimate business transactions and the payment of taxes. Government and/or political officials who partner with such transnational syndicates undermine the very principles of good and economic governance as well as dent the image of public institutions required to fight against these cross-border crimes. Arrested criminals thus have no respect for security officials given the fact that they have the ability to circumvent the criminal justice system for various reasons. Some of these include the lack of appropriate harmonized sub-regional laws to deal with such cross-border criminal activities, the possibility of bribing corrupt political officials or legal personnel in the process, or of relying on key government officials to evade prosecution. These developments erode the efficacy of state and public institutions to deal effectively with cross-border crimes as well as the threats and challenges to the state and its citizens in the sub-region. Identified cross-border problems have posed significant challenges, first to the security of individuals and that of ECOWAS member states, and generally to the freedom of movement of goods and persons in West Africa. In addition, sub-regional instability has undermined efforts to create a peaceful and stable integrated economic community conducive for investment, trade, growth and development. Sustaining transparent, accountable democratic governance and the rule of law is equally a major part of the challenge and requires a collaborative effort to address the problem (Aniche, Moyo, & Nshimbi, 2021)

Cross-border crime represents a number of illegal and notorious activities carried out by individuals and groups across national and international borders, either for financial or economic benefits or also for socio-political cum religious considerations. It is a set of criminal acts whose perpetrators and repercussions go beyond territorial borders (Owolabi, 2009). Records available to the Nigeria Immigration Service revealed that there are over 1,400 illegal routes into Nigeria – 1,316 more than the approved number of border control posts. The 84 approved border controls cover 4,047km, the total length of Nigeria's land border. Ogun and Adamawa states, for example, have 83 and 80 illegal posts respectively. The activities of smuggling and tax evasion in cross-border movements across Nigeria-Niger border provides the transitional features of border economic activities, interaction patterns in the border regions and flouting of international laws and convention on border crossing to the detriment of the national interest and invariably the national security in that era (Carr, 2011). It also indicated that porous features of the border region and the prevailing economic policies of the neighboring states are tantamount to influence illegal cross-border transactions in goods, currency and other threatening circumstance (Durkin, 2009).

According to Ezeanyika and Ubah (2012), reported that an arms trade expert, William Hartung argues that conflicts in Africa have attracted arms deal and the influx of arms to different parts of North, West and Central Africa that have proximity with Nigeria. Hence, in linking the flourishing arms market in Africa to the strengthening of the Boko Haram insurgency in Nigeria as a challenge of the nation's territorial integrity and national security, admitted that the proliferation of arms has become a matter of concern owing to the facts that "It's one conflict after another...Because of the nature of the conflict, the concentration of conflicts, the black market in Central Africa is more vibrant than other places" (Garuba, 2010).

Gros (2011) revealed that the situation of Nigeria's porous borders, which serve as conduits for illicit transnational traffic of small arms and light weapons and drugs, is further exacerbated by the limited presence of security and law enforcement officials. If they are present, they are poorly equipped, poorly paid, poorly trained and sometimes compromised or recruited to do the bid of the insurgents. It was also widely reported on accounts of current and former U.S. officials and arms experts that most of Boko Haram weapons were either stolen from Nigerian military stocks or purchased from the thriving Central African arms black market, owing to the insurgents' source of weaponry, its sophistication, and sheer number. The news report further credited a statement to a former US Ambassador in Nigeria – John Campbell, admitting that: "There are hints that sympathizers in the Nigerian Army will deliberately leave doors of armouries unlocked for Boko Haram (Glickman, 2016) argued that the array of small and automatic weapons, grenades, mortars, mines and car bombs is all Boko Haram's soldiers need to carry out their brand of terrorism.

Lahav (2013) stated that there have been cases of criminals from neighboring country terrorizing citizens in Nigeria and because of the porosity of the border area, it's easier for the criminals to escape. Research

shows that members of the communities, especially in Seme, often lead those criminals along illegal routes that are unknown to the security agencies. Not all routes are been guarded thereby enabling the continuous flow of criminals. For instance, the recent ban on land importation on the vehicle has an adverse effect on those practicing the trade. They tend to have no form of income and would thereafter engage themselves in illegal activities like armed robbery. Robbery attacks have always been foiled by the Police Force in Seme on various occasion but most of them often move into Benin where they can easily mix without been detected.

CATEGORIZING SUB-REGIONAL CROSS-BORDER CRIMES IN WEST AFRICA

Trans-border criminal activities in West Africa straddle weak borders into specific geographic locations in affected countries where state capacity to respond to the threat and challenges posed by these illegal activities is equally weak. The smuggling of goods, especially cocoa, timber, ivory and petroleum products across national borders is most prevalent along the Côte d'Ivoire-Ghana-Togo-Benin-Nigeria and Burkina Faso corridors of the sub-region. Ordinary business men and women, and sometimes rebels and criminal gangs involved in civil wars in the sub-region engage in the smuggling of these and other products. These goods are smuggled in vehicles or on foot, using secret and illegal routes across the borders to evade special regulations, levies or taxes, thereby making more income through the transaction of these products.

Figure 1: Map of West Africa

For instance, Nigeria, Senegal and Ivory Coast were named and shamed for allegedly fueling the illegal ivory trade. Having largely wiped out their own elephant populations, the three countries were believed to be importing and selling tones of ivory which had been poached in nearby countries, according to a new report from conservation watchdogs. Gangs of poachers with machine guns can kill an entire herd in one day. They are powerful enough to intimidate or bribe their way through borders.

The same goes for the trafficking of illicit small arms and light weapons manufactured locally or imported from other parts of the world, drugs or narcotics and human trafficking. Some of these activities are made possible by common ethnic affiliations (in terms of language, beliefs, perceptions and support) at either side of the borders and intense economic activity undertaken along these corridors. Armed attacks and extortion at illegal check points, and '419' robbery and criminal activities experienced especially along the Benin-Nigeria corridor of the West African borders also constitute common cross-border crimes. Mali, Niger and Burkina Faso experience cross-border raids and attacks based on pastoral disputes between cattle herders and settler farmers.

Table 1: Categorisation of Cross-border or Transnational Crimes in West Africa

Predominant Border Crimes	Country/Border Zones of activity	Groups/Actors Involved	Transit States	Recipient States
Narcotics/Drug Trafficking	Cape Verde, Ghana, Nigeria, and Togo	Narcotic/ Drug dealers	Ghana, Togo, Benin, and Nigeria	Spain, Portugal, UK, USA, and South Africa
Internet Crime (Advance Fee Fraud/Money Laundering)	Nigeria, Ghana, Cote D'Ivoire, Sierra Leone	Advance Fee Fraud gangs, or syndicates/ Wealth business men or government officials	Syndicates commute from the Western part of West Africa (Senegal) across to the Eastern parts (Benin/Nigeria)	Nigeria and other countries where the '419' fraudsters are resident
Human Trafficking	All across West Africa but mainly around Benin, Nigeria and Cote D'Ivoire, Burkina Faso	Traffickers who serve sometimes as middlemen, trade and business partners	Mainly Ghana and Sierra Leone	Other West African countries, and in North America, Europe and the Middle East
Fire Arms Trafficking	Ghana, Togo, Benin, Nigeria, Sierra Leone, Liberia, Guinea, Cote D'Ivoire, Senegal	Rebels, local manufacturers of fire arms and middle men	Togo, Benin, Guinea Bissau and Gambia	Nigeria, Liberia, Sierra Leone, Guinea and Cote D'Ivoire

Recruitment of Child Soldiers, Mercenarism	Mano River states including Liberia/Sierra Leone/Guinea and Cote D'Ivoire	Rebel Groups (including LURD, MODEL, RUF, CDF, New Forces (MPCI, MPIGO & MPJ)	Same countries depending on where conflict spills over	Mano River States and Cote D'Ivoire
Smuggling of illegal goods, minerals and natural resources and cash crops	Cote D'Ivoire/Ghana/Togo/Benin and Nigeria, and Liberia/Sierra Leone	Individuals, business men and women, warlords/ civil war combatants	Mainly Ghana, Liberia, Sierra Leone and Cote D'Ivoire	In Europe and North America

Table One: Compiled by researchers

The above table illustrates the predominant cross-border or transnational crimes in West Africa, showing crime patterns in terms of the countries or border zones for these crimes, the actors involved, some major transit points for the criminal activities, and some recipient states for these crimes.

NATURE OF CROSS – BORDER CRIME BETWEEN NIGERIA AND CAMEROON

The nature of cross-border crime in Cameroon is closely related to that of Nigeria and has changed rapidly over recent years through the use of technology, networks, the loosening of travel restrictions and through criminal diversification. The cross-border crimes in Cameroon were described as Multiple

Facets. Fon and Mbella (2015) highlighted crime mongers using organised or spontaneous modus operandi continue to flout security efforts adopted every year in local, international and high-profile security conclaves. With ingenuity, the crimes of terrorism, banditry, contraband, trafficking, kidnapping and even insurgency of all kind's hostage-taking, highway robbery and smuggling are most rampant in the Sub-region.

In Nigeria these crimes include the narcotics trade and money laundering, and their connections to illegal migration and human trafficking (Styan 2007). Others are women and child trafficking, smuggling (small and light weapons, food items, vehicles among others). The area along Nigeria's South-eastern border with Cameroon has been identified over the years as one favored by child traffickers. Studies conducted by the United Nations Children's Fund (UNICEF) indicate that coastal and border towns in the southeastern states of Cross River, Akwa Ibom and Rivers are frequently used as staging points by child traffickers in Equatorial Guinea, and Cameroon. "There are many cases of children and young women taken from Togo, Benin and other West African countries, who are brought into Nigeria and moved to the southeast areas", a researcher who has investigated child trafficking, told International Regional Information Network. The porosity of the borders around Niger and Cameroon gave way for the influx of external migrants to perpetrate attacks on foreign lands.

Aning and Pokoo, (2014) noted that on the safety at the borders and likewise the rate at which crimes are perpetrated have not been given but adequate attention by the security personnel across the border areas. Some of the border crimes in Nigeria are identified by scholars to include;

Smuggling: The concept smuggling has been a major issue facing security operatives across the border areas in Nigeria Cameroon and West Africa as a whole. West Africa is under attack from international criminal networks that are using the subregion as a key global hub for the distribution, wholesale, and increasing production of illicit drugs (Brown, 2013). Despite the presence of various security operatives around the border area with 19 checkpoints mounted by the Nigerian Customs, Immigration, Nigerian Drug Law Enforcement Agency (NDLEA) and the Police, there are daily smuggling of goods at the Nigerian borders with Cameroun. Several items intercepted by security agencies are contraband such as bail of clothes. Rice, foreign oils, arms, ammunitions illegal immigrants, illegal herdsmen, armed robbers, etc.

Drug Trafficking: The introduction of drugs trafficking in West Africa has been linked to its oil boom period when the nation was rich with less population. Nigeria being the most populous black nation with high population became an avenue exploited by the criminals involved in the dirty deal to carry out their dealings taking the cover of being Nigerians where as they are not. The first arrest was made in 1983 and during Gen. Buhari regime, he introduced the death penalty for drug traffickers (Klein, 2019). This caused panic among the couriers leading to the push towards Ghana.

Arms proliferation: The proliferation of arms in West Africa is assisted by supplies from current and past conflict zones, corrupt law enforcement and military personnel selling their weapons, and growing domestic artisan production from Senegal, Guinea, Ghana and Nigeria, which passes down established trade route (Vines, 2005). Cyber-crime (419 scams) which Former Secretary of State of the United States, Colin Powell, has referred to Nigeria as "a nation of scammers (Glickman, 2005) is another example of trans-border crime.

Prostitution and child trafficking: Garuba (2010) identified prostitution and child trafficking as major among border crimes in Nigeria. He maintained that the porosity of African borders had been one major issue affecting the development of the continent, West Africa in particular. There is no effective policy to curtail the rate at which people migrate and transact trade without being duly checked at the borders.

Cross Border Crime and Regional Stability in West Africa

In Cameroon, those who surrender are directed to a transit camp situated inside the Headquarters of the Multinational Joint Task Force (MNJTF) in Mora. This is done in collaboration with traditional chiefs. Women and children associated with Boko Haram, and dependents, are being sent, or go directly to the communities without having gone through Centre-based rehabilitation, and without community reintegration support. In Chad, traditional leaders and chiefs sensitize communities in order to aid the acceptance of the surrendered back into the community (Addo, 2006).

Nigeria, spurred on by successes achieved in fighting specific cross-border crimes, and as part of the West African Police Chiefs Committee (WAPCCO), took the initiative to share some experiences with WAPCCO member states by recommending some measures that will help maintain cordial relationships with her neighbours in the sub-region. Closely linked to the WAPCCO initiative is the International Criminal Police Organization (INTERPOL). The INTERPOL has provided useful services to various ECOWAS member states in fighting crime and arresting suspects or criminals engaged in organised crime within and outside the sub-region. In its 2004 Annual Report for instance, the Organisation embarked on “Operation Veronica” that addressed the emergence of a cocaine route between Togo in West Africa and the United Kingdom, France, Switzerland, Italy and the United States of America. Also, in the area of internet fraud or 419 activities, fraud alerts were created and published on the INTERPOL website with recommendations for the protection of individuals concerning the West African advance fee fraud.

These activities lend credence to equipping, networking and building information technology capacities within security agencies across the sub-region for the establishment of data on regional crime. The security agencies could also take advantage of existing INTERPOL information and data on criminals and their activities to help trace, detect, prosecute or prevent the visible and non-visible ongoing criminal activities in the sub-region. An effort in this direction should be complemented by the provision and standardization of modern security technology, and standard operating procedures across the ECOWAS subregion for addressing the ever growing cross-border crime. Also, programmes designed to tackle cross-border crime should have realistic time schedules for implementation, monitoring and evaluation. Viable alternatives should also exist for improving upon existing or outmoded programmes. Also, in countering the extremism Nigeria has adopted and implemented a plan call Operation Safe Corridor where rehabilitation support is provided by security and defense forces in collaboration with civil society organizations. Elements of a Deradicalization De-association and Reintegration plan are considered. Engagement with relevant stakeholders at the Federal and State levels is ongoing for the development of community-based reintegration policy and strategy for Northeast Nigeria that is consistent with regional strategy. Some Nigerian NGOs have managed to overcome the overwhelming fear and rejection of individuals were Boko Haram fighters and provide a model for how reinsertion and reintegration could be designed. One example is a Maiduguri school for children whose fathers (or both parents) died in Boko Haram-related fighting (Onapajo & Ozden, 2020).

CONCLUSION

The reoccurring issues of border security in Nigeria and Cameroon have necessitated a research on its impact on national security. The challenges are far-reaching. The study has identified various forms of border security issues in Nigeria and Cameroon and their effects on national security and economic development. The concern has majored on the porous nature of the Nigerian - Cameroon borders. This has promoted the increasing number of illegal trades such as smuggling of contraband goods- adulterated drugs, prostitution, trafficking, and so on. The study identified that, although there is security trained by the Nigerian government to tackle these crimes at the border, the problem associated with poverty and corruption affects their lives. This, therefore, is the first place to begin in addressing the problem of border crimes in Nigeria and Cameroon.

REFERENCES

- Addo, P. (2006). *Cross-border criminal activities in West Africa: Options for effective responses*. Kofi Annan International Peacekeeping Training Center (KAIPTC) Paper 12.
- Aniche, E. T., Moyo, I., & Nshimbi, C. C. (2021). Interrogating the nexus between irregular migration and insecurity along ‘ungoverned’ border spaces in West Africa. *African Security Review*, 30(3), 304-318.
- Aning, K., & Pokoo, J. (2014). *Understanding the nature and threats of drug trafficking to national and regional security in West Africa*. International Journal of Security and Development, 3(1).

- Brown, D. (2013). *The challenge of drug trafficking to democratic governance and human security in West Africa*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College Press.
- Carr, I. (2007). Fighting corruption through regional and international conventions: A satisfactory solution. *Eur. J. Crime Crim. L. & Crim. Just.*, 15, 121.
- Durkin, K. &. (2009). *419 fraud: A Crime without Borders in a Postmodern World*. International review of Modern Sociology, 35(2)
- Ezeanyika, S., & Ubah, C. (2012). Towards Understanding Africa's International Criminal Organizations as an Emerging Industry in a Globalizing World. *African Journal of Criminology and Justice Studies: AJCJS*, 6(1/2), 1.
- Fon, F. L., & MBELLA, M. J. (2015). Hydro-geomorphological implications of uncontrolled settlements in Limbe, Cameroon. *International Review of Social Sciences*, 3(1).
- Garuba, D. S. (2010). Trans-border economic crimes, illegal oil bunkering and economic reforms in Nigeria. *Policy brief series*, 15.
- Glickman, H. (2005). *The Nigerian 419 advanced fee scams: Prank or Peril?* Canada : Canadian Journal of African Studies/Revue Canadienne des Etudes Africaines, 39(3).
- Gros, J. (2011). *Failed states in theoretical, historical and policy perspectives*. In W. Heitmeyer, Control of Violence. doi:10.1007/9978-1-4419-0383- 9
- IRIN (2014) Nigeria – *the community turns against Boko Haram*, 11 August 2014. Retrieved from: <https://www.refworld.org/docid/53ea095a4.html> [accessed 23rd August 2021]
- John, I., Mohammed, A., Pinto, A., Nkanta, C., (2013). *Gun Violence in Nigeria: A Focus on Ethno-Religious Conflict in Kano*. Journal of PHazenuublic Health Policy 28(4), 420-31
- Klein, A. (2019). Drug problem or medicrime? Distribution and use of falsified tramadol medication in Egypt and West Africa. *Journal of Illicit Economies and Development*, 1(1), 52-62.
- Lahav, G. &. (2013). *International migration*. In W. R. Carlsnaes, Handbook of International Relations. London: Sage Publications 23(7).
- Marsh, I. M. (2011). *Crime and Criminal Justice*. New York: Routledge 3(2).
- Nte, N.D. (2011). *The changing patterns of small and light weapons (SALW) proliferation and the challenges of national security in Nigeria*. Global Journal of African Studies 1(1), 5-23
- Onapajo, H., & Ozden, K. (2020). Non-military approach against terrorism in Nigeria: Deradicalization strategies and challenges in countering Boko Haram. *Security Journal*, 33(3), 476-492.
- Schmid, A. P. (2016). Links between terrorism and migration. *International Centre For Counter Terrorism (ICCT) ICCT Research Paper*.
- Scott, J. (2000). Rational choice theory. *Understanding contemporary society: Theories of the present*, 129, 671-85.
- Styan, D. (2007). The security of Africans beyond borders: Migration, Remittances and London's Transnational Entrepreneurs. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) Wiley on behalf of the Royal Institute of International Affairs, 83(6)
- Vines, A. (2005). *Combating light weapons proliferation in West Africa*. Royal Institute of International Affairs, 81(2).

SÜREKLİ İŞÇİLERİN İŞ GÜVENCESİNİN İŞ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ: BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ'NDE BİR UYGULAMA

The Effect of Work Security of Permanent Workers on Work Behavior: An Application at Burdur Mehmet Akif Ersoy University

Şükriye KILIÇ AKSOY

*Doktora Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora Programı,
skaksoy@mehmetakif.edu.tr*

Hüseyin ÇİÇEK

*Doç. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
hcicek@mehmetakif.edu.tr*

ÖZET: İş güvencesi, çalışma hayatının sistemli ve istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi için üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. İş güvencesi, personelin işini güvence altına alıp, istihdamın garantiye alınması şeklinde tanımlanabilmektedir. İşle ilgili belirsizlik veya endişelerden uzakta olma durumu, çalışanların işinde niyet veya davranışları üzerinde çok önemli etkiye sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, iş güvencesinin iş davranışları üzerindeki etkisini belirlemektir. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde çalışan 211 sürekli işçi üzerinde anket yöntemi kullanılarak bir araştırma yürütülmüştür. SPSS 25 Paket Program kullanılarak, betimsel analizler, t-testi, anova, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucuna göre, iş güvencesinin, iş davranışları ve onun boyutları olan iş performansı, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti ile anlamlı etkileşime sahip olduğu; iş stresi ile herhangi bir ilişki veya etkiye sahip olmadığı saptanmıştır. Bu saptama iş güvencesi algısına sahip olan sürekli işçilerin iş performansı, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti gibi davranışlar gösterdiği ancak iş stresi gibi bir davranış içerisinde bulunmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İş Güvencesi, İş Davranışları, Üniversite, Sürekli İşçiler

ABSTRACT: Job security is one of the important issues that should be emphasized in order to continue working life in a systematic and stable manner. Job security can be defined as securing the job of the personnel and securing employment. The state of being away from uncertainty and worries about the job has a very important effect on the intention or behavior of the employees at work.

The aim of this study is to determine the effect of job security on job behaviors. A study was conducted on 211 permanent workers working at Burdur Mehmet Akif Ersoy University by using the survey method. Descriptive analyzes, t-test, anova, correlation and regression analyzes were performed using SPSS 25 Package Program.

According to the results of the analysis, job security has a significant interaction with job behaviors and its dimensions, job performance, organizational commitment and intention to leave; It was determined that it didn't have any relationship or effect with job stress. This finding can be interpreted as permanent workers who have the perception of job security show behaviors such as job performance, organizational commitment and intention to leave, but don't exhibit behaviors such as job stress.

Keywords: Job Security, Job Behaviors, University, Continuous Workers

GİRİŞ

Dünyada genel olarak yaşanan ekonomik gelişmeler, endüstrileşme, rekabet artışı, hızlı gelişen teknoloji ve küreselleşme çalışma yaşamını etkilemektedir (Katlav, Çetin ve Perçin, 2021:39). Günümüzde birçok işletme rekabet üstünlüğü sağlamak ve varlıklarını sürdürmek amacıyla dış kaynak kullanımı, küçülme, özelleştirme ve yeniden yapılanma gibi bazı stratejiler uygulamaktadır. Örgütlerde bu tarz stratejiler örgüt ve çalışanların menfaati için uygulanmasına karşın, bazı olumsuz sonuçlara sebep olabilir. Bu sonuçların en önemli olanı, ilgili stratejilerin uygulanması neticesinde birçok çalışanın işini kaybetmesi ya da iş güvencesizliğiyle karşılaşmasıdır. İşsizlik, emek piyasasının en önemli sorunu olarak bilinmesine karşın, iş güvencesizliği çalışanlar üzerinde olumsuz etkilere sahip faktörlerden biridir (Dereli,2012:237). İşçinin korunması amacıyla ortaya çıkan iş güvencesi şartlarının emredicimi olduğu, yani bu şartların mutlak ve nispi emredici ayrımında aldığı yerin ne olduğu çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak bulunmaktadır (Aras,2015:1). Bununla birlikte, iş davranışları da çalışanların örgütte üstlendikleri görevi yerine getirmek ve bunun karşılığını almakla ilgili her türlü biçimsel olan veya olmayan davranış şekilleridir (Bayar,2015:95-96). Kamuda alt işveren çalışanı olarak çalışan işçiler, 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 01.04.2018 tarihinde kadroya geçirilerek

sürekli işçi olarak çalışmaya devam etmişlerdir. Bu çalışma kadroya geçiş ile işçiler üzerinde oluşan iş güvencesi algısını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış olup, diğer iş güvencesi konularını ele alan çalışmalardan araştırma örnekleme açısından farklılık göstermektedir. Çalışan kişi algıladığı iş güvencesinin karşılığında iş yerinde bazı davranışlar sergileyebilmektedir. Bu çalışmada işçilerin iş yerinde algıladıkları iş güvencesinin, onların sergiledikleri davranışlar üzerinde hangi yönde, ne derece etkisinin olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın bu yönü ile literatüre farklı bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

1. İŞ GÜVENCESİ KAVRAMI

İş güvencesi, çağdaş toplumlarda, çalışanlarının en önemli sorunları arasında yer almaktadır (Özel,2014:2). İş güvencesi, iş yaşamının belirli bir sistem ve istikrar içerisinde devam ettirilmesi üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir (Çetin,2015:3-4). İş güvencesi, personelin işini güvence altına alıp, istihdamın garantiye alınması şeklinde tanımlanabilmektedir (Polat, 2020:242). İş güvencesi, mevcut işin sürekli olması, işin sağladığı avantajların korunması ve işin kaybedilmesi ihtimalinin meydana çıkarılabileceği kaygılardan uzak olma durumu olarak tanımlanabilir. İş güvencesi; işe bağlılık, iş başarımı, iş doyumu ve çalışanın sağlığı üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Aksine bakılırsa da işin veya çok önemli karşılıklarının kaybedilmesi ihtimali, çalışanların işlerine ilişkin kaygılarının merkezinde yer almaktadır. Bu sebeple, işleriyle alakalı belirsizlik ya da kaygılardan uzakta olma, çalışanların işinde niyet veya davranışları üzerinde son derece önemli etkiye sahiptir (Özel,2014:2). Ekonomide yaşanan krizler, salgın hastalıklar, uygulanan seyahat kısıtlamaları gibi sebeplerle işyerleri kapanmakta veya işten çıkarmalar artmakta ve birçok çalışan işsiz kalarak iş güvencesizliği ile yüzleşmek durumunda kalmaktadır (Karacaoğlu, 2015:14).

İş güvencesi, Türk Hukuk Sistemine, 4857 Sayılı Yeni İş Yasası ile 10.06.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Dereli,2012:1).

Çalışanların işe bağlılık duygusunun oluşmasında engel olarak görülen en önemli hususlar ise işten çıkarılma, iş kazaları, sağlık sorunları ve geleceğinin güvencede olmamasının neden olduğu korku olarak sıralanmaktadır. Bundan dolayı iş güvencesinin hedefinde çalışanların işten ayrılma niyetini ortaya çıkaran iş doyumsuzluğu ve iş güvencesizliği algısının en aza indirilmesi yer almaktadır (Uslu ve Aktaş,2017:4-5). “İş güvencesizliğinin” tanımlanması ile “İş güvencesinin” önemini ile ne anlama geldiğinin anlaşılmasının daha belirgin hale geleceği düşünülmektedir. Bununla beraber, günümüzdeki iş yaşamında var olan uygulamalar ve yasal düzenlemelerde yer alan esneklik arayışı, “iş güvencesinden” çok, “iş güvencesizliği” kavramının ve sonuçlarının açıklanmasına imkan sağlamaktadır (Çetin,2015:3-4).

İş güvencesizliği kavramı ilk olarak Greenhalgh ve Rosenblatt (1984) tarafından tanımlanmıştır. İş güvencesizliği, çalışanın işini kaybetmesi ile ilgili algıladığı tehdit ve bununla alakalı endişeleridir (Greenhalgh ve Rosenblatt, 1984:440). İş güvencesizliği, çalışanların işlerini kaybetme endişesidir (Ulutaş, 2018:1). Çalışanların işlerini kaybedebilecekleri ile ilgili algısıdır (De Witte, 2005:3). İş güvencesizliği gelecekteki olması mümkün iş kaybı ile iş istikrarına olan güvenin azalmasına ilişkin subjektif bir yargıdır (Şimşek İlkın ve Derin,2018:4). İş güvencesizliği, gelecekteki istihdamla ilgili belirsizliği yansıtan öznel bir tecrübe olarak tanımlanır. Örneğin, çalışanın işinin gelecekteki kalıcılığı hakkında duyduğu endişe olarak tanımlanmıştır (Sverke, Witte, Näswall, ve Hellgren, 2010:175-178). Westman, Etzion ve Danon’a göre (2001) organizasyonda meydana gelebilecek belirsizliklerde veya küçülme gibi organizasyonel bir karar verme durumunda çalışanlarda iş güvencesizliği algısı meydana gelebilecektir. Algılanan iş güvencesizliği, tehdit altındaki işin sürekliliğini devam ettirmeye dair güçsüzlük algılanması veya arzu edilmeyen iş kayıplarına dair hissedilen korku ya da kaygı olarak tanımlanabilmektedir. Algılanan iş güvencesizliği öznel bir değerlendirmedir, çalışanlarda kişiden kişiye değişir. Çalışana göre işin kaybedilme ihtimali ne kadar yüksek olursa ve iş kaybedilmesi neticesinde meydana gelebilecek olumsuzluklar çalışan açısından ne kadar fazla önem taşırsa, algılanan iş güvencesizliği ve çalışan üstündeki olumsuz etkisi de o kadar fazla olmaktadır (Seçkin 2018:2).

Algılanan iş güvencesinin düşük seviyede olması veya algılanan iş güvencesizliğinin yüksek seviyede olması, işçilerde işlerine ilişkin özelliklerin tehdit altında ya da işlerinin güvence açısından riskli olduğuna veya her duruma da sebep olabilecek şekilde, işletmeleri tarafından aralarında bulunan psikolojik sözleşmenin tek taraflı olarak bozulduğuna ilişkin anlayışlara neden olabilir. Bu süreç ise

işçilerin işletmelerine karşı güvenlerinin kaybedilmesine sebep olmaktadır (Şimşek İlkım ve Derin,2018:4). İş güvencesizliği; iş doyumu, işe bağlılık gibi işe ilişkin tutumlar ile örgütsel bağlılık gibi örgüte ilişkin tutumlar üzerinde etkili olmaktadır (Dursun ve Bayram,2013:24)

2. İŞ DAVRANIŞI KAVRAMI

Davranış, bireyin iç ve dış etkilere karşı bilinçli olarak gösterdiği tepki anlamına gelir. Yani davranış, gözlenebilen veya ölçülebilen bilinçli yaptığı etkinliklerin tümüdür (Tutar,2012:227)

İş davranışı; çalışanın iş ortamını algılaması, davranış şekline karar vermesi, bu davranışı uygulaması, davranışların sonuçlarını değerlendirmesi ve algılamasına yönelik bir süreç olarak değerlendirilebilir. Performans, disiplinsizlik, devamsızlık, iş yavaşlatma, iş durdurma ve benzeri davranış şekilleri bu kapsamda ele alınabilir (Bayar,2015:95-96).

2.1.İş Davranışlarının Boyutları

Çalışanların sergiledikleri iş performansı, iş stresi, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti, iş davranışlarının alt boyutlarındandır.

2.1.1.İş Performansı

Performans, “belirlenen koşullara göre bir işin yerine getirilme düzeyi veya çalışanın davranış biçimi” olarak tanımlanır (Gürbüz ve Yüksel,2008:5). Bireysel olarak bakıldığında iş performansı, örgütün amacına ulaşma çabasına katkı sağlamak için çalışanın gösterdiği davranışlardır (Sonnentag ve Michael, 2002:3). Performans, “ölçülen birey ya da nesnenin belirli bir zaman sonucundaki çıktısı”, veya “bir çalışmanın sonucu” anlamlarında da kullanılabilir (Başaran,2017:4). İş performansı çalışanın iş kalitesi, etkinlik gibi örgütsel umutlarını ne derece karşıladığına dair iş davranışlarıdır (Çekmecelioglu, 2014:25). Örgüt amaçlarına niceliksel ve niteliksel katkının toplam ölçüsü olarak tanımlanan performans, çalışanın çalışma davranışının bir sonucudur. İş davranışları sonucu ortaya çıkan performans menfi düzeyde ise; utanç ve mahcubiyet, belirsiz gelecek korkusu gibi duygular oluşabilmekte ve çalışanın yeni iş davranışları sergilemesine neden olabilmektedir. Diğer yandan yüksek performans, olumlu duygular yaratabilmektedir (Bayar,2015:116).

2.1.2.İş Stresi

Stres, kişilerin umut ettikleriyle, reel dünyada elde ettikleri karşılık arasındaki farktan meydana gelen tepkilerdir. Stres, zihinsel, kimyasal, bedensel veya fiziksel gerginliklere neden olan üstelik hastalığa kaynaklık edebilen duygusal tepkileri ifade edebilir (Aslan ve Cengiz,2015:27). İşyerinde stres, hem araştırmacılar hem uygulayıcılar için giderek artan bir endişe haline gelmiştir. Stres kavramı, stres çalışmalarında kullanılması giderek yaygınlaşmaya başlamıştır (Rageb, Mohamed Abd-el-salam, El-Samadicy ve Farid, 2013:52).Bir kimse işini yaparken hem işin kendine özgü yapısından hem de kişinin kendi kişiliğinden kaynaklanan bir uyumsuzluk hali ve buna karşılık verdiği tepkilerdir. İş stresinin kaynakları arasında ücret, işin niteliği, çalışma koşulları, çalışma arkadaşları, yaş, cinsiyet, medeni durum, öğretim durumu ve unvan gibi değişkenler yer almaktadır (Bayar,2015:116-117). İş stresinin, iş verimliliği üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Stresin düşük düzeyde olduğu durumlarda verimlilik de genelde düşük düzeyde olmaktadır. Yüksek stres yoğunluğu ve düzeyi, kişide tükenme meydana getireceğinden verimlilikte de ilerleyen süreçte ani bir düşüş yaşanması ortaya çıkabilir (Eren, 2012:304).

2.1.3.Örgütsel Bağlılık

Örgütsel bağlılık, bireylerin örgüte karşı bağlanma ve kendilerini örgüte adanma dereceleridir (Özler, 2015:2). Kişinin çalıştığı örgütüyle kurduğu güçlü kimlik birliğinin ve kişinin kendisini örgütün bir parçası olarak hissetmesinin aşamasıdır veya örgüt içi yüksek bir performans ortaya koyma istekliliği, örgütün amaç ve değerlerine duyulan inanç” şeklinde tanımlanabilmektedir (B.Kök,2006:7). Çalışanlar, davranışlarını işletme tarafından amaçlanan ve istenilen davranış şekline uyum sağlamaya çalışır ve bu yüzden davranışlarını işletmenin umut ettiği davranışa göre ayarlar ve uyumlu davranmaya gayret gösterir (Eren,2012:557). Örgütsel bağlılığı yüksek olan çalışanlar; daha uyumlu, üretken, sorumluluk duygusu içinde çalışan ve örgüte daha az maliyeti olan çalışanlardır. Çalışanların iletişim, saygı, iş ahlakı, güven, paylaşım, katılım, iş devamlılığı, politika ve stratejilere uyum, ekip çalışması ve

örgütsel vatandaşlık davranışı gibi örgütsel süreçleri benimsemesini ve bu örgütsel süreçlere uymasını sağlar (Bayar,2015:117-118).

2.1.4.İşten Ayrılma Niyeti

İşten ayrılma genel olarak, belirli bir süreci izleyerek bireyin işletmeden gönüllü ya da gönülsüz olarak ayrılmasını ifade eder. Gönülsüz işten ayrılma; emeklilik, ölüm ve işten çıkarılma olaylarını kapsar ve işçinin hasta olan bir aile üyesinin bakımı sebebiyle istifa etmesini de içerebilir. İşten ayrılma niyeti, gönüllü işten ayrılma sürecinin en önemli aşamalarından birisidir (Bayarçelik ve Fındıklı, 2017:4). İşten ayrılma niyeti, bireyin işletmede çalışmama isteği olarak tanımlanır ve işten ayrılma davranışının en önemli göstergesidir (Karavardar,2015:142) İşten ayrılma niyeti davranışı, beklenti ile elde edilen arasındaki farkın, çalışanlarda yarattığı tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. İş davranışlarının da son noktası olarak görülen işten ayrılma, çalışanın işten beklentilerinin gerçekleşmesi için göstermiş olduğu dışavurumların başarıya ulaşmaması sonucu son adım olarak gösterdiği tepkidir (Bayar,2015:121). İşten ayrılma niyeti, gerçek devamsızlığın bir ön belirtisidir ve örgüte ciddi maliyetler yaratmaktadır (Çarıkçı ve Çelikkol, 2009:160) Yapılan araştırmalarda iş güvencesizliğinin işten ayrılma niyetiyle olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu ortaya koyulmuştur (Uslu ve Aktaş,2017:4-5).

2.2. İş Güvencesinin İş Davranışlarına Etkisi

Çalışanların iş güvencesizliğini hissetmelerine sebep olan bazı etkenler bulunmaktadır; belirli bir zaman dilimi için çalışmaları, kadrolu olarak çalışmamaları, hayati risk taşıyan işlerde çalışmaları, sigorta haklarının devamlı olmaması, yaptıkları işin devamlılık arz etmemesi, sahip oldukları hakların yetersiz olması gibi olumsuz durumlar bulunmaktadır (Küçüköğlü ve Adıgüzel, 2019:3). Köse, Özkoç ve Bekçi (2019)’e göre, meslek mensuplarının iş güvencesizliği arttıkça işten ayrılma niyeti de doğrusal olarak artmaktadır. İş güvencesizliğinin ve işten ayrılma niyetinin, çalışanlarda birçok sebepten dolayı ortaya çıktığı söylenebilir. Çalışanlar üzerinde ortaya çıkan bu algı çalışanların iş yerine bağlılığını, motivasyonunu, kariyerini, başarısını ve diğer faktörleri de dolaylı ya da doğrudan etkilemektedir (Köse vd.,2019:10). Bakan ve Büyükbeşe’nin çalışmasına göre (2004), iş güvencesi ile güdülenme, genel doyum, iş doyum, sosyal doyum ve yöneticiden doyum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Küçüköğlü ve Adıgüzel, (2019) işlerine tutkuyla bağlanan çalışanların yaratıcılık faaliyetleri oldukça yükündür ve güdülenmeleri de oldukça yüksek düzeydedir. Bu nedenle çalışanların iş güvencesizliği ile stres yaşamaları gerekmemektedir. İşçilerin iş güvencesizliğinin stres, iş tatmini ve işe ve örgüte bağlılık konularında azaltıcı etkisi olduğu görülürken, işten ayrılma ve işe devamsızlık konularında ebeveynlik rolleri açısından farklılıklar bulgulanmıştır. Çalışanlar iş güvencesizliği hissettiklerinde doğal olarak buna bir tepki geliştireceklerdir. Bu tepkileri performans düşüşü, direnç gösterme ve işten ayrılma niyeti şeklinde tasnif edilebilir. İş güvencesizliği hisseden çalışanın örgütsel aidiyetini kaybedebileceği, işe yabancılaşabileceği ve dolayısıyla performansının düşeceği şeklindedir. (Günalan,2019:14).

Orçanlı, Bekmezci ve Fırat’ın (2019) çalışmalarına göre, iş güvencesizliği ile iş performansı arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş ve bu çalışmanın ilk hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur: “H1: İş güvencesinin iş davranışlarının iş performansı boyutu üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.”

İşyeri stresi, çalışanların işteki istekleri ile yetenekleri, kullandığı kaynakları veya ihtiyaçları arasında bir eksiklik olduğunda meydana gelen zararlı fiziksel ve duygusal tepkidir. İş stresi, çalışanın ve iş şartlarının etkileşiminden ortaya çıkar (Azade ve Ahranjani, 2014:345) Bu doğrultuda “H2: İş güvencesinin iş davranışlarının iş stresi boyutu üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.”

Kara ve Özdemir’in (2020) otel çalışanları üzerinde yaptığı çalışmasında çalışanların örgütsel bağlılıkları ile iş güvencesi algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ve çalışmanın diğer hipotezi oluşturulmuştur: “H3: İş güvencesinin iş davranışlarının örgütsel bağlılık boyutu üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.”

Karacaoğlu’nun (2015) çalışmasında “çalışanların iş güvencesizliği, işten ayrılma niyetlerini pozitif yönde etkilemektedir” hipotezinden hareketle oluşturulan diğer hipotez ise şöyledir: “H4: İş güvencesinin iş davranışlarının işten ayrılma niyeti boyutu üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.”

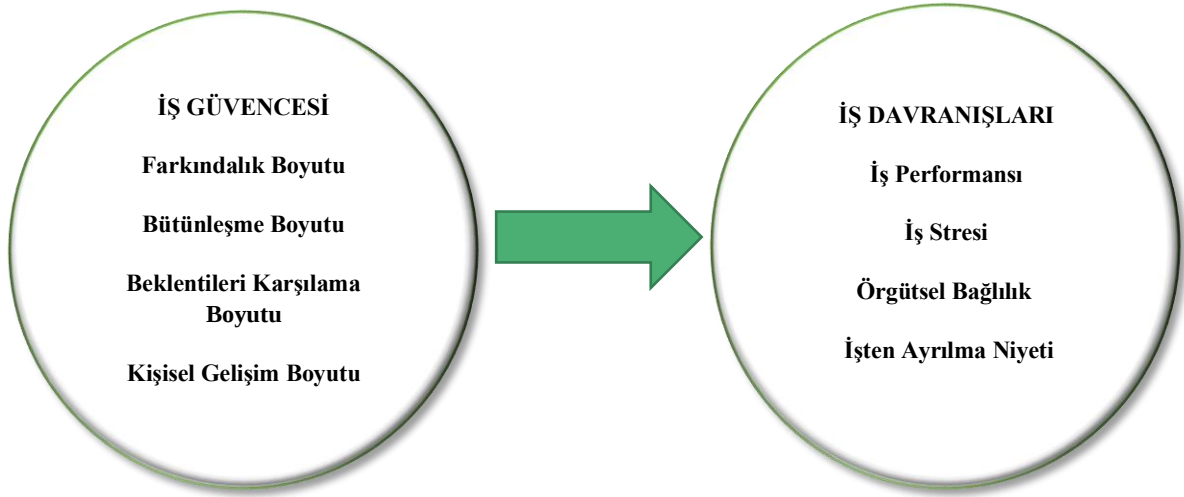
3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın hedefi, örneklemi, modeli, ölçüm araçları ile yapılan analizler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı, Örneklemi ve Modeli

Bu araştırmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde görev yapmakta olan 4/D kapsamında kadroya alınan sürekli işçilerin algıladıkları iş güvencesinin onların iş davranışları üzerindeki etkilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde görev yapmakta olan 4/D kapsamında kadroya alınan 388 sürekli işçiden oluşmaktadır (Ek.1). Çalışanlara, 08.01.2020 tarih ve GO 2020/1 sayılı etik kurul raporu alınmış olan anket dağıtılarak veri toplanmaya çalışılmış ve geri dönüşler olmuştur. Ancak, bazı çalışanların araştırmaya katılım göstermek istememesinden ve sorular okunmadan ve bilinçsizce doldurulan anketlerin çalışmadan çıkarılması sonucu toplam 213 veriye ulaşılmıştır. Uç değerler oluşturması nedeni ile 2 kişi analizden çıkarılmıştır. Gürbüz ve Şahin'e (2018) göre veri sayısının yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak araştırmanın modeli aşağıda verilmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcıların iş güvencesi ile ilgili görüşlerini ölçmek amacıyla Hatipoğlu'nun (2016) çalışmasında geliştirilen İş Güvencesi Ölçeği kullanılmıştır. Hatipoğlu'nun (2014) yaptığı faktör analizi sonucunda 24 ifadeden oluşan ölçekte yer alan maddeler 5'li Likert tipindedir. Ölçek dört boyutludur (Hatipoğlu, 2016:47).

Güvenirlilik değerlerine ilişkin bu araştırma kapsamında yapılan analizlerde, iş güvencesi ölçeğinin güvenirlik katsayısı %89 bulunmuştur ($\alpha = 0,890$). Ayrıca, Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları Farkındalık boyutu için ,890; Bütünleşme boyutu için ,756; Beklentileri Karşılama Boyutu için ,637; Kişisel gelişim boyutu için ,741 değerleri ile ölçeğin güvenilir olduğu bulunmuştur. (Can, 2013:343)

Araştırma kapsamında İş Güvencesi Ölçeğine yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda beş ifadenin diğer faktörlere aşırı yük bindirmesi sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. İkinci kez gerçekleştirilen analiz sonucunda orijinal formdaki gibi dört boyut altında toplanmıştır. Ayrıca Bartlett testinin yaklaşık ki-kare değeri 1909,478 olduğu tespit edilmiştir. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değerinin 0.865 olması, örneklemin faktör analizi için oldukça yeterli olduğuna işaret etmektedir. (en az 0.60 olası gerekir.) Barlett's Küresellik Testi sonucunun (Sig.=0,000), anlamlı olması ($p<0,05$) değişkenler arası ilişkilerin oluşturduğu matrisin faktör analizi için anlamlı olduğu, açıklanan toplam varyans değeri 63,939 olduğu ve faktör analizi kullanılmasının uygun olduğu anlamına gelmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018:327).

Katılımcıların iş güvencesi algıları ışığında ne tür davranışlar sergilediğini ölçmek amacıyla Bayar'ın (2015) çalışmasında kullandığı iş davranışları ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin boyutları iş

performansı, iş stresi, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti olarak toplam 4 boyutta açıklanmıştır. (Bayar,2015:154).

Güvenirlilik değerlerine ilişkin bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonucunda, iş performansı boyutu 0,819, iş stresi boyutu 0,847, örgütsel bağlılık boyutu 0,831, işten ayrılma niyeti boyutu 0,747 ve genel güvenirlilik değeri 0,851 bulunmuştur.

İş Davranışları Ölçeğine yapılan faktör analizi sonucuna göre, tek bir sorunun diğer faktöre aşırı yük bindirmesi sebebi ile değerlendirme dışı bırakılarak gerçekleştirilen ikinci analiz sonucunda iş davranışları ölçeği orijinal formdaki gibi dört boyut altında toplanmıştır. Örneklemenin uygunluğu için bulunan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,819'dur. Açıklanan Toplam Varyans değeri 66,081'dir. Bartlett test sonucunda yaklaşık ki-kare değeri ise 1707,439 çıkmaktadır. Bu değer faktör analizinin kullanılmasının uygunluğunu ifade etmektedir (Büyüköztürk, 2010:126).

Normal dağılım için, Can (2013) tarafından çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,96 ile +1,96 arasında değişiklik göstermesi temel alınarak yapılan analizlerde; iş güvencesi ölçeğinin ve iş davranışları ölçeğinin normal dağılım gösterdikleri tespit edilmiştir (Can, 2013:85).

3.2. Demografik Bulgular

Bu çalışmada çalışmaya katılanların yaş aralıkları, cinsiyet dağılımı, medeni durumları, eğitim düzeyleri, hizmet süreleri ve görevlerine dair veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, araştırmaya katılan çalışanların %55,9'unu 118 kadın; %44,1'ini 93 erkek oluşturmaktadır. Bu katılımcıların %78,2'si evli; %21,8'i bekârdır. Bununla birlikte katılımcıların %9,5'i 20-25, %56,9'u 30-39, %31,3'ü 40-49, %2,4'ü 50 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların eğitim durumlarının %0,7'si ilkokul, %10,9'u ortaokul, %31,3'ü lise, %20,9'u ön lisans, %19,0'u lisans, %3,8'i yüksek lisans ve %0,5'i doktora mezunu olduğu tespit edilmiştir. Çalışılan kurumdaki hizmet verilen süre incelendiğinde, katılımcıların %15,2'si 1-5 yıl, %42,2'si 6-10 yıl, %38,9'u 11-15 yıl, %3,8'i 16-20 6-20 yıl kurumda hizmet verdiği tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların %71,6'sı il merkezinde çalışmakta, %28,4'ü ise, ilçede çalışmaktadır. Araştırmaya katılan çalışanların görevleri incelendiğinde ise, katılımcıların %35,1'inin büro personeli, %24,2'sinin temizlik personeli, %23,2'sinin güvenlik görevlisi, %6,6'sının bakım-onarım personeli, %5,2'sinin yemekhane personeli, %0,9'unun şoför, %3,3'ünün diğer görevlerde çalıştığı tespit edilmiştir.

Sosyo-demografik değişkenler bağlamında, t-testi ve anova testleri uygulanmıştır. Buna göre İş güvencesi ve iş davranışları ölçekleri için yapılan testlerde cinsiyet, medeni durumları, eğitim durumları, çalışma süresi, çalışılan iş yeri merkezi bağlamında değişkenlerin ortalamalarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$). Yaş aralığı bağlamında yapılan fark analizinde iş davranışları ölçeğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<.05$). Buna göre 30-39 yaş aralığında olan çalışanların ortalaması (Ort.=3.86; S.S.=.54), 50 yaş ve üstü olanların ortalamasından (Ort.=3.25; S.S.=.46) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışanın görevi bağlamında yapılan fark analizinde ise sadece iş davranışları ölçeğinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<.05$). Güvenlik Görevlisi olarak çalışan katılımcıların iş davranışları ortalaması (Ort.=3.88; S.S.=.53) yemekhanede çalışanlarından (Ort.=3,32; S.S.=,30) daha yüksektir.

İş davranışları ölçeğinin boyutları bağlamında yaşa göre yapılan fark analizinde ise; iş performansı, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti boyutları ortalamalarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p<.05$). İş stresi boyutunda ise yaş bağlamında yapılan analizde yine 30-39 yaş aralığında olan çalışanların ortalaması (Ort.=3.50; S.S.=.83), 50 yaş ve üstü olanların ortalamasından (Ort.=2.55; S.S.=.98) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İş davranışları ölçeğinin boyutları bağlamında çalışanın görevine göre yapılan anova testi sonuçlarına göre, iş performansı ve örgütsel bağlılık boyutları ortalamalarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p<.05$). Ancak, iş stresi boyutu ortalamasına bakıldığında, büro personelinin ortalamasının (Ort.=3.68; S.S.=.73) temizlik personelinin ortalamasından (Ort.=3.16; S.S.=1.00) daha yüksek olduğu; güvenlik görevlisinin ortalamasının (Ort.=3.45; S.S.=.79) ve bakım-onarım personelinin ortalamasının (Ort.=3.58; S.S.=1.12) yemekhane hizmetlerinde çalışan personelin ortalamasından (Ort.: 2.45; S.S.=1.04) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışan personelin görevine göre iş davranışları ölçeğinin işten ayrılma niyeti boyutu bağlamında anova testi uygulandığında; anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<.05$). Yapılan analiz sonucuna göre,

büro personelinin ortalaması (Ort.=4.33; S.S.=.70), temizlik personelinin ortalaması (Ort.=4.22; S.S.=.82) güvenlik personelinin ortalaması (Ort.=4.28; S.S.=.84) ve bakım-onarım personelinin ortalaması (Ort.=4.14; S.S.=.92) yemekhane personelinin ortalamasından (Ort.=3.41; S.S.=1.05) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

3.3. Korelasyon ve Regresyon Analizleri

Çalışmada kullanılan değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının test edilmesi amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. İlgili değişkenlerin birbiriyle ilişkilerinin yönünü ve şiddetini belirlemek, daha sonra yapılacak olan analiz sonuçlarını göstermektedir. Korelasyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo-1’de gösterilmiştir.

Tablo-1: Değişkenler Arasındaki Çoklu Korelasyon Analizi Sonuçları

n: 211	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 İş Güvencesi	1									
2.Farkındalık	,886**	1								
3.Bütünleşme	,863**	,640**	1							
4.Beklentileri				1						
Karşılama	,488**	,278**	,273**		1					
5.Kişisel						1				
Gelişim	,400**	,194**	,152*	,385**			1			
6.İş								1		
Davranışları	,407**	,368**	,288**	,191**	,307**				1	
7.İş										1
Performansı	,508**	,456**	,416**	,167*	,307**	,542**				
8.İş Stresi	,040	,043	-,014	,015	,121	,623**	,017	1		
9.Örgütsel									1	
Bağlılık	,354**	,318**	,260**	,245**	,182**	,698**	,331**	,097		1
10.İşten										
Ayrılma	,283**	,256**	,197**	,093	,251**	,761**	,300**	,320**	,441**	1
Niyeti										

**p<0.01, *p<0.05

Elde edilen bulgulara göre, iş güvencesinin, iş davranışları ve iş davranışlarının boyutları olan iş performansı, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülürken ($p<.01$), iş güvencesinin iş davranışlarının bir boyutu olan iş stresi üzerinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($r(211)=.040, p=.565$)

Regresyon analizine başvurmak için bazı gerekli koşullar vardır: Bunlardan biri çoklu bağlantı sorunun olmaması gerekliliğidir. Aksi takdirde regresyon modelinin güvenilirliği olumsuz etkileneceği ifade edilmektedir (Kalaycı, 2010, s. 263). Bu sorunla karşılaşmamak için Tolerance değerinin 0,2’den büyük ve VIF değerlerinin ise 10’dan küçük olması önem arz etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 271). İkincisi ise otokorelasyon sorunudur. Bu soruna işaret eden Durbin Watson değerinin 1,5 ile 2,5 arasında olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010, s. 264). Bu çalışmada da bu değerlerin kabul edilir

düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Bu nedenle, regresyon analizi uygulanarak, elde edilen bulgular Tablo-2’de gösterilmiştir.

Tablo-2: İş Güvencesinin İş Davranışları Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları			
Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken		
	İş Performansı		
İş Güvencesi	β	S.H.	p
	,586	,069	,508
Regresyon Modelinin Özeti			
R ² =.258; Adj. R ² =.254;			
F =72,669; p=.000 DW=1,774			
Bağımlı Değişken			
	İş Stresi		
İş Güvencesi	β	S.H.	p
	-,061	,106	-,040
Regresyon Modelinin Özeti			
R ² =.002; Adj. R ² = -.003;			
F =,332; p=.565 DW= 1,669			
Bağımlı Değişken			
	Örgütsel Bağlılık		
İş Güvencesi	β	S.H.	p
	,456	,083	,354
Regresyon Modelinin Özeti			
R ² =.125; Adj. R ² =.121;			
F =29,872; p=.000 DW= 1,719			
Bağımlı Değişken			
	İşten Ayrılma Niyeti		
İş Güvencesi	β	S.H.	p
	-,401	,094	-,283
Regresyon Modelinin Özeti			
R ² =.080; Adj. R ² =.076;			
F =18,155; p=.000 DW= 1,808			

Araştırma hipotezlerinin test edilmesi amacıyla yapılan analizde, iş güvencesinin iş davranışlarının iş performansı boyutu üzerindeki etkisi %25 düzeyinde 0,000 anlamlılık ile açıklanabilmektedir (R²=0,258; p<0,001). Bu durum iş güvencesinin iş davranışlarının iş performansı boyutu üzerinde pozitif etkisi olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla **“İş güvencesinin iş davranışlarının iş performansı boyutu üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.”** Biçiminde ifade edilen araştırmanın ilk hipotezi kabul edilmiştir. İş güvencesinin iş davranışlarının iş stresi boyutu üzerindeki etkisini test etmek amacıyla gerçekleştirilen regresyon analizinde iş güvencesinin iş davranışlarının iş stresi boyutunu etkilemediği görülmüştür (R²=0,002; p=.565). Bu durumda **“İş güvencesinin iş davranışlarının iş stresi boyutu üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.”** Biçiminde ifade edilen araştırmanın ikinci hipotezi reddedilmiştir. İş güvencesinin iş davranışlarının örgütsel bağlılık boyutu üzerindeki etkisi ise %12 düzeyinde 0,000 anlamlılık ile açıklanabilmektedir

($R^2=0,125$; $p<0,001$). Bu durum iş güvencesinin iş davranışlarının örgütsel bağlılık boyutu üzerinde pozitif etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak **“İş güvencesinin iş davranışlarının örgütsel bağlılık boyutu üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.”** Biçiminde ifade edilen araştırmanın üçüncü hipotezi kabul edilmiştir. İş güvencesinin iş davranışlarının işten ayrılma niyeti boyutu üzerindeki etkisi ise %8 düzeyinde 0,000 anlamlılık ile açıklanabilmektedir ($R^2=0,080$; $p<0,001$). Bu durum iş güvencesinin iş davranışlarının işten ayrılma niyeti boyutu üzerinde pozitif etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak **“İş güvencesinin iş davranışlarının işten ayrılma niyeti boyutu üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.”** Biçiminde ifade edilen araştırmanın son hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nde çalışan 696 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 4/d kapsamında kadroya geçirilen sürekli işçiler üzerinde uygulanmıştır. Çalışanların, iş güvencesinin, iş davranışlarının iş performansı, iş stresi, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti boyutları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bununla birlikte çalışanların iş güvencesi algıları ve sergiledikleri iş davranışlarının demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. İş güvencesinin iş davranışları boyutlarından iş performansı, örgütsel bağlılık ile işten ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmış ama iş stresi üzerinde herhangi bir anlamlı etkisine rastlanmamıştır. Bunun sonucu olarak, çalışanların iş güvencesi algılarının iş stresi üzerinde herhangi bir anlamı olmadığı görülmektedir. Bunun nedeninin çalışanların bazılarının iş güvencesi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları veya iş stresine neden olabilecek başka konuların olabileceği düşünülmektedir.

De Witte’nin (2005) ve Chirumbolo ve Areni’nin (2005) çalışmalarına göre, iş güvencesizliği algısının örgütsel bağlılıkta azalmayı etkilemesi bu çalışmayı desteklemiştir. Lastad’ın (2015) ve Küçükoğlu ve Adıgüzel’in (2019) çalışmalarına göre de iş güvencesinin iş stresini etkilemesi bu çalışmayı desteklememiştir.

Çalışmada iş güvencesinin iş davranışlarının boyutu olan işten ayrılma niyeti üzerine anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu bulgulanmıştır. Köse vd.’nin (2019) çalışmalarına göre, meslek mensuplarının çalışanlarında iş güvencesizliği algısı ve işten ayrılma niyetleri arasında pozitif orta düzeyde anlamlı etki tespit edilmiş. Buna göre, “meslek mensuplarının iş güvencesizliği algısı arttıkça, işten ayrılma niyetleri de pozitif olarak artmaktadır” sonucuna ulaşılmıştır (Köse vd., 2019,s.10). Köse vd.’nin çalışması bu çalışmayı desteklemiştir. Benzer bir çalışma da Özel (2014)’de, çalışanların işlerinde devam etmelerinde çok büyük ölçüde iş güvenceleri, iş doyumunu ve çalıştıkları iş örgütü ile özdeşlik algılarının etkisinde olduğunu göstermiştir. Günelan (2019)’a göre ise, iş güvencesizliği hisseden çalışanın örgütsel aidiyetini kaybedebileceği, işe yabancılaşabileceği ve dolayısıyla performansının düşeceği şeklindedir.

Valiboyaba’nın (2018) çalışması da çalışanların iş güvencesizliği algısı iş performanslarını negatif yönde etkilediği yönüyle bu çalışmayı desteklemiş ancak, çalışmanın iş güvencesinin iş stresini etkilemediği sonucunu desteklememiştir. Çünkü Valiboyaba’nın (2018) çalışmasına göre nicel ve nitel iş güvencesizliğinin iş stresi üzerinde pozitif etkisi olduğu yönündedir.

Çalışmada iş güvencesi değişkeninin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu, görevi, iş yeri merkezi ve hizmet süresi bağlamında yapılan analizler neticesinde anlamlı bir fark görülmemektedir. Yaş değişkenine göre, anlamlı bir farklılık olmaması Hellgren ve Sverke (2003) ve Dede’nin (2017) çalışmalarını destekler niteliktedir. Ancak Berglund, Furåker, ve Vulkan (2014) çalışmalarında iş güvencesizliğinden yaşça büyük olanların gençlerden daha çok etkilendikleri tespit edilmiş ve çalışmayı desteklememiştir. Cinsiyet değişkenine göre Polat’ın (2020) çalışmasında erkeklerin kadınlara göre iş güvencesinden daha çok etkilendikleri tespit edildiğinden bu çalışma ile çelişmektedir. Bu çalışmanın aksine, Kinnunen, Mauno, Natti ve Happonen (1999) ve Dede (2017)’nin çalışmalarında iş güvencesi algısından erkeklerin kadınlara göre daha çok etkilendikleri; Naswall ve De Witte’nin (2003) çalışmasında ise kadınların erkeklere göre daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir. Erkeklerin daha çok etkilenmesi bulgusuyla toplumumuzda baskın olan erkeğin evin bütçesini idare etme, “eve ekmek getirme” rollerinin sonucu olarak değerlendirilebilir. Çalışmada, görev, hizmet süresi ve eğitim durumlarında anlamlı bir farklılık görülmemesi, Polat’ın (2020) çalışması ile desteklenmektedir.

Çalışmada, demografik bulgular incelendiğinde, çalışan personelin yaşı ve görevi, iş davranışlarını etkilemekte olduğu tespit edilmiştir. 30-39 yaş aralığında olan çalışanların 50 yaş ve üstü olan çalışanlardan; güvenlik görevlisi olarak çalışan katılımcıların yemekhanede çalışanlarından daha çok iş davranışlarından etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışmamızda 30-39 yaş aralığında olan çalışanların 50 yaş ve üstü olan çalışanlara göre; büro personelinin temizlik personeline göre; güvenlik görevlilerinin ve bakım onarım personelinin yemekhane hizmetlerinde çalışan personele göre daha yüksek iş stresi yaşadıkları gözlenmektedir. Özçay'ın (2011) çalışmasına göre 35 yaş ve altında olanların; Valiboyaba'nın (2018) çalışmasında ise 30 yaş ve üzerinde olanların iş stresinden daha çok etkilendiklerine dair anlamlı farklılık çıkması sonucu, bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, iş güvencesine sahip olmayan veya iş güvencesine sahip olup ancak kendisi için yeterli düzeyde bulamayan çalışanların işlerine ve örgütlerine gösterdikleri iş davranışları değişebilmektedir. İş güvencesi olan veya olmayan çalışanın iş performansı, örgütsel bağlılığı ve işten ayrılma niyeti farklılık gösterecektir. Buna bağlı olarak çalışanlara eşit şekilde iş güvencesi sağlanmalı ve bununla birlikte çeşitli yollarla işe ve örgüte bağlılığı artırılabilir. Örgütler, çalışanlardan örgütün hedefleri doğrultusunda yüksek düzeyde performans bekledikleri ölçüde, çalışanlarına işlerini kaybetme korkusu yaşatmadan iş güvencelerini sağlayarak, yeterli düzeyde işlerinden tatmin olmalarına yardımcı olmalıdırlar. Çalışanları neyin motive ettiğini ve neyin motivasyonlarını düşürdüğünü bildikleri takdirde, gereken motive edici faktörleri temin etmeleri onların işe ve örgüte bağlılıklarını arttırabilmektedir. Aksi takdirde, iş güvencesizliğini algılayan ve işini kaybetme korkusu yaşayan bireyin iş stresi yaşayacağı, buna bağlı olarak performansını düşüreceği ve örgüte olan bağlılığını azaltacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın kamu kurumunda yapıldığı kısıtlamasını göz önüne alarak örnekleme geniş tutularak özel sektörlerde çalışmalar yapılabilir. Çalışma diğer üniversitelerde veya diğer kamu kurumlarında yapılabilir. Ayrıca, çalışanlara iş güvencesi veya iş güvencesizliği ile ilgili bilgiler verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aras, T. (2015). “İş Güvencesinden Yararlanmanın Koşulları ve Emredicilik”, Türk Barolar Birliği Dergisi. tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1501, 29.04.2020.
- Aslan, Z. ve Cengiz, E. (2015). “Akademisyenlerin İş Stresi İle İş Motivasyonu İlişkisi”, Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 6(12).
- Azadeh, A. ve Ahranjani, P., M. (2014). “İş Güvenliği, Memnuniyet ve Stresin Üretim Şirketlerinin Performans Değerlendirme ve Optimizasyonuna Etkisi”, Journal of Loss Prevention in the Process Industries , 32 , 343-348.
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2004). “Çalışanların İş Güvencesi ve Genel İş Davranışları ile İlişkisi: Bir Alan Çalışması”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23, 35-59.
- Başaran, R. (2017). “Örgütsel Tutum ve Davranışların İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: İlişkisel Psikolojik Sözleşmelerin Aracılık Rolü”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 239-270.
- Bayar, L.S.(2015). “Sendikali Çalışmanın İş Değerleri ve İş Davranışları Üzerindeki Etkisi”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bayarçelik, E, B.ve Fındıklı, M. (2017). “İş Tatminin, Örgütsel Adalet ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisindeki Aracılık Rolü”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 16-31.
- Bayrak Kök, S. (2006). “İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20 (1), 291-317.
- Berglund, T., Furåker, B., ve Vulkan, P. (2014). “Is job insecurity compensated for by employment and income security?”, Economic and Industrial Democracy, 35(1), 165-184.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademik, Ankara.

- Can, A. (2013). SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi, Pegem Akademi, Ankara.
- Chirumbolo, A. ve Areni, A. (2005). "The Influence Of Job Insecurity On Job Performance And Absenteeism: The Moderating Effects Of Work Attitudes", SA Journal of Industrial Psychology, 31(4), 65-71.
- Çarıkçı, İ. H ve Çelikkol, Ö. (2009). "İş-Aile Çatışmasının Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9), 153-170.
- Çekmecelioglu, H. G. (2014). "Göreve ve İnsana Yönelik Liderlik Tarzlarının Örgütsel Bağlılık, İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkileri", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (28), 21-34.
- Çetin, C. (2015). "Zabıta Çalışanlarında İş Güvencesizliği İle Tükenmişlik İlişkisine Yönelik Bir Araştırma", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (2).
- De Witte, H. (2005). "Job Insecurity: Review Of The International Literature On Definitions, Prevalence", Antecedents And Consequences. SA Journal of Industrial Psychology, 31(4), 1-6.
- De Witte, H. ve Näswall, K. (2003). "Objective'vssubjective'job Insecurity: Consequences Of Temporary Work For Job Satisfaction And Organizational Commitment In Four European Countries", Economic and industrial democracy, 24(2), 149-188.
- Dede, E. (2017). "İş Güvencesizliği Algısının ve Örgütsel Güven Düzeyinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkileri: Devlet Ortaokulu Ve Özel Ortaokul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dereli, B. (2012). "İş Güvencesizliği Kavramı ve Banka Çalışanlarının İş Güvencesizliğine Yönelik Algılarının Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21), 237-256.
- Dursun, S. ve Bayram, N. (2013). "İş Güvencesizliği Algısının Çalışanların Kaygı Düzeyleri Üzerine Etkisi: Bir Uygulama", ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 15(3), 20-27.
- Eren, E. (2012). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Ergün Özler, N.D. (Ed.) (2015). Örgütsel Davranışta Güncel Konular, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Greenhalgh, L. ve Rosenblatt, Z. (1984). "İş Güvencesizliği: Kavramsal Netliğe Doğru. Yönetim Akademisi İncelemesi", 9 (3), 438-448.
- Günalan, M. (2019). "İş Güvencesizliğinin Örgütsel Algılar, Ayrılma Niyeti ve Performansa Etkileri Üzerine Bir Literatür İncelemesi", International Review of Economics and Management, 7 (2), 105-122.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe- Yöntem- Analiz,(5.Bs.), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gürbüz, S. ve Yüksel, M.(2008). "Çalışma Ortamında Duygusal Zeka: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi", Doğu Üniversitesi Dergisi, 9 (2), 174-190.
- Hatipoğlu, G. (2016). "Liselerde Görev Yapan Öğretmenlerin İş Güvencesi İle İş Verimliliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Hellgren, J. ve Sverke, M. (2003). "Does Job Insecurity Lead To Impaired Well-Being Or Vice Versa? Estimation Of Cross-Lagged Effects Using Latent Variable Modelling", Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior, 24(2), 215-236.
- Kalaycı, Ş. (2010). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

- Kara, M.ve Özdemir, H. (2020). “Konaklama İşletmelerinde İş Güvencesi ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Bursa İli Örneği”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 303-314.
- Karacaoğlu, K. (2015). “Çalışanların İş Güvencesizliğinin İşten Ayrılma Niyetleri Üzerindeki Etkisi: Alanya Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otellerde Bir Araştırma”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7 (1),13-21.
- Karavardar, G. (2015). “Örgütsel Adaletin İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi. 11(26), 139-150.
- Katlav, E. Ö., Çetin, B. ve Perçin, N. Ş. (2021). “Turist Rehberlerinin İş Güvencesizliği Algılarının Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi”, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 18(1), 37-55.
- Kinnunen, U., Mauno, S., Natti, J. ve Happonen, M. (1999). “Perceived Job Insecurity: A Longitudinal Study Among Finnish Employees”, European Journal of Work and Organizational Psychology, 8(2), 243-260.
- Köse, E., Özkoç, A. G. ve Bekçi, İ. (2019). “İş Güvencesizliğinin İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Muhasebe Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Araştırma”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (2), 396-409.
- Küçükoglu, İ. ve Adıgüzel, Z. (2019). “Çalışanların Stres Algılarının ve İş Güvencesizliği Düşüncelerinin Örgütlerde Yarattıkları Etkilerin İncelenmesi”, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi (İŞFAD), 1(1), 25-51.
- Låstad, L. (2015). “İş Güvencesizliği İklimi: Yapının Doğası, Sonuçlarla İlişkileri ve Bireysel İş Güvencesizliği İle İlişkisi”, Doktora tezi, Stockholm Üniversitesi, İsveç.
- Orçanlı, K., Bekmezci, M., ve Fırat, Z. M. (2019). “İş Güvencesizliğinin İş Performansına Etkisinde Örgütsel Kimliğin Aracılık Etkisi”, OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 12, 73-100.
- Özçay, Ö. (2011). “Bursa İli'nde İki Ayrı Belediyede ve Farklı İstihdam Türlerinde Çalışanların Örgütsel İş Stresi Ve İş Güvencesi Açısından Karşılaştırılması”, Uzmanlık Tezi, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Bursa.
- Özel, N., (2014). “İş Tatmini İş Güvencesi ve Örgütsel Özdeşlik Algılarının Çalışanların İşte Kalma Niyetleri Üzerindeki Etkisi: Bolu İmalat Sektör Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (24), 262-280.
- Polat, E. (2020). “İş Güvencesizliği Algısında Sosyo-Demografik Değişkenlerin Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir İnceleme”, İş ve İnsan Dergisi, 7(2), 241-253.
- Rageb, M. A., Mohamed Abd-el-salam, E., El-Samadicy, A. ve Farid, S. (2014). “Organizational Commitment, Job Satisfaction And Job Performance As A Mediator Between Role Stressors And Turnover Intentions A Study From An Egyptian Cultural Perspective”, International Journal of Business and Economic Development, 1(1).
- Seçkin, Ş. N. (2018). “Algılanan İş Güvencesizliği, İçsellik Statüsü ve Örgütsel Sinizm İlişkisinde Örgütsel Desteğin Rolü: İmalat Sektöründe Bir Araştırma”. Yaşar Üniversitesi Dergisi, 13 (50), 112-124.
- Sevimli, F. ve İşcan, Ö. F. (2005). “Bireysel ve İş Ortamına Ait Etkenler Açısından İş Doyumu”, Ege Academic Review, 5(1), 55-64.
- Sonnentag, S. ve Michael, F. (2002). “Performance Concepts and Performance Theory”, Psychological Management of Individual Performance: A Handbook in the Psychology of Management in Organizations, Der. Sabine Sonnentag, Wiley, Chichester.
- Sverke, M., De Witte, H., Näswall, K., ve Hellgren, J. (2010). “European perspectives on job insecurity: Editorial introduction”, Economic and Industrial Democracy, 31(2), 175-178.

- Şimşek İlkım, N. ve Derin, N. (2018). “Algılanan İş Güvencesizliği, İş Tatmini ve Birey-Örgüt Uyumu Kavramları Arasındaki İlişkiler”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18 (36), 238-254.
- Tutar, H. (2012). Sosyal Psikoloji Kavramlar ve Kuramlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Ulutaş, M. (2018). “İş Güvensizliği Algısının İş Görenlerin İş Tükenmişliğine Etkisi”, Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, (18), 219-229.
- Uslu, S. ve Aktaş, H. (2017). “İşten Ayrılma Niyeti ile Örgütsel Sessizlik Etkileşiminde İş Güvencesi Memnuniyeti ve İş Güvencesi Endeksinin Aracı Rolü: Özel Bir Hastane Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma”, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (1), 141-160.
- Valibayova, G. (2018). “İş Güvencesizliği Algısının İş Stresi ve İş Performansına Etkisi: Araştırma Görevlileri Üzerine Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Westman, M., Etzion, D. ve Danon, E. (2001). “Job insecurity and crossover of burnout in married couples”, Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior, 22(5), 467-481.

KIRGIZİSTAN’DA KADINLARLA İLGİLİ HABER BAŞLIKLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI HABERCİLİK AÇISINDAN SÖYLEM ANALİZİ

*Discourse Analysis of News Headlines about Women in Kyrgyzstan in Terms of Gender-focused
News*

Tolkun BEKTURGAN KIZI

*Doktora Öğrencisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı tolkunbk@gmail.com*

ÖZET: Kitle iletişim araçları (gazeteler, radyo, televizyon) ve yeni teknolojiler kültür ve toplumun bir parçasıdır. Medyanın kültürün aktarıcıları ve küreselleşen kültürlerin arkasındaki itici güçler olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Medya gelişiminin merkezinde, medyanın demokratik potansiyelini gerçekleştirmesi için toplumun çeşitliliğini yansıtması gerektiğinin kabul edilmesi vardır. Sosyal çeşitlilik, insan nüfusunun dil, kültür, din, ırk, etnik köken ve cinsiyet gibi birçok karmaşık özelliğini bünyesinde barındırır. Medyanın toplumlarımızı doğru bir şekilde yansıtmaları ve onları tam ve çeşitli bir şekilde ele alması için, özellikle haberlerin dünyayı erkek merkezli kalıp yargıdan daha derine inecek şekilde yansıtmaları önemlidir. Tüm gazeteciler, medyada ve medya aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet klişeleri hakkındaki zihniyetin ortaya çıkarılmasında rol oynayabilir.

Bu makale, Kırgızistan'da kadınlara yönelik suçlarla ilgili çevrimiçi haber başlıklarında kullanılan dilin feministik eleştirel bir incelemesidir. Popüler ulusal ve yerel haber siteleri tarafından yayınlanan çevrimiçi haber başlığını analiz ederek, gazeteciler tarafından seçilen kelimelerin kadın hakkında belirli anlam veya fikirlerin oluşmasına nasıl katkı sağladığını anlamak ve toplumda kadına dair herhangi bir kalıp yargının ortaya çıkıp çıkmadığını tespit etmektir. Analiz, haber gazetecilerinin dürüstlük ve adaletlik gibi profesyonel değerlerin dikte ettiği tarafsız duruşuna rağmen, haber başlıklarında kadınları tanımlamak için kullanılan dilde gizli anlamlar ve klişelerin zorunlu olarak ortaya çıktığını gösterdi.

Anahtar kelime: haber başlıkları, toplumsal cinsiyet odaklı habercilik, söylem analizi.

Abstract: The media (newspapers, radio, television) and new technologies are part of culture and society. It is widely recognized that the media are transmitters of culture and drivers of globalizing cultures. Central to media development is the recognition that if the media are to realize their democratic potential, they must reflect the diversity of society. Social diversity embodies many complex characteristics of human populations, such as language, culture, religion, race, ethnicity and gender. In order for the media to accurately reflect and cover our societies in a full and diverse way, it is essential that the news, in particular, reflect the world in a way that goes deeper than the male-centered, stereotypical view. All journalists can play a role in exposing thinking about gender equality and gender stereotypes in and through the media.

This article is a critical review of the language used in online news headlines about crimes against women in Kyrgyzstan. By analyzing the online news headline published by popular national and local news sites, to understand how the words chosen by the journalists contribute to the formation of certain meanings or ideas about women and to determine whether any stereotypes about women have emerged in the society. The analysis showed that, despite the impartiality of news journalists dictated by professional values such as honesty and fairness, hidden meanings and stereotypes necessarily emerge in the language used to describe women in news headlines.

Keywords: news headlines, gender-focused journalism, discourse analysis.

GİRİŞ

Söylem, metne ek olarak, metni anlamak için gerekli olan dil dışı faktörleri (dünya bilgisi, görüşler, tutumlar, gönderenin hedefleri) içeren karmaşık bir iletişimsel fenomendir. T.A. Van Dijk, “söylem bir konuşma akışıdır, tarihsel çağın tüm çeşitliliğini, hem iletişimcinin hem de iletişimin gerçekleştiği iletişimsel durumun bireysel ve toplumsal özelliklerini özümseyen, sürekli hareket halindeki bir dildir. Söylem, hem ulusal, hem evrensel hem de bireysel, özel zihniyet ve kültürü yansıtıyor” (Dijk, 1988, s. 8) diye tanımlamış.

A.A. Kibrik'e göre söylem, dilsel etkinlik sürecinin ve bunun sonucunun, yani metnin birliğidir. Söylem, metni ayrılmaz bir parça olarak içerir. Metin, dil etkinliği sırasında ortaya çıkan statik bir nesnedir. Yazılı bir metin, yani bir dizi grafik sembol olabilir veya sözlü bir metin olabilir- örneğin

manyetik bir ortama kaydedilebilen akustik bir sinyal. Söylem, metnin kendisine ek olarak, zaman içinde ortaya çıkan yaratılış ve anlama süreçlerini de içerir.

Söylem analizi, belirli durumlarda gerçekleştirilen insanların konuşma etkinliklerinin ürünleri olarak çeşitli türdeki metinleri veya ifadeleri yorumlamak için bir dizi analitik yöntem olarak kabul edilir (Krasina, 2018, s. 159). Makalede bazı haber başlıkları analiz ediliyor. Ama analizi başıamadan önce cinsiyet odaklı habercilik hakkında bilgi vermeye karar verdik.

Cinsiyet odaklı habercilik, medya içeriğinin toplumsal cinsiyet açısından anlamlı ve kadınları ve erkekleri zararlı klişeleri alevlendirmeden adil bir şekilde betimleyen bir şekilde oluşturma pratiğidir (Aracı, 2021). Toplumsal cinsiyet, bireyin fiziksel cinsiyetinden öte içinde yaşadığı toplumda sosyo-kültürel olarak var edilmiş özel kimliğidir. Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik, kadınlara ve erkeklere belirli roller ile farklı görev ve sorumluluklar yükleyen ve bu yolla cinsiyetler arası eşitsizliğe yol açan toplumsal cinsiyeti ve kalıp yargıları sorgulayan, kadınlarla erkekleri eşit temsil eden, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana-akımlaştırılmasına hizmet eden bir gazetecilik anlayışını temsil eder. Bu yaklaşımıyla, hak haberciliğinin temelini oluşturan toplumsal cinsiyet odaklı habercilik, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri üzerinden ötekileştirilenlerin uğradıkları hak ihlallerini haberleştirir ve takip eder, kapsayıcı ve ayrımcılık karşıtı bir yaklaşımla, haklar konusunda farkındalık yaratmayı hedefler.

Çiçek Tahaoğlu, Elif Akgül'e göre "toplumsal cinsiyet odaklı habercilik" (Çiçek Tahaoğlu, Elif Akgül, 2018, s. 23);

- Cinsiyet çeşitliliği açısından kapsayıcı,
- Kadın ve LGBTİ+ hakları konusunda bilgilendirici,
- Hak ihlalleri ile kazanımları takip eden ve görünür kılan,
- Hak taleplerini duyuran, bunu yaparken yeni hak ihlallerine neden olmayan,
- Ayrımcılıktan uzak bir haberciliğidir.

Cinsiyet odaklı habercilik üzerine tartışmalar genellikle kadınlara odaklanır, bunun nedeni medya kuruluşlarının daha çok erkeklere odaklanmasıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, adaletsizliğe ve kadına yönelik şiddete katkıda bulunur.

Ancak toplumsal cinsiyet konuları hem kadınların hem de erkeklerin çıkarınadır ve toplumsal cinsiyet konuları tartışılırken her iki tarafın da görüşleri dikkate alınmalıdır.

Küresel Medya İzleme Projesi (GMMP), medya aracılığıyla kamusal tartışmalarda kadınların sesini kullanma konusunda çok yavaş ilerleme kaydetti. Haber sadece erkeklerin dünya görüşlerini değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet perspektiflerini ve marjinalleştirme, ayrımcılık ve kız çocuklarına ve kadınlara yönelik şiddetin altında yatan derin klişeleri de içeriyor. İzlemeye göre, 2015 yılına kadar medyada yer alan kadınların yalnızca %20'si çalışan olarak listelenmiştir. Aynı zamanda medya, vakaların %60'ından fazlasında kadınları işsiz ve ev hanımı olarak gösteriyor (Aracı, 2021).

Medya içeriklerinin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla geliştirilmesini önemseyen Uçan Süpürge, geçen yıl başlattığı medya izleme çalışmasının sonuçlarını kamuoyu ile paylaştı. Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Medya İzleme Raporu'na göre, "Ulusal/yaygın gazeteler ve televizyonlar kadınları en çok şiddet bağlamında habere konu ediyor. Bu haberlerin yüzde 94'ünde kadın 'kurtulan' değil, 'kurban'. Haberlere konu olan kadınların yüzde 15'i ünlü kişiler. Yüzde 8'i ücretli bir işte çalışmayan ya da ebeveyn. Yüzde 5,5'i politikacı" (Cansu, 2016).

Erkeklerin her türlü işlevi vardır: kişisel deneyimlerine dayanarak görüşlerini ifade eden erkekler, tanık olan erkekler ve politikacılar da erkekler. Aynı zamanda, gazeteciler kadınları benzer bir rolde canlandırdıklarında, her zaman oynayacakları ek bir rolleri vardır. Örneğin, bir kadın yaşadıklarını anlatırsa, ev hanımı veya anne olarak tasvir edilir.

Gazeteciler, İngiltere'nin en büyük gazetesi The Guardian'da 2000 ile 2018 yılları arasında yayınlanan yarım milyondan fazla makaleyi incelediler. Makaleler gazetenin yaratıcı bölümlerinden seçilmiştir. Gazeteciler, her makaleden dişil ve eril zamirlere (he, she, him, her) ve zamirlerden sonraki

kelimelere referanslar topladılar. Kadınları anlatırken kadınların sözlü tepkilerine ve çıkardıkları seslere daha çok dikkat edildiğini tespit ettiler (gülümsüyor, sırtıyor, başını sallıyor. Gülmek, ağlamak, kıkırdamak, üşümek v.b.).Erkeği tarif ederken, başarıları ve liderlik rollerini ima eden kelimelere daha fazla dikkat edildi (yürüttü, oluşturdu, çizdi, tasarladı, yönetti, kurdu, v.b.).

Kırgızistan'da medyanın kadınları nasıl resmettiğine dair çok az araştırma var. Sadece seçim öncesi haberlerde kadın temsili araştırmalarını içerir. 2020 tarihli bir araştırmaya göre, haber ajansları erkek uzmanların erkek politikacılara sahip olma olasılığının kadınlardan altı kat daha fazla olduğunu bildirdi (Tokoyeva, 2020). Politikacıları ve aktivistleri betimleyen görsel dizide (fotoğraflar, videolar) kadınlardan çok erkekler vardı. Kırgızistan'daki medya sektörü, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini teşvik etme konusunda gerçek bir ilerleme kaydetmedi. Buna ek olarak, medya sıklıkla toplumsal cinsiyet klişelerini ve toplumsal cinsiyet hoşgörüsüzlüğünü yaymakta ve şekillendirmektedir.

1. BULGULAR

Kasım 2020'de işletme ve kurumlar arasında tek seferlik yapılan ankete göre, ülke genelinde kadın ücretlerinin erkek ücretlerine oranı yüzde 75,4 olarak gerçekleşti. Kadın ve erkeklerin ücret düzeylerindeki farklılık, cinsiyete göre sektörel istihdamın yapısından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla eğitim ve sağlık kurumlarında istihdam edilen toplam işçi sayısında, ücretlerin düşük olduğu yerlerde kadınlar ağırlıktadır (Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, 2021). Kırgızistan'daki kadın hakları ihlallerini yazmakta fayda var çünkü bu sorun hala toplum tarafından algılanmıyor. Kırgızistan'da her on kadın cinayetinden sekizi erkekler tarafından işleniyor. Aile içi şiddetin faillerinin %96'sı erkektir. Aslında onlar karılarını döven kocalardır. Bir erkek 100 som kazandığında, bir kadın yaklaşık 70 som kazanır. Kırgızistan'da çalışan kadınlar, erkeklere göre ev işlerine üç kat daha fazla zaman harcıyor.

Kırgızistan'da genel olarak kadın imajı, yalnızca günlük yaşamla uğraşan birçok çocuğun annesi olarak tasvir edilir; çocuklarını evde bırakıp işe giden göçmen bir kadın; ya da kocası tarafından dövülen ve her zamanki yaşam biçimini değiştirmek istemeyen bir kadın.

Victimblaming, herhangi bir suç, kaza veya şiddet mağdurunun kendisine karşı işlenen suçtan tamamen veya kısmen sorumlu tutulduğu bir suçtur. Mağduru suçlama, mağdurun veya yakınlarının yeniden yaralanmasına yol açar.

Başlık No.1 Çev.: ISIK-GÖL'DE BİR ADAM EMEKLİ KADININ EVİNE GİREREK ONA TECAVÜZ ETTİ. EMEKLİ KADIN ONU AFFETTİ.

На Иссык-Куле мужчина проник в дом и изнасиловал пенсионерку. Она его простила

Bu başlık, odağın erkeğin suçundan kadının suçuna kaymasına neden oldu. Aynı zamanda gazeteciler, mahkeme kararının "iddialarını reddettiğini" belirtmesine rağmen, kadının adamı affettiğini yazdı. Yorumlarda sadece makalenin başlığını okuduktan sonra, sosyal ağların kullanıcıları sonuçlar çıkarmaya başladı:

"Büyükannenin şanslıymış" Araştırmacı bir deney istemedi mi?

"Şimdi evlenmek zorunda çünkü hiçbir iddiası yok."

"Beğenmiş demek"

"Mağdur polisten şikayetini almamalıydı. Bu ilkesiz insanlar sayesinde suçlular özgürce dolaşabiliyor." Belki de böyle "bağışlayan" insanlar da para cezasına çarptırılmalı ve cezalandırılmalı ?! Bir anlamda cezasızlık yayıyorlar..."

Gazetecilerin bu tavrı tecavüze uğrayan kadının mağdur olmasına yol açtı. Doğru başlık “ISIK-GÖL: MAHKEME, BİR EMEKLİ KADINA TECAVÜZ ETTİĞİ ADAMI TOPLUM HİZMETİNE MAHKUM ETTİ’ olmalıydı. Aydınlatma yaklaşımını değiştirdiğimizde, sistemin toplumu tecavüzcülerden korumadığı gerçeğine odaklanabilirsiniz. Bir kadın, örneğin baskı altında olduğu için iddiaları reddedebilir. Ancak bu, mahkeme tarafından temsil edilen devletin tecavüzcüye hafif bir ceza vermesi gerektiği anlamına gelmez. Burada odak mahkemenin eylemlerine kaydı ve kullanıcıların doğal bir sorusu var: adam neden tecavüz için gerçek bir terim değil, toplum hizmeti aldı.

Gazeteciler aile içi şiddet hakkında yazarken sıklıkla hata yaparlar. Gazetecilerin materyallerinde “yanlış kişiyle evlendi”, “kendi hatası”, “neden boşanmadı veya ayrıldı” gibi ifadeler olmamalıdır. Şiddet durumunda, yalnızca bir suçlu vardır - suç eylemini gerçekleştiren kişi. Aile içi şiddeti bir çatışma veya aile kavgası olarak adlandıramaması gerekir. Sorunun sistemik doğasını göstermek gerekir.

Şiddet mağdurunu tanımlarken tarafsız bir dil kullanılmalı. Kadın ölmedikçe "kurban" kelimesini kullanmamak iyidir. Bu kelime bir damga, kadının çaresiz olduğunu söylüyor gibi görünür. Bu kelime kendi içinde bir kadının direniş olasılığını dışlar. Etkilenen birçok kadında olumsuz duygular ve travmatik hatıralar uyandırır. "Şiddet mağduru" veya "şiddetten kurtulan" yazmak daha iyidir.

Başlık No.2 Çev.: "YEMEK İYİ ISITILMAMIŞTI." BİR ADAM NİKAHSIZ EŞİN DÖVDÜ VE ONU BANYODA BOĞDU.

"Плохо согрела еду". Мужчина бил и топил в ванной сожительницу

Bu tür başlıklar altındaki yorumlarda genellikle kadının suçlu olduğunu yazıyorlar. Çoğu zamanda Kırgız toplumunda bu tür başlıkları gördüklerinde insanların ilk suçlamaya başladıkları adam şiddete mağdur kalan oluyor. Bu yüzden birçok kadın şiddet gerçeğini saklıyor. Çünkü her şey için kadının kendisinin suçlanabileceğini biliyorlar. Gazeteciler bu gibi durumlarda böyle sebepler yazmamalı, çünkü suçlu için mazeret gibi görünüyor. Yine mahkemenin kararına ve bu faille ilgili cezanın ne kadar adil olduğuna dikkat etmek gerekiyor.

Söylemsel analizde yazılı veya sözlü metnin yeri, kültürü ve zamanına dikkat edilmelidir. Kırgız kültüründe nikahsız evlilik zaten kınanmakta. Yorumcular, birlikte nikahsız yaşadığı için ciddi olmayabileceği veya aile hayatına uyum sağlamayabileceği varsayımlarını anında yazıyor.

Başlık No.3 Çev.: "ZAMAN AYIRMADI." ADAM KARISINI DÖVDÜ VE ONU DİRİ DİRİ GÖMMEYE ÇALIŞTI. O TOPLUM HİZMETİNE MAHKUM EDİLDİ.

«Не уделяла внимания». Мужчина избил жену и пытался заживо закопать — его приговорили к общественным работам

Yine burada gazeteci başlıkta karısını suçluyor ve kocayı haklı çıkarıyor. Burada da başlığı heyecanlandırmak (hype) hale getirdiler, yani onu diri diri gömmeye çalıştığı gerçeğiyle dikkat çekmek istediler. Bunun gibi başlıklar çok fazla takipçi alma eğilimindedir. Kocasının toplum hizmetiyle cezalandırılmış olması, bu tür vahşi saldırılarda bile cezasız kalmanın altını çiziyor. Bu tür başlıklar, tiranların elindeki kadınları korkutuyor. Kocanın geri döneceğinden ve her şeyin daha da kötü

olacağından korkuyorlar. Gazeteciler bu tür hatalar yaptığı için kadınlar şiddete katlanmak zorunda kalıyor.

Başlık No.4 Çev.: SİGARA VE İÇKİ İÇTİĞİ İÇİN BİR KIZA TECAVÜZ ETMEK İSTEDİM - KIRGIZ CUMHURİYETİ'NİN SUÇ HİKAYELERİ.

Хотел изнасиловать девушку, ведь она курит и пьет, — криминальные истории КР

15.16 29.12.2018 (обновлено: 19:58 15.12.2021)

Mağdur tecavüzden sorumlu tutulmamalıdır - gazeteciler tecavüzcünün saiklerine bakmamalıdır. Bunun en yaygın nedenleri, bir kadının açık giyinmesi, sarhoş olması, bir tecavüzcüyü baştan çıkarması, gece vaktinde sokakta olması, arabaya kendisi oturması vb. Ayrıca başlığa resim eklerken çok dikkatli olmalısınız. Yukarıdaki resmin herhangi bir suç bağlantısı yoktur. Bu nedenle Kırgız toplumuna yabancı olan görseller ekleyerek haber yaymak profesyonellik dışıdır. Bu baş sözleri ele almamızın temel nedeni, okuyucuların çoğu zaman doğru seçim yapmamaları ve her haberi okumaya devam etmeleridir.

Başlık No.5 Çev.: ALA KAÇUU (KIZ KAÇIRMAK) UTANGAÇ ERKEKLER İÇİN EVLENMENİN BİR YOLUDUR

Hiçbir durumda suçun nedenlerini anlatarak başlık yazmamak gerekir. Kız kaçırma suçtur ve cezalandırılmalıdır. 21. yüzyılda yaşıyoruz, yasanın istisnasız herkesi ona uymaya mecbur ettiğini anlamalıyız. Bir erkeğin utangaç olması kızı çalması gerektiği anlamına gelmez. Başlığın kendisi kızları ihlal ediyor ve kızın nasıl olduğunu öğrenmek için görücü göndermek, birlikte vakit geçirmek ve hediyeler vermek gerekli olmadığını söylüyor.

Başlık No.6 Çev.: ‘GELİNİ’ POLİS BİNASINDA BİÇAKLAYAN KİŞİ, KIZIN

VÜCUDUNA “N+B” KAZIDI.

Makale, 19 yaşındaki bir kızın 30 yaşındaki bir adam tarafından eş olarak çalınmasıyla ilgilidir. Adam polis tarafından gözaltına alındı, ancak onların ihmali nedeniyle adam, karakolda kızı bıçaklayarak öldürdü. Polisler, adam hakkında şikayette bulunmadan önce konuşabilmeleri için kızı silahlı adamla birlikte bırakmışlar.

Kaçırılan kız hakkında müstakbel gelin veya sevgili olarak yazmamak daha iyidir. Gelin kaçırmayı güzel bir Kırgız geleneği olarak nitelendirmek de yanlıştır. Makale gelin kaçırmanın bir suç olduğunu açıklamalıdır. Kaçırılan kişiye müstakbel karı veya koca denilemez. Zorla kaçırma vakalarında, gelin kaçırma materyalleri, kaçırmanın neden evde kaldığını açıklamalıdır (Rada, 2017).

Bunun nedeni genellikle kızın hayatını kurtarmak istemesidir. Kaçıran kişi, "onunla kalabilmek ve başka bir yere gitmemek" için kızı tecavüz etmiş olabilir. Kırgızistan'da 'bakirelik' kültürü olduğu için, kaçırılan, kızı karısı yapmak amacıyla bu kavramı kendi avantajına kullanır. Kız kaçırma asla romantikleştirilmemelidir. Mağdurun sadece kaçırma için değil tecavüz için de polise başvurabileceğini okuyuculara açıklamak önemlidir.

Başlık No.7 Çev.: SOKULUK'TA BİR ADAM KISKANÇLIKTAN KARISINI DÖVEREK ÖLDÜRDÜ.

В Сокулукке мужчина до смерти избил жену. В порыве ревности

Öldürülen kadına ölü kadın değil, öldürülen kadın denmelidir. Kadınlar genellikle kazara ölürken, erkekler kadınları sıklıkla döverek öldürür. Cinayete kadın cinayeti deyin. Kırgızistan'da kadın cinayetlerinin çoğu aile içi şiddet nedeniyle oluyor ve kadınlar akrabaları tarafından öldürülüyor. Aile içi şiddet nedeniyle cinayet bir kadın cinayetidir. Kadın cinayeti, genellikle devlet tarafından işlenen nefret, cinsiyet ayrımcılığı ve/veya cinsiyete dayalı şiddet sonucunda bir kadının bir erkek tarafından öldürülmesidir.

"Şehvet suçu", "kıskançlık temelinde" yazmaya gerek yok, çünkü saldırganı haklı çıkarıyor. Gazeteciler, dikkati asıl mesele olan şiddetten başka yöne çevirecek mazeretler veya "nedenler" (alkol, uyuşturucu, kavga, kıskançlık, boşanma, sadakatsizlik vb.) aramamalıdır. Cinsiyete dayalı şiddetin nedeni, bazı erkeklerin yalnızca kadınları kontrol etmeyi ve onlara hükmetmeyi hedeflemesidir.

Başlık No.8 Çev.: 5 çocuk babası karısını inek yüzünden öldürdü

Отец пятерых детей убил свою супругу из-за коровы

Saldırının eylemlerinin romantikleştirilmesine izin vermemeliyiz. Ayrıca cinayetin "nedenleri" hakkında yazmamak gerekir. Böyle bir tanımlama, bir kadının cinayetten kaçınmak için bir şeyler yapması gerektiği klişesini güçlendirir. Cinayetin nedeni olarak kıskançlıktan bahsetmek, okuyucunun kişinin hiçbir şeyden suçlu olmadığına, ancak duygusal olduğuna inanmasına neden olabilir. Ancak birisini öldürmek için hiçbir sebep olamaz.

SONUÇ

Yeni medya hayatı çok daha kolay hale getirdi ve hızlı bilgi edinmemize yardımcı oldu. Ancak bazı gazetecilerin kalite ve profesyonellik eksikliği gibi olumsuz yönleri de var. Kırgızistan bugüne kadar haber hesapları, bir medya kuruluşu olarak blog yazma ve sadece sosyal ağlarda haber yayan kişiler hakkında araştırma yapmadı ve kesin bir tanım vermedi. Aynı zamanda, sansasyonel, ancak yüksek kaliteli olmayan haberler nedeniyle aboneleri artırıyor.

Araştırılan başlıklarda nasıl yazılmaması gerektiğine dikkat çektik. Bu tür başlıklar çocuklar ve duyarlı kişiler tarafından okunur ve izlenir. Kışkırtıcı görüntüler, videolar ve başlıklar gazeteciliğin her yerinde kullanılıyor. Aile içi ve diğer cinsiyete dayalı şiddet de yaygındır. Bu tür haberler sorunu çözmez, kamuoyunun dikkatini çekmez ve mağdurlara yardımcı olmaz. Aksine, "ters etki" yaratır. Zulüm ve şiddetin sergilenmesinde aşırı sansasyon ve natüralizmden kaçınmak gerekir. Korkunç resim ve videolar sadece postun trafiğini artırır. Bu, "zarar verme" ilkesiyle çelişebilir.

Medya kadın cinayetlerini haber yapmakta ve bu suçları olumsuz olarak görmemektedir. Medyadaki yaygın suç, taklitçiliğe yol açabilir. Taklitçi suçlular ya suçun bazı bileşenlerini (yöntem, kurban seçimi, öldürme silahı, yer vb.) tekrar eder ya da her şeyi ayrıntılı olarak tekrarlar. Bu nedenle cinayetin nasıl işlendiğine dair ayrıntılara girmemekte fayda var.

Kaynakça

- Aracı, S. (5 Ocak 2021 г.). *TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI HAK HABERCİLİK KÜTÜPHANESİ*.
Получено из www.haberdetoplumsalcinsiyet.org: <http://www.haberdetoplumsalcinsiyet.org/>
- Cansu, B. (27 Şubat 2016 г.). *Medyanın kadınları 'görme' kriteri: Ünlülük veya ölüm*. Получено из <https://www.birgun.net/>: <https://www.birgun.net/haber/medyanin-kadinlari-gorme-kriteri-unluluk-veya-olum-107417>
- Çiçek Tahaoğlu, Elif Akgül. (2018). *Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik elkitabı*. İstanbul: IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI.
- Dijk, T. V. (1988). *News as Discourse*. Moscow, Progress.
- Komitesi, K. C. (5 Şubat 2021 г.). *Kırgızistan Kadınları: rakamlar ve gerçekler*. Получено из <http://www.stat.kg/>: <http://www.stat.kg/ru/news/zhenshiny-kyrgyzstana-cifry-i-fakty/>
- Krasina, M. (2018). Söylem, Söylem Analizi ve Disiplinler Arası Projelerde Uygulama Yöntemleri. *Vestnik TVGU*, 159-165.
- Rada, V. (18 Mayıs 2017 г.). *Şiddet Kültürü: Kadına Yönelik Şiddeti Nasıl Hakkılaştırıyoruz?*
Получено из www.kloop.kg: <https://kloop.kg/blog/2017/05/18/kultura-nasiliya-kakimi-frazami-my-opravdyvaem-nasilie-v-otnoshenii-zhenshhin/>
- Tokoyeva, A. (1 Ekim 2020 г.). *Bir video: Milletvekili seçimleri öncesi siyasette kadınlara yönelik nefret söylemi*. Получено из www.kloop.kg: <https://kloop.kg/blog/2020/10/01/odnim-video-yazyk-vrazhdy-po-otnosheniyu-k-zhenshhinam-v-politike-pered-parlamentskimi-vyborami/>

ORTAOKULLARDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNDE VERİLEN DEĞERLER EĞİTİMİNİN AMAÇLARINA ULAŞMA DÜZEYLERİNİN AKTİF SPOR YAPAN VE YAPMAYANLAR ACISINDAN İNCELENMESİ²

Physical Education and Sports Lessons in Secondary Schools Achieving the Goals of Given Values Education Examination of the Levels of Active and Non-Athletes

Tuba Hazal AYDIN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Burdur, Türkiye

tubahazal02@gmail.com

Prof. Dr. Kadir PEPE

Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Türkiye

kpepe@mehmetakif.edu.tr

ÖZET: Araştırma ortaokullarda beden eğitimi ve spor dersinde verilmek istenen değerler eğitiminin amaçlarına ulaşma düzeylerinin aktif spor yapan ve yapmayanlar açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın evreni burdur ili il merkezinde bulunan ortaokullarda 8 sınıflarda öğrenim gören (n.828) öğrenciden, örneklem gurubu ise, bu öğrencilerden tesadüfi yöntemle gönüllülük esasına göre belirlenen(n.747) öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veriler literatür taraması ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Beden Eğitimi ve Spor Dersi Değerler Ölçeği” ile toplanmıştır. Anket araştırmacı tarafından örneklem gurubuna konu hakkında bilgi verildikten sonra doldurtulmuştur. Ankete 350 kadın, 397 erkek cevap vermiştir.

Elde edilen veriler analiz için bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İstatistik işlem olarak, tanımlayıcı istatistiklere ait aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (Ss), frekans (N) ve yüzde (%) değerleri, bağımsız grup karşılaştırmaları için Independent Sample t-Test ile yapılmıştır. Karşılaştırmalı analizlerin yorumunda anlamlılık değeri, 0.05 olarak alınmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler sonucunda, katılımcıların beden eğitimi ve spor dersi değerler kazanımlarının genel olarak orta düzeyde olduğunu ve aktif spor yapan ve yapmayanlar açısından bakıldığında, aktif spor yapanların kazanımlarının, yapmayanlara göre daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Beden ve Spor eğitimi, Değer, Değer eğitimi, Kazanım, Ortaokul, Öğrenci.

ABSTRAKT: The research was carried out in order to examine the level of reaching the goals of values education desired to be given in physical education and sports lessons in secondary schools in terms of those who do active sports and those who do not.

The universe of the research consists of 8th grade students (n.828) studying in secondary schools located in the city center of Burdur, and the sample group consists of students (n.747) who were determined on the basis of volunteerism by random method. In the research, data were collected by literature review and "Physical Education and Sports Lesson Values Scale" developed by the researcher. The questionnaire was filled by the researcher after the sample group was informed about the subject. 350 women and 397 men responded to the survey.

The obtained data were transferred to the computer environment for analysis. As a statistical procedure, the arithmetic mean ($\bar{X}$), standard deviation (Ss), frequency (N) and percentage (%) values of descriptive statistics were performed with Independent Sample t-Test for independent group comparisons. In the interpretation of comparative analyzes, the significance value was taken as 0.05.

As a result of the data obtained within the scope of the research, we can say that the gains of the participants in physical education and sports lessons are generally at a moderate level, and from the perspective of those who do and do not do active sports, the gains of those who do active sports are higher than those who do not.

Keywords: Physical and Sports education, Value, Value education, Achievement, Secondary School, Student.

GİRİŞ

Eğitim, bir toplumun veya bireyin sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı ve değerleri kendisinden sonrakilere aktarma sürecidir. Eğitim; kişinin davranış örüntülerini değiştirme süreci olarak da tanımlanabilir (Çüçen, 2011, akt. Herdem, 2016). Başka bir bağlamda eğitim, insanın doğumu ile

² Bu Çalışma Mehmet Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı Beden Eğitim Ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı İçin Hazırlanan “Ortaokullarda Beden Eğitimi ve Spor Dersinde Verilen Değerler Eğitiminin Amaçlarına Ulaşma Düzeylerinin İncelenmesi” isimli Yüksek Lisan Tezinden Türetilmiştir.

başlayan ve ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreçte insanlara çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırılır (Aydın, 2008).

Eğitim, kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Bu yönüyle eğitim, hayat boyu devam eden bir süreçtir (Akyüz, 2012). Ancak eğitim denilince daha çok kastedilen planlı, programlı ve amaçlı eğitimidir. Amaçlar açısından bakılınca da toplumların ekonomik, siyasal, sosyal ve ahlaki hedeflerine ancak planlı eğitimle ulaşmaları mümkündür (Aydın, 2008).

Yine eğitim, belli bir toplumun ideallerine yönelik değerler sistemini bireylere iletmede önemli rol oynamaktadır. Okul, sosyalleşmede, diğer bir anlatımla değer kazandırmada etkili bir aracı kurum olmaktadır (Ercan, 2001). Okulların, önemli görevi, kültür aktarımında okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak, karakter ve benlik algısını olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Akbaş, 2004).

Ergün (1994)' ün de vurguladığı gibi eğitim, toplumun sosyal kurumlarından biridir. Her çocuk belirli bir aile içinde doğar, belirli bir sosyal tabakanın dilini ve görgü kurallarını öğrenir, bir köy veya şehir ortamında büyür, ilkokulda ve öğretim sisteminin diğer okullarında okur. Küçük çocukluk yaşlarından itibaren çeşitli arkadaş çevresine girerek oyunlarını bu çevreler içinde oynar, sohbet eder, bu gruplarla bütünleşir. Kitap, gazete, dergi okur; sinemaya, tiyatroya gider, radyo dinler, televizyon seyrederek. Bütün bunlar insanların ve özellikle yeni yetişen nesillerin içinde yaşadıkları toplumdan etkilenme yollarından bazılarıdır. İçinde yaşanılan bu ortamlar, çocukları ve gençleri hayatın amacı, önyargılar, değer hükümleri, tutumlar, vaziyet alışlar, bütün düşünce ve davranış yönlerinden etkiler, yönlendirir ve kalıplaştırır (Ergün, 1994).

Eğitimin amacını Sokrates ise; topluma dogmatik ve ön yargılı olmayan, açık zihinli, erdemli, evrensel değer ile doğruların olduğuna inanan bireyler yetiştirmek olduğunu ileri sürmektedir. Platon da, eğitimin amacı; sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirmek suretiyle, adaletli bir topluma ve devlete ulaşmaktır. John Locke ise; eğitimin amacını, toplumun mutluluğunu ve refahını ileriye götürecek insanlar yetiştirmek olarak belirtmektedir. Bütün bu tanımlamalardan anlaşılmaktadır ki; eğitim ile ilgili kavramların çıkış noktası, eğitimin toplumsal işlevi olduğu (Çüçen, 2011, akt. Herdem, 2016) görülmektedir. Bundan dolayı eğitimin, amaçlarına ulaşmasında en önemli faktörler arasında okulların olduğu söylenebilir.

Maslow (1996)' a göre, demokratik toplumlarda eğitim kurumları, sadece bilişsel amaçlara ulaşmayı değil; aynı zamanda insanı insan yapan değerlere ulaşmayı da önemsemelidir. Okullar, değerlerin öğrencilere aktarıldığı bir kurum olarak, duyuşsal alanla ilgili etkinliklere yer vermelidir. Eğitimin değerlerden arınarak, sadece öğrencilere bilgi depolamaya çalışması, ideal tipte vatandaşların ortaya çıkması açısından da sorunlar çıkmasına neden olacaktır. Çünkü insan bir makine değildir, insanın duyguları, hisleri ve değerleri vardır (akt: Akbaş, 2004).

Örgün eğitim kurumlarında verilen değer eğitimi, doğrudan veya dolaylı olarak öğrencilerin değerlere bakış açısı ile değerler bilgisini geliştiren, öğrencilere birey ve toplumun üyesi olarak belli değerler doğrultusunda davranmalarını sağlamak için gerekli becerileri kazandıran okul temelli bir faaliyet olarak (Zbar of Zbar, Brown & Bereznicki, 2003, akt. Tonga ve Uslu, 2015) değerlendirmektedir.

Değer edinimi; aile, akran grupları, kitle iletişim araçları gibi sosyalleşme araçlarının ve gündelik yaşam içindeki etkileşimlerin de etkisiyle yaşam boyu devam eden bir süreçtir. İyi bir vatandaş yetiştirme amacı ile okulların da değer eğitimi sürecinde önemli bir rol üstlendiği öğretmenlerin ise bu sürecin temel aktörleri arasında yer aldığı bilinmektedir (Coombs-Richardson & Tolson, 2005, akt. Balcı ve Yanpar Yelken, 2013).

Değer eğitimi, okullarda planlı öğrenme etkinlikleri ile gerçekleştirilebilirken, okulda ve sınıfta yaratılan kültürel ortam ile öğretmenlerin neyi iyi, neyi kötü olarak tanımladıkları öğrenciler için örtük değer eğitimi oluşturmaktadır (Demirel, 2009, akt. Balcı ve Yanpar Yelken, 2013). Değerler; insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu,

değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Kuşdil ve Kağıtcıbaşı, 2000)

Değerlerin birey ya da toplum açısından önemli bir diğer işlevi de; bir bakış açısı vermesi, varlığı ve bulunduğu yer hakkında bilinç kazandırmasıdır. Çevresindeki olgu ve olaylara anlam vermede, önem atfetmede, değer biçmede, kendine konum belirlemede, birey ve toplumu yönlendiren, eline ölçütler sunan özellikler, sahip olduğu değerler bütününden başka bir şey değildir (Yeşil ve Aydın, 2007, akt. Tonga ve Uslu, 2015). Diğer taraftan değerler, insanın çevresindeki durumları tanıma ve anlamada kullandığı temel ölçütlerdir. İnsan değer üreten tek varlıktır. Değerlerin önemli bir özelliği, doğuştan bireyle birlikte gelmeyip, yaşanılarak ve öğrenilerek kazanılmasıdır (Yeşil ve Aydın, 2007). Bunlardan anlaşılacağı gibi değerlerin aktarılmasında genellikle okullarda gerçekleşen eğitimin, birey üzerinde önemli etkisi, yönlendirmesi ve işlevi olduğu söylenebilir.

Eğitim, yetiştirmek istediği kişilerin en iyi donanıma sahip olmasını istemenin yanın sıra bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını istemektedir. Bunun yanında Dünyanın her yerinde eğitim, kişilerin içinde doğup büyüdükleri toplumun değer yargılarını benimsemelerini de istemektedir. Türk milli eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilen; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahip, özellikle Türk milli eğitiminin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaşmada ve yurttaşları bu doğrultuda yetiştirme konusunda eğitim sistemine önemli görevler düşmektedir (Ulusoy, 2007).

Eğitimin temel işlevlerinden bir diğeri ise, kültür değerlerini sonradan gelenlere aktarmaktır; “Eğitimin temel amacı, kültür nakli ve daha önemlisi toplumu, arzulanan bir geleceğe götürmektir” (Büyükdüvenci, 1987:2, akt. Sağ, 2003). Öyle ki eğitim, genç nesilleri geliştirmek, evrensel ölçütler içinde yoğurarak gelecek günlerin çetin savaşına hazırlamalı, fakat asla kendi milli kültürüne yabancılaştırmamalıdır. Okul milletin, devletin hizmetinde ve milli kültürün sahibi olmalıdır (Arvasi, 1995, akt. Gül, 2010).

İpekçi (2018), eğitimde okulun önemini; Okul sahip olduğu sistem içinde her öğrenciden belli standartlara uymasını ve çalışmasını ister. Bu bakımdan iradeyi güçlendirme, vazife yapma, sabır ve sebat gibi meziyetlerin kazanılması bakımından etkili bir irade eğitimi fırsatı sunar. Ancak iradenin ortaya konabilmesi için düzenli bir şekilde geri bildirim sağlayan dengeli bir kontrol sistemi gerekir. Bu sistemde okulun önemli görevlerinden biri, öğrencilere ahlak ve değerler üzerine düşünme, hayattaki olaylara ve kendi davranışlarına etik açıdan bakabilme kabiliyeti kazandırmak olarak açıklamaktadır.

Göldağ (2015)’ a göre de, insanlar değerleri okulda, eğitim programları vasıtası ile planlı olarak, okul kültürü vasıtası ile plansız ve örtük olarak, toplumun içerisinde ise plansız, yaşayarak öğrenirler. Okullar, kendi kültürlerini öğrencilere çeşitli şekillerde aktarırlar. Öğretmen ve yöneticilerin beden dili, mekânların kullanımı, güç ve statü sembollerinin kullanımı ile okul kültürü öğrencilere sözsüz olarak aktarılır.

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Bu perspektiften hareketle okulların temel iki amacı var olduğu bunların; 1. Akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmek ve 2. Temel millî ve manevi değerleri öğrencilere kazandırmak’ olduğu (Ekşi, 2003, akt. Göldağ, 2015) görülmektedir.

Bu bağlamda değerler eğitimi, sadece değerlerin öğrencilere öğretim olarak aktarılması anlamına gelmemelidir. Bireylerin değerleri davranışlarına yansıtılabilmeleri için öncelikle okul içindeki yaşantıları yoluyla farkındalıklarının artması ve değerleri içselleştirmeleri gerekmektedir. Her bireyin ihtiyacının farklı olduğu düşüncesiyle hareket edilerek, program geliştirme çalışmalarında eğitimcilerin buna göre davranıp, bireylerin sağlıklı karar vermelerine yardımcı olması gerekmektedir. Onları geleceğin dünyasına hazırlayarak, eleştiren, yaratıcı, üretken ve dinamik toplum üyesi olmalarını sağlamada sorumlulukları vardır (Demirel, 2010, akt. Özçelik ve Semerci, 2016).

Yine eğitim sisteminin genel amaçları arasında yer bulan değerlerin, öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığını test etmeye ihtiyaç vardır. Çünkü okullarda bilişsel davranışlara ulaşma düzeyleri devamlı kontrol edilirken, duyuşsal davranışlar devamlı bir şekilde kazandırılmamakta ve ölçülmemektedir. Öğrencilerin ilköğretim programları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma

düzeylerinin tespit edilmesi hem okulların duyuşsal davranışlar kazandırmadaki başarısı hem de toplumsal değerler hakkında aydınlatıcı olacaktır (Akbaş, 2004).

Bunlardan anlaşılabilceğı gibi, eğitim hizmetinin en genel ve belirli amacı, çocukların ve gençlerin toplumun yaşamına sağlıklı bir şekilde uyumunu sağlamaktır. Kültüre uyumda genel, evrensel, denenmiş ve yerleşmiş değerlerin öğretilmesi genel öğretimi teşkil eder. Bunlar; toplumda herkesin öğrenmesi ve bilmesi gereken bilgi, beceri ve ahlaki öğeleri içine almaktadır. Bu bilgi birikimi bireyi ve toplumu iyiliğe götürücüdür (Varış, 1998).

Öğrenmede disiplinler arası bir yaklaşımın benimsenmesi öğrencilerin çeşitli konu alanlarının gerçek yaşamda birbirleriyle nasıl da iç içe olduklarını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Öğrenme konusunda disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiğinde spor eğitimi heyecan verici olanaklar sağlayabilir. Bu nedenle beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi önemsenmesi gerekir (Harrison, Blakemore & Buck, 2001, akt. Öztürk Kuter ve Kuter, 2012).

Türk Dil Kurumu (TDK, 1981:236), Eğitim Terimleri sözlüğünde beden eğitimini şöyle tanımlamaktadır: “Bireyin, beden, ruhen ve fikren gelişimini sağlamak, günlük yaşama ve iş yaşamının koşullarına hazırlamak, ulusal bilinç ve yurttaşlık duygularını kuvvetlendirmek amacıyla yapılan düzenli ve metodlu çalışmaların tümüne beden eğitimi denir” (akt. Certel, 2017). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi spor; bir eğitim aracı olup, bireyi ruhen, fikren geliştirmenin yanında ulusal bilinç ve yurttaşlık duygularını aktarabileceğı ifade edilebilir.

Bir eğitim aracı olarak kullanılan beden eğitimi ve spor, ferdi yönden insan sağlığı, karakter gelişimi, moral ve verimliliğı, milli yönden; sağlam, güçlü, ortak duygu ve davranışları yüksek bir insan gücü potansiyeli ile doğrudan ilgili, etkili bir eğitim faaliyetidir. Bu bakımdan zihni ve fikri gelişimin ancak bedeni gelişmeyle uyumlu ve dengeli olması halinde insanın ve toplumun daha sağlıklı, dengeli, mutlu, uzun ömürlü, başarılı ve verimli olabileceğinde tam bir görüş birliğı vardır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 1985, akt. Aköz, 2018).

Beden eğitimi ve sporun doğasındaki öğrenme ortamı, öğrencilerin amaçlanan değerleri kazanmaları için güçlü bir eğitim ortamı sunmaktadır. Özellikle öğretim programının değerler eğitiminde; adalet, arkadaşlık, estetik, eşitlik, paylaşma, sevgi, duyarlılık, güven, özgürlük, sabır, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri öne çıkmaktadır (MEB, Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı, 2018).

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılabilceğı üzere değerler eğitimini kazandırmada, beden eğitimi ve sporun etkili olabileceğı görülmektedir. Spor yapan öğrencilerin, spor yapmayanlara göre, değer kazanımında daha önde oldukları varsayıldığından bu çalışma ile spor yapan ve yapmayan öğrencilerin değer kazanımlarındaki farklılık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

AMAÇ

Bu araştırmanın problemini; “ortaokullarda beden eğitimi ve spor dersinde verilen değerler eğitiminin amaçlarına ulaşma düzeyi nasıldır?” sorusu oluşturmuştur.

Bu çalışmada aşağıdaki alt probleme cevap aranmıştır.

Beden eğitimi ve spor dersi ile değerlerin kazandırılmasında aktif spor yapıp yapmama durumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda beden eğitimi ve spor dersinde verilen değerler eğitimin öğrencilere kazandırılma düzeylerini incelemektir. Bunun yanı sıra, ortaokul öğrencilerine beden eğitimi ve spor dersi ile değerlerin kazandırılmasında aktif spor yapıp yapmama durumuna göre kazandırılması hedeflenen kazanımların ulaşma düzeylerinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

1.MATERYAL VE METOT

Ortaokullarda beden eğitimi ve spor dersinde verilen değerler eğitiminin amaçlarına ulaşma düzeylerinin incelenmesini amacıyla yapılan araştırma, tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama

modeli; geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan araştırma modelleridir (Karasar, 2012).

Araştırmanın evreni Burdur ili il merkezinde bulunan ortaokullarda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 828 öğrenciden, örneklem gurubu ise, kolay ulaşılabilir örneklem tekniğine (Yıldırım ve Şimşek, 2011) göre belirlenmiş 747 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan “Beden Eğitimi Dersi Değerler Ölçeği (BEDDÖ)” ile toplanmıştır. Ölçek, 4 kategoriden artan biçimde (1=Hiç, 2=Az, 3=Çok, 4=Pek Çok) 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin anlaşılabilirliği, kapsam geçerliği ve güvenirliği sağlanmıştır. Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı 0,907 olarak bulunmuştur. Bu değerle oldukça yüksek bir katsayı olarak görülmektedir.

Hazırlanan anket araştırmacı tarafından örneklem gurubuna, konu hakkında bilgi verildikten sonra doldurtulmuştur. Bu şekilde ankete 350 kadın ve 397 erkek olmak üzere toplam 747 birey katılmıştır. Katılımcıların demografik durumları tablo 1’de verilmiştir.

Elde edilen veriler analiz için bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İstatistik işlem olarak, tanımlayıcı istatistiklere ait aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (Ss), frekans (N) ve yüzde (%) değerleri, bağımsız grup karşılaştırmaları için Independent Sample t-Test ile yapılmıştır. Karşılaştırmalı analizlerin yorumunda anlamlılık değeri, 0.05 olarak alınmıştır.

Tablo 1.Katılımcıların Demografik Dağılımı

Değişkenler		N	%
Cinsiyet dağılımı	Kadın	350	46,9
	Erkek	397	53,1
	Toplam	747	100,0
Aktif Spor Yapma durumu	Evet	324	43,4
	Hayır	423	56,6
	Toplam	747	100,0

Tablo 1’de katılımcıların demografik dağılımları görülmektedir. Cinsiyet dağılımına baktığımızda, %46,9’unun kadın, %53,1’inin erkek olduğu, %43,4’ü aktif olarak spor yaptığı, %56,6’sının ise aktif olarak spor yapmadığı görülmektedir.

2.BULGULAR VE YORUM

Tablo 2. Katılımcıların “Değerler Kazanım Düzeylerine Yönelik” Betimsel İstatistik Dağılımı

Milli, evrensel ve kültürel değerler	N	Minimum	Maximum	$\bar{X}$	Ss
1. Atatürk ‘ün spora ve sporcuya verdiği önemi inceleyerek çıkarımlarda bulunurum.	742	1,00	4,00	2,8491	,96574
2. Bayram kutlama ve törenlerde sorumluluk alırım	742	1,00	4,00	2,6860	,98698

3. Diğer kültürlere ait halk danslarını araştırmam	742	1,00	4,00	1,9474	,96003
4. Diğer kültürlere ait halk danslarını uygulamam.	741	1,00	4,00	1,7031	,90396
5. Diğer kültürlere ait geleneksel oyunları oynarım.	737	1,00	4,00	1,9281	,93628
6. Olimpik ve Paralimpik (engelli sporcuların katıldığı spor etkinlikleri) okul günleri hazırlarım	741	1,00	4,00	1,4818	,83586
Sorumluluk ve çalışkanlık değerleri	N	Minimum	Maximum	$\bar{X}$	Ss
1. Çeşitli sporlara özgü hareket becerilerimi geliştiririm.	745	1,00	4,00	2,9154	,94162
2. Spor ortamlarında sorumluluk alırım.	740	1,00	4,00	2,7500	1,02918
3. Spor ortamlarında gerekli güvenlik önemlerini alırım.	739	1,00	4,00	2,7334	,99626
4. Fiziksel etkinlikler ve spor konusunda medyada çıkan haberleri takip ederim.	741	1,00	4,00	2,5439	1,04223
5. Fiziksel etkinliklere katılımı alışkanlık haline getiririm.	741	1,00	4,00	2,5762	1,01138
Adalet, eşitlik, özgürlük, dürüstlük ve saygı değerleri	N	Minimum	Maximum	$\bar{X}$	Ss
1. Adil oyun (Fair Play) anlayışına uygun davranmayı alışkanlık haline getirdim	742	1,00	4,00	3,0593	,96874
2. Spor ve etkinliklere katılımda bireysel farklılığı olan arkadaşlarımla çalışmaya önem veririm.	739	1,00	4,00	2,8606	,96317
3. Katıldığım spor dallarında performansımı yönelik öz değerlendirme yaparım.	743	1,00	4,00	2,8721	1,00461
4. Spor ortamında iletişim yollarını etkili olarak kullanırım.	736	1,00	4,00	2,8084	,98284
Diğer değerler	N	Minimum	Maximum	$\bar{X}$	Ss
1. Spor dallarını artıracak liderlik özellikleri sergilerim.	746	1,00	4,00	2,5442	1,04723

2. sporda takım hedeflerine ulaşmak için iş birliği yaparım.	746	1,00	4,00	2,9571	1,02363
--	-----	------	------	--------	---------

Tablo 2’de katılımcıların değerler kazım düzeyleri sorgulanmıştır. Bu sorguya göre; “milli, evrensel ve kültürel değerlerden” en yüksek ortalama puan[$\bar{X}=2,8491$] ile Atatürk ‘ün spora ve sporcuya verdiği önemi inceleyerek çıkarımlarda bulunurum kazanımı görülürken, en düşük ortalama puan[$\bar{X}=1,4818$] ile Olimpik ve Paralimpik (engelli sporcuların katıldığı spor etkinlikleri) okul günleri hazırlarım kazanımı görülmektedir. “Sorumluluk ve çalışkanlık”, “Adalet, eşitlik, özgürlük, dürüstlük ve saygı”, ile “diğer değerler” kazanımı ortalama puanlarına baktığımızda 2 ve 3 puan arasında kazanım derecesinin azdan çok’ a doğru yığılma gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3.Katılımcıların Değerler Kazanımları Ortalama Puanlarının “Aktif Spor Yapan ve Yapmayanlar” Açısından Independent Samples T. Test Dağılımı

Değişkenler	N	Mean	Ss	t	df	p. değeri
Aktif spor yapan	324	2,6550	,45857	10,115	745	0,000*
Aktif spor yapmayan	423	2,2768	,54032			

P<0.05*

Tablo 3’de görüldüğü gibi, katılımcıların aktif spor yapma ve spor yapmama değişkenine göre değerler ortalama puanlarının karşılaştırmalı istatistik dağılımları görülmektedir. Bu dağılımlara göre [$t(10,11)=0.000$, $p=0.05$] olarak bulunmuştur. Bu değerlerde istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani değer kazanımları ortalama puanları arasında aktif spor yapan ve spor yapmayan arası görüş ayrılığı vardır. Ortalama puanların aktif spor yapan katılımcıların [$\bar{X}=2,6550$], aktif spor yapmayan katılımcıların [$\bar{X}=2,2768$] olduğu görülmüştür. Bu verilere göre, aktif spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere göre değer kazanımlarının daha yüksek olduğunu söylenebilir. Bu sonuç Aköz (2018) ün, öğrencilerin okul takımında aktif rol alıp almamaya olumlu sosyal davranış eğilimlerine göre anlamlı bir farklılık bulunan araştırması ile örtüşmektedir.

Dilmaç (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, bir grup fen lisesi öğrencisine değerler eğitimine göre geliştirilen İnsani Değerler Eğitimi uygulanmış ve sonuçlar İnsani Değerler Ölçeği ile sınanmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin; aldıkları bu eğitim ile insani değerlere yönelik tutumlarında olumlu gelişmeler gösterdiği saptanmıştır.

Engin (2014) tarafın yapılan, 7. sınıf düzeyinde Türkçe ve Beden Eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilerek hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışları, duyuşsal özellikleri ve değer gösterme düzeyleri üzerinde etkililiğini belirlenmesinin amaçlandığı çalışmasında da aynı sonuç bulunmuştur.

3.ÖNERİLER

- Programlarda temel değerlere yer verildiği ve bunun dışına çıkılmadığı görülmektedir. Programlarda, üzerinde durulan değerler genişletilebilir ve çeşitlendirilebilir.
- Aktif spor yapan öğrencilerin değerleri daha olumlu düzeyde kazandığı görülmektedir.
- Buna bağlı olarak beden eğitimi ve spor dersi içinde değerlerin daha fazla kaynaştırılması önerilebilir
- Spor ve olimpiik kültür konusunda öğrenciler bilinçlendirilebilir, bununla ilgili haftalar ve günler hazırlanabilir.
- Diğer kültürlere ait halk dansları ve geleneksel oyunları ile ilgili dersler eklenebilir.
- Araştırmada kısıtlamalara sahip olan Burdur ilinin tek oluşu ve ölçek uygulanan öğrencilerin Burdur ili ile sınırlı oluşu, evren ve örneklemin genişletilebilmesi ülke çapında yapılabilmesini

sağlayacaktır. Ek olarak, tüm katılımcı boyutlarına öğretmenlerin de dâhil edilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerin) ilköğretim ikinci kademedede gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aköz, T.(2018). Beden eğitimi ve spor derslerinde verilen değerler eğitiminin öğrencilerin olumlu sosyal davranış düzeylerine etkisinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akyüz, Y. (2012). Türk eğitim tarihi: M.Ö. 1000- M.S. 2012 (Genişletilmiş sekizinci basım). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Aydın, R. (2008). Türkiye'de eğitimle ilgili yapılan bilimsel toplantılarda ve millî eğitim Şûralarında ele alınan öğretmen sorunları ile milli eğitim bakanlığının politika ve uygulamalarının değerlendirilmesi(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 14(1),195-213.
- Certel, Z. (2017). Beden eğitiminde işbirliğine dayalı öğrenme. Ankara.
- Dilmaç, B. (2007). Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ercan, İ. (2001). İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Engin, G.(2014). Türkçe ve beden eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Doktora tezi, Çanakkale.
- Ergün,M.(1994).Eğitim sosyolojisine giriş.(Eğitim ve Toplum), Ocak Yayınları, Ankara.
- Göldağ, B. (2015). Orta öğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya İli Örneği) (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gül, İ. (2010). Eğitimin toplumsal temelleri. Z. Cafoğlu (Ed), Eğitim bilimine giriş (s. 143-168). Ankara.
- Herdem, K. (2016). Yedinci sınıf fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir
- İpekçi, S. (2018). Altıncı sınıf matematik öğretim programı ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi Program tasarısının etkililiğinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karasar, N.(1998). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz

- değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kuter, F. Ö. ve Kuter, M. (2012). Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (6), 75-94
- Özçelik, C. ve Semerci, N. (2016). Disiplinler arası öğretim yaklaşımına dayalı hazırlanan öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin geometrik cisimlerin hacimleri konusundaki akademik başarılarına etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 141-150.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 11-25.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 16(1),91-110.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı(2018) “beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı, ortaokul 5.6.7 ve 8 sınıflar”
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120201950145-BEDEN%20EGITIMI%20VE%20SPOR%20OGRETIM%20PROGRAM%202018.pdf>,
Erişim.13.06.2022
- Ulusoy, K. (2007). Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varış, F. (1994). Eğitim Bilimine Giriş, Atlas Kitapevi, Konya.
- Yeşil, R. Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.11(2),65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

3-6 VE 7-11 YAŞ ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP BİREYLERİN PSİKOMOTOR BECERİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Examination of Psychomotor Skills of Individuals with Mental Disability Aged 3-6 and 7- 11 in Terms of Various Variables

Tuğba YAMAN KELEŞ

Doktora Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Doktora Programı, tugba_yaman@hotmail.com

Kadir PEPE

Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, kpepe@mehmetakif.edu.tr

ÖZET: Bu çalışmanın amacı 3-6 ve 7-11 yaş zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerilerinin çeşitli değişkenler açısından araştırılmasıdır. Bu kapsamda bireylerin psikomotor becerileri destek eğitim alma durumu, cinsiyet, yaş, özel gereksinim düzeyi ile anne ve babanın eğitim durumuna göre incelenmiştir. Çalışmada bireylerin, motor becerilerindeki gelişimi test edebilmek amacıyla öntest - sontest deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Isparta Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde tanınması yapılmış 156 hafif ve orta-ağır zihinsel yetersizliğe sahip öğrenci oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilmiş “Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler İçin Performans Belirleme Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizi ise çalışma grubunun öntest - sontest sonuçlarını değerlendirebilmek amacıyla tekrarlı ölçümler için tek yönlü anova tekniği ile yapılmıştır. Ayrıca psikomotor becerilerin cinsiyet, yaş düzeyi ve gereksinim derecesine göre farklılık sergileyip sergilemediğini incelemek üzere t testi; anne ve baba eğitim durumuna göre farklılık sergileyip sergilemediğini incelemek üzere de tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, psikomotor becerilerin alınan destek eğitim ve özel eğitim etkinliklerine bağlı olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum çalışmaya dâhil edilen zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin hem büyük kas hem de küçük kas becerilerinin süreç içinde aldıkları destek eğitim uygulamaları ve özel eğitim etkinliklerinden olumlu etkilendiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Özel Gereksinimli Birey, Zihinsel Yetersizlik, Psikomotor Beceriler

ABSTRACT: This study aims to investigate the psychomotor skills of individuals with intellectual disability aged 3-6 and 7-11 with regards to various variables. Under this scope, the psychomotor skills of the individuals were examined with respect to their status of supportive education, gender, age, special needs level and education status of the parents. In this study, pretest-posttest experimental design was used in order to test the development of individuals' motor skills. The research group consists of 156 students who were diagnosed with mild and moderate-severe mental disability in Isparta Counselling and Research Center. The “Performance Evaluation Form for individuals with Mental Disabilities” developed by the Ministry of National Education, General Directorate of Special Education and Counselling Services was used to collect the data. In order to evaluate the pretest-posttest results of the study group, the data was analyzed by the help of unidirectional anova technique for repeated measurements. In addition, t test was applied to examine whether psycho-motor skills vary with respect to gender, age level and degree of need and unidirectional analysis of variance (Anova) was used to measure the same against the education level of mother and father. The study results points out that the psychomotor skills differs significantly depending on the supportive and special education activities received. This demonstrates that both large and small muscular abilities of the students, who have been part of this study and have mental disabilities, were positively affected by the supportive education practices and special education activities provided in this process.

Keywords: Individual with Special Needs, Mental Disability, Psychomotor Skills

GİRİŞ

Toplumların amacı, yeni nesillerinin doğumdan itibaren sağlıklı bir şekilde büyümesini ve gelişmesini sağlamaktır. Her ebeveyn bu konuyla ilgili hassasiyete sahiptir. Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişebilmesi için birçok etmenin rolü vardır. Bu etmenler; genetik yapı, yaşanan çevre ve aile, sosyo ekonomik özellikler, kültürel olgular gibi çeşitli başlıklar altında toplanabilir. Söz konusu etmenler, çocuğun gelişim hızını ve düzeyini belirler. Bireyin bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimi açısından ilerleme sağlayabilmesi, kişiye sağlanan uyarıcı zenginliği ile mümkündür (Ballı, 2006).

Gelişim dönemlerinin ortak özellikleri ve benzerlikleri vardır. Bütün bebekler emerler, uyurlar ve bir gereksinimleri olduğunda ağlarlar. İlk yıl, oturma, sıralama ve yürüme gibi hareket becerileri kazanırlar. Bebekler arasında bu benzer özelliklerin yanı sıra bireysel farklılıkların da olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bazı bebekler, daha çok ağlar ve daha az uyur bu nedenle zor bebeklerdir. Bunlar doğal farklılıklardır. Fakat bazı bebekler diğerlerine göre gelişim özelliklerine bakıldığında önemli derecede farklılıklar gösterir. Örneğin, bir yaşına geldiklerinde hala oturma davranışı edinemezler, iki yaşına geldiklerinde hala sözel iletişime geçemezler ve tepki veremezler. Bu farklılıklar nedeniyle özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyarlar (Özer, 2020).

Çocuklarda görülen bu farklılaşma özellikle negatif yönde ilerleme gösterdiğinde dikkat çekicidir. Kişi, kendi yaştlarından akademik, sosyal, dil ve öz bakım becerileri yönünden fark edilebilir şekilde gerilik gösterdiğinde bazı önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü söz konusu bireylerin gelişim alanlarında yaygın ve önemli sınırlılıkları mevcuttur (Diken, 2011).

Zihinsel yetersizliğe sahip olan çocuklar sınırlılıklarının derecesine göre; hafif, orta ve ağır olarak kategorize edilmektedir. Zihinsel yetersizlik gösteren çocukların %90'ına yakını hafif derece zihinsel yetersizliği olan çocuklar oluştururken, orta ve ağır olanların oranı ise %10 olarak gerçekleşmektedir (Eripek, 2003).

AAMR'nin zihinsel yetersizliği tanılama sürecinde önemli gördüğü iki nokta vardır, bunlardan birincisi zihinsel işlevler, ikincisi ise uyumsal davranışlardır. Zihinsel işlevleri ölçmede zekâ testleri kullanılırken, normalaltı zekâ puanına sahip çocuklar zihinsel yetersizliğe sahip olarak tanımlanır. Uyumsal davranışlar ise bireyin bağımsız olabilmesi için akranlarından, sosyal çevreden ya da gruptan beklenen davranışları sergilemesi için gerekli beceriler olarak tanımlanır. Uyumsal davranışlar; Öz bakım becerileri (yemek yeme, giyinme, tuvalete gitme gibi), günlük yaşam becerileri (seyahat etme, fatura yatırma, ev işleri, alışveriş gibi) olarak değerlendirilebilir (Diken, 2011).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin özelliklerine baktığımızda, bilişsel, duyuşsal -sosyal ve fiziksel alanlarda akranlarından geride seyretme durumu vardır. Bilişsel olarak dikkat ve hafıza süreçlerinde aksaklık ile akademik başarısızlıklar görülürken, dil gelişiminde gecikmiş konuşma, alıcı ve ifade edici dil becerilerinde gerilik gözlenmektedir. Duyuşsal - sosyal alanda ise ilişki kurmada güçlük ve duygu ve düşüncelerini ifade edememe görülürken, fiziksel gelişim alanında motor becerilerinde gerilik gözlenmektedir.

Motor gelişim, çocuğun çevresini tanıması, yönetmesi, bağımsızlığını kazanması, ihtiyaçlarını karşılaması, sosyal faaliyetlere katılması ve genel itibarıyla sosyal uyumunda önemli rol oynamaktadır. Motor gelişim dediğimizde bireyin bağımsız hareket etmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kazanması gereken becerileri edinmesi aklımıza gelmektedir.

Motor gelişim, fiziksel büyüme sonucunda merkezi sinir sisteminin gelişimiyle eş güdümlü olarak bireyin isteğe bağlı hareket becerisi kazanmasıdır. Motor gelişim doğum öncesinde başlayan ve yaşam boyu devam eden hareket becerilerinin kazanılmasını kapsamaktadır (Güven, 1979).

Psikomotor gelişim ise büyük kas psiko-motor gelişim ve küçük kas psiko-motor gelişim olmak üzere iki alanda ele alınır. Büyük kas psiko-motor gelişim: "Kaba psiko-motor becerileri" olarak ifade edilir. Bir bütün olarak vücudun genel hareketlerini ve denge dinamiğini kapsar. Emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, salınım, dönme, yuvarlanma, zıplama, denge gibi hareketler üzerindeki kontrolü anlatmak için kullanılmaktadır. Küçük kas psiko-motor gelişim: "İnce psiko-motor beceriler" olarak ifade edilir. İnsanın elini ve ayağını kullanması ile ilgili becerileri kapsar. Tutma, kavrama, yazma, yırtma, çizme, yapıştırma, kesme gibi beceriler örnek olarak gösterilebilir (MEB-MEGEP, 2013).

Gallahue (1982) kitabında (Understanding Motor Development in Children), motor gelişimi sadece çocukluk dönemi için incelemiş ve piramit modeli ile kuramını açıklamıştır. Gallahue'nin kuramına göre motor gelişim dönemleri birbirinin üzerine kuruludur. Piramidin temelini refleks hareketler dönemi oluştururken ardından ilkel hareketler dönemi ve temel hareketler dönemi gelir, piramidin sonunu ise spor hareketleri dönemi oluşturur (Gallahue, 1982). Fakat Gallahue, 1998 yılında Ozmun ile birlikte yayınladığı kitabında motor gelişim kuramını sadece çocuklar için değil, adölesanlar ve yetişkinleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Motor gelişim dönemlerini piramit modelini bırakarak kum saati modeli ile açıklamıştır (Gallahue ve Ozmun, 1998).

İnsanların biyopsikososyal bir canlı olduğu düşüncesinden hareketle gelişim alanlarındaki karşılıklı belirleyicilik, insan hayatının tam işlerliğinde ve mutluluğunda belirleyicidir. Erik Erikson, Psikososyal Gelişim Kuramında gelişim alanlarının birbirini etkilediğini, bir gelişim alanındaki yetersizliğin başka bir gelişim alanını etkilediğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle zihinsel işlevlerde

meydana gelen bir yetersizlik, motor gelişimi; motor gelişimde meydana gelen bir yetersizlik sosyal gelişimi; Sosyal gelişimde meydana gelen bir yetersizlik ise dil gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle insanın bir bütün olarak gelişimi önemli olduğu için, araştırmada temel bileşenler olarak zihinsel yeterlilikler ve motor beceriler kabul edilmiştir.

Literatür incelendiğinde beden eğitimi ile spor bilimleri ile ilgili çalışmaların genel olarak sağlıklı bireyler üzerinden yürütüldüğü, dezavantajlı gruplarla ilgili çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Zihinsel ve motor gelişim alanlarının temel alındığı Payne, Yan ve Block (2010) tarafından yapılan çalışmada gelişim alanları ile ilgili döngüsellik ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada, hafif düzey zihinsel yetersizliğe sahip çocukların motor gelişimlerinde bir ile üç yıl gecikme görülmekteyken, orta ve ağır düzey zihinsel yetersizliğe sahip bireylerde ise dört yıl ya da daha fazla gecikmeler olduğu ortaya konulmuştur. Diğer bir deyişle zihinsel yetersizliğe sahip çocuklar büyüdükçe motor performanstaki gerilik daha da yaygınlaşmaktadır (Payne, Yan ve Block,2010, Akt, Özer, 2020).

Alan yazında dikkat çeken diğer bir bulgu ise, zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin motor gelişim kaybının, yetersiz fiziksel aktiviteyle ilişkili olduğu yönündedir. Clark ve Clark (1978), zihinsel yetersizliğe sahip çocukların yetersiz eğitim almalarının, oyunlara ve etkinliklere katılımına fırsat verilmemesinin ve akran grubunun oyununa dahil edilmemesinin, bu çocukların motor gelişimleri yönünden akranlarından geride kalmalarının nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bu araştırmaya benzer bir şekilde zihinsel yetersizliğe sahip çocukların motor becerilerinin, oyun katılımlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu savunan Siedentop ve arkadaşları (1986), çocukların yeterli motor beceriler kazanabilmesi için oyunlara aktif katılmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Farklı gelişim alanlarının bütünselliğini temel alan bu araştırma ile literatürdeki sınırlı çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır. Diğer yandan toplumumuzun önemli bir bileşeni olan bu kişilerin, doğrudan ailelerine bağımlı bir hayat sürmeleri ve bağımsız yaşam becerilerinden yoksun olmaları onların bir birey olarak kendilerini ortaya koyabilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle bu kişilerin toplumsal onay kazanabilecekleri şekilde gerekli öz bakım becerilerini, günlük yaşam becerilerini, toplumsal uyum becerilerini geliştirmelerine rehberlik etmek, ebeveynlerin tutum ve davranışları noktasında bilinçlenmelerini sağlamak ve toplumsal bir farkındalık oluşturmak önemli görülmektedir.

Bu kapsamda araştırmanın problem cümlesini “zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri, süreç içinde aldıkları destek eğitim ve özel eğitim etkinliklerine göre farklılık göstermekte midir? Sorusu oluşturmaktadır. Bu süreç değerlendirmesinin yanında aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmaktadır;

1. Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

2. Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri yaş düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

3. Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri gereksinim derecesine göre farklılık göstermekte midir?

4. Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

5. Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerileri babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

1. YÖNTEM

Bu çalışmada araştırma grubunun, aldıkları destek eğitim uygulamaları ve özel eğitim etkinliklerine göre motor becerilerindeki gelişimi test edebilmek amacıyla öntest - sontest deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Isparta Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde tanınması yapılmış 3-6 ve 7-11 yaş aralıklarından seçilen 156 hafif ve orta-ağır zihinsel yetersizliğe sahip öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemin oluşturulmasında kolay ulaşılabilirlik ve gönüllülük ilkelerinin yanı sıra son 3 yıl içinde periyodik inceleme yapılan ve en az üç değerlendirme puanı bulunan öğrenciler seçilmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin kurum tarafından yapılandırılmış destek eğitim uygulamalarına ve özel eğitim etkinliklerine dâhil olması dikkate alınmıştır.

Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin % 35,3'ü kız, % 64,7'si erkektir. Bu öğrencilerin %56,4'ü 3-6 yaş düzeyinden ve % 43,6'sı ise 7-11 yaş düzeyindedir. Öğrencilerin gereksinim derecesine göre dağılımında ise eşitlik söz konusu olup, iki grup ta 88 kişidir. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin ebeveyn eğitim durumuna bakıldığında: Annelerin %39,1'i ilköğretim ve altında, %46,2'si ortaokul ve lise kademesinde ve % 14,7'si yüksekokul ve üstünde; babaların %32,1'i ilköğretim

ve altında, %50,6'sı ortaokul ve lise kademesinde ve %17,3'ü yüksekokul ve üstü eğitim durumuna sahiptir.

Verilerin toplanmasında, Rehberlik ve Araştırma Merkez'lerinde kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilmiş "Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler İçin Performans Belirleme Formu" kullanılmıştır. Bu form 9 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Bilişsel Becerilere Hazırlık, Öz bakım Becerileri, Günlük Yaşam Becerileri, Toplumsal Yaşam Becerileri, Dil Konuşma ve Alternatif İletişim Becerileri, Psikomotor Beceriler, Sosyal Hayat, Türkçe ve Matematik Becerileridir. Bölümlerde yer alan kazanımlara ilişkin performans durumları 4'lü likert tipinde yapılandırılmıştır. (0) kazanımın hiç yapılamadığını, (1) kısmen yapıldığını, (2) çoğunlukla yapıldığını, (3) tamamen yapıldığını göstermektedir. Bölümlerden elde edilen yüksek puan, o davranışın başarıma derecesini göstermektedir.

"Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler İçin Performans Belirleme Formu" Isparta Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görev yapan özel eğitim öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Araştırma grubuna dâhil edilen öğrenciler, son 3 yıl içinde periyodik inceleme yapılmış ve kurum tarafından yapılandırılmış destek eğitim uygulamalarına ve özel eğitim etkinliklerine katılmış kişilerdir. Bu kişilere ait formlar araştırmacı tarafından incelenmiş ve "psikomotor beceriler" bölümüne ilişkin veriler kaydedilmiştir.

Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmış olup, öncelikle puanların normalliği incelenmiştir. Elde edilen verilerin normal dağılım sergilediği tespit edildikten sonra, çalışma grubunun öntest - sontest sonuçlarını değerlendirmek üzere tekrarlı ölçümler için tek yönlü anova tekniği kullanılmıştır. Tekrarlı ölçümler için tek yönlü anova, sadece zamana bağlı bir değişimin anlamlı olup olmadığının incelendiği tekrarlı ölçümlü deneysel ya da tarama araştırmalarında kullanılır (Büyükoztürk, 2016). Ayrıca psiko-motor becerilerin cinsiyet, yaş düzeyi ve gereksinim derecesine göre farklılık sergileyip sergilemediğini incelemek üzere t testi; anne ve baba eğitim durumuna göre farklılık sergileyip sergilemediğini incelemek üzere de tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır.

2. SONUÇ VE TARTIŞMA

Cinsiyete bağlı olarak elde edilen bulgular, psikomotor becerilerin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği yönündedir. Cinsiyet bağlamında elde edilen bu sonuç literatür bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Biçer ve diğerleri (2004) tarafından yapılan güç ve kuvvet egzersizlerinin zihinsel engelli çocukların hareket beceri ve yeteneklerine etkisiyle ilgili araştırmada kızların ağırlığı dışında boyunda, durarak uzun atlama ve sıçramada, sağ el pençe kuvvetlerinde, sınav hareketlerinde, düz ve ters mekik hareketlerinde ve otur kalk hareketlerinde anlamlı gelişme sağlandığı görülmüştür. Erkeklerde ise ağırlıklarında ve ters mekik hareketleri dışındaki diğer eylemlerde olumlu gelişme olduğu gözlenmiştir. Araştırma sonucunda egzersizlerin cinsiyet bağlamında büyük farklılıklar oluşturmadığı gözlenmiştir. Yine Ulutaş (2011) tarafından okul öncesi eğitimde belli oyunların psikomotor becerilere olan etkisinin yapıldığı çalışmada, kız ve erkek çocukların benzer şekilde denge, sıçrama, durarak uzun atlama, sekme, koşma ve tenis topu fırlatma becerilerinin olumlu anlamda geliştiği gözlenirken sadece erkeklerde yakalama becerisinde olumlu bir gelişme sağlanamamıştır. Bu durum cinsiyet özelinde büyük farklılıklar oluşmadığını göstermektedir.

Yaşa bağlı elde edilen bulgular; 7-11 yaş aralığındaki öğrencilerin 3-6 yaş aralığındaki öğrencilere kıyasla küçük kas becerilerinin anlamlı farklılaştığı gözlenmektedir. Bu durum yaş artışının küçük kas becerileri gibi ayrıntılı el-göz koordinasyonu gerektiren eylemlerde daha başarılı olabileceğini göstermektedir. Bruninks (1974) tarafından yapılan bir çalışmada zihinsel engelli kişilerin normal gelişim gösteren akranlarına nazaran kaba ve ince motor hareketlerde geride olduğunu, yaştaki artışın motor gelişim geriliğini daha da arttırdığını, özellikle durarak uzun atlama ve beden koordinasyonunda farklılaşma yarattığını ileri sürmektedir. Yine Rarick ve Dobbins (1972) yaş artışının zihinsel geriliği olan çocukların performansının düşüklüğünde etkili olduğunu, yaşla birlikte gerekli gelişimi sergilemenin zorlaştığını ifade etmektedir. Araştırmada elde edilen yaşa ilişkin bulgunun, alan yazında tespit edilen bu çalışmalardan farklı oluşunun, çalışmada 3-11 yaş aralığı gibi dar bir yaş ranjının baz alınmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Gereksinim derecesine ilişkin elde edilen bulgulara göre, hafif düzey zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin hem büyük hem de küçük kas becerileri, orta-ağır düzey zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilere kıyasla daha gelişmiştir. Bu durum zihinsel durumdaki geriliğin ağırlaşmasıyla birlikte

psikomotor becerilerdeki yeterliliğin azalması şeklinde ifade edilebilir. Bruninks (1974) yaptığı çalışmada zihinsel engelliler ile normal akranları arasında psikomotor beceriler yönünden önemli farklılıklar bulunduğunu ve mental retardasyondaki artışının motor gelişim geriliğini daha da ilerlettiğini ifade etmiştir. Connloy ve Michael (1986) ise 7-11 yaş aralığındaki 12 down sendromlu zihinsel yetersizliği olan çocuk ile ve 12 down sendromu bulunmayan zihinsel yetersizliğe sahip çocuk üzerinde yaptığı çalışmada iki grup arasında farklılık olduğunu tespit etmiştir. Çocukların görsel motor performansları, güç, koşma hızı ve denge unsurlarını değerlendiren Connloy ve Michael (1986) down sendromuna sahip zihinsel engelli çocukların, sadece zihinsel yetersizliği olan çocuklara kıyasla daha düşük performans sergilediklerini ortaya koymuştur.

Annenin ve babanın eğitim düzeyine bağlı elde edilen bulgulara, sadece annenin eğitim düzeyinin psikomotor becerilerin sergilenmesinde anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu farka göre ortaokul-lise eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının küçük kas becerileri, yüksek okul ve üstü eğitim durumuna sahip annelerin çocuklarına kıyasla daha gelişmiştir. Bu durum eğitim düzeyinin artışının doğrudan psikomotor becerilerin gelişimine etki ettiği şeklinde algılanmamalıdır. Eğitim ile getirilen farkındalık ve bilincin çocuğun etkinlik yapma, oyun oynama ve egzersizlere katılma yönünde değerlendirilmesi gereklidir. Yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin genellikle iş hayatına dahil olmaları çocuk ile geçirilen eğitici zaman eksikliğine neden olabilmekte, ortaokul-lise eğitim durumuna sahip annelerin çocuk ile zaman geçirmede daha rahat olduğu düşünülmektedir. Ancak bu durumun sadece öngörü olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Alan yazında anne ya da baba eğitim durumu ile çocukların psikomotor gelişimi üzerine yapılmış çalışmalarda sınırlılık olduğu gözlenmektedir. Alan yazında yapılan çalışmalarda ağırlık, çocuk ile kaliteli zaman geçirme gerekliliği üzerinedir. Biçer ve diğerleri (2004) tarafından yapılan çalışmada egzersiz yapmaya ve etkinliklere katılmaya yöneltilen zihinsel yetersizliğe sahip çocukların olumlu yönde gelişmeler gösterdiği ve sportif çalışmaların sürekliliğinin olumlu gelişim için gerekliliği ifade edilmiştir.

Araştırmanın temelini oluşturan psikomotor becerilerin (büyük kas becerileri ve küçük kas becerileri) süreç içerisinde destek eğitim ve özel eğitim etkinliklerine bağlı olarak gelişimi ile ilgili elde edilen bulgulara göre hem büyük kas becerilerinin hem de küçük kas becerilerinin olumlu anlamda farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Büyük kas becerilerinin son test ortalama puanı ($\bar{x} = 24,92$) ve izleme testi ortalama puanı ($\bar{x}=22,60$), ön test ortalama puanına ($\bar{x} = 19,76$) göre daha yüksektir. Benzer şekilde küçük kas becerilerinin son test ortalama puanı ($\bar{x} = 31,21$) ve izleme testi ortalama puanı ($\bar{x}=24,03$), ön test ortalama puanına ($\bar{x} = 17,46$) göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu durum çalışmaya dahil edilen zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin psikomotor becerilerinin süreç içinde aldıkları destek eğitim uygulamaları ve özel eğitim etkinliklerinden olumlu etkilendiğini göstermektedir. Alan yazın incelendiğinde çoğu araştırmacı yapılandırılmış sportif etkinlik ve egzersizlerin bireyler üzerinde olumlu sonuçlar yarattığı bulgusunu ileri sürmektedir. Çetin ve Güven (1995), Downs ve Wood (1996), Block, Conatser, Montgomery, Flynn, Munson ve Dease (2001) yaptıkları çalışmalarda belirli sürelerde yapılan egzersiz ve çalışmaların engelli kişilerin ön test-sontest puanları arasında anlamlı farklılığı sağladığını ileri sürmüşlerdir.

Sayan (2019) tarafından destek eğitim odalarında eğitim alan okul öncesi kaynaştırma öğrencinin eğitimlerine ilişkin yapılan çalışmada destek eğitim odasından faydalanan kaynaştırma öğrencilerinin eğitim öncesi ve eğitim sonrası (Eğitim Öncesi Beceri Seviyesi Ortalaması=1,52; Eğitim Sonrası Beceri Seviyesi Ortalaması=2,34) psikomotor becerileri puanları arasında anlamlı bir gelişme olduğu görülmüştür. Bayazıt, Meriç, Aydın, Seyrek (2007) tarafından 8 haftalık planlanan motor becerileri geliştirmeye dayalı antrenman programıyla partner, partnerli ve partnersiz gruplarda değerlendirme yapılmıştır. Elde edilen bulgular tüm gruplarda ulaşılan değerlerin olumlu gelişme yaşandığını işaret ettiği yönündedir.

Todorova, Dimkova, Valova, Marche (2014) tarafından hemsball oyununun engelli bireylerin psiko-fiziksel gelişimi üzerine etkileri incelenmiştir. Çalışmada deney grupları üzerinde yapılan değerlendirmelerde hemsball oyununun fiziksel ve psikomotor gelişimde ilerleme sağladığı ortaya konulmuştur. Ayrıca hemsball oyununun okullarda yaygınlaşmasının olumlu olacağı ifade edilmiştir.

Tekin ve diğerleri (2001) tarafından yapılan çalışmada 6-13 yaş aralığındaki zihinsel yetersizliğe sahip çocuklara odaklanılmıştır. Bu çocuklarla frizbi, dart, bilardo gibi oyunlar, labut devirme ve basket

atma gibi etkinlikler uygulanmış, bu beceri eğitiminin öğrenmenin kalıcılığını artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 3-6 yaş aralığındaki down sendromlu çocuklarla araştırma yapan Çetin ve Güven (1995) ise hareket eğitiminin büyük kas becerileri üzerindeki etkisine yoğunlaşmıştır. Yürüme, denge, sıçrama, top, minder, koşma, bisiklet, engel seti ve merdiven aşamalarında sergilenen hareketleri kapsayan eğitim ile engelli çocukların büyük kas becerilerinde olumlu anlamda gelişme sağlandığı görülmüştür.

Alan yazında incelenen araştırmalar, etkinlik, oyun, egzersiz, antrenman ve aşamalı uygulamaların özellikle engellilerin küçük ve büyük kas becerilerini geliştirme ve öğrenmenin kalıcılığını artırma noktasında faydalı olduğunu göstermektedir.

3. ÖNERİLER

Öncelikle zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerilerini temel alan araştırmaların nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi gereği önem taşımaktadır. Hatta bu bireylerin psikomotor gelişimlerine ağırlık veren çalışmalarda boylamsal desenli modellerin kullanılması, süreç içindeki değişimi ve ilerlemeyi daha somut ve bilimsel olarak ortaya koyabilmeye katkı verebilir.

Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin psikomotor becerilerinin geliştirilmesinde etkinlik, oyun, egzersiz gibi faaliyetlere daha fazla yer verilmesi eğitim sürecinin kalitesinin artışında etkilidir. Bu nedenle uygulamalı ders içeriklerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu ders içeriklerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında beden eğitimi, özel eğitim, psikoloji, sosyoloji ve sağlık profesyonellerini kapsayan disiplinler arası bir bakış açısı ortaya koyulması faydalı olacaktır.

Özellikle Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından önerilen destek eğitim faaliyetlerinin uygulanmasında Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda etkili denetimler ve verimli rehberlik süreçleri gerçekleştirilmelidir.

Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin desteklenmesi amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından sosyal donatıları geliştirilmiş etkinlik, oyun ve spor alanları oluşturulması ve bu alanda yetişmiş personel sağlanması yararlı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ballı, Ö. M. (2006). *Bruininks-Oseretsky motor yeterlik testinin geçerlik, güvenilirlik çalışması ve beş-altı yaş grubu çocuklara uygulanan cimnastik eğitim programının motor gelişime etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/34453> sayfasından erişilmiştir.
- Bayazıt, B., Meriç, B., Aydın, M. ve Seyrek, E. (2007). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda eğlenceli atletizm antrenman programının psikomotor özelliklere etkisi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (4) 173-176.
- Biçer, Y., Savucu, Y., Kutlu, M., Kaldırımcı, M. ve Pala, R. (2004). Güç ve kuvvet egzersizlerinin zihinsel engelli çocukların hareket beceri ve yeteneklerine etkisi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. 173-179.
- Block, M. E., Conaster, P., Montgomery, R., Flynn, L., Munson, D. ve Dease, R. (2001). Effects of middle school-aged partners on the motor and affective behaviors of students with severe disabilities. *Palaestra*, 17 (4), 34- 40.
- Bruininks, R. H. (1974). Physical and motor development of disabled persons. N. R. Ellis (Ed.), *International Review of Research in Mental Retardation*. (7), 209-261.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Clark H.H. ve Clark H.D.(1978). *Developmental and adapted physical education second edition*. New Jersey: Prentice Hall. Inc. Englewood Cliffs.
- Connoly, B. H. ve Michael, B. T. (1986). Performance of retarded children, with and without down syndrome, on the bruininks oseretsky test of motor proficiency. *Physical Therapy*, 66 (3), 344-348.
- Çetin, Z. ve Güven, N. (1995). 3-6 Yas arasındaki down sendromlu çocuklarda büyük kasların motor gelişimi. Engellilerde Uluslararası Spor Eğitimi Sempozyumu. 26-28 Ekim. Antalya.
- Diken, İ. H. (2011). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (4. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Downs, S. B. ve Wood, T. M. (1996). Validating a special olympics volleyball skills assessment test. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 13 (2), 166-179.
- Eripek, S. (2003). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. A. Ataman (Ed.), *Zekâ geriliği olan çocuklar* (s. 155-173). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Gallahue, D. (1982). *Understanding psiko-motor development in children*. John Wiley & Sons, Inc. Canada.
- Gallahue, D. Ve Ozmun, J.C. (1998). *Understanding psiko-motor development: Infants, children, adolescents, adults*. Dubuque: Brown & Benchmark Publishers.
- Güven N. (1979). *Süt çocuğunda psiko-motor gelişim: Çocuk gelişimi ve eğitimi el kitabı 2*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- MEB. MEGEP. (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi: Psikomotor Gelişim*. Ankara.
- Özer. K ve Özer, D. S. (2019). *Çocuklarda psiko-motor gelişim* (10. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, D. S. (2020). *Özel gereksinimli öğrencilerde beden eğitimi ve spor* (6. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Rarick G. L. ve Dobbins D. A. (1972). Basic component in the motor performance of educable mentally disabled children: Implications for Curriculum Development. Washington: U.S. Office of Education.
- Sayan, A. (2019). Destek eğitim odalarında eğitim alan okul öncesi kaynaştırma öğrencilerin gelişimlerinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.
- Siedentop D., Mond C. ve Toggort A. (1986). Students with special needs. Physical Education Teaching and Curriculum Strategies For Grades 5-12. May Field. Publishing Company Mountain View, s. 113-127. California.
- Tekin, E., İftar, G., Birkan, B., Uysal, A., Yıldırım, S. ve Kurt, O. (2001). Gelişimsel geriliği olan çocuklara boş zaman etkinliklerinin öğretimi, Proje No: 990543, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Todorova, R., Dimkova, R., Valova, T. ve Marcheşa, P. (2014). Hemsball oyunu ve oyunun engelli çocukların psiko-fiziksel gelişimine etkisi ve aile görüşleri. *International Journal of Science Culture and Sport, Special Issue 1*, 665-693.
- Ulutaş, A. (2011). *Okul öncesi dönemde (6 yaş) belli başlı oyunların çocukların psikomotor gelişimine etkisi* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.